

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SERAMİK ANASANAT DALI

145962

**PALEOLİTİK ÇAĞ ANLATIM YÖNTEMLERİNİN İNCELENEREK,
SERAMİK SANAT OBJELERİNDE VE YÜZEYLERDE , GÜNCEL
MALZEMELERLE YORUMLANDIRILMASI**

145962

Mustafa UMUTLU

DANIŞMAN: Öğr. Gör. Dr. Necdet SAKARYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adana/2004

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Seramik Anasanat Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Öğr. Gör. Dr. Nezzet SAKARYA (Danışman)

Üye

Öğr. Gör. Muzaffer TİRE

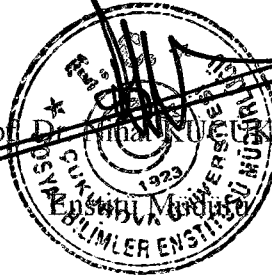
Üye

Öğr. Gör. Dr. Yusuf Ziya HALEFOĞLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

22/06/2004

Prof. Dr. Alihan KÜÇÜKSAVAŞ

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET**PALEOLİTİK ÇAĞ ANLATIM YÖNTEMLERİNİN İNCELENEREK,
SERAMİK SANAT OBJELERİNDE VE YÜZEYLERDE , GÜNCEL
MALZEMELERLE YORUMLANDIRILMASI****Mustafa UMUTLU****Yüksek Lisans Tezi, Seramik Anasanat Dalı****Danışman: Dr. Necdet SAKARYA****Haziran 2004, 276 Sayfa**

Paleolitik Çağ; yaşanan ilk ve en uzun çağdır. Bu çağ içinde Arkaik insandan günümüz insan türü olan Homo sapiens sapiense kadar uzanan evrim süreci yaşanmıştır. İnsanların avcı-toplayıcı olarak yaşadığı Paleolitik Çağ yerleşik yaşamın ilk adımlarının atıldığı Mezolitik Çağ'a kadar sürmüştür.

Paleolitik Çağ; Alt Paleolitik Çağ, Orta Paleolitik Çağ ve Üst Paleolitik Çağ olarak üç bölümde incelenir. Üst Paleolitik Çağ'da ilk kez resimler, yontular ve kabartmalar yapılmaya başlanmıştır. Paleolitik Çağ Anlatım yöntemleri olarak tanımladığımız bu çalışmalar, Hacimsel Anlatımlar ve Yüzeysel anlatımlar olarak iki grupta incelenmektedir.

Paleolitik Çağ içinde en zengin anlatımlar mağara resimlerinde görülmektedir. Resimler mağaraların kolay ulaşılamayacak yerlerine yapıldığı ve mağaraların resimler için olumlu ekolojik yapısından dolayı onbinlerce yıl bozulmadan günümüze kadar gelebilmiştir.

Keşiflerden sonra ziyarete açılan mağaralarda, ziyaretçilerin nefeslerindeki su ve CO₂'den dolayı resimlerin yavaş yavaş tahrip olduğu anlaşılmıştır. Mağaralar ziyarete kapatılmıştır. Bugün yakınlarına yapılan birebir kopyaları ziyarete edilmektedir.

Fransa'da Jean Clottes başkanlığında mağara resimlerinin üzerinde yapılan analiz çalışmalarında; Mangan dioksit, renkli kil ve topraklar boyar madde olarak kullanıldığı saptanmıştır. Boyar maddeyi uygun kıvama getirmek için Talk, Barit, Potasyum feldispat ve Biyotit (mika) kullanıldığı saptanmıştır. Şekillendirmeler kil ile yapılmış, yumuşak taş materyaller yontulmuştur. Bu malzemeler günümüz seramik üretiminde kullanılan hammaddelerdir.

Malzemeler arasındaki benzerlik, Paleolitik çağ anlatım yöntemlerinin seramik çalışmalarına aktarılmasına olanak sağlamıştır. Mağara resimlerindeki renklerin ve tekniklerin seramik sanat çalışmalarında kullanılabilirliği deneysel çalışmalarda araştırılmıştır. Malzeme seçiminde mağara resimlerindeki gibi yalın materyaller tercih edilmiştir. Renklendirme çalışmalarında kil bir renk ögesi olarak kullanılmıştır.

Deneysel çalışmalardan alınan sonuçlarla seramik tasarım çalışmaları yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seramik sanat tasarımları, Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemleri, Mağara resimleri, Seramik yüzey tasarımları, Paleolitik Çağ

ABSTRACT**EXAMINATION THE PALEOLITHIC AGE NARRATION METHODS AND
THEIR INTERPRETION ON CERAMICS ART OBJECTS AND SURFACES
WITH UP TO DATE MATERIALS****Mustafa UMUTLU****Master Thesis, Department of Ceramic Art****Supervisor: Dr. Necdet SAKARYA****June 2004, 276 sayfa**

Paleolithic Age is the longest age. In this age, the evolution period had taken place from the Arcaic human to Homo sapiens sapiens. In Paleolithic Age people lived as hunter-collectors and this life-style went on until the Mezolithic Age which was the beginning of settled life.

Paleolithic Age can be examined in three sections as Sub Paleolithic, Middle Paleolithic and Upper Paleolithic

In Paleolithic Age, an evolution period had been lived which is from Arcaic Human to Homo Sapiens Sapiens. In Upper Paleolithic Age painting, sculptures and embosses started to being practiced.

Paleolithic Age narration methods are examined in two groups consisting of dimensional and simple narration.

The richest narrations in Paleolithic narration methoths can be seen in cave paintings. Because, the paintings are in the deepest parts of the caves which can not be reached easily, they were able to be preserved until today without any deformation

After the discovery of these caves, people started to visit them and H₂O and CO₂ in their breath damaged the painting, and the caves were closed for visit. Nowadays the imitation of these paintings which are placed close to these caves are visited by people.

In the analysis done on cave paintings by Jean Clottes, it's proven that MgO₂ coloured clay is used as colouring materials. For the consistrecy of the colouring material, talk, berit, Patasyum Feldispat and bayohit (mika) are used. Clay is used to give a shape. This is the raw material used in ceramic production today.

The similarity between the materials made it possible to transfer the cave paintings to ceramic works

Bare materials are preferred when choosing the materials, as in the cave paintings. In this study, a project work had been done in ceramic arts, by the result gained from experimental works.

Keywords: Ceramic art projects, Paleolithic Age narration methods, Cave paintings, Ceramics surfaces project, Paleolithic Age

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde beni yönlendiren ve çalışmaların sırasında desteğini esirgemeyen danışmanım Öğrt. Gör. Dr. Necdet SAKARYA'ya teşekkür ederim.

Çalışmanın oluşumunda teknik yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Nergis KILINÇ'a ve Reyhan AYTER'e, manevi desteklerinden dolayı atölye arkadaşlarım Serap ÖZERGIN ve Nihan UĞUZ'a, ve hocalarım Öğrt. Gör. Nermin TANBUROĞLU'na ve Öğrt Gör. Aynur UĞUZ'a teşekkür ederim.

Ayrıca; kardeşlerime, anneme ve babama teşekkür ederim.

Mustafa UMUTLU

İÇİNDEKİLER

Türkçe Özet	iii
Abstract	v
Önsöz	viii
Şekiller Listesi	xiii
Tablolar Listesi	xiv
Resimler Listesi	xv

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
-------	---

BÖLÜM II

İNSAN VE BİYOKÜLTÜREL EVRİMİ	3
2.1 İnsan Ve Onu Diğer Canlılardan Ayıran Farklar	3
2.2 İnsanın Biyolojik Evrimi	7
2.2.1 İlk İnsanlar	7
2.2.2 Taş Aletin Yapımı	10
2.2.3 Ateşin Denetimi ve Afrika'dan Çıkış	11
2.2.4 Neandertaller	13
2.2.5 Çağdaş İnsan	14

BÖLÜM III

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR	17
3.1 Tarih Öncesi Çağın Bölümleri	18
3.2 Paleolitik Çağ	20
3.2.1 Alt Paleolitik Çağ	22
3.2.2 Orta Paleolitik Çağ	27
3.2.3 Üst Paleolitik Çağ	28
3.2.4 Anadolu'da Üst Paleolitik Çağ Anlatım Biçimlerinin Varlığı	34

3.2.5	Paleolitik Teknolojinin Evrimi	35
3.2.6	Paleolitik Çağda İklim Ve Çevre	35
3.3	Mezolitik Çağ	37
3.4	Neolitik Çağ	38
3.4.1	Tarımın Ortaya Çıkışı	39
3.4.2	Çatal Höyük	40

BÖLÜM IV

PALEOLİTİK ÇAĞ ANLATIM YÖNTEMLERİ	51
4.1 Hacimsel Anlatımlar	52
4.1. 1 Yontu Ve Kabartma	52
4.1. 2 Taşınabilir Küçük Parçalar	58
4.2 Yüzeysel Anlatımlar (Paleolitik Çağ Mağara Resimleri)	60
4.2. 1. Mağara Resimlerinin Bulunuş Sıra Ve Tarihleri	60
4.2. 2. Mağara Resimlerindeki Konular Ve Kullanılan Resimsel Teknikler	62
4.2. 3. Mağara Resimlerinde Kullanılan Renkler	68
4.2. 4. Mağara Resimlerinin Tarihöncesi İnsanları Tarafından Hangi Amaçla Yapıldığına İlişkin Geliştirilen Varsayımlar.	69
4.2.4.1. Mağara Resimleri Tarihöncesi İnsanları İçin Salt Kendi Kendine Yinelenen Bir El Becerisidir Savı.	69
4.2.4.2. Mağara Resimleri, Avın Bereketli Geçmesini Sağlamak İçin Yapılan Büyüdür Savı	70
4.2.4.3. Mağara Resimlerinin Yapıldığı Mekanlar Toplanma Alanıdır, Savı.	72
4.2.4.4. Şamanizm Belirtileri.	74
4.2.4.5. Garibe Figürlerinin Gizemi İle İlgili Savlar	78
4.2.4.6. Mağara Resimleri İnsanların Zihinsel Gelişimi İle Birlikte İncelenmelidir, Savı	81
4.2.4.7. Simgesel Anlatımı Yorumlamanın Güçlüğü Ve Varsayım Geliştirmede Deneysel Arkeoloji.	83
4.2.5 Tarihöncesi Çağda Yapılan Resimlerde Kullanılan Boyaların Kimyasal Yapısına İlişkin Araştırmalar	84

4.2.6 Mezolitik Çağ “İkinci Avcı Üslup” Mağara Resimleri.

88

BÖLÜM V

MAĞARALAR VE RESİMLERİ	92
5.1 Altamira Mağarası	92
5.2 Arco Mağarası	101
5.3 Casper Mağarası	105
5.4 Chauvet Mağarası	110
5.5 Chuffin Mağarası	137
5.6 Cobrantes Mağarası	139
5.7 Cullalvera Mağarası	140
5.8 El Castillo Mağarası	142
5.9 El Otero Mağarası	146
5.10 El Salitre Mağarası	147
5.11 Fuente Del Salín Mağarası	149
5.12 Grande Mağarası	150
5.13 Hornos De La Peña Mağarası	151
5.14 Kapova Mağarası	153
5.15 La Clotilde Mağarası	157
5.16 La Garma Mağarası	159
5.17 La Haza Mağarası	165
5.18 La Pasiega Mağarası	167
5.19 La Peña Del Cuco Mağarası	174
5.20 Las Chimeneas Mağarası	174
5.21 Las Monedas Mağarası	177
5.22 Lascaux Mağarası	180
5.23 Les Trois Freres Mağarası	193
5.24 Los Emboscados Mağarası	194
5.25 Meaza Mağarası	195
5.26 Niaux Mağarası	196
5.27 Pech Merle Mağarası	199
5.28 Pondra Mağarası	202

5.29 Sotarriza Mağarası	203
5.30 Sovilla Mağarası	203
5.31 Venta Laperra Mağarası	205

BÖLÜM VI

SERAMİĞİN OLUŞUM SÜRECİ VE ÇALIŞMALARDA KULLANILAN SERAMİK HAMMADDELER	207
6.1 Doğada Kil Minerali İçeren Toprakların Oluşumu	207
6.2 Kil İçeren Topraklarla Çamur Hazırlama Yöntemleri	208
6.2.1 Çalışmalarda Kullanılan Şamotlu Çamur	208
6.3 Fırınlamada Pekişme Ve Cam Fazın Oluşumu (900-1200°C)	209
6.4 Çalışmada Kullanılan Doğal Renk Veren Kil İçeren Materyaller	211
6.4.1 Kırmızı Kil	211
6.4.2 Beyaz Çamur	216
6.4.3 Yüzey Tasarımlarında Kullanılan Renklendirici Oksitler ve Pigmentler	217

BÖLÜM VII

MAĞARA RESİMLERİNİN SERAMİK MALZEME İLE YORUMLANMASI VE DENEYSEL ÇALIŞMALAR	220
7.1 Farklı Tekniklerle Boya Sürülerek Oluşturulan Çalışmalar	220
7.1.1. Deneysel Çalışmalar 1	220
7.1.2 Deneysel Çalışmalar 2	222
7.1.3 Deneysel Çalışmalar 3	223
7.1.4. Deneysel Çalışmalar 4	224
7.1.5 Deneysel Çalışmalar 5	226
7.1.6 Deneysel Çalışmalar 6	227
7.2 Kazıma Tekniği Kullanılarak Oluşturulan Çalışmalar	228
7.2.1 Deneysel Çalışmalar 7	229
7.2.2. Deneysel Çalışmalar 8	230
7.2.3 Deneysel Çalışmalar 9	231
7.2.4 Deneysel Çalışmalar 10	232
7.2.5. Deneysel Çalışmalar 11	233

7.2.6. Deneysel Çalışmalar 12	234
7.2.7. Deneysel Çalışmalar 13	235

BÖLÜM VIII

PALEOLİTİK ÇAĞ ANLATIM YÖNTEMLERİNDEN YOLA ÇIKARAK, SERAMİK SANAT OBJE VE YÜZEYLERDE GÜNCEL YORUM ÇALIŞMALARI VE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER	237
8.1 Tasarım Çalışması I	237
8.2 Tasarım Çalışması II	244
8.3 Tasarım Çalışması III	247
8.4 Tasarım Çalışması IV	250
8.5 Tasarım Çalışmaları V, VI, VII, VIII Ortak Özellikleri	253
8.6 Tasarım Çalışması V	255
8.7 Tasarım Çalışmaları VI ve VII	260
8.8 Tasarım Çalışması VIII	262
8.9 Tasarım Çalışması IX	265

BÖLÜM IX

SONUÇ VE ÖNERİLER	266
KAYNAKÇA	271
ÖZGEÇMİŞ	276

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1- Cosquer mağarasının dikey krokisi	105
Şekil 2- Cosquer mağarasındaki resimlerin bulunduğu noktaları gösteren harita	106
Şekil 3- Chauvet Mağarasının bulunduğu bölgeyi gösteren harita	110
Şekil 4- Chauvet mağarasında resimlerin yerlerini gösteren harita	112
Şekil 5- Lascaux Mağarası haritası	181
Şekil 6-a) Özsüz parçacıkları çevrelemiş kil mineralleri. b) Özsüz parçacıkları çevrelemiş kil mineralleri genel görünüm.	210
Şekil 7-a) Pekişmiş bünyede kil minerelleri ve özsüz hammaddeler. b) Pekişmişbünyede kil minerelleri ve özsüz hammaddelerin genel görünümü	211

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 , İnsan türlerinin beyin hacimlerinin yaşadıkları zaman Çizelgesindeki görünümü	8
Tablo 2 , insan türlerinin zaman çizelgesi üzerinde dağılımı	9
Tablo 3 , Çevre insan ve teknoloji zaman çizelgesi	18
Tablo 4 , Doğal durumdaki Almanpınarı Kimyasal Analizi	213
Tablo 5 , Süzülerek ve elenerek zenginleştirilmiş Almanpınarı kilinin Kimyasal Analizi	213
Tablo 6 , Almanpınarı kilinin Fiziksel Analiz Değerleri	214
Tablo 7 , Osmaniye Paleosolü elementel kompozisyonu (Öğütölüp süzülmemiş)	214
Tablo 8 , Osmaniye Paleosolu Fiziksel Analiz Değerleri	215
Tablo 9 , Salbaş Kili Kimyasal Analiz Değerleri	215
Tablo 10 , Menekşe kilinin yaş yöntemle yapılan kimyasal analizi	216

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1- Orangutan, goril, şempanze ve insan ayak anatomileri	3
Resim 2- Lucy adı verilen Australopithecus aferensis iskeleti	9
Resim 3- Homo habilis kafatası	11
Resim 4- Turkanalı oğlan olarak bilinen homo erectus fosili.	12
Resim 5- Fransa’da La Chapelle-aux-saints’te bulunan Neandertal iskeleti	13
Resim 6- Alt Paleolitik dönem az rötuşlu alet örneği	21
Resim 7- Oldovan yapısı ilk taş alet örnekleri	22
Resim 8- Aşöliyen yapısı ilk taş alet örnekleri	22
Resim 9- İki yüzeyli çakmaktaşı alet, Gaziantep çevresi	23
Resim 10- Klasik tip iki yüzeyli çakmaktaşı el baltaları	24
Resim 11- Orta Anadolu’da Göllü Dağ’ın eteklerinde bulunan, hammadde halinde Obsidiyen	25
Resim 12- Obsidiyen camından yapılmış mızrak ucu Çatal Höyük	25
Resim 13- Çeşitli uçlar Karain mağarası Orta Paleolitik	27
Resim 14- Altamira mağarasında bulunan ok uçları ve delgi örnekleri	28
Resim 15- Barınak olarak kullanılan hayvan kemikleri ile yapılan çadırların çizimi	29
Resim 16- Kemiklerle oluşturulan çadırın arkeologlar tarafından temizlenmesi	29
Resim 17- Üst Paleolitik Çağ kemik süsleme örneği	30
Resim 18- Yontma taş alet topluluğu, çakmaktaşı, Üçağzlı Mağarası, Üst Paleolitik	32
Resim 19- Çatal Höyük’ün kuşbakışı görünümü	39
Resim 20- Çatal Höyük tapınağının Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde bulunan canlandırma görünümü	41
Resim 21- Çatal Höyük’te bulunan obsidiyen ok uçları	41
Resim 22- Çatal Höyük’te bulunan çakmak taşından yapılmış kemik saplı hançer	42
Resim 23- Çatal Höyük’te bulunan obsidiyen ayna	42
Resim 24- Çatal Höyük’te bulunan Ana Tanrıça heykelciği	45
Resim 25- Çatal Höyük’te bulunan duvar resmi.	46
Resim 26- Çatal Höyük’te bulunan duvar resmi	47
Resim 27- Çatal Höyük’te bulunan duvar resmi.	47
Resim 28- Paleolitik Çağda kuş kemiğinden yapılmış flüt	51
Resim 29- Kemikler kazınarak elde edilmiş figürler. Üst Paleolitik	52
Resim 30- Kemikler kazınarak elde edilmiş figürler. Üst Paleolitik	52

Resim 31- İki bizon heykeli: Fransa’da Tuc d’Audoubert mağarası	53
Resim 32- Lassuel Venüsü 42cm Fransa , At Musee D’aquitaine	54
Resim 33- LespugueVenüsü Yukarı Garon, Fransa, Musee de l’homme Paris	54
Resim 34- Brassempouy Venüsü Musee des Antiquites Nationales, Saint-Germain en Laye Paris	55
Resim 35- Doini Vestonice Bereket tanrıçası Unterwisnitz, eski Çekoslavakya	56
Resim 36- Willendorf Venüsü Naturhistorisches museum, Viyana	57
Resim 37- Avuç içinde Willendorf Venüsü	57
Resim 38- Ren geyiği boynuzundan yapılmış başını geriye çevirmiş bizon figürü	59
Resim 39- Cussac mağarası kazıma resim	60
Resim 40- Altamira Mağarası resimleri grup halde,	61
Resim 41- Altamira Mağarası bizon figürü	61
Resim 42- Fransa’da bulunan Chauvet Mağarasında yer alan bir grup figür.	62
Resim 43- Lascaux Mağarası resim örnekleri	63
Resim 44- Chauvet Mağarası resimleri Fransa	64
Resim 45- Lascaux Mağarası geyik figürleri Fransa	65
Resim 46- Chauvet Mağarası Fransa, el izleriyle oluşturulmuş benekler	65
Resim 47- Yaban öküzleriyle atlar Santimamina mağarası, İspanya	66
Resim 48- Geç Magdaleniyen döneme ait dövüşen bizon figürleri Le Portel Mağarası	67
Resim 49- Rahip Breuil Lascaux Mağarasını gezerken	71
Resim 50- Altamira mağarası tavan resimleri	73
Resim 51- Altamira Mağarası’nda bulunan ızgara resimler	75
Resim 52- El Castillo Mağarası ızgara resimleri	75
Resim 53- La Pasiega Mağarasında bulunan geometrik form	76
Resim 54- Pech Merle Mağarası resim örnekleri	78
Resim 55- Les Trois Freres bulunan, garibe figürü	79
Resim 56- Lascaux mağarası “unicorn” olarak adlandırılan düşsel yaratık resmi	80
Resim 57- Niaux Mağarası resimleri,	86
Resim 58- İkinci avcı uslub resim örneği, Castellon Mağarası	88
Resim 59- İspanya’da bulunan Castellon mağarası el izi resimler	89
Resim 60- Addaura mağarası Sicilya kaya kazıma resimler	90
Resim 61- Addaura mağarası Sicilya kaya resimlerinin karakalem çizimleri	90
Resim 62- 1951 yılında Louis ve Mary Leakey tarafından Tanzanya’nın kundusi yöresinde bulunan resim	90

Resim 63 -Castellon mağarasına ait diğer resim örnekleri,	91
Resim 64 -Altamira mağarasından bir bizon figürü	92
Resim 65 -Altamira mağarasından bizon figürü	93
Resim 66 -Altamira Mağarasından at figürü	93
Resim 67 -Altamira Mağarasından dişi geyik figürü	94
Resim 68 -Altamira Mağarasında bulunan geometrik işaretlerden bir örnek	94
Resim 69 -Altamira Mağarasından keçi figürü	95
Resim 70 -Altamira Mağarasından siyah boya kullanılarak yapılar resimlerden Örnekler	95
Resim 71 -Altamira Mağarasında kazıma tekniği ile yapılmış geyik figürü	96
Resim 72 -Altamira mağarasında ¹⁴ C-AMS tekniği ile tarihlendirme çalışması için örnek alınırken,	96
Resim 73 -Altamira Mağarasında bulunan makarna olarak tanımlanan geometrik Biçimler	96
Resim 74 - ¹⁴ C-AMS tekniği ile yapılan analizlerin resimler üzerindeki sonuçları	97
Resim 75 -Altamira Mağarasından genel görünüm.	98
Resim 76 -Merkezi galerideki figürlerin kara kalem çizimleri	98
Resim 77 -Deutsche Museum’da Kopye Altamira yapılırken aşamalar	99
Resim 78 -Japonya’daki kopya mağara hazırlanırken	100
Resim 79 -Professor Matilde Muzquiz Perez-Seoane tarafından Altamira II’nin resimleri boyanırken	100
Resim 80 -Arca Mağarası At figürü	101
Resim 81 -Arca Mağarası At figürü	101
Resim 82 -Arca Mağarasına adını veren doğal kemer	102
Resim 83 -Arca Mağarası keçi figürü	102
Resim 84 -Arca Mağarası işaretler	103
Resim 85 -Arca Mağarasında bulunan işaretler	104
Resim 86 - Cosquer Mağarası içinden genel görünüm	105
Resim 87 - Cosquer Mağarası içinden genel görünüm	105
Resim 88 -Cosquer Mağarası siyah boya ile yapılmış at figürü	106
Resim 89 -Cosquer Mağarası kazınarak oluşturulan geyik figürü	106
Resim 90 -Cosquer Mağarası Penguen figürü	107
Resim 91 -Cosquer Mağarası erkek geyik figürü	107
Resim 92 -Cosquer Mağarası at figürleri	107

Resim 93-Cosquer Mağarası at figürleri	107
Resim 94-Cosquer Mağarası kazıma resim örnekleri	107
Resim 95-Cosquer Mağarası kazıma resim örnekleri	107
Resim 96-Cosquer Mağarası kazıma resim örnekleri	108
Resim 97-Cosquer Mağarası kazıma resim örnekleri	108
Resim 98-Cosquer Mağarası boğa figürü	108
Resim 99-Cosquer Mağarası penguen figürleri detay	109
Resim 100-Cosquer Mağarası negatif el izi	109
Resim 101-Chauvet Mağarasına ulaşılan patika.	110
Resim 102-Ardeche Nehri görünüm., Fransa	111
Resim 103-Mağarayı bulan ve adını veren Jean-Marie Chauvet resimleri	
İncelerken	111
Resim 104-Chauvet mağarası Hillaire Galerisi Atlar panelinden genel görünüm	113
Resim 105-Atlar panelinden ayrıntı	113
Resim 106-Hillaire Galerisi Atlar panelinden figürler	114
Resim 107-Hillaire Galerisinden genel görünüm	115
Resim 108-Mağara uzmanlar tarafından incelenirken, zeminin bozulmaması için özel gayret gösterimleştire.	115
Resim 109-Hillaire Galerisindeki Atlar Panelinden resimler Chauvet Mağarası	116
Resim 110-Hillaire Galerisindeki Atlar panelinden resimler Chauvet Mağarası	116
Resim 111-Atlar Panelinden resimler Chauvet Mağarası	117
Resim 112-Leopar ve mağara ayısı panelinden resimler	118
Resim 113-Leopar ve Mağara Ayısı Panelinden resimler Chauvet Mağarası	118
Resim 114-Leopar ve Mağara Ayısı Panelinden leopar figürü Chauvet Mağarası	119
Resim 115-Negatif el izi Chauvet Mağarası	120
Resim 116-Chauvet Mağarası gergedan figürü	120
Resim 117-Magaloceros Galerisinden görünüm Chauvet Mağarası	121
Resim 118-Magaloceros Galerisinden, galeriye isim veren figür Chauvet Mağarası	121
Resim 119-Magaloceros Galerisinden resim örnekleri Chauvet Mağarası	122
Resim 120-Magaloceros Galerisinden resim örnekleri Chauvet Mağarası	122
Resim 121-Magaloceros Galerisinden resim örnekleri Chauvet Mağarası	122
Resim 122-Magaloceros Galerisinden resim örnekleri Chauvet Mağarası	123
Resim 123-Magaloceros Galerisinden resim örnekleri Chauvet Mağarası	123
Resim 124-Yanık Le Guillou tarafından görüntülenen yarın insan yarı bizon figürü	124

Resim 125 -Mağarada yaşayan bir ayının ayak izi,	124
Resim 126 -Galeri zeminlerindeki bozulmalara karşı alınan önlemler	125
Resim 127 -Jean Michel Geneste boyama amaçlı elde edilmiş kömürleri incelerken	125
Resim 128 -Doğal kalsit oluşumundan yararlanılarak yapılan mamut figürü	126
Resim 129 -Mağara ayısının tırmıkları üzerine çizilen mamutun sivri dişleri;	126
Resim 130 -Mağarada bulunan misk öküzü resmi	127
Resim 131 -Brunel Galerisi Büyük Noktalar Paneli genel görünümü	127
Resim 132 -Büyük noktalar Paneli resim140'dan ayrıntı	128
Resim 133 -Brunel Galerisi Büyük Noktalar Paneli farklı bir açıdan görünümü,	128
Resim 134 -Büyük noktalar Paneli Resim 142'den ayrıntı	128
Resim 135 -Hillaire Galerisi Baykuş panelinden panele adını veren figür	129
Resim 136 -Hillaire Galerisi Büyük Kazıma Panelin genel görünümü	129
Resim 137 -Hillaire Galerisi Büyük Kazıma Paneldeki at figürü	130
Resim 138 -Büyük kazıma panel resim 146'dan ayrıntı	130
Resim 139 -Son Galerî'deki Aslanlar ve Gergedanlar panelinden genel görünüm	131
Resim 140 -Son Galerî'deki Aslanlar ve Gergedanlar panelinden görünüm	131
Resim 141 -Aslanlar ve Gergedanlar paneli resim 148'den ayrıntı	132
Resim 142 -Son Galerî'deki Aslanlar ve Gergedanlar panelinden resim örneği	132
Resim 143 -Aslanlar ve gergedanlar paneli resim 151'den ayrıntı	132
Resim 144 -Son Galerî'deki Aslanlar ve Gergedanlar panelinden bizon figürü	133
Resim 145 -Son Galerideki Aslanlar ve Gergedanlar Panelinden bir görünüm	133
Resim 146 -Mağara tavanından düşen kaya üzerine yerleştirilmiş aslan kafatası	134
Resim 147 -Jean Clottes kaya üzerindeki ayı kafatasını inceliyor.	134
Resim 148 -Kafatası galerisinden genel görünüm.	135
Resim 149 -Kafatası Galerisinden tanımlanması zor bir figür	135
Resim 150 -Farklı geometrik bir biçim.	136
Resim 151 -Mağara tavanına yapılmış figürler	136
Resim 152 -Chufin Mağarası dişi geyik figürü	137
Resim 153 -Chufin Mağarası işaretler	137
Resim 154 -Chufin Mağarası işaretler	138
Resim 155 -Chufin Mağarası hayvan figürleri	138
Resim 156 -Cobrantes Mağarası yarım bovid ve geyik figürü	139
Resim 157 -Cullalvera mağarası at figürü	140
Resim 158 -Cullalvera Mağarası at figürü	140

Resim 159-Cullalvera Mağarası çomak şekilleri	141
Resim 160-Cullalvera Mağarası noktalar	141
Resim 161, -El Castillo Mağarasında bulunan dişi geyik figürü	142
Resim 162-El Castillo Mağarası bizon figürü	143
Resim 163-El Castillo Mağarası negatif el izleri	143
Resim 164-El Castillo Mağarası el izleri ve bizon figürü	144
Resim 165-El Castillo Mağarası el izi	144
Resim 166-El Castillo Mağarası mamut figürü	145
Resim 167-El Otero Mağarasında bulunan dişi geyik figürü	146
Resim 168-El Salitre Mağarasında bulunan bovid figürü	147
Resim 169-El Salitre Mağarasında bulunan caprid figürü	147
Resim 170-El Salitre Mağarasında bulunan dişi geyik figürü	148
Resim 171-El Salitre Mağarasında bulunan işaretler	148
Resim 172-Funete del Salin Mağarası negatif el izleri	149
Resim 173-Funete del Salin Mağarası el izleri	149
Resim 174-Grande Mağarasında bulunan keçi figürü	150
Resim 175, Grande Mağarasında bulunan geyik figürü	151
Resim 176-Hornos de la Peña Mağarası at figürü	152
Resim 177-Kapova Mağarası girişinin içten görünümü	153
Resim 178-Kapova Mağarası girişinin dıştan görünümü	153
Resim 179-Kapova Mağarası içinden görünüm	153
Resim 180-Kapova Mağarası resimlerinden bir grup	154
Resim 181-Kapova Mağarası resimlerinin karakalem çizimi	154
Resim 182-Kapova Mağarası resimlerinin farklı açılardan görünümü	154
Resim 183-Kapova Mağarası resimlerinin farklı açılardan görünümü	155
Resim 184-Kapova Mağarası resimlerinin farklı açılardan görünümü	155
Resim 185-Resim 194'den ayrıntı	156
Resim 186-La Clotilde Mağarası bovid figürü	157
Resim 187-La Clotilde Mağarası mağaraya zarar veren duyarsız çizgiler	157
Resim 188-La Clotilde Mağarası figür	158
Resim 189-La Garma Mağarası bizon figürü	159
Resim 190-La Garma Mağarası At figürü	159
Resim 191-La Garma Mağarası Bizon figürü	160
Resim 192-La Garma Mağarası Bizon figürü	160

Resim 193-La Garma Mağarası Parmak izleri	161
Resim 194-La Garma Mağarası negatif el izleri	162
Resim 195-La Garma Mağarası dişi geyik figürü	163
Resim 196-La Garma Mağarası Mask	163
Resim 197-La Garma Mağarası at figürü	164
Resim 198-La Haza Mağarasında bulunan at figürü	165
Resim 199-La Haza Mağarasında bulunan at ve rengeyiği figürleri	166
Resim 200-La Pasiega Mağarası mağara girişi	167
Resim 201-La Pasiega Mağarası içinden bir görünüm	167
Resim 202-La Pasiega Mağarası at resmi	167
Resim 203-La Pasiega, auroch resmi	168
Resim 204-La Pasiega Mağarasında bulunan geometrik form	168
Resim 205-La pasiega mağarası at resmi	169
Resim 206-La Pasiega Mağarası at resmi	169
Resim 207-La Pasiega dişi geyik resmi, Mor, yeşil ve kırmızı renkler kullanılmıştır.	170
Resim 208-La Pasiega Mağarası at resimleri	170
Resim 209-Mağarada bulunan dörtgen formalara bir diğer örnek	171
Resim 210-La Pasiega Mağarası at resmi	171
Resim 211-La Pasiega Mağarası dişi geyik resmi	172
Resim 212-La Pasiega Mağarası dişi geyik resmi	172
Resim 213-La Pasiega Mağarası bizon resmi	173
Resim 214-La Pasiega Mağarası at resmi	173
Resim 215-Las Chimeneas Mağarasının üzerinde resim bulunan girişi	174
Resim 216-Las Chimeneas Mağarası geyik ve auroch resmi	175
Resim 217-Las Chimeneas Mağarasında bulunan dörtgen işaretler	175
Resim 218-Las Chimeneas Mağarasında bulunan işaretler	176
Resim 219-Las Monedas Mağarası girişi	177
Resim 220-Las Monedas Mağarasından siyah pigmentli at resmi	177
Resim 221-Dik olarak çizilmiş at resmi örneği	178
Resim 222-Las Monedas Mağarasından siyah boyalı at resmi	179
Resim 223-Las Monedas Mağarası Rengeyiği resim	179
Resim 224-Lascaux Mağarası “Hall of The Bulls” Boğalar panelinden genel görünüm	180
Resim 225-Boğalar Panelinin farklı açılardan görünümü	181

Resim 226-Boğalar Panelinden farklı açıdan bir görünüm	182
Resim 227-Boğalar Panelinden geyik figürleri	182
Resim 228-Boğalar Panelinden boğa figürü	183
Resim 229-Boğalar Panelinden boğa figürleri	183
Resim 230-Boğalar Panelinden boğa ve at resimleri	183
Resim 231-Lascaux Mağarası Axial galeriden görünüm	184
Resim 232-Axial galeriden at figürü	185
Resim 233-Axial galeriden at figürü	185
Resim 234-Axial galeriden farklı bir açıdan görünüm	186
Resim 235-Axial galerisinden geyik figürü	186
Resim 236-Mağaradaki resimlerin üzerinde oluşan kabarcıklar	187
Resim 237-Lascaux Mağarası'nda hem kazıma hem boyama tekniği kullanılarak boyanmış resim	191
Resim 238-Mağarada bulunan ve resim yaparken kullanılan malzemeler	192
Resim 239-Las Trois Freres Mağarası'nda bulunan resimler	193
Resim 240-Las Emboscados mağarası kazıma resim	194
Resim 241-Las Emboscados mağarası kazıma resim	195
Resim 242-Meaza Mağarası'nda bulunan kırmızı renkteki işaretler	196
Resim 243-Niaux mağarası girişi ve Salon Noiredeki figürler	197
Resim 244-Niaux Mağarası figürlerinden genel görünüm	197
Resim 245-Niaux Mağarası figürlerinden üzeri oklu bizon figürü	198
Resim 246-Pech merle Mağarasından bir görünüm	198
Resim 247-Pech Merle Mağarası boğa figürü	200
Resim 248-Pech Merle Mağarası mamut ve boğa figürü	201
Resim 249-Pech Merle Mağarasında bulunan "Spotted horses" isimli figür	201
Resim 250-Pondra Mağarası At başı resmi	202
Resim 251-Pondra Mağarası dişi geyik resmi	202
Resim 252-Sovilla Mağarası at resminin karakalem çizimi	203
Resim 253-Sovilla Mağarası At figürü	203
Resim 254-Sovilla Mağarası Rengeyiği figürlerinin karakalem çizimi	204
Resim 255-Sovilla Mağarası Rengeyiği figürleri	204
Resim 256-Venta Laperra Mağarası girişi	205
Resim 257-Venta Laperra Mağarası bizon figürü	205
Resim 258-Venta Laperra Mağarası kazıma figür	206

Resim 259-Akdeniz Bölgesinde bulunan İlliti-Kaolinitik yapılı CaO içermeyen Almanpınarı kilinin doğal görünümü.a) Almanpınarı kili kesekleri b) Almanpınarı kili küçük kesekleri c) Ufalanmış Almanpınarı kili d) Almanpınarı kili e) ufalanmış Almanpınarı kil f) Almanpınarı kili yüzeyindeki çatlaklar g) Ufalanmış Almanpınarı kili h) Almanpınarı kili keseği.	212
Resim 260-Mağara ayısı figürü (deneysel çalışmalar 1)	221
Resim 261-Resim 270'den ayrıntılar	221
Resim 262-Mağara ayısı figürü (deneysel çalışmalar 2)	222
Resim 263-Resim 272'den ayrıntı	223
Resim 264-Mamut figürü (deneysel çalışmalar 3)	223
Resim 265-Mahmut figüründen ayrıntı	224
Resim 266-Geyik figürü (deneysel çalışmalar 4)	225
Resim 267-Geyik figüründen ayrıntılar	225
Resim 268-Bizon figürü (deneysel çalışmalar 5)	226
Resim 269-Çin Atı figürü (deneysel çalışmalar 6)	227
Resim 270, Resim 279'dan ayrıntı	228
Resim 271-Chauvet mağarası kazıma resimleri Chauvet Mağarası web sitesi	228
Resim 272-At figürü (deneysel çalışmalar 7) ve ayrıntı	229
Resim 273-Deneysel çalışma 8	230
Resim 274-Resim 283'den ayrıntı	230
Resim 275-Farklı mağaralardan figürlerin kullanıldığı çalışma (deneysel çalışma 9)	231
Resim 276-Resim 285'den ayrıntı	231
Resim 277-Farklı mağaralardan figürlerin kullanıldığı çalışma (deneysel çalışma 10)	232
Resim 278-Resim 287'den ayrıntılar	232
Resim 279-Geyik ve adam figürü (deneysel çalışma 11)	233
Resim 280-Resim 289'den ayrıntı	234
Resim 281-Bizon figürleri (Deneysel çalışma 12)	234
Resim 282-Resim 291'den ayrıntı	235
Resim 283-Şematik insan figürler (Deneysel çalışma 13)	235
Resim 284-Tasarım çalışması I	237
Resim 285-Tasarım çalışması I'in 2. pişirim sonrasında düzenlenmesi	238
Resim 286-Tasarım çalışmasının sol bölümünde yer alan figürler	238
Resim 287-Tasarım çalışmasının sağ bölümünde yer alan figürler	239

Resim 288-Tasarım çalışmasında orta bölümde yer alan figürler	239
Resim 289-Tasarımda yer alan ayı figürü	240
Resim 290-Ayı figüründen yakın plan görünüm	240
Resim 291-Mamut figüründen yakın görünüm	241
Resim 292-Tasarımda yer alan keçi figürü	241
Resim 293-Tasarımda yer alan kaya dokusu	242
Resim 294-At figüründen yakın plan görünüm.	242
Resim 295-Boğa figüründen yakın plan görünüm	243
Resim 296-Kaya dokusun ve keçi figüründen yakın plan görünüm	243
Resim 297-Tasarım çalışması II	244
Resim 298-Tasarım Çalışması II “Kadın figürü”	245
Resim 299-Tasarım Çalışması II “Kadın figürü” ayrıntı	245
Resim 300-Tasarım Çalışması II “Erkek figürü”	246
Resim 301-Tasarım çalışması III	247
Resim 302-Tasarım çalışması III üst kısım	247
Resim 303-Tasarım çalışması III erkek ve kadın figürü	248
Resim 304-Tasarım çalışması III kadın ve erkek figüründen ayrıntı	248
Resim 305-Tasarım çalışması III kadın figürü	249
Resim 306-Tasarım Çalışması 4	250
Resim 307, Tasarım Çalışması 4: figür 1, 2 ve 3’ün birlikte görünümü	251
Resim 308-Tasarım Çalışması 4; kadın figürü	251
Resim 309-Tasarım Çalışması 4; figür 4	252
Resim 310-Tasarım Çalışması 4; figür 5	252
Resim 311-Tasarım Çalışması 4; figür 5 - 6 ve 7	253
Resim 312-Tasarım Çalışması 5	255
Resim 313-Tasarım Çalışması 5, bisküvi pişirim sonrası görünüm	256
Resim 314-Tasarım Çalışması 5; ikinci tabut biçiminin bisküvi pişirim sonrası yüzeyi	257
Resim 315-Tasarım Çalışması 5; birinci tabut biçimindeki dokular	257
Resim 316-Tasarım Çalışması 5; ikinci tabut biçiminin kazıma işlemi sonrası görünümü	258
Resim 317-Tasarım Çalışması 5; ikinci tabut biçimi kazıma işlemi sonrası ayrıntıları	258
Resim 318-Tasarım Çalışması 5; madalyon içinde yer alan Willendorf Venüsü	259

Resim 319-Tasarım Çalışması 5; birinci tabut biçemi yüzey dokusu	259
Resim 320-Tasarım çalışması 6	260
Resim 321-Tasarım çalışması 7	260
Resim 322-Tasarım çalışması 6: Doini Vestonice Venüsü'nün bulunduğu madalyon	260
Resim 323-Tasarım çalışması 6: Doini Vestonice Venüsü'nden ayrıntı	260
Resim 324-Tasarım çalışması 7: Lassuel Venüsü'nün bulunduğu madalyon	261
Resim 325-Tasarım çalışması 7: Lassuel Venüsü'nden ayrıntı	261
Resim 326-Tasarım çalışması 6: yüzey dokularından örnekler	261
Resim 327-Tasarım çalışması 7: yüzey dokularından örnekler	261
Resim 328-Tasarım çalışması 8	262
Resim 329-Tasarım çalışması 8: Lespugue Venüslü madalyon	263
Resim 330-Tasarım çalışması 8: Üçgen parçadan ayrıntı	263
Resim 331-Çalışmadan ayrıntılar	264
Resim 332-Çalışmadan ayrıntılar	264
Resim 333-Ana Tanrıça Obje tasarım çalışması	265

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu; Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemlerinin incelenerek, seramik sanat obje ve yüzeylerde güncel malzemelerle yorumlandırılması, oluşturmaktadır.

Sanatın tanımı; kişilere, toplumlara ve yaşanan döneme göre görecelilik göstermektedir. Tam olarak sanatın ne olduğu ve toplum için hangi görevleri üstlenmesi gerektiği Antik Çağ'dan bu yana yanıtı aranan ve günümüzde de aranmaya devam edilen bir sorudur.

Sanatın ne olduğu konusundaki yanıtların göreceli olmasına, sanattan beklentilerin zamana ve toplumlara göre değişiklik göstermesine rağmen sanatsal anlatımlar değişik biçimlerde insan hayatında önemli bir yer edinmiştir.

Bu yer ediniş, insanların zor koşullarda avcı ve toplayıcı olarak yaşadığı en basit taş aletlerle hayatını sürdürdüğü Paleolitik Çağ'da da gözlenmektedir.

Paleolitik Çağ insanı, mağara resimleri, yontu ve kabartmalarda, yaşam biçimlerini yansıtmışlardır. Bu yansıtımlar, sanat tanımındaki tartışmalardan dolayı tez başlığı içinde Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemleri olarak tanımlanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; Paleolitik Çağ'da yaşamını sürdüren arkaik insanlardan günümüz insanı homo sapiens sapiens kadar devam eden; evrim süreci incelenmiştir. Bu süreç Paleolitik Çağ içinde gerçekleşmiştir.

Paleolitik Çağ arkeolojik sınıflandırmada Tarih Öncesi Çağlar içinde yer alır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Tarih Öncesi Çağlar anlatılmıştır. Bu bölümde ayrıca Türkiye'deki Paleolitik Merkezler ve Çatalhöyük¹ de incelenmiştir.

Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemlerinin incelenerek, örneklemeler yapıldığı dördüncü bölüm; Hacimsel Anlatımlar ve Yüzeysel Anlatımlar olarak iki temel bölümde gruplandırılmıştır.

Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemlerinde en yaygın anlatım yöntemi olan mağara resimleri beşinci bölümde farklı bir gruplandırma içinde her mağara; kendi anlatım biçimleri ile, ayrı ayrı incelenmiştir.

¹ Çatalhöyük ilk neolitik yerleşim merkezidir ve ülkemizde yer alır. Bu merkezde yer alan resimler Neolitik Çağ'da üretilmesine rağmen, Paleolitik Çağ "hayvan üslubu" resimlerinin devamı niteliğindedir. Bu nedenle çalışmaya dahil edilmiştir.

Mağara resimlerinin yapımında Mangan dioksit, renkli kil ve topraklar boyar madde olarak kullanıldığı araştırmacılar tarafından daha önceki çalışmalarda ortaya çıkarılmıştır. Boyar maddeyi kıvama getirmek için ise; Talk, Barit, Potasyum feldispat, biyotit (mika) kullanılmıştır. Şekillendirmeler kil ile yapılmıştır. Bu malzemeler günümüz seramik üretiminde kullanılan hammaddelerdir. Bu durum seramik ve mağara resimleri arasındaki benzer malzeme kullanımını göstermektedir.

Çalışmanın altıncı bölümünde; Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemlerinin farklı bir disiplin olan seramik sanatlar ile yorumlanmasına uygunluğu araştırılmıştır. Çalışma için seçilen hammaddeler Paleolitik Çağ'da olduğu gibi yalın halde kullanılmıştır. Seramik hammaddelerdeki teknolojik materyaller tercih edilmemiştir.

Sonuç olarak; Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemlerinden faydalanılarak seramik malzemeleri ile güncel sanatsal yorumlar uygulanmıştır.

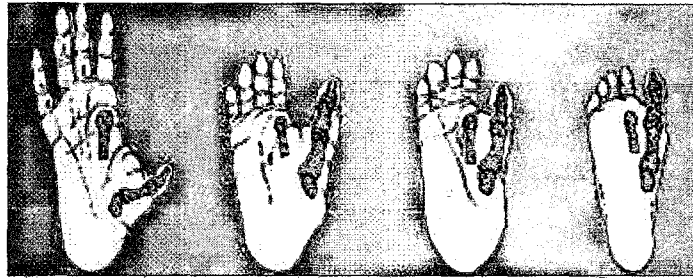

BÖLÜM II

İNSAN VE BİYOKÜLTÜREL EVRİMİ

2.1 İnsanın Tanımı ve Onu Diğer Canlılardan Ayıran Farklar.

İnsanın tanımını yapmak, göreceli olduğu için önemli bir sorundur. Arsebük bu durumdan dolayı, tüm bilim çevrelerince kabul edilen “insan” tanımını yapmanın önemli bir sorun olduğunu belirtmektedir. Yüzyılın içinde insanları diğer canlılardan ayıran özellikler konusunda değişik zamanlarda farklı görüşler önem kazanmıştır. Arsebük’e göre; geçen yüzyılın başında insanı diğer canlılardan ayıran farkın, çevreye uyum sağlayabilmesi olduğu ağırlık kazanmıştır. Daha sonraki yıllarda, insanların düşünebilmesinin onu diğer canlılardan farklılaştıran özelliği olduğu savı daha çok önem kazanmıştır. 1950’li yıllarda insanların alet yapabildiği diğer canlıların yapamadığı, 1960’lı yıllarda insanları konuşabildiği diğer canlıların konuşamadığı, daha sonraki yıllarda “avcılığı”nın onu, diğer canlılardan ayıran özelliği olduğu görüşü daha etkin bir şekilde ağırlık kazanmıştır. (Arsebük 1995) Ancak insanın hayvanlardan pek çok yönüyle ayrılık, pek çok yönüyle de benzerlik gösterdiğine dikkat çeken Berkay Dinçer, bedensel özellikleri dikkate aldığımızda; insan, iki ayağı üzerinde dik yürüeyebilen, vücuduna oranla büyük ve karmaşık bir beyne sahip olan, yassı bir yüze ve hayvanlarda aksi olmasına rağmen, diğer dişleriyle aynı büyüklükte köpek dişlerine sahip olan bir varlık olduğunu söylemektedir. (Dinçer 2001).

Orangutan Goril Şempanze İnsan

Resim 1 , Orangutan, goril, şempanze ve insan ayak anatomileri . (Dinçer, 2001)

Ancak insanı insan yapan şeylerin başında kültürel özellikleri gelir. Kültür; insanın belli bir amaca göre meydana getirdiği üretimin bütünüdür. (Hançerlioğlu, 1994)

Arsebük İnsan'ı soyutlama ve alet yapabilen, belli kurallara göre bir dil konuşabilen, besinini paylaşan ve ruhsal düşüncelere sahip bir canlı olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle Arsebük'e göre, insanı tanımlarken tek tek özelliklerden birini öne çıkarmak yerine, bu özelliklerinin tamamını önermek daha akılcı bir tutum olacaktır.

Bir arkeolog için insanın en önemli özelliği alet yapmasıdır. Çünkü, aletler günümüze kadar gelebildiği için arkeolojiye veri oluşturmaktadır. İnsanlığın evriminin gelişimi, dayanıklı materyallerden yapılmış gereçlere, anlatım araçlarına, aletlere ve bunları yaygınlaştırabilmesine borçludur.

Günümüzde özellikle zoologlar, insandan başka canlıların da alet yapabildiklerini öne sürmektedir. Ancak bu sav, "alet" kavramının içeriğinin disiplinler arasında farklılık göstermesinden kaynaklıdır. Antropoloji bilimine göre alet; doğada bulunan herhangi bir gerecin, bir düşünceyi yansıtacak şekilde belli bir amaca yönelik olarak, şu veya bu şekilde değiştirilmesiyle oluşur (Dinçer 2001). Aletlerin aynı türden olanları birbirleriyle benzerler ve asla rastgele yapılmamışlardır. Alet kullandıktan sonra atılmaz. Ayrıca doğada insan dışında hiçbir hayvan, yaptığı aletlere doğrudan bağımlı olarak yaşamamaktadır. Dinçer'e göre, bu yüzden antropologlar, hayvanların alet yaptıklarını ısrarla kabul etmemektedirler ve bu tanım dikkate alındığında, kimi dönemlerde tekrar tekrar gündeme gelen hayvanların alet yaptığına ilişkin savlar, kabul edilemez bir konumdadır. Hayvanların çevrelerini kendi yaşamlarına uygun bir şekle dönüştürmek için değişiklik yapabildiği gözlemlenebilir. Kuşlar, karıncalar ve arılar yuvalarını, maymunlar yatakları için emek harcarlar, porsuklar setler yaparlar. Ama bu davranışlar alet üretimi ile ilgili değildir.. Hayvanların davranışları içgüdüleriyle ilintilidir. Bu konuda henüz yeterince bilgi edinilememiştir. Hayvanların alet yaptığını düşündüren nedenlerden diğeri ise, maymunların beyaz karınca avlamak için kullandıkları dallar ve şempanzelerin su içmek için kullandıkları ağaç kabuklarıdır. Bu ve benzeri örneklerin çoğunda –beyaz karınca avlamak için bazı dalların düzeltilmesi dışında- varolan hammaddeyi değiştirmeye yönelik bir hareket yoktur. Düzeltilen dalların da, bir kenara atılıp tekrar kullanılmadığı ve sahiplenilmediği gözlenir. Aletin belirleyici özelliği ise; sadece o an için kullanılır olmaması, ileride benzer sorunlar karşısında tekrar kullanılır olmasıdır. Gelecekte gereksinim olacağı düşünülerek yapılmış olmasıdır. Aleti yapanın bulunduğu durumdan ve o andan kendini soyutlayıp geleceğe yönelik düşünceler geliştirmesindendir. Berkay Dinçer'e göre, İnsan dışında hiçbir hayvanda böyle bir soyutlama yetisi kanıtlanamamıştır. Bu da diğer hayvanların geleceği kurtarmaktan çok, o anda sorunları gidermeye yönelik basit matematiksel

sonuçları olan küçük ve anlık çözümler bulduğunu gösterir. İnsanın yaptığı aletlerle, hayvanların bulduğu çözümlerlerin arasındaki önemli bir fark da insanın aletini deneyimler sonucunda yapmayı öğrenmesidir. Yapılacak bir alet bireyin ilk denemesinde olmayabilir. Ancak denemelere devam ederek birey sonuca ulaşmaktadır. Hayvanlarda deneyimin önemi yoktur. Bir yaşlı porsukla genç bir porsuğun yaptığı iş benzerdir ve farkları çok azdır. (Darwin 1995).

Gordon Childe göre, insanın alet yapmadaki yeteneği, biyolojik yetersizliğinden kaynaklı bir zorunluluktur. Diğer hayvanlar gibi insan, biyolojik donanımlarla dünyaya gelmez. Hayvanların yaşamlarını kolaylaştıracak bazı biyolojik özellikleri vardır. Kaplumbağanın kabuğu, tavşanın kürkü, kedinin pençesi gibi. Ancak insan, her duruma uygun alet, silah ve araç geliştirerek aradaki bu eşitsizliği kendi lehine giderir. Ayrıca beyin ve eller dışındaki insan araç ve gereçlerinin, beden dışı ve bedenden ayrılabilir oluşu insana büyük avantajlar sağlamaktadır. Hayvandaki biyolojik donanımları, belli bir çevre ve durum için onu korurken, insan her durum için gerekli aleti yapabilmektedir. Bu da onu her çevre ve koşulda yaşayabilir kılmaktadır (Childe, 1993).

İnsan araçlar üreterek hayatını kolaylaştırmasına karşın, yalnızca araçları kullanmayı değil, onları üretmeyi de öğrenmek zorundadır. Hayvanlar ise kendileri için gerekli organları, doğumundan hemen sonra gelişir ve kısa sürede bunları kullanmayı içgüdüsel olarak öğrenir. Basit bile olsa her bir alet; uzun deneyim, sınama ve yanılmanın, zihinde tutulan, hatırlanan ve birbiriyle karşılaştırılan, derlenen bir birikimin uygulamasıdır. Bunun genç insana aktarılması uzun bir süreci gerektirmektedir. Ayrıca insan, doğumundan uzun yıllar sonra da biyolojik gelişimine devam eder. Biyolojik gelişim öğrenme süreci ile birlikte ilerler. Bu süreç içinde genç insana deneyimlere dayalı kültür aktarımı gerçekleştirilir. Ancak öğrenmenin ilk sürecindeki insanın beyni, büyüme süreci biyolojik olarak da devam ettiği için korunaksızdır. Bu yüzden insandaki bedensel gelişim ve kültürel aktarım doğumdan sonra uzun bir süreç almaktadır.

İnsan, uzun öğrenme süreci yüzünden yavrularını toplumsal bir grupla birlikte büyütmek zorunluluğundadır. Bu nedenle insanlarda ana, baba ve çocuktan oluşan aile yapısı, yavruların hızla olgunlaştığı türlerin birlikteliğinden daha kararlı ve istikrarlı bir birlikteliktir.

İnsanoğlu, çene yapısı, dil kaslarının ve diğer ilgili organlarının yapıları sayesinde, diğer bazı hayvanlarla birlikte teknik dilde heceli sesler denilen son derece çeşitli sesleri çıkarma yeteneğine sahiptir. İnsan, büyük bir beyne sahip olduğu ve toplu

olarak yaşadığı için bu seslere anlamlar yükleme başarısını gösterebilmiştir. Aralarında anlaşma yoluyla bu sesler, bir hareketi belirten işareti, grubun diğer üyelerince de bilinen nesnelerin ve olayların simgeleri durumuna geldiler. Hayvanların çıkardığı sesler de, harekete geç gibi basit anlamlar içerirken, insan da bu anlamlar daha geniş bir yelpaze alır ve daha detaylı anlatımları ve aktarımları gerçekleştirebilir.

Childe göre; dil, evrim sürecini biçim olarak geliştirmiştir. Dil sayesinde kurallar konabildiği için eğitimin hızı artmıştır. Genel olarak türdeşlerimizi taklit ederek göze görülebilir durumlar için yapmamız gereken hareketleri öğrenebiliriz. Ancak dil sayesinde; daha önce karşılaşmadığımız, çabuk hareket etmemiz gereken bir durumda yapmamız gerekenleri önceden öğrenebiliriz. Dil, toplumsal birikimi, ileri kuşaklara aktaran bir araçtır. Onun aracılığı ile deneyimler, sınama ve yanılgıların sonuçları, ne olabileceği ve ne yapılması gerektiği derlenip bir kuşaktan diğerine aktarılır. Toplumsal kalıtım yolu ile genç kuşağın üyesi, yalnızca fizyolojik atalarının deneyimlerinden değil, aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun bütün üyelerinin deneyimlerinden yararlanabilir. Yaşamlarındaki zorlukları ve bu zorluklarla karşılaşınca yapılması gerekenleri yalnız ana baba anlatmaz. Bir toplumun bütün üyeleri dilin aynı simgelerini kullanarak, yaşamlarındaki birikimleri diğerlerine anlatabilirler. İnsanlar tecrübelerini birleştirebilir ve araç gereç yapımında bu bilgileri kullanarak daha ileri düzeyde aletler üretebilirler.

Dil, gelenekleri aktarma aracı olmanın dışında, aynı zamanda aktardığı şeyleri de etkiler. Bir sözcüğün toplumca uzlaşmış anlamı bir dereceye kadar soyuttur.

Akıl yürütme, maddi bir sınama ve yanılgı sürecine baş vurmaksızın sorunları çözme yeteneği olarak tanımlanmıştır (Childe, 1993). İnsandaki akıl yürütme ile hayvanlar arasındaki fark, insanların nesnel olarak varolmayan soyut kavramlar ile düşünebilmesidir. İnsan, karşılaştığı bir problem karşısında gereksiz hareketleri yapmaksızın, hayalindeki imgeleri kullanarak çözüme ulaşır. Hayvanlarda ise akıl yürütme sadece varolan nesne ile sınırlıdır. O nesnenin dışındakiler için çözüm üretemez .

Akıl yürütme ve şempanzenin akıl yürütüşünü de içine alan düşünme dediğimiz her şey, psikologların imge dedikleri şeylerle yapılan zihin işlemlerini içerdiği söylenebilir (Childe, 1993). Bir görüntü imgesi, her zaman belli bir yerdeki belli nesnenin resmi olacaktır. Ancak, insanın kullandığı dildeki sözcük daha genel ve soyut bir şeydir. Bu sözcüklerde genelleme ve soyutlama sayesinde düşüncenin kurulması

kolaylaşmıştır. Dil dediğimiz toplumsal araç, insanın soyut düşünerek evrim sürecini hızlandırmasını sağlamıştır.

2.2 İnsanın Biyolojik Evrimi

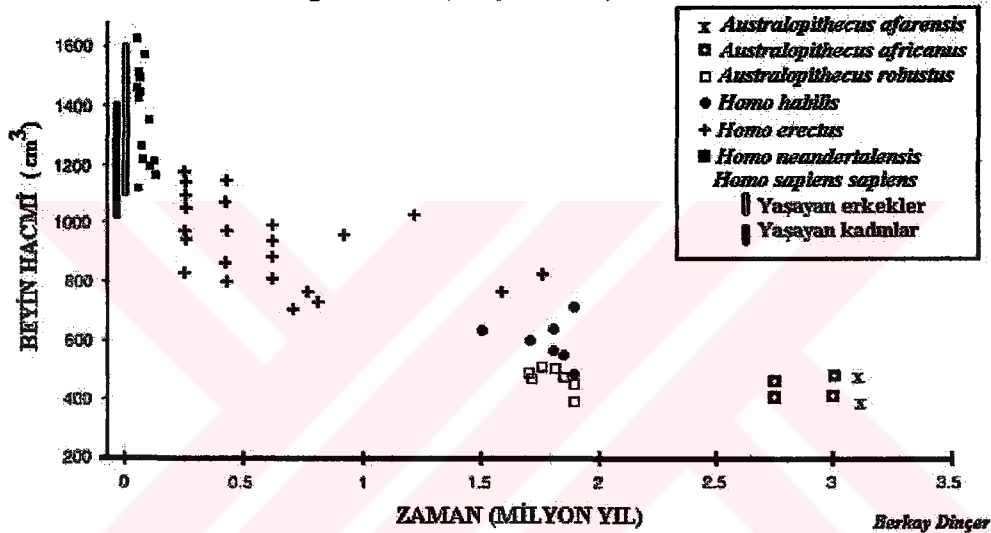
Linnaeus sınıflandırmasına göre insan, hayvanlar aleminin, Omurgalı filumunun, Memeliler sınıfının, Primatlar takımının *Hominid*ler familyasındandır. Yaşayan her canlının bir akrabalık ilişkisi içinde bulunduğu göz önüne alındığında, insanın en yakın akrabalarının diğer primatlar olduğu görülmektedir (Dinçer 2001). İnsanların diğer Primatlarla ilişkisi Ata torun ilişkisi değildir. Yanlış anlaşılan bir başka konu da, geçmişte yaşamış fosil insanların, günümüz insanı ile günümüz maymunları arasında bir yerde bulunduklarıdır. Genetik olarak insanın ve insansı maymungillerin (pongid) evrimsel yollarının günümüzden 8-6 milyon yıl önce ayrılmış olduğu düşünülmektedir. O ayırmadan sonra insan ile *Pongid*ler evrimlerini kendi başlarına ve ayrı ayrı yönlerde sürdürmüşlerdir. Bu gerçekler göz önüne alındığında, ne insanın atasının maymun olduğunu kabul etmek, ne de fosil insanların insanla maymun arasında bir yerde bulunduğunu düşünmek olasıdır (Dinçer, 2001). İnsanın evrimi tam olarak yanıtlanmış bir soru değildir; bilim insanlarının birçoğu bazı konularda henüz görüş birliğine varamamışlardır. Ancak bilim tartıştığı şey, evrimin olup olmadığı değil, evrimin nasıl olduğudur. İnsanlara ait fosil kalıntılarının sayısı çok fazla değildir. İnsan evrimiyle ilgili tartışmaların sonuçlandırılmamasının birinci nedeni budur. (Lewin, 2000) İlerleyen zaman içinde daha fazla fosil kalıntılarının bulunması tartışılan soruların cevaplandırılmasını kolaylaştıracaktır.

2.2.1 İlk İnsanlar

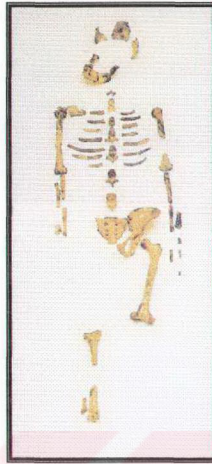
İnsanın tanımı konusundaki tartışmalar en eski insanın kim olduğu sorusunu da belirsizleştirmektedir. Yakın geçmişte yapılan çalışmalar, Kenya'da 6 milyon yıllık insansı fosillerin bulunduğunu bildirmektedir. Bu durum, yorum yapılması için henüz yeterince bilinmeyen bir konu olsa da bu fosilin insanla insansı maymungillerin evrimsel ayrılmaları konusunda önemli bilgiler verebilmesi olasıdır. Antropologlar arasındaki yaygın görüşe göre şimdilik bilinen en eski insan günümüzden 4.5 milyon yıl önceleri yaşamış olan *Ardipithecus* (eski yayınlarda *Australopithecus*) *ramidus*'tur. *Ardipithecus ramidus* ilk bulunduğu *Australopithecus*lar gibi dik yürüdüğü

düşünüüyordu ve bu yüzden adı ilk olarak “*Australopithecus ramidus*” konuldu. 1995 yılında Etiyopya’da Aramis’te bulunan *Ardipithecus ramidus* kemikleri onun iki ayakla dik yürüdüğünün kesinleşmesi için henüz yeterli değildir. (Dinçer, 2001) 1994’e kadar bilinen ilk *Hominid* türü *Australopithecus afarensis*’ti. Ancak 1994’te Doğu Afrika’nın Turkana Gölü çevresinde 4.2 milyon yıllık bir fosil bulundu. *Australopithecus anamensis* adı verilen bu fosilin *Ardipithecus ramidus*’un evriminin bir sonucu olduğu kabul edilmektedir. *Australopithecus anamensis*’in dişleri ilkel özellikler göstermektedir, buna karşın bacak kemikleri iki ayak üzerinde dik yürüdüğünü kanıtlamaktadır (Dinçer, 2001).

Tablo 1 , İnsan türlerinin beyin hacimlerinin yaşadıkları zaman çizelgesindeki görünümü (Dinçer, 2001)

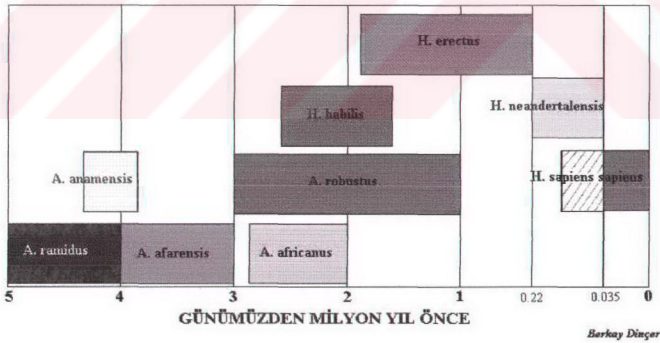

En önemli *Australopithecus afarensis* kalıntısı, 1974’te Etiyopya’da Hadar yakınlarında bulunan ve adını The Beatles’ın “Lucy” şarkısından alan tamamına yakını bulunan bir erişkin kadın iskeletidir. Bu iskeletin boyu yaklaşık 110 santimetredir. Erkeklerin dişilerden daha uzun boylu (yaklaşık 150cm) ve yapılı oldukları hesaplanmıştır. Bugüne kadar 4 ile 3 milyon yıl önceleri arasında yaşamış 300’den fazla bireye ait *Australopithecus Afarensis* kalıntısı bulunmuştur. Bu türün vücut şekli (örneğin kol kemiklerinin bedene oranla uzun olması) ve beyin hacmi bir şempanzeyi andırmaktadır. İlginç olan onun insan özellikleri taşımasıdır. Örneğin insan evriminde oldukça önemli bir role sahip olan iki ayakla dik yürümek, leğen kemiklerinden anlaşıldığı kadarıyla Lucy’nin yapabildiği bir şeydi. Tanzanya’da bulunan bu türe ait ayak izleri bu türün dik yürüdüğünü kanıtlamıştır.

Resim 2, Lucy adı verilen Australopithecus aferensis iskeleti (Levin, 2000)

Tablo 2 , insan türlerinin zaman çizelgesi üzerinde dağılımı,(Dinçer, 2001)

Australopithecus türünün diğer üyeleri olan *A. africanus* ve *A. robustus* günümüzden yaklaşık bir milyon yıl öncelerine kadar Afrika'da yaşamlarını sürdürmüşlerdir. 1924'te Raymond Dart tarafından bulunan ilk *Hominid* fosili bir

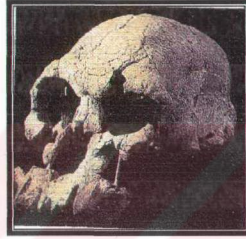
Australopithecus africanus'tur. O günlerde bu türün adının "*Australopithecus*" koyulmasının nedeni, R. Dart'ın aceleci davranarak insandan çok goril ya da şempanzeye benzettiği bu insansıya "Güney maymunu" anlamına gelen bu adı uygun görmesidir. Sekiz yaşında öldüğü anlaşılan bu fosil, Taung Çocuğu olarak da bilinmektedir. Kafatasının incelenmesi sonucunda *Australopithecus africanus*ların da dik yürüdükleri anlaşılmıştır. 1949'da Güney Afrika'daki Swartkranz'da kafatasında iki delik olan bir *Australopithecus robustus* fosili bulunmuştur. Yapılan araştırmalar bu deliklerin bir leoparın dişleri tarafından açıldığını göstermiştir. Bu izler, atalarımızın Afrika'da vahşi yırtıcılarla birlikte yaşam mücadelesi verirken bazen onlara yem olduğunu düşündürmektedir. (Dinçer, 2001)

2.2.2 İlk Taş Aletin Yapımı

İnsanların taşlardan alet yapmadan önce tahta gibi kalıcı olmayan fakat daha kolay işlenebilecek hammaddelerden alet yapmış olması olasıdır. Ancak insanların günümüze ulaşan en eski aletleri –bilindiği kadarıyla- yaklaşık 2.5 milyon yıl önceleri yapılmış taş aletlerdir. Bu dönemde en azından *Australopithecus robustus* ve *Homo habilis* türü insansılar birlikte yaşamışlardır. İlk taş aletlerin bilinen bu iki türden biri ya da ikisi tarafından yapılmış olabileceği düşünülebilse de, genel olarak ilk taş alet yapımıcısının *Homo habilis* olduğu kabul edilir. *Homo habilis*'e ait fosil kalıntıları çok fazla değildir. Ancak *Homo habilis*'in beyin hacminin *Australopithecus africanus*'a göre yaklaşık %30 daha büyük olduğu kesindir. Bulunmuş çeşitli *Homo habilis* kafataslarının arasında yaklaşık %25'lik farklar bulunmaktadır. Bu farklılığın nedeninin cinsiyet olduğu; erkeklerin kadınlara oranla daha yapılı oldukları kabul edilmektedir. *Homo habilis*'in 2.5-1.7 milyon yılları arasında Plio-Pleistosen olarak adlandırılan jeolojik dönemde yarattığı ve Oldowan işleyimi diye bilinen aletlere yalnızca Afrika kıtasında rastlanır. Oldowan işleyimi genellikle bir taş yumrusunun üzerinden bir ya da iki yonga çıkarılmasıyla oluşan aletleri içerir. Bu aletlerin bazılarının bir tahta sopayı sivriltilmek gibi başka aletlerin yapımı için kullanılmış oldukları gerçektir. Bu da, bu işleyimi oluşturanların kalıcı olmayan hammaddeleri de işlediklerini gösterir. Kısacası *Homo habilis*'in yaşamının arkeolojik kayıtları kadar tekdüze olmadığını ve daha çok çeşitlilikle henüz bilinmeyen aletlerin olduğu da düşünmek gerekir.

2.2.3 Ateşin Denetimi ve Afrika'dan Çıkış

İnsanlar bugünkü bilgilerimize göre, insan evriminin *Homo erectus* evresinden önce Afrika dışına çıkmamışlardır. Bazı araştırmacılar *Homo habilis* aşamasını *Homo ergaster*'in izlediğini ve Afrika'dan ilk çıkışın *Homo ergaster* aşamasında olduğunu düşünmektedirler; bu görüşün doğruluğu, çeşitli nedenlerden dolayı, olası olsa da, bu konuda henüz yeterince bilgi yoktur. Bu konuda, önemli sayılabilecek bazı bilgiler, Gürcistan'daki Dmanisi bölgesinden elde edilmiştir. Burada bulunan fosil insanların *Homo ergaster* olduğu düşünülmektedir.(Dinçer 2001)

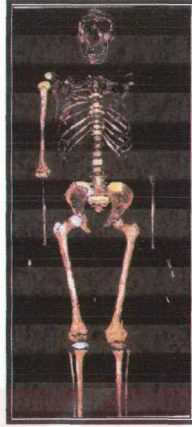

Resim 3 , *Homo habilis* kafatası (Levin, 2000)

Kalın ve belirgin kaş kemerleri olan *Homo erectus*'un yaklaşık olarak günümüzden 1.9 milyon yılla 220 bin yıl önce yaşamış olduğu kabul edilmektedir.

Homo erectus başarılı bir alet yapıcısı olması ve ateşi kontrollü bir şekilde, istediği zaman yakıp istediği zaman söndürebilmesi sayesinde Afrika dışındaki farklı ekolojik ortamlarda da yaşamını sürdürebilmiştir. Taş aletlerin yapımı ve ateşin kontrol altına alınması insan evriminde dönüm noktalarıdır.

Homo erectus da Oldowan türü aletler yapmıştır. Bu aletlerin *Homo erectus*lar tarafından Eski Dünya'nın neredeyse her yerinde, en uzun süre kullanılan aletler olmasının nedeni, bu insanların başka aletler geliştiremeyecek kadar "ilkel" olmaları yerine, bu aletlerin insanların gereksinimlerini karşılayabilmeyi sürdürmüş olmasıdır. *Homo erectus* türü insanlar, bulundukları her yerde genel olarak birbirine benzer aletler kullanmışlardır.(Dinçer 2001)

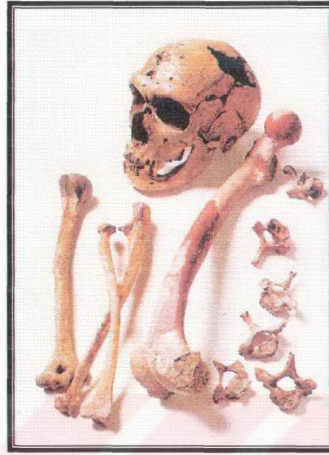

Resim 4. Turkanalı oğlan olarak bilinen Homo Erectus fosili. (Levin, 2000)

Homo Erectus'a ait başka bir taş işleme tekniği de genel olarak Acheul adıyla tanımlanan iki yüzeyle (el baltası) işleme tekniğidir. *Homo Erectus*lar Afrika'dan ilk çıktıklarında Oldovan türü aletler yapmaktaydılar. Ancak günümüzden yaklaşık 1.6 milyon yıl önce Afrika kıtasında, taş yumrularının çepeçevre işlenmesiyle oluşturulan iki yüzeyliler ortaya çıktı. Bu iki taş işleme tekniği de aynı zamanda dünyanın farklı yerlerinde kullanılmasının nedeni henüz net olarak açıklanamamıştır.

Acheul türü iki yüzeyliler Anadolu'da yaygın olarak bulunsalar da, ülkemizin kuzeydoğusuna doğru Acheul işleyimleri azalmakta ve yerlerini Oldovan taş işleme tekniklerine bırakmaktadır (Dinçer 2001)

2.2.4 Neandertaller

Resim 5, Fransa'da La Chapelle-aux-saints'te bulunan Neandertal iskeleti (Levin, 2000)

Günümüzden önce yaklaşık 220.000-35.000 yılları arasında Yakındoğu ve Avrupa'da yoğun olarak karşılaşılan bir fosil insan yaşamıştır. Bu fosil insanın en önemli özelliği, onun konuyla ilgilenen insanlar dışındaki insanlar tarafından bile bilinmesidir. Bu insan kimi görüşlere göre *Homo sapiens neandertalensis*'tir, kimi görüşlere göre *Homo neandertalensis*'tir. Kökeni ve modern insanın kökeninde olup olmadığı tartışılrsa da, Neandertallerle ilgili tartışmasız olan şey insan kültürünün ve evriminin bir parçası olduklarıdır. Neandertallerin kemikleri bizimkilerin yaklaşık iki katı kadar kalın olsa da, sosyal davranış olarak günümüz insanına en yakın olan fosil insan Neandertallerdir. Ölülerini gömmüşler ve dil gelişimini sağlamışlardır. Neandertallerin soğuk iklime uyum sağlamış oldukları açıktır. Beden yapıları sağlam ve kaslıdır. Erkeklerin ortalama boyu 1.7 metredir ve ortalama ağırlıkları da 65-70 kilogramdır. Neandertallerin kafatasları basıktır, kaş kemerleri belirgindir, burunları geniştir. Buna karşın yüzleri uzun, art kafa kemikleri önceki fosil insanlara göre daha az çıkık, ve en önemlisi, ortalama beyin oylumları bizim ortalamamızdan daha büyüktür (yaklaşık 1400-1500cc). Neandertallerin günümüz insanına yakın benzerliği kanıtlanmıştır. Günümüze yaklaştıkça Neandertallerin yüzlerinin ve kaş kemerlerinin ufaldığı gözlenmiştir. Bu, bir süre bizim türümüzle birlikte yaşamış Neandertallerle

(Lewin 1999) bizim türümüzün biyolojik bir bağ kurmuş olabileceğini düşündürmektedir (McClain 2000).

1857'de Almanya'daki Neander Vadisinde ilk Neandertal kalıntısı bulunduğunda Darwin'in "Türlerin Kökeni" kitabı henüz basılmamıştı ve bu yüzden bu kemiklerin ne olabileceği düşünilemiyordu. O günden bugüne kadar geçen yaklaşık 150 yılda 100'den fazla Neandertal kalıntısı bulundu. Bu kalıntılardan birisi de Karain Mağarası'nda bulunan fosildir. Ancak yine de Neandertallerin çok iyi bilindiği söylenemez. Tarihöncesinin bölümleri arasında Pleistosen arkeolojisinin fazla ilgilenilmediği gibi, Pleistosen arkeolojisinde de uzmanların çoğu bir milyon yıldan daha genç olan şeylerle fazla ilgilenmemektedirler (McClain 2000). Bu yüzden Neandertal araştırmalarının artması uzun bir süreç olacaktır.

Neandertallerin kültürü Orta Paleolitik Çağ'ı oluşturur. Bu çağın taş aletleri genellikle Alt Paleolitik Çağ'ın sonlarından beri kullanılan Levallois (yumruların vurma düzleminin hazırlanarak yonga çıkarılması) yöntemi ile üretilen yonga aletlerdir. Bu aletlerin bazılarının saplara takıldıkları ve mızrak gibi aletlerin ilk kez bu dönemde ortaya çıktığı ve geliştirildiği düşünülmektedir. Mızrak gibi fırlatılabilen aletlerin ortaya çıkması kuşkusuz avlanmayı oldukça kolaylaştırmıştır; avın peşinden insanın kendisi yerine, akıyla ürettiği aleti koşturmuş; mücadeleyi, beden gücünden çok akıyla sürdürmeye başlamıştır (Dinçer, 2001).

2.2.5 Çağdaş İnsan

Bugün dünyada yaşamakta olan tüm insanlar tek bir türü oluşturmaktadır ve dünyada şimdilik bizden başka bir insan türü yaşamamaktadır. Ancak evrim tarihimizin böyle "tekrenkli" olmadığı, çeşitli insan türlerinin aynı zaman içinde yaşamış oldukları gerçektir. İnsanın evrimiyle ilgili bir başka önemli tartışma da modern insanın (*Homo Sapiens Sapiens*) kökenidir.

Bu konudaki görüşlerden biri, mitokondrial DNA araştırmalarını esas alarak, bizim türümüzün günümüzden yaklaşık 140.000 yıl önce Afrika'da ortaya çıktığını ve daha sonra Afrika dışına göç ederek dünyaya yayıldığıdır.

Diğer görüş ise, çağdaş insanın yaklaşık 40.000 yıl önce Neandertallerin evrimi sonucu ortaya çıkmış olduğudur. İki görüşün de haklı yanları görülmektedir. Ancak Üst

Paleolitik Çağ'ın yaklaşık 40.000 yıl önce başlayan ayrı bir kültürel evreyi yansıtmış olduğundan dolayı, modern insanın ortaya çıkışının 40.000 yıl öncesinde başlamış olduğu kabul edilebilir. Tüm Paleolitik Çağ boyunca kültürel gelişimi yansıtan taş işleme biçimlerinin insan türleriyle birlikte değiştiği göz önüne alındığında, bu görüş mantıklı gelmektedir. (Dinçer, 2001)

Bizim türümüzün belirgin bedensel özellikleri, özellikle uzun kemiklerinin narin bir yapıda olması, art kafa kemiğinin çıkık olmaması, kaş kemerlerinin olmaması, güçlü ense ve boyun kaslarının olmaması, yüzün dışarıya doğru çıkık olmaması, dişlerin ufak yapıda olması ve çene çıkıntısının olmasıdır. Bu narin yapısı *Homo sapiens sapiens*'in bedensel olarak zorlanmaya gereksinim duymamış olması ya da bu tür zorlukları yaptığı aletlerle aşması yüzündendir. Bizim türümüzün yarattığı kültürler arasında olan Üst Paleolitik Çağ kültürleri, coğrafyaya göre farklılık göstermektedir.

Bu kültürlerin geçmiş kültürlerden farklı özellikleri arasında günümüze kalabilen kemik, boynuz, fildişi, deniz kabuğu gibi hammaddelerin de taş gibi hammaddelerle birlikte kullanılmış olmasıdır. Bir başka kültürel özellik ise, mağara resim ve kabartmalarının, küçük heykelticiklerin yapılmasıyla kendini gösteren tinsel öğelerdir. Türümüzün gerçekleştirdiği önemli özelliklerden biri de insanların ilk kez Eski Dünyalarının dışına çıkarak, Amerika ve Avustralya kıtalarında yaşamaya başlamış olmasıdır.

İlk kez bazı hayvanları evcilleştiren ve bazı bitkileri kültüre alan da bizim türümüzdür (*Homo Sapiens Sapiens*). Yerleşik yaşama geçip, köyler, kentler kuran da bizim türümüzdür. Pleistosen bitip de Holosen başlayınca insanlar oldukça hızlı bir kültürel değişim sürecine girmişlerdir. Son 12.000 yılda belki de 2.5 milyon yıl boyunca, tüm Paleolitik Çağ'da yarattığımızın yüzlerce katı kadar kültürel bilgi ve belge üretilmiştir. Binlerce sayfalık tarih kitaplarını dolduran Neolitik, Kalkolitik, yazıyı bulduğumuz Tunç çağları, Demirçağı, İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ, Yakınçağ evrim tarihimizin bu zamansal açıdan en küçük yer tutan döneminde, *Homo sapiens sapiens* aşamasında yaşadığımız çağlardır.

Bölüm Değerlendirmesi

- İnsanın tüm bilimlerce kabul edilen tanımını yapmak güçtür. İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliklerinin ne olduğu tartışılmıştır. Dönem dönem bazı özellikleri ön plana çıkmıştır. Arsebük, insanın hayvanlardan farklı tek özelliğinin öne çıkarıldığı tanımlar yerine bütün özelliklerini kapsayan bir tanım yapılması gerektiğini söyleyerek; insanı: soyutlama ve alet yapabilen, belli kurallara göre dil konuşabilen, besinini paylaşan ve tinsel düşünceleri olan bir canlı olarak tanımlamaktadır.
- Paleolitik Çağ insanoğlunun yaşadığı en uzun çağdır. Çağ İnsan evrim sürecinin başlangıcı olan Arkaik İnsandan- günümüz insanı Homo Sapiens Sapiens'e kadar devam eder.
- Evrim süreci Afrika'da başlar. Afrika'dan ilk çıkışın Homo Erectus tarafından gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Bazı kaynaklar ise bu çıkışın Homo Erhaster tarafından yapıldığını savunmaktadır.
- Homo Erectus 1.9 milyon yıl ile 220 bin yılları arasında yaşamını sürdürmüştür. Homo Erectus'un başarılı bir alet yapımıcısı olması ve ateşi kontrollü bir şekilde yakıp söndürebilmesi sayesinde Afrika'dan farklı ekolojik ortamlarda da yaşayabilmiştir. Taş aletlerin yapımı ve ateşin kontrol altına alınması insan evrim sürecinin dönüm noktalarındandır. Homo Erectus insanı oldovan türü aletler kullanmıştır.
- Neanderthal İnsanı, 220 bin ile 35 bin yılları arasında yaşamıştır. Fosilleri ile Yakın Doğu ve Avrupa'da sık olarak karşılaşılmaktadır. Günümüz insanına en yakın fosil insandır. Neanderthal insanı ölülerini gömmüş, dil gelişimini sağlamıştır. Bedensel özellikleri soğuk iklimlere daha uygundur. Neanderthal insanı Orta Paleolitik Çağ içinde yaşamıştır. Mızrak gibi delici aletler ilk kez bu insan türü tarafından kullanılmıştır. Akıl kullanılarak avlanma beden kullanarak avlanmanın önüne geçmiştir.
- Homo Sapiens Sapiens Mikakonrial DNA araştırmaları esas alındığında Afrika'dan 140 bin yıl önce çıkmıştır. Diğer görüşe göre, 40 bin yıl önce Neanderthal insanının evrimi sonrasında ortaya çıkmıştır. Günümüz insan türüdür ve insan evrim sürecinin son halkasıdır. Alet teknolojisinde hızlı bir gelişim göstermiştir. Diğer türlerden farklı olarak kemik, boynuz, fildişi, deniz kabuğu gibi hammaddeleri taş ile birlikte kullanmıştır.

BÖLÜM III

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR

Arkeologlar, insanın yazı öncesi hayatını taş işleme yöntemine göre, 3 ana bölümde incelemektedir. Bu bölümler, günümüzden eskiye doğru sıralandığında,

- Neolitik Çağ(Yeni Cilalı Taş)
- Mezolitik Çağ (Orta Taş)
- Paleolitik Çağ (Eski Yontma Taş)dır.

Antropologlar ve uygarlık tarihi araştırmacıları ise, tarih öncesi çağları da içine alan uygarlık tarihini incelerken, İnsanoğlunun yaşadığı iki büyük devrimi dikkate alarak klasik arkeolojiden farklı bir ayırım yapmaktadır. Bu kültür evreleri eskiden yeniye sıralandığında,

- Paleolitik: Eski taş, yontma taş ya da üretim öncesi evresi
- Neolitik Devrimi: Yeni taş, cilalı taş ya da üretim evresi
- Endüstri Devrimi : Makine, enerji ya da yoğun üretim evresidir.

Neolitik kavramı, arkeolojinin tarih öncesini açıklayan evresini ve antropolojinin uygarlık tarihini açıklayan evresine isim vermesine karşın; iki farklı disiplin, Neolitik kavramını iki farklı anlamda kullanmaktadır. Klasik arkeoloji “Neolitik”i, Mezolitik ile kalkolitik arasında kalan ve cilalı taş aletlerin yapıldığı evre için kullanırken; antropoloji “Neolitik”i, madencilik dönemlerini de içine alan ve endüstri devrimine kadar süregelen kültür dönemi olarak ele alır.

Sanat Tarihi Prof. Dr. Sinemoğlu, Arkeoloji bilimince yapılan Mezolitik Çağ ayırımında bazı kaynaklarda farklılık gösterdiğini, Mezolitik Çağ’ın Paleolitik Çağ üretim öncesi dönemi ile Neolitik Çağ üretim evresi arasında kalan hazırlayıcı bir dönem olduğunu belirterek , ancak gerçekte iki dönem arasında kesin bir ayırım çizgisi olmadığını, bazı belgelerde bunun iç içe geçerek Mezolitik Çağ’ın Son Üst Paleolitik ya da Neolitik öncesi Preneolitik dönem olarak adlandırılabilirdiğini dikkat çekmektedir.

3.1 Tarihöncesi Çağın Bölümleri

Prof. Dr. Nermin Sinemoğlu; “Tarihöncesinden Bizansa Sanat Tarihi” adlı kitabında Tarihöncesi çağları aşağıdaki gibi bölümlendirmekte ve tarihlendirmektedir.

Eolit (insanın var olduğu düşünülen en eski dönem.)

1. Paleolitik Çağ

(Kaba Taş Çağı – Yontma Taş Çağı)

a- Alt Paleolitik Çağ

Plastik örnekler kalmamıştır.

b- Orta Paleolitik Çağ

Mausterien (4. Buzul Çağı)----- M.Ö. 40 000

c- Üst Paleolitik Çağ

c.a- Erken Üst Paleolitik Çağ

Aurignacien (Geç Buzul Çağı) Heykel----- M.Ö. 30 000-20 000

c.b- Orta Üst Paleolitik Çağ

Solutrien (Dilüri Yağmurları)----- M.Ö. 20 000-10 000

c.c- Geç Üst Paleolitik Çağ

Magdalenien----- M.Ö. 10 000- 8 000

Zarif yontma –Heykel

2. Mezolitik Çağ (Geçiş Çağı)

3. Neolitik Çağ ----- M.Ö. 8 000- 2 700

(Yeni Taş Çağı – Cıvalı Taş Çağı)

4. Maden Çağı

a. Bakır Çağı----- M.Ö. 2 700- 1 700

b. Tunç Çağı----- M.Ö. 1 600- 1100

c. Demir Çağı----- M.Ö. 1 000- 600

3.2 Paleolitik Çağ

Paleolitik Çağı açıklamaya çalışan bilim dallarından biri olan sosyal/kültürel antropoloji, taş aletlerin kendilerinden çok, bu aletlerin kültürel evrime katkılarıyla ilgilenir. Üretim öncesi dönemlere ait belgelerin en bol ve en anlamlı olanları, çeşitli taş aletlerdir. Bu aletler, onların ne amaçla kullanıldığını; alet yapanların düşünce ve becerilerini kısaca, kültürlerini anlatır. Aletlerin biçim ve özelliklerinden anlaşıldığına göre, Paleolitik insan, besinini avcılık, balıkçılık ve toplayıcılık yoluyla ihtiyaçlarını hazır olarak sağladığı; kendisinin besin üretmediği düşünülmektedir. Homo sapiens insanının henüz varolmadığı 2 milyon yıl öncesinde başlayan Paleolitik Çağ, 3 ana bölümde incelenir. Bu bölümler yeniden eskiye doğru sıralandığında,

1. Üst Paleolitik Çağ
2. Orta Paleolitik Çağ
3. Alt Paleolitik Çağ'dır.

Alt Paleolitik, Çakıl taşından yapılmış en eski aletler çağından, ağaç ve çakmak taşından yapılmış çeşitli aletlerin ve yonga tipi delici aletlerin ortaya çıkışına kadar sürdüğü, Orta Paleolitik'te yonga tipi delici aletler geliştirildiği, Üst Paleolitik'te ise, yonga tipi küçük taş aletlerin yapımı için yepyeni bir yol olan, dilgi ya da lam çıkarma tekniği bulunduğu, ayrıca fildişi, kemik ve boynuzlardan çeşitli küçük aletlerin de yapıldığı kabul edilmektedir. (Güvenç, 1991)

Paleolitik Çağdaki kültürel evrim, bir yandan alet teknolojisindeki gelişmelere; öte yandan, Buzullar Çağının doğal çevre ve iklim değişimlerine bağlı kalmış görünmektedir. (Güvenç, 1991)

Alt Paleolitik, Günz Buzulu'ndan Riss_Würm buzulları arası dönemine kadar iki milyon yıl kadar sürdü (bkz. Çevre insan ve teknoloji zaman çizelgesi). Orta Paleolitik, Riss-Würm buzulları arası döneminden, Würm buzullaşmasının ortasına; Üst Paleolitik ise Würm buzullarının ortasından sonuna kadar devam etti. Mezolitik Çağ, Paleolitik Çağ'a göre, çok kısa ömürlü bir dönem olmuştur. Bu devre, Ortadoğu'da 15 bin yıl önce başlayıp ancak 4-5 bin yıl sürdü. Antropoloji bilimine göre, Neolitik Çağ devrimi ise günümüzden 10-11 bin yıl önce (M.Ö. 8000-9000) başlayıp Endüstri devrimine kadar devam etti. Doğal çevre ve iklim koşulları, son iki kültür evresinin Avrupa kıtasındaki

yayılmasını ve gelişmesini, Ortadoğu'ya göre, bir süre daha geciktirmiştir. (Güvenç, 1991)

Bu tarihlendirmeler, genel anlamda toplumların kültürel evrelere geçiş süreleri dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Aynı zaman dilimi içinde bir toplum Paleolitik kültür yaşamına devam ederken, daha ileri başka bir toplum Neolitik kültür düzeyinde ya da kalkolitik düzeyde yaşayabildiği için, tarihler arasında çakışmalar ve uyumsuzluklar olabilmektedir.

Günümüzde Paleolitik yaşam biçiminde hayatını devam ettiren, tüm bu evrimlerin hiçbirini yaşamamış ve Levin tarafından "ilkel çağdaşlarımız" diye tanımlanan topluluklar bulunmaktadır. Kutup Eskimoları, Güney Afrika Buşman (Bushmen)'ları, Avustralya yerlileri, yakın bir süre öncesine ve endüstrileşmiş Batı toplumları ile ilişki kuruncaya kadar, avcılık toplayıcılık veya Üst Paleolitik aşamasında yaşıyorlardı.

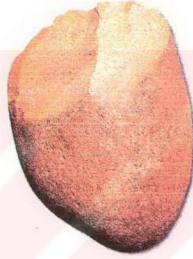
Bu toplumlar antropoloji bilimi için arkeoloji biliminden farklı bir düşünceyle veri olarak değerlendirilmektedir. Antropoloji biliminin, bu kültürleri incelemesinden sonra Paleolitik hayat biçimini ve kültür sistemini açıklayabileceği düşünülmektedir.

Tarihöncesi insanının bir çok davranışı arkeolojik veri olabilecek kanıtlar bırakmamaktadır. Günümüzde de yaşayan Avustralya yerlileri ele alındığında; gelişkin akrabalık sistemleri ve mitolojilerinin yanı sıra zengin bir toplumsal ve dinsel gelenekleri var olduğu görülmektedir. Ağaç, tüy, çeşitli boyalar ve hatta kan kullanılarak yaptıkları süslemelerde simgecilik üst boyutlardadır. Kum üzerinde oluşturulan zengin imgeler ile, düş ürünü öteki dünyalarla bağlantı kurmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Şarkılar, danslar, özenli töresel gösteriler yerlilerin hayatlarında önemli bir yer tutmalarına karşın hiçbir arkeolojik belgelerde görünmesi mümkün değildir. Bu nedenle bu kültürel öğeler, Roger Lewin tarafından "uçucu kanıtlar" olarak adlandırılmaktadır.

Halen Paleolitik çağ kültürel özellikleriyle yaşayan İlkel çağdaşlarımız olarak tanımladığımız insanların yardımıyla edindiğimiz bilgiler, güvenilirlik açısından bazı şüpheler taşımaktadır. Tipik olmayan bir biçimde diğer gelişmiş toplumlardan soyutlanan, tarıma elverişli olmayan kutupsal, tropik ve çölümsü alanlarda yaşayan bu insanlar; Paleolitik Çağı anlamamız için, bize ipuçları verebilir ama kesin doğru kabul edilemezler. Bu nedenle, çağdaş antropoloji ve arkeoloji bugün artık yaşamayan ve başka ya da güçlü kültür biçimlerine dönüşmüş olan bu kültürlerin tarihini, onların geride bıraktığı dayanıklı buluntular yardımıyla yeniden kurgulamaya çalışmaktadır. (Levin, 2000)

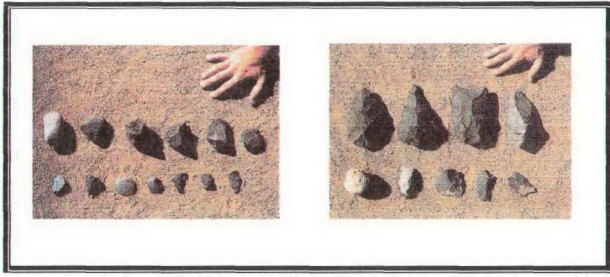
3.2.1 Alt Paleolitik Çağ

En eski atalarımızın kullandığı aletler, “Çay taşı” adı verilen, akarsularda yuvarlanarak yumurta biçimini almış, elle tutulabilir büyüklükteki çakıl taşlarıdır. Bunların ön kısımlarından vurularak birkaç parça kopartılarak, bazen ağzı keskin, bazen ağzı sivri basit aletler elde edilmiştir. Bu aletler, Doğu Afrika’da bugünkü Tanzanya sınırları içinde Olduvan bölgesinde bulunduğu için, arkeolojik yazında bu aletlere Olduvan kültürü adı verilmektedir. Bunlar çok basit olmalarına karşın standartlaşmış, bulundukları her yerde birbirine benzeyen, aynı özellikler taşıyan aletlerdir. Kültürün tahmin edilen yaşı 2 milyon yıl öncesine gider. Afrika’da, Ortadoğu’da, Avrupa’da ve Hindistan’da bu kültüre ait çakıl taşlarına rastlanmaktadır. (Özdoğan, 2002)

Resim 6, Alt Paleolitik dönem az rötuşlu alet örneği (Arkeoatlas Sayı I)

Ülkemizde bu döneme ait araştırmalar çok sınırlıdır. Ancak başta Marmara Bölgesinde, Büyük Çekmece gölü kuzeyinde Eskici Sırtı, Kilyos yakınlarında Gümüşdere, İstanbul Boğazı’nın doğusunda Kefken olmak üzere çeşitli yerlerden ilk atalarımızın buradan geçtiğini gösteren aletler bulunmaktadır. Bu dönemi yansıtan ülkemizdeki iki buluntu yerinden biri Konya yakınlarındaki, yaklaşık 600 bin yıl öncelerine tarihlenen Dursunlu, diğeri ise, İstanbul’un hemen batısında Küçük Çekmece Gölü’nün kuzeyinde Yarımburgaz Mağarası’dır. (Özdoğan, 2002)

Resim 7 ve 8, Oldovan (solda) ve Aşölyen (sağda) yapısı ilk taş alet örnekleri.
(Levin, 2000)

Çaytaşlarından aletler yapan ve Eskidünya'ya yayılan atalarımız, Paleolitik Çağ'ın ilk başlangıç aşamasını oluşturur. Oldukça az veri ile tanıdığımız bu evre, yaklaşık olarak 200 bin yıl öncesinde, çaytaşı aletlere oranla çok daha gelişkin çakmaktaşı aletler yapabilen ve arkeolojik anlamda Paleolitik çağın tanımlı ilk kültürlerin ortaya çıkması ile son bulur. Gerçek anlamda Alt Paleolitik Çağı oluşturan bu kültürler, Fransa'daki ilk buluntu yeri St. Acheul'in adı ile Acheul (Aşölyen) olarak tanımlanır. (Özdoğan, 2002) Bu dönemde geliştirilen aletler içerisinde bola adı verilen taşlar da bulunmaktadır. Bola taşları, ip gibi kullanılmaya elverişli bağlı olarak koşan hayvanın ayaklarına doğru fırlatılan ağırlıklı bir kementtir. Kaçan hayvanın ayaklarına sarılıp dolanan taşlar, avcılığı kolaylaştırmıştır. Ayrıca, bir taş gövdesinden çıkarılan yongalarda çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Olduval (çakıl taşı) endüstrisini, birbirinden farklı iki kültür izlemiştir. Bunlardan ilkinde çekirdek endüstrisi, ötekine yonga endüstrisi adı verilir. Birinci tip endüstride yontulan taşın içinden çıkarılan çekirdek ya da göbek; ikincisinde ise, yontu sırasında elde edilen yongalar kullanılmıştır. İki tip gelenek ve endüstri, yüz binlerce yıl, bir arada ve yan yana yaşamış ve birlikte gelişmişlerdir. (Güvenç, 1991)

Riss buzulu döneminde, Acheul tipi aletler "yumuşak çekiç" tekniğiyle yapılmıştır. Bu teknikte, yonga ve dilgiler, ağaç ve kemik çekiçler yardımıyla yontulduğu düşünülmektedir. Uzun süren denemelerden sonra, "sırtlı kazıyıcılar" diye bilinen ve yeni bir teknikle yapılan aletlerin sayısında büyük bir artış olmuştur. Yumru yeni bir teknikle yontulmuştur. Bir yüzeyi istenen alet biçimine getirilir; yandan bir çekiç darbesiyle, alet ana gövdeden ayrılır. Geriye, kaplumbağaya benzeyen ve "Levallois tipi" denen bir çekirdek kalır. Dilgiler, boyu eninden en az iki kat uzun olan çok ince aletlerdir. Bunlara yapım tekniği adı verilir. Bu tip aletler Alt Paleolitik'in

sonlarına doğru ortaya çıkmış; kesme, kazıma ve delme işlerinde kullanılmıştır. (Güvenç, 1991) Deneysel Arkeoloji çalışmalarından alet yapım işlemi yorumlanabilmektedir.

Bu dönemin öncesinde dünyaya yayılan insanlar her yerde birbirine benzer aletler ile ortaya çıkmaktadır. İlk kez bu dönemde çağdaş, fakat farklı aletlerin kullanıldığı bölgelerin ortaya çıktığını görmekteyiz. Acheul türü el baltaları tüm Afrika, Akdeniz çevresi, Güney ve Güneybatı Asya ile Batı Avrupa'da yaygın olarak görülürken Doğu Avrupa ile Asya'nın büyük bir kısmında farklı alet yapım gelenekleri ile karşılaşmaktadır.

Anadolu bir anlamda aynı dönemde iki teknolojik bölge arasındaki sınırdır. Orta, Güney ve Doğu kesimleri sürekli olarak el baltası olarak kullanılan bölgenin bir parçasını oluşturmaktaydı. Buna karşılık Kuzeybatı Anadolu ve özellikle Marmara bölgesinde el baltalarına çok ender olarak rastlanırken, diğer yonga aletleri yaygın olarak görülür. Bu durum da bize Acheul türü el baltalarının kullanıldığı 200 bin yıl boyunca bu sınırın zaman zaman değiştiğini göstermektedir. (Özdoğan, 2002)

Resim 9. İki yüzeyli çakmaktaşı alet, Gaziantep çevresi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi katalogu.

Özellikle Gaziantep, Adıyaman ve Şanlıurfa bölgesi Acheul türü el baltaları bakımından olağanüstü bir zenginlik sergiler. Doğu Akdeniz bölgesinde Filistin'den başlayarak Suriye sınırından Gaziantep'in tümü ile Fırat çevresinde yoğunluk gösteren bu aletlerin, Alt Paleolitik Çağ insanların kullandığı kuzey-güney yönündeki koridor şeklindeki bir kuşağı temsil ettiği ve belki de bunun Kafkaslardan bilinen bir diğer Alt Paleolitik Çağ'a ait yoğunluk alanı ile ilgili olduğu düşünülebilir. Güneydoğu Anadolu'da el baltaları, gerek sayısal çokluk gerekse biçimsel çeşitlilik bakımından dikkati çekecek özellikler sergiler. Ancak bunların arasında, biçimsel özellikleri

açısından Alt Paleolitik çağın daha eski evrelerine tarihlenen ve Abbeville türlerine daha az rastlanır. İlginç olan tipolojik olarak alt Paleolitik çağın sonlarında Acheulle-Moistier türü yuvarlak biçimli türlerine de oldukça sık rastlanmasıdır. (Özdoğan, 2002)

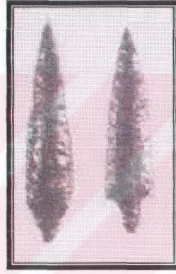

Resim 10. klasik tip iki yüzeyle çakmaktaşı el baltaları,
Gaziantep çevresi Alt Paleolitik.
Anadolu medeniyetleri müzesi katalogu.

Güneydoğu Anadolu'da Acheul türü el baltalarının varlığı geçen yüzyılın başlarından itibaren bilinmekteydi, özellikle Gaziantep çevresinde Dülük, Sam, Nizip çevreleri bu tür buluntularla ünlüdür. 1977 yılından itibaren Atatürk Baraj Gölü alanında yapılan belgeleme çalışmaları Şanlıurfa'nın Bozova ve Hilvan ilçeleri ile Adıyaman'ın Kâhta ve Samsat ilçelerinde de çok önemli buluntu yerlerini ortaya çıkarmış ve özellikle bunların arasında Samsat ilçesindeki Şehramuz mevki kazı çalışmaları ile ayrıntılı olarak incelenmiştir. Son yıllarda Birecik ve Karkamış Baraj Gölü alanlarındaki yüzey araştırmalarıyla, Birecik-Suruç ilçelerindeki kültür envanteri çalışmalarında da başta Karadağ Eteği Mevkii olmak üzere çok sayıda önemli buluntu yerlerine rastlandı. Nizip ilçesi Horum Köyü yakınlarında el baltalarının yapıldığı bir işlik yeri bulunmuştur. (Özdoğan, 2002)

Resim 11, Orta Anadolu'da Göllü Dağ'ın eteklerinde bulunan, hammadde halinde Obsidiyen (volkanik cam), (Arkeoatlas Sayı I)

Resim 12, Obsidiyen camından yapılmış mızrak ucu Çatal Höyük Anadolu Medeniyetleri Müzesi katalogu,

Güneydoğu Anadolu'nun dışında bilinen Acheul türü el baltası buluntu yerleri daha azdır. Ancak yine de Ankara çevresi, İzmir ve İstanbul yakınlarında Göksu'da ve Kefken'de bu türün değişik örneklerine rastlanmıştır. Orta Anadolu'daki önemli buluntu yerlerinden biri, Niğde ilinde, volkanik Hasandağ'ın çevresindeki Avladağı ile Kaletepe'de bulunan obsidiyenden (volkan camı) yapılmış olan el baltalarıdır. Bu bize Alt Paleolitik Çağ insanlarının dünyanın başka yerlerinden tanıdığımız bir özelliğini, yanardağların çevresi ile yüksek platoları kullandığını gösteriyor. Ancak daha da önemlisi, alet yapımı için obsidiyeni de çakmaktaşı gibi aynı biçimde kullanmalarındır. Bir anlamda Kaletepe, Alt Paleolitik Çağ'a genel olarak baktığımızda ilk insanların dünyada ilk yayılımı tamamladıktan sonra, uygun koşulların bulunduğu yerlerde hızla çoğaldıkları görülüyor. Ülkemizde bu döneme ait yerlerin, Arkeolojik kazı ile araştırılması çok az yapılmıştır. Anadolu'da, ilkel atalarımızın kültürel gelişiminde

önemli ve etkili olan, tarım ve maden kaynaklarının bol bulunduğu düşünülünce, Anadolu'da yapılacak kapsamlı yeni araştırmalar beklenmedik sonuçlar ve yeni veriler sunabilir.

3.2.2 Orta Paleolitik Çağ

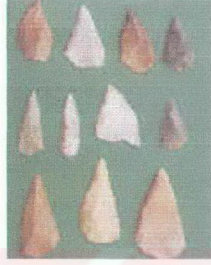
Orta Paleolitik Çağ 60 bin yıllık bir süreyi kapsar. Bu dönemde günümüze göre daha sıcak ve kurak koşulların hüküm sürdüğü uzun, sıcak bir dönem ile bunun ardından gelen bir buzul çağı yaşanmıştır. Bu dönemle birlikte Alt Paleolitik'in erectus türü insanının yerini ona göre daha başarılı neanderthal insan alır. Düşünsel yetileri kadar el becerileri de daha gelişkin olan bu insan türü, alet yapma teknolojisini de geliştirir. Alt Paleolitik Çağ'ın belirgin aleti, çok işlevli el baltalarının yerini özellikli yeni aletler almıştır. Artık her işlev için farklı aletler tasarlanır. Alet yapımında önceki dönemde olduğu gibi malzeme olarak çakmaktaşı kullanılmıştır. Ancak geliştirilen daha hassas yongalama yöntemleri ile düzgün biçimli yongalar çıkartılabilmekte, bunların işlevini daha iyi yapabilmesi için, kullanılacak kenarları, sapa bağlanacak ya da ele oturacak yerleri küçük yongalarla düzeltilir. Bu yeni teknolojiler, Fransa'daki ilk buluntu yerlerine göre Levallois (Levaluva) ve Moustier (Musteryen) yapım gelenekleri olarak adlandırılmıştır. (Özdoğan, 2002)

Bu dönemle birlikte karşımıza çıkan yeni bir alet türü, ok ve mızrak uçlarıdır. Sapa bağlanarak el ya da yay ile fırlatılabilen bu aletleri ilk "makine" olarak tanımlayabiliriz. Neanderthal insanların geliştirdiği hassas yongalama yöntemleri, çakmaktaşı uçların havada dengeli olarak gidebilmesini sağlıyordu. Bu aletlerin kullanımı insana doğada kendinden güçlü olan hayvanlara karşı bir üstünlük sağlaması, uçan ya da hızlı koşan hayvanları avlayabilmesinin yanı sıra beslenme alışkanlıklarının da değişmesini sağlıyordu. Ateş her ne kadar daha önceki dönemlerden itibaren insanlar tarafından kullanılmaktaysa da Orta Paleolitik Çağ'da bunun yaygınlaştığı ve artık besinlerin çiğ olarak değil, pişirilerek yendiğini söyleyebiliriz. (Özdoğan, 2002)

Orta Paleolitik Çağ'da meydana gelen belki de en önemli değişiklik, insanların düşünsel soyutlama yetisini geliştirmesidir. Ölümünden sonra başka bir dünyanın varlığına inancı gösteren, ölülerin gömülmesi, ölünün yanına bazı armağanlar bırakılması basit de olsa takılar bu soyutlamanın ilk verileri olarak karşımıza çıkar.

Orta Paleolitik Çağ buluntu yerlerine Anadolu'nun hemen her yerinde oldukça sık olarak rastlanır. Ancak bu dönem en iyi Antalya yakınlarındaki Karain Mağarası'nda

incelenmiştir. Karain Mağarası'nda sürdürülen arkeolojik çalışmalar, yalnızca bu dönem insanların kullandığı aletlerin çeşitliliği değil, Toroslar'ın güney yamaçlarında yaşayan hayvan türlerini de bize gösterir. Diğer önemli buluntu yerleri ise Merdivenli Mağarası, Kanal Mağarası ve Adıyaman'da Şehramuz Mağarası sayılabilir. (Özdoğan, 2002)

Resim 13, Çeşitli uçlar Karain mağarası Orta Paleolitik Anadolu medeniyetleri müzesi katalogu.

Genel olarak dünyada Neanderthal türü insan, Orta Neolitik Çağ'ın sonu ile birlikte ortadan kalkmakta ve yerini Homo Sapiens olarak bilinen günümüz insanına, bizim gerçek atalarımıza bırakmaktadır. Bu değişimin nerede, ne zaman ve nasıl başladığı tarihöncesi arkeolojisinin çok tartışılan konuları arasındadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar modern insanın ilk olarak Üst Paleolitik Çağ'da değil Orta Paleolitik Çağ'da Doğu Akdeniz çevresinde var olduğunu ve uzun bir süre bu bölgeyi Neanderthaller'le paylaştığını gösteriyor. Bu görüşe göre Homo Sapiens Doğu Akdeniz Bölgesi'nde kültürünü ve teknolojisini uzun süre geliştirdikten sonra, Anadolu üzerinden Avrupa ve diğer bölgelere yaymıştır. Modern insanın arkeolojik göstergelerinden biri, özel yapım tekniği gerektiren dilgi adını verdiğimiz ince uzun aletlerdir. (Özdoğan, 2002)

3.2.3 Üst Paleolitik Çağ

Üst Paleolitik, ilk yontuk çakıl aletlerinden sonra, en az 40 bin kuşak (800.000 yıl) sürmüş bir kültürel birikimin sonucudur. Üst Paleolitikte yonga tipi alet teknolojisinde önemli atılımlar yapılmış; alet yapmaya elverişli aletler, kalem ve uçlar geliştirilmiş,

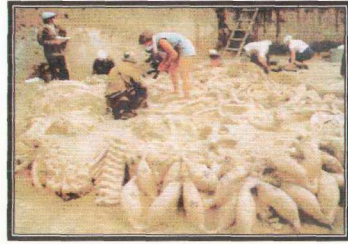
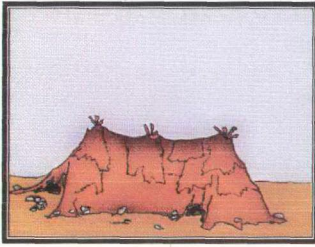
bunların yanı sıra, fildişi, kemik ve boynuz alet yapımında, malzeme olarak kullanılmaya başlanmıştır. Üst Paleolitik evrelerde, belli büyüklükte bir gövde ya da yumrudan elde edilen kesici kenar boyu, yeni bir dilgi çıkarma tekniğiyle 3-12 kat arasında artırılmıştır. (Güvenç, 1991)

Resim 14. Altamira mağarasında bulunan ok uçları ve delgi örnekleri
Altamira Museum web sitesi

Üst Paleolitik Çağda, Güneybatı Fransa'da 32 bin yıl kadar önce gelişen perigord ve Aurignac endüstrilerini, Orta Avrupa ve Güney Rusya ovalarında egemen olan yaşamış olan Gravette geleneğindeki kültürler izlemiştir. Aletler genellikle küçüktür ve belli amaçlara uygun olarak yapılmıştır. Ok ve mızraklara takılan, ağaç veya kemikten yapılmış uçlar bu dönemde çok ileri bir teknolojik düzeye ulaşmıştır. (Güvenç, 1991)

Ayrıca, Venüs adı verilen çok sayıda kadın heykeli bulunmuştur. Büyük memeli ve geniş kalçalı heykellerin yapımında sileks, kemik ve fildişi gibi malzemenin kullanıldığı görülür. Verimlilik simgesi olduğu sanılan bu heykelciklerin dinsel büyüsel törenlerde özel bir yer ve anlam taşıdığı düşünülmektedir. Gravette insanları, çoğunlukla, mağaralarda ve kaya altı sığınaklarında konaklamışsa da, hayvan derisinden yapılmış, kısmen toprağa gömülü çadırılı konaklar da inşa etmişlerdir. Bugünkü Rusya ve Çek Cumhuriyeti topraklarında, üstlerinin hayvan postlarıyla örtüldüğü tahmin edilen yuvarlak ve dörtgen biçiminde çadırılı konak temelleri bulunmuştur. Bu tip çadırların değişik bir biçimini, avcı toplayıcı Kızılderililer son zamanlara kadar kullanmakta idiler. (Güvenç, 1991)

Resim 15 ve 16 , Barınak olarak kullanılan hayvan kemikleri ile yapılan çadırların çizimi ve Arkeolojik buluntunun temizlik aşamaları (Arkeoatlas Sayı I)

Onsekiz bin yıl kadar önceleri, bugünkü Fransa ve İspanya toprakları üzerinde yaşayan Solutre tipi kültür, dikensi çıkıntılı, iki yüzeyli, yaprakı uçlar ve iğneler kullanmıştır. Bu aletler, hayvan derisinden Eskimo tipi elbise yapma tekniğinin ileri bir düzey ulaştığına kanıt sayılmaktadır. İnce dikiş iğneleri, kürkten elbise dikme teknolojisinin daha da geliştiğini gösterir. Dönemin en ileri teknolojisi 16 bin yıl önce başlayıp, 10 bin yıl öncesine kadar devam ettiği sanılan Mağdalen kültüründe görülür. Avcının alet çantasında zıpkın adı verilen yeni tip olta ve kancalar vardır. Mağdalen kültürü, ok ve yaya ek olarak, mızrak ve zıpkınları daha uzağa atabilmek için özel fırlatıcılar da kullanmıştır. (Güvenç, 1991)

Üst Paleolitik Çağ'da Aurignacen kültür evresinde ortaya çıkan mağara resimleri, teknolojik gelişmeye paralel olarak, doruğa erişir. Dönem içinde yapılan görsel biçimlendirmelerde ve anlatımda belirgin bir gelişme vardır. Derin mağaraların ışık görmeyen duvarlarında, renkli hayvan resimleri ve av sahneleri bulunmuştur. Avcılar, giyimli, ok ve yay ile donanmış, av hayvanları ise çoğu kez ok veya mızrakla yaralı durumda çizilmiştir. Duvarlarda boş yerler olduğu halde, üst üste çizilmiş olmaları, resimlerin dinsel, büyüsel ve törensel bir anlam taşıdığı yönünde yorumlanmaktadır. (Arkeoatlas Sayı I)

Resim 17, Üst Paleolitik Çağ kemik süsleme örneği,
<http://www.culture.fr/culture/app/eng/96de1+493.htm>

Üst Paleolitik Çağ, modern insanın hızla tüm dünyaya yayıldığı bir süreci temsil eder. Bu döneme kadar, Afrika'dan ilk yola çıktığı 1 milyon yıl kadar öncesinde insan Afrika, Asya ve Avrupa'da yayılmış ve bunu izleyen gelişmeler de aynı bölge içinde kalmıştı. Üst Paleolitik Çağ insanının Amerika ve Avustralya'ya geçişi bu dönemde gerçekleşir ve bu coğrafi dağılım günümüzdeki ırkları oluşturur. Bir anlamda dünyamızdaki bugünkü çeşitliliğin Üst Paleolitik Çağ'da ortaya çıktığını söyleyebiliriz. (Özdoğan, 2002)

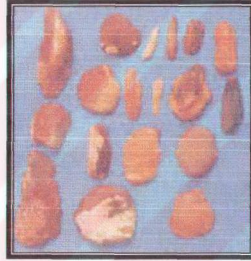
Üst Paleolitik Çağ soğuk bir dönemdir. Würm buzulu dönemi tümü ile soğuk ve buzullar ile kaplı bir dünya olarak düşünülmemelidir. Bu süreçte, iklimin günümüzedekine benzediği ve birkaç bin yıl süren ara sıcak ya da çok soğuk evreler de vardır. Bitki örtüsü, hayvan toplulukları, iklimde meydana gelen değişikliklere göre yer değiştirmiş, ekolojik bölgeler sürekli olarak kaymıştır. Bu dönemde en şiddetli soğuklar günümüzden 18 bin yıl kadar öncesinde yaşanır. Ancak bundan sonra havalar genel olarak ısınarak, yaklaşık 12 bin yıl öncelerinde günümüzdeki koşullar oluşur. Buzul dönemlerinde dünya deniz seviyesi alçalmaktadır. Bu bağlamda würm buzullarının en soğuk döneminde deniz seviyesi bu günkü seviyeye göre 120 metre daha alçaktır. Bu dönemde Ege'de kıta sahanlığı olarak bildiğimiz geniş bir alanın üzerindeki adalarla birlikte Anadolu Yarımadası'na kara olarak bağlandığını, Çanakkale ve Marmara Boğazlarının vadiye dönüştüğünü, Marmara Denizi'nin acımsı bir suyu olan bir içdeniz, Karadeniz'in ise soğuk bir tatlı su gölü olduğunu düşünmemiz gerekir. Yine bu soğuk dönem koşullarında, Anadolu yaylasının büyük bir kısmında bugüne göre çok daha sert, soğuk karasal iklim tipi hakimdir. Dağların yüksek kesimleri sürekli olarak buzul ve

karlarla kaplı olduğundan ormanlık alanların ancak dağ eteklerinde, kuytu vadilerde görülebildiği geri kalan bölgelerde ise bugün Güney Sibirya ortamına benzer bozkırlar yer almaktadır. Würn buzul dönemi içinde Anadolu'daki göller de önemli değişimlere uğrar. En önemli değişiklik İç Anadolu'da görülür. Bugünkü Tuz Gölünün iki katı büyüklüğünde bir tatlı su gölü, Konya Çumra-Karaman arasındaki havzada da bundan aynı büyük bir gölün bulunduğunu bilmekteyiz. Aynı zamanda bugün ova olan birçok çukurluk göl ya da bataklık ile kaplıdır. Üst Paleolitik Çağın şiddetli soğuklarının yaşandığı süreçte Anadolu Yaylasının yerleşimleri değişmesi için çok uygun bir ortam oluşmadığı anlaşıyor. Eldeki arkeolojik veriler de bu çağın başları ile bitiminde, yani iklim koşullarının daha elverişli olduğu dönemlerde Anadolu'da yerleşimlerin bulunduğu, daha soğuk dönemlerde ise tamamen boş kalması bile oldukça seyrek bir yerleşimin olduğunu gösteriyor. (Özdoğan, 2002)

Anadolu'da olumsuz çevre koşullarının hakim olduğu bu dönemde özellikle Batı ve Doğu Avrupa ile Doğu Asya'da önemli kültürel aşamalar gerçekleşir. Orta Paleolitik Çağ'da Anadolu'da öncü tiplerini gördüğümüz yeni teknolojilerin bu bölgelerde Üst Paleolitik Çağ içinde daha da geliştiği görülür. Bunların arasında çakmaktaşıdan yeni geliştirilerek "baskı" ve "dolaylı vurma" yöntemleriyle çok daha hassas ve düzgün dilgi aletleri yapılmaktadır. Uzun süre tüm aletlerini çakmaktaşıdan yapan insan Üst Paleolitik Çağ'dan itibaren tahta, kemik ve boynuzu da işlemeye başlar. Bu dönemde günümüze kalan çok sayıda olta ve zıpkın, artık su ürünlerinin beslenmeye katıldığını, küçük ok uçları, kuşların da avlandığını gösterir. Çakmaktaşıdan yapılan ve tahta yontmada kullanılan aletlerin bir çoğu ahşap işçiliğinin de önemli bir uğraşı haline geldiğini kanıtlar. Bu dönem ait dünyanın çeşitli yerlerinden bilinen çok sayıdaki mağara duvar resimleri, kabartmalar, heykelcikler, zanaat olarak adlandırdığımız bir soyutlama yetisi ve bunun da ötesinde uzman zanaatkarlarının varlığını gösterir. Bu dönemin bir başka ilginç özelliği de çeşitli alanlarda uzmanlaşmış grupların ortaya çıkmasıdır. Bu bazı bölgelerde insanların yaşamlarını belirli bir hayvan türüne bağlamasıdır. Bugün Laponların rengeyiğine bağımlı yaşadıkları gibi belirli bir hayvan türü üzerinde uzmanlaşmaları, o türü yakından tanımlarını sağlayacaktı. Üst Paleolitik Çağ'da insan sadece zihinsel bir gelişme değil, el becerilerini de geliştirir ve büyük olasılıkla sağ ve sol el ayrımı, yani bir elin beyin ve göz ile eş güdüm içinde daha hassas işler yapabilme yetisini kazanması bu süreç içinde ortaya çıkar.

Bir anlamda Üst Paleolitik Çağ içindeki gelişmeleri, daha sonra Neolitik olarak tanımlayacağımız kültürel aşamanın ön hazırlık dönemi olarak düşünebiliriz. (Özdoğan, 2002)

Bütün bu gelişmelerle Üst Paleolitik Çağ uygarlık tarihinde çok önemli bir basamağı oluşturmaktadır. Anadolu, çağın ilk başlarındaki Aurignac (Orinyasyen) adı verilen aşamada, bu yeni kültürel oluşumun Yakındoğu'dan Batı ve Kuzey Avrupa'ya aktarımında önemli bir rol almıştır. Bu süreç özellikle Anadolu'nun Akdeniz kıyı şeridi üzerinde Antalya yakınlarındaki Karain ve Antalya'daki Üçağızlı Mağara'da yapılan kazı çalışmalarıyla izlenebiliyor. Bu kazılarda ortaya çıkan buluntuların benzerleri Güneydoğu Anadolu'da Gaziantep, Adıyaman ve Şanlıurfa illerinin çeşitli yerlerinde, özellikle Dülük, Karadağ eteği gibi yerlerde zengin buluntularla bilinir. Üst Paleolitik Çağın, ilk evrelerine ait bu buluntu yerlerinde dönemin tipik aletlerinden Çakmak taşı "ön kazıyıcılar", "taş kalemler" gibi çeşitli aletler bulunmuştur. (Özdoğan, 2002)

Resim 18. Yontma taş alet topluluğu, çakmaktaşı, Üçağızlı Mağarası, Üst Paleolitik Anadolu Medeniyetleri Müzesi katalogu.

Yukarıda da değinildiği gibi Üst Paleolitik Çağ'ın soğuk dönemlerinde Akdeniz kıyı şeridi dışında Anadolu'nun genelinde olumsuz çevre koşulları hakimdir. Genel olarak bu evreye ait buluntu yerleri oldukça az ve belirgin buluntulardan yoksundur. Ancak İç ve Güneydoğu Anadolu'da yapılan yüzey taramaları Anadolu Yarımadası'nın tümüyle boş olmadığını, seyrek de olsa yaşamın buralarda devam ettiğini gösterir. Düşük deniz seviyeleri nedeniyle kara olarak ortaya çıkan kıta sahanlığında, bugün

tümüyle denizin altında kalan yerlerde daha gelişkin kültürlerin var olduğunu varsayabiliriz.

Anadolu Platosu'nda, yaklaşık 16 bin yıl öncesinde iklim koşullarını olumluya doğru gidişiyle birlikte yeni bir canlanma başlar. Bu, ormanların giderek daha geniş alanlar kaplaması, sert karasal iklim bozkırlarının yerini çayırılara bırakmasıyla koşut olan bir gelişmedir. Alanları genişleyen göl ve bataklıkların sağladığı olanaklar büyük sürü hayvanlarını Anadolu yaylasında ve özellikle İç ve Güneydoğu Anadolu'da çoğalmasını da beraberinde getirir. Bu canlanmanın kültür tarihine yansımaları ilk izlerini yine kıyı şeridi üzerinde görmekteyiz. Özellikle Kuzeybatı Anadolu'da Karadeniz'i çevreleyen kıyı kumulları üzerindeki yerleşimlerinin hızla arttığı İstanbul yakınlarındaki Ağaçlı, Domuzdere, Kerpe, Kefken ve Haramidere'deki buluntu yerlerinde anlaşılmaktadır. Bu buluntu yerlerinde Aurignac yapım geleneklerinin son evrelerine ait zengin buluntular elde edilmiştir. Bunlar, Karadeniz çevresinde görülen Gravette (Gravetyen) kültürleriyle yakından benzerdir. Bu da bize o sıralarda halen bir göl olan Karadeniz kıyıları boyunca yoğun bir iletişimin olduğunu gösterir. Akdeniz kıyısı boyunca araştırılan Karain, Öküzini, Beldibi gibi mağaralarda Karadeniz kıyısında gördüğümüz Ağaçlı kültüründen farklı özelliklere sahip yoğun bir iskanın izleri görülür. Karadeniz'de olduğu gibi bu dönemde Akdeniz kıyı şeridi boyunca yoğun bir etkileşimin olduğu anlaşılır. Kayığın bulunması bu etkileşimde önemli bir etkidir. (Özdoğan, 2002)

Ege Denizi'nin ortasında, deniz seviyesinin en düşük olduğu dönemlerde bile kara ile bağlantısı bulunmayan Melos Adası'ndaki Obsidiyenin en azından M.Ö. 14 000 yıllarından itibaren ticaretinin yapılması, Kıbrıs Adası'ndaki ilk yerleşimin bu süreç içinde ortaya çıkması yine bu iletişimin göstergeleri arasındadır. (Özdoğan, 2002)

3.2.4 Anadolu'da Üst Paleolitik Çağ Anlatım Biçimlerinin Varlığı

Avrupa ve Asya'nın birçok yerinde görülen, bazı kaynaklarca "Paleolitik görsel anlatım biçimleri" olarak tanımlanan resim ve heykelticilere az da olsa Anadolu'da rastlanmıştır. Bu döneme tarihlenebilecek benzeri kalıntıların arasında özellikle Öküzini, Beldibi, Kaş yakınlarındaki Camızlı mağara resimleri ile Karain ve Uçağzılı Mağara'daki bazı takı ve süs eşyalarını sayabiliriz.

3.2.5 Paleolitik Teknolojinin Evrimi

Paleolitik, evrim döneminin Avrupa ve Afrika'da oldukça iyi incelenmiş evrelerini yansıtmaktadır. Avustralya ve Amerika'daki Paleolitik, aşağı yukarı aynı aşamalara, biraz gecikmiş olarak ulaşmıştır. Mouster'e çok benzeyen bir orta Paleolitik teknolojisine Kuzey Çin'de rastlanmıştır. Wörn buzulu sonunda, kemik, yonga ve dilgi aletler bütün kıtalara iyice yayılmış bulunuyordu. Üst Paleolitikin son yarısında, hangi kıtanın daha ileri olduğunu söylemek güçtür. Bozkurt Güvenç'e göre Paleolitik teknolojinin evrimi şöyle özetlenebilir:

1. Alet çantası ne kadar yeni ise, hammaddenin kullanışı, işçilik , detay ve simetri bilgisi ve uygulaması o kadar ileridir.
2. Alet çantasındaki çeşitler, alt Paleolitikten üste doğru büyük bir hızla artmıştır.
3. Yeni ve küçük aletler, büyük ve çok maksatlı aletlerin yerini almış, teknolojik evrim, çok amaçlı büyük aletlerden tek amaçlı küçük aletlere doğru olmuştur.
4. Teknolojik gelişme, belli bir hammaddeden elde edilen alet sayısını, başka bir deyimle malzemenin verimini giderek yükseltmiştir.
5. Üst Paleolitik evredeki önemli gelişme, alet yapan aletlerin ortaya çıkmasıyla mümkün olmuştur. (Güvenç, 1991)

3.2.6 Paleolitik Çağda İklim ve Doğal Çevre

Önemli teknolojik gelişmeler karşılık, Paleolitik insan günlük besinini yine de avcılık, balıkçılık ve toplayıcılık yoluyla sağlamış, daha ileriye gidememiştir. 20-30 kişiyi aşmayan, dağınık yaşayan göçebe grupların besin düzeninde ya da yemek listesinde, av hayvanları, balıklar, yabanıl meyve ve sebzelerle, bitki kökleri veya kök bitkileri bulunuyordu. Avcı-toplayıcılar, bu tür besinleri elde etmek için, sık sık yer değiştirmek ve bir göçebe hayatı yaşamak zorunda bulunuyordu. (Güvenç, 1991)

Şüphesiz buzulların ilerleyip gerilemesi, bir yandan iklim ve doğal çevre şartlarını; öte yandan, belli bir iklimde yaşamaya yatkın olan hayvan topluluğu (fauna), ile bitki örtüsünü (flora)yı belli ölçüde etkilemiştir. Buzulların binlerce yıllık döngüler içinde ilerleyip gerilemesi, yeryüzünün soğuk, ılıman ve sıcak bölgelerinde düzgün iklim değişmelerine yol açmıştır. Bu değişmeler, hayvan topluluğunda ve bitki örtüsünde, kimi türlerin çoğalıp azalmasına, bazen bile bir türün tamamen ortadan yok

olmasına yol açmıştır. Buzulların her ilerleyişinde, sıcak iklim türleri güneye doğru göçerken; buzulların geri çekilişinde, soğuk iklim türleri kuzeye doğru ilerlemişlerdir. Buzulların bu tür hareketleri, sırasıyla, buz çöllerinin tundraya, tundraların ormana, ormanların yeniden çöle dönmesine sebep olmuştur. Avcı-toplayıcı kültürün besin düzeni, alet çantasındaki yenilikler kadar, doğal çevredeki köklü değişmelere de bağlı gözükür. En ileri teknoloji, hayvan ve bitkilerin azaldığı bir kıtlık döneminde besin sıkıntısı çektiği halde, görece geri bir teknoloji bolluk dönemlerinde yüksek bir hayat düzeyine kavuşmuştur. Bolluk veya kıtlık, teknolojik gelişme düzeyinden çok, doğal çevre ve iklim koşullarına bağlı kalmıştır. Ancak Paleolitik dönemde yaşayan atalarımız, bolluk ve kıtlığın yavaş değişen ekolojik nedenlerini tümüyle kavrayamadıkları için, besin sorunun dinsel ve büyüsel işlemlerle kontrol etmeye çalışmışlardır. Tıpkı ilkel çağdaşlarımız gibi. (Güvenç, 1991)

Mağara sanatının en yaygın yorumu ve açıklaması da bu yöndedir. Paleolitik insan, avının resmini yapmakla, onu daha kolay avlayacağına inanıyordu. Ancak, bolluk ve kıtlık, bir yandan da grupların veya göçebelerin nüfus dinamiğine bağlı idi. Geçici bir bolluk, nüfusun artmasına yol açarken; artan nüfus, besin tüketimini çoğaltarak, geçici bolluğun kıtlığa dönüşmesini hızlandırıyordu. Würn Buzulu'nun sonlarına doğru yeryüzü yeniden ısındı. Eriyen buzlar, buzullarla kaplı bölgenin güneyinde geniş çayırların, genç ve güçlü otlakların gelişmesine olanak verdi. Kar suyunun sürekli olarak beslediği çayırlarda, otoburlar; atlar, sığırlar, bizonlar, mamutlar ve geyikler hızla çoğaldılar. Buzullar çekildikçe çayırlar genişledi; çayırlar genişledikçe yaban sürüleri çoğalıp bollaştılar. Bu, kıtlıktan önceki, geçici ve büyük bolluk idi. Çünkü, bundan 12 bin yıl önceleri, başka tür bir canlı olan çeşitli iğne yapraklılar bu sulak çayırları ve verimli otlakları büyük bir hızla kaplayıp kapattı. Orman saldırısı, çayırdaki yaşayan yaban sürülerini, her yana ve yöne doğru sürdü, süpürdü, göç etmeyenleri ortadan kaldırdı. Değişen iklim ve doğal çevre, insanoğlundan yeni bir teknoloji ve kültürel uyum istiyordu. (Güvenç, 1991)

3.3 Mezolitik

Bazı araştırmalara göre; çam ormanlarının değişen iklim sonucunda, otlak ve çayırları büyük bir hızla işgal etmesi karşısında, Mezolitik avcılar deniz, akarsu ve göl kıyılarına çekilmek zorunda kaldılar. Orman çevreleri, geyik, yaban domuzu ve yaban öküzü gibi otoburların yaşamasına elverişli koşullara sahip bulunduğu halde, bazı yaban sürüleri, sık sık değişen ekolojiye uyum yapamadıkları için göç yolunu tuttular; bunlardan bir bölümünün türü tükendi. Ormanda yaşayabilen türlerin avlanması ise yeni bir avcılık tekniğini gerektirdi. İnsanoğlu ile köpek arasındaki dayanışma gereksinmesi, bundan 10 bin yıl kadar önceleri, bu geçiş döneminde doğdu. Kuvvetli koku alma duyusuyla köpek, avcının avını bulmasına, onu izlemesine ve yaralı avı yakalamasına yardım edecek, insan da, köpeğin bu hizmetine karşılık, ondan daha güçlü ve yabanıl otoburlara karşı yardımcısını savunacak ve besleyecek idi. Böyle bir yardımlaşma anlayışı içinde, köpek evcilleştirildi: insanoğlunun en eski ve sadık dostlarından biri oldu. Köpeğin yardımına rağmen, ormandaki av, açık alanlardaki sürekli avı kadar verimli olmamıştır. Bu güçlük karşısında, zaten su kenarlarına çekilmiş olan avcılar, geniş ölçüde balıkçılığa ve daha yoğun bir toplayıcılığa yönelmek zorunda kaldılar. Üst Paleolitik Çağ'ın bölümleri olan Aurignac ve perigord geleneğindeki kültürlerin çocukları ve torunları için, Mezolitik, geçici bir kıtlık dönemi olmuştur. Besin belki de, eskisi kadar boldur; fakat elde edilmesi zorlaşmıştır. Avcılık veriminin düşmesi, giderek mağara resimlerini de etkilemiştir. Kaybolan hayvan resimlerinin yerini, aletler üzerine işlenmiş soyut ve geometrik desenler alır. Kimi sanat tarihçileri, mağara resimlerindeki bu değişmeye Mezolitik kültürün çözülüşü ve gerileyişi gibi görülebileceği yorumunda bulunmuşlardır. Görsel anlatım biçimlerindeki değişmeye karşılık, teknolojiye büyük bir gelişme ve ilerleme vardır. Besin elde etmek ve barınmak gibi temel biyolojik sorunların çözümünde ortaya çıkan güçlükler, yeni keşif ve buluşların ana kaynağı olmuştur. Orman içinde ve dışında barınma gereği, kulübeli ve çadırli konakların gelişmesine yol açmıştır. Köpeğin evcilleşmesi, kültürün evrimi açısından, hiç de azımsanamayacak bir başarı olmuş; insanoğlu öteki hayvanların da evcilleştirilebileceği fikrini belki de böyle edinmiştir. (Güvenç, 1991)

Bu dönemde taş aletlerin evrimi, büyük bir hızla devam etmiştir. Mikrolitik, (küçük taş) adı verilen yeni bir alet yapım teknolojisi ya da endüstrisi, bazı yörelerde küçük yonga ve dilgilerin ağaç sapları takılarak, büyük baltalar yerine, kullanılması, taş malzemenin tüketiminde büyük bir tasarruf sağlamıştır. Ormanların ve ahşap

malzemenin bolluğu, bir yandan ağaç aletlerin evrimine, öte yandan ahşap malzemeyi kesmeye, soymaya ve onlara biçim ve görev vermeye elverişli dülgelik aletlerinin gelişmesine yön vermiştir. Cilalı taştan yapılmış küçük balta, sap takılan, güçlü ve çok kullanılmış bir alettir. Ayrıca -, üst Paleolitik avcılarının balık avında kullanılan olta ve zıpkınları, kayık, kürek ve ağ gibi balıkçılık araç ve gereçleri izlemiştir. Böylece, Mezolitik evre, teknolojik bakımdan büyük bir keşifler ve buluşlar çağı olduğu denilebilir. Mezolitik kültürler, alet çantasını zenginleştirerek, insanoğlunun doğal çevre ve hayvanlar üzerindeki teknolojik denetimini genişletmiş ve güçlendirmiştir. (Güvenç, 1991)

3.4 Neolitik Çağ

Teknik bir terim olarak Neolitik, yeni taş anlamına gelir ve geleneksel olarak cilalı taş diye bilinen çağdır. Ancak bu dönemin belirgin özelliği, besin probleminin çözümünde gerçekleştirilen büyük devrimdir.

Paleolitik ve Mezolitik kültürleri, yiyecekleri besinleri avlayıp topladıkları halde, Neolitik kültürler hayvan ve bitkilerden bazılarını evcilleştirmeyi başarmışlardır. Avcılığın yerini hayvancılık, toplayıcılığın yerini ise tarım ya da reñçberlik almıştır. Bu gerçekten büyük bir devrimdir. Çünkü insanoğlu, hayvan ve bitkileri evcilleştirmekle, onların biyolojik evrimine, türleşmesine, melezleşmesine, çoğalmasına da egemen olmuş, yön vermiştir. Neyin, nerede, ne kadar, nasıl ve ne amaçla üretildiğine insanoğlu, karar vermeye başlamıştır. Beslenme probleminin bu yoldan çözümü, besin üretimini büyük ölçüde artırmıştır. Kimi antropologlara göre, hayvanların ve bitkilerin evcilleştirilmesi anlamına gelen Neolitik devrim, uygarlığın belki de en büyük aşaması olmuştur. İlk köy yerleşmelerini, sulu tarımın sağladığı artı ürünün sonucu ortaya çıkan, kentler, iş bölümü, para ve pazar ekonomisi, yazının ve matematiğin icadı, mülkiyetin ve eğitimin kurumlaşması, hukukun, yönetimin, bilim, düşünce ve inançların sistemleştirilmesi, çanak, çömlek yapımı ve dokumacılık izlemiştir.

İlk yerleşik hayat, bugünkü bilgilerimize göre, tarih devriminden önceki yoğun toplayıcılığın en son ve ileri bir aşamasında, yani Mezolitikte başlamıştır. Fakat adı geçen devrimlerin hemen çoğu sadece yerleşmenin değil, Tarım Devrimi'nin ve ilk kentlerin ürünüdür. Sulu tarım ise, bugün olduğu gibi üreticinin besin üretimini, ortalama 10-20 kat arasında artırmıştır. Tüketim fazlası, hayatı kolaylaştırmış, ortalama ömrü uzatmıştır. İnsanoğlu, sayıca da artış göstermiştir. Ortalama ömür 25'ten 35 yıla

çıkıştır. Kentler, devletler ve imparatorluklar, tarlayı süren rençberin artı ürünleriyle kurulmuş, onunla varolmuş, artı ürün yetiştirmeyince ya da gereği gibi dağıtılamayınca, yıkılıp gitmişlerdir. (Güvenç, 1991)

Tarım Devrimi, yeryüzünün benzer fakat birbirinden çok uzak üç bölgesinde, Ortadoğu'da, Meksika'da, Çin Hindi'nde birbirinden bağımsız olarak başlamıştır.

Bugünkü bilgilerimize göre, Ortadoğu'daki tarım üretimi 10 bin yıl; Orta ve Güney Amerika tarımı ise 8 bin yıl öncesine uzanmaktadır. Solheim (1970), Kuzey Tayland'a Spirit adı verilen bir mağarada bulduğu fasulye, bezelye ve kök bitkilerin 11 bin yıl önce tarıma alınmış olduğunu hesaplamıştır. Radyo Karbon (C14) tekniği ile yapılan yaş saptamalarında, Tarım Devrimi Güneydoğu Asya'da Ortadoğu'dakinden en az bin yıl önce başlamış olduğu düşünülmektedir. (Güvenç, 1991)

Ortadoğu Neolitik'i, batıda Akdeniz'in, kuzeyde Anadolu yaylasının, doğuda Zaros dağlarının, güneyde Arap Yarımadası'nın sınırladığı dikdörtgen alan içinde başlamıştır. Tanımlanan bölge, bugünkü Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün ve İsrail ülkeleriyle, Türkiye'nin Güneydoğu illerini ve Dicle ve Fırat nehirlerinin verimli vadilerini içine almaktadır. Tarihçi Breasted, bu yöreye verimli hilal adını vermiştir. Arpa, buğday, koyun, keçi ve domuz, ilk kez bundan 10 bin yıl kadar önce, bu yörelerde evcilleştirilmiş ve tarıma alınmış olmalıdır. Devrimin sonucu olarak, nüfus yoğunluğu önce 10 kat artmış; sonraları, Neolitik devrimin yayılması ve sulu tarım teknolojisinin gelişmesiyle nüfus yoğunluğu, Paleolitik döneme göre 50-60 kat dolayında artmıştır. (Güvenç, 1991)

3.4.1 Tarımın Ortaya Çıkışı

Evcilleştirilen ilk bitki ve hayvanlar, Ortadoğu bölgesinde doğal ve yabani olarak bulunan türlerdir. Yaban buğday, arpa, koyun ve keçi Tarım Devrimi öncesinde da bu bölgede yaşayan Mezolitik kültürlerin yemek listesinde yer alıyordu. Yemek listesi kavramı, belli bir kültür sisteminin yediği, ürettiği bütün besinleri içine alır. (Güvenç, 1991)

3.5. Türkiye'de Neolitik Çağ Merkezi “Çatal Höyük”

Çatal Höyük ilk olarak 1951 yılında İngiliz arkeolog James Melleart tarafından keşfedilmiştir ve 1961 yılında kazılmaya başlanmıştır. Üç yıl, yani üç mevsim süren kazı çalışmalarında, büyük höyüğün sadece bir hektarını kaplayan “Kutsal Alan” kısmı kazılmıştır. Bu kısa kazı sonunda, yapılan Radyokarbon (C-14) yöntemiyle yapılan tarihlemeye göre, yaklaşık M Ö 6 500 ile 5 600 yılına kadar devam eden, bin yaşında, on iki katı saptanmıştır.

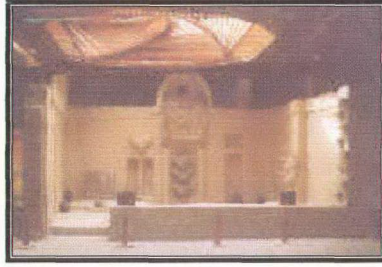
Çatal Höyük kazıları, tarım ve hayvancılığın başlangıcını ve uygarlığımızın temelini oluşturan Ana Tanrıça Kültü'nü, Avrupa'ya tanıtan kültür olduğu için Avrupa arkeoloji çevresince dikkatle takip edilmiştir. Çatal Höyük, Neolitik kültür içinde bulunan en önemli höyüktür. Çatal Höyük, Konya Ovası'nın en verimli bölgesinde kurulmuştur. Ovanın genişliği yaklaşık 200 km. kadardı ve Erken Neolitik dönemde bir bölümünün ormanlarla kaplı olduğu düşünülmektedir. Yerleşme, ovanın güney sınırını oluşturan Toros Dağları'na 40-50 km, Konya'nın 50 km. kadar güney doğusunda kurulmuştur. Çatal Höyük, 32 hektarlık alanıyla, Neolitik Dönemde, hem Anadolu'da, hem de Yakındoğu'daki en büyük yerleşmedir. Höyüğün uzunluğu 600 m. genişliği 350 m ve yüksekliği 17 m. dir. Konya Ovası, M Ö 16 000 yıllarına kadar bir çanak gölüydü. Bu bakımdan, Çatal Höyük eski göl alanındaki hayvancılığa çok uygun otlaklar ile sulak ve verimli alüvyonlu tarım arazisinin birleştiği kesimdir. Otlaklar ve bataklıklar Neolitik Çağ'da doğu ve batıya; arazilerde kuzeye doğru uzanıyordu. Ovanın güneyi ve batısındaki ormanlarda aslan, leopar, geyik gibi çeşitli yaban hayvanlar yaşamıştır. Daha önemlisi bu ormanlar, barınma amaçlı yapılarda gerekli olan ahşabı sağlamıştır.

Resim 19. Çatal Höyük'ün kuşbakışı görünümü.
Anadolu Medeniyetleri Müze katologu

Çatal Höyük'te yerleşim mimarisi kalıplaşmış bir özellik göstermektedir. Tapınak ve konutlar taş olmadığı için temeller üzerine biçim verilmiş çamur tuğladan (kerpiç) yapılmıştır. Dikdörtgen planlı konutların kenarına yapılmış depolar bulunmaktadır. Pencerele duvarın üst kısımlarında saçakların altına gereksinime göre yapılmıştır. Konutlar tek katlıdır. Konutlarda giriş, duvarlarda yapılan kapılardan değil, çatılardan açılan deliklerden tahta merdiven yardımıyla yapılmıştır. Yapının içindeki ocak ve fırında yakılan ateşin dumanı ya giriş deliğinden ya da pencerelerden dışarı çıkması sağlanmıştır. Bazı yapılarda havalandırma bacası da görülmektedir. Konutlar arasındaki iletişim, çatılardan sağlanmaktaydı. Köy yaşamının büyük bölümünün tıpkı Anadolu köylerinde olduğu gibi “dam” larda geçtiğine inanılmaktadır (Uçankuş,2000). Her odada biri büyük biri küçük iki seki (platform) bulunmakta idi. Sekiler beyaz toprak ve kireçle sıvanıyor, bazen da kırmızıya boyanıyordu. Büyük sekinin etrafı ağaç direklerle çevrilirdi. Büyük sekinin en ucuna küçük bir seki daha yerleştirilirdi. Bunlar oturmak çalışmak ve uyumak için kullanılan divanlardı. Bu divanların altına ölüler gömülüyordu. Tabanlara yaygılar seriliyor, tuvalet ve benzeri sağlık gereksinimleri konutun dışında yıkık avlularda veya üstü açık avlularda görülüüyordu. Buralar aynı zamanda çöp, kül, kırık kemik ve seramik depoları olarak kullanılıyordu. Yetiştirilen sığırlar yerleşmenin dışındaki ağılarda barındırılıyordu. Çatal Höyükte yaşayanlar kendilerine özgü geliştirdikleri iletişim ve ulaşım düzeninden dolayı korunaklı bir şekilde yaşıyorlar ve başka bir savunma sistemine ihtiyaç duymuyorlardı. Ok, yay, sapan ve mızraklarla donatılmış savunucuların, şehre saldıranlar için iyi bir rakiptiler. Bu nedenle şehirde hiçbir toplu kıyım izine rastlanılmadığı düşünülmektedir. (Uçankuş, 2000)

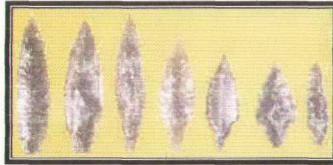
Çatal Höyük ekonomisi büyük çapta tarım, hayvancılık, yabanıl büyük baş hayvan, kırmızı geyik, yaban eşiği, ayı ve leopar avına dayanıyordu. Balıkçılık daha az önemliydi. Ama kuş kemikleri ve yumurta kabukları daha çok bulundu. Kurtlar yenmediği için öldürülüüyordu. Duvar resimlerinin birinde, köpeğiyle birlikte geyik avlayan bir adam resmedilmiştir. Tarımın yüksek düzeyi şaşırtıcıdır.

Resim 20, Çatal Höyük tapınağının Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan canlandırma görünümü (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu)

Çatal Höyük topluluğu için ticaret önemliydi ve ticaret bir gelir kaynağıydı. Yörede obsidiyenin bol oluşu, yerleşimin obsidiyen kaynaklarına yakınlığı bu kentin Batı Anadolu, Batı Akdeniz ve Kıbrıs kıyılarıyla obsidiyen ticareti üzerinde önemli yere sahip oldukları düşünülmektedir. (Uçankuş, 2000).

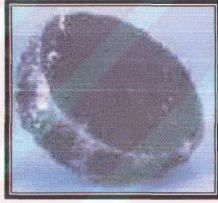
Yedinci tabakadaki bir tapınakta bulunan duvar resminde, bu kentin genel görünümü ve uzakta bir yanardağın, belki Hasan Dağı'nın patlayışı resmedilmiştir. Sermaye olarak kullanıldığı düşünülen obsidiyen mızrak uçları, yirmili gruplar halinde torbalanmış olarak tabanların altında bulunmuştur. Satılan obsidiyenler karşılığında, Suriye'den çakmaktaşı alınıyor ve alet ve hançer yapımında kullanılıyordu. Boncuk yapımı için Akdeniz'den deniz kabuğu alınıyor, çeşitli gereç ve kült heykelcikler yapmak için de mermer taşı alınıyordu. Cilalı balta, keser, çekiç ve süs eşyası yapımında kullanılan yeşil taş, yakındaki düzlüğün bir kenarından çıkarılıyordu. Fossil kabuklar, bakır, demir cevheri, doğal bakır ve galen ile birlikte aşı boyası ve diğer boyalar yöreden sağlanıyordu. Bütün bu ham maddelerin, yerel olarak tüketilmesine rağmen, bunların işlikleri atölyeleri saptanamamıştır. Çatal Höyük'ün alet yapım teknolojisi ileri düzeydedir. (Uçankuş, 2000)

Resim 21, Çatal Höyük'te bulunan obsidiyen ok uçları (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu)

Resim 22, Çatal Höyük'te bulunan çakmak taşından yapılmış kemik saplı hançer
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu)

Resim 23, Çatal Höyük'te bulunan obsidiyen ayna
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu)

Baskı ve yonga yöntemiyle obsidiyen ve çakmaktaşıdan yapılmış mızraklar, obsidiyenden yapılmış mızrak ve ok uçları, çakmak taşından yapılmış hançerler, Yakınoğlu'daki bütün yonga üretimini geride bırakmıştır. Cilalanmış obsidiyenden yapılan aynalar, elin içinde rahatça tutulabilmesi için, ince bir kireçtaşı (alçı) karışımına oturtulup, sırtı kaplanmıştır. Çatal Höyük'te ham cevherlerden izabe ile metal yapılmış ve işlenmiştir. Ayrıca iyi nitelikli ince yün dokumalar üretilmiştir. (Uçankuş, 2000)

Seramik ilk olarak X-IX tabakalarda görülüyor. Ancak bu ilkel seramik örnekleri, Üst Paleolitik evreden beri kullanılan tahta, kemik, boynuz kaplarla, sepet ve deri kaplarla yarışmamıştır. Ama M Ö 5 900 yıllarına tarihlenen VI A tabakasının sonunda , teknik yönden çok gelişen bir çanak çömleğin benimsendiği görülür. Çatal Höyük'ün yalnızca V-0 tabakalarında gerçek çanak çömlek üretilmiştir. Fakat, o zaman bile, tahta ve hasır kapların kalıplaşmış biçimleri, yerleşmenin sonuna kadar, toprak kapların biçimlerini etkilemiştir. Bunlar, koyu perdahlı kaplardır. Fakat burada koyu renk, çoğunlukla yemek pişirmekte kullanılan kaplarla sınırlıdır. Ve V. tabakadan başlayarak, devetüyü rengi kaplar ortaya çıkar. X. tabakadan itibaren kırmızı çanak çömlek görülür. IV. tabakada çekici renklerle yapılmış benekler yaygındır. İlk kırmızı boyalı çizgiler, III ve II tabakalarda görülürse de, iyi örnekler vardır. Kilikya'daki uzantılarında çok yaygın olarak rulet, tınak ve deniz kabuğu basık bezemeli bir tek kırık parça bile bulunmadığını Hasan Tahsin Uçankuş, bildirmektedir.

Çatal Höyük insanı, ölümlerini konut ve tapınaklardaki büyük sekilerin altına, etlerinden arındırarak gömüyorlardı. İskeletler bazen kırmızı aşı boyası ile boyanıyor, bazen de bütünüyle kaplanıyordu. Ölünün boynu ve alınına mavi ve yeşil boya sürülmüş örneklerde bulunmaktaydı. Ölüler, armağanlarıyla birlikte gömülüyordu. Kadın, erkek ve çocuk için farklı armağanlar bırakılıyordu. hiçbir mezarda çanak çömlek ve pişmiş toprak heykelcik ele geçmedi. Mezarların çoğu kadın ve çocuklara aittir. Orta yaşa ulaşmış çok az erkek mezarı bulundu. (Uçankuş, 2000)

3.5.1. Çatah Höyük Yerleşiminde Sanat ve Din

Çatal Höyük'teki dokuz yapı katına yayılmış olan 40 tapınak veya kutsal alanın ortaya çıkarılması Neolitik Çağ'da Anadolu'da dine ait ayrıcalıklı bir görünüm sergilemektedir. Bu tapınakların plan ve yapılış biçimleri konutların aynısıdır. Bunlar yalnızca olağan üstü süslemeleri ve içindeki eşya ile ayırt edilmektedir. Bir yapı topluluğu içinde yer almaktadır. 4 – 5 odaya bir tapınak hizmet etmektedir. Üst üste yapılmış tapınakların bulunduğu alt tabakalardaki örneklerde, kültün sürekliliği anlaşılmaktadır. Farklı durumlar da görülmektedir. Bunlar da, taştan ve pişmiş topraktan grup heykellerden başka, adağına göre kabaca yapılmış, oturan insan ve hayvan heykelcikleri de bulunmuştur. Kült heykellerinin tapınakların içinde bulunmasına karşın, ötekiler tapınakların dışında ve ender olarak da, duvarlardaki çıkmalara yapışık olarak bulunmaktadır. Bu heykelcikler, Çatal Höyük insanlarını ve tanrılarını

tanınmamıza yardımcı olmaktadır. En önemli tanrı, genç bir kadın, doğum yapan bir anne ve bir yaşlı kadın olmak üzere üç ayrı biçimde tasvir edilen bir tanrıçadır. Yalnız bir defa yanında belki bir akbaba olan bir av kuşuyla tasvir edilmiştir. Yarı dinsel, daha basit ve etkileyici tasvirlerinde mağara ve yeraltına ait güçlerini belirleyen insan başlı bir taş, bir sarkıt görünümündedir. Bir heykel ikiz tanrıçalardan oluştuğu gibi, üçlü bir grup da olabilmektedir. Bir genç kız, bir kadın ve bir erkek, tanrıçanın kutsal hayvanı olan leopara binmiş ya da arkasında dururken gösterilmiştir. Bir tanrı da, tanrıçanın oğlu ya da sevgilisi biçiminde ya da kutsal hayvanına binmiş sakallı olgun bir erkek olarak yaşamının ikinci aşamasında tasvir edilmiştir. Bu heykellerden oluşan gruplar çok az bulunmaktadır. Daha başka tanrıça ve tanrı tasviri bulunmamıştır. Ama bu heykel gruplarının yanında daima kireç taşından somutlaştırmalar, mağaralardan alınmış sarkıtlar ve garip taşlar bulunmaktadır.

H. Tahsin UÇANKUŞ'a göre Çatal Höyükte tapınak süslemede dört ayrı yöntem kullanılmıştır:

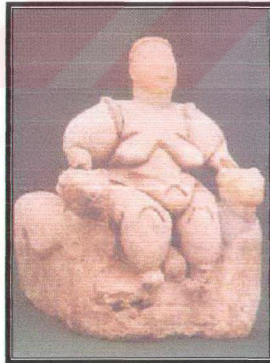
1. Önce beyaz sıvalı (alçı) duvarlar üzerine, yağlı boyalı çok renkli resimler yapılmış doğadan alınan toprak ve kök boyalar yağla karıştırılmış ve fırçayla sürülmüştür. Bunlar, X-III tabakalar arasındaki bütün tapınak duvarlarında bulunmaktadır. Ancak düz kırmızı panolar II. tabakada da görülmektedir. Bu resimler dinsel amaçla yapılmış daha sonra düz beyaz sıvala kapatılmıştır. Çoğu duvarda birden fazla resim tabakası bulunmaktadır. Bunlar bilerek korunmuş olabileceği sanılmaktadır.

2. Yine beyaz, bazen renkli sıvalı duvarlar üzerine çoğu dev boyutlu; yüksekliği 2 m. yi aşan kabartma sahneleri yapılmıştır. Kabartmaların figürleri, saman karıştırılmış çamurdan yapılmıştır. Konular yan yana dizilmiş boğa ve koç başları, kavgaya eden leopar tasvirleridir. Boğa ve koç başları kabartmaların yapımında, çamurla birlikte özgün iskeletler de kullanılmıştır. Bu tasvirler daha çok IX-VIA tabakalarında bulunmuştur.

3. IX-VIA tabakalarında, bir bölümü pişmiş topraktan oyulmuş, bir bölümü de plastik biçim verilmiş hayvan figürleri, basit slüetler, alçak kabartmalar ve vakma figürler yapılmıştır.

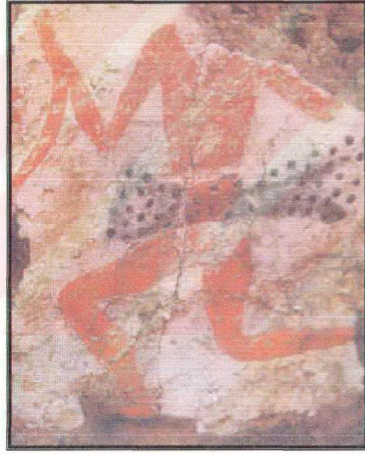
4. Son bir grup olarak da sekilere, boğa biçimli sütunlara takılı, gerçek boynuzların kullanıldığı baş ve boynuz dizileri konut ve tapınaklarda, halkı korumak ve kötülükleri uzaklaştırmak için yapılmıştır. Bunlar, VII tabakadan alta doğru II. Tabakaya kadar sürmektedir.

Çamur ve alçı kabartmalarda, yalnızca Ana tanrıça insan biçiminde tasvir edilmiştir. Tanrı ise sadece boğa ve koç başı biçiminde görülmektedir. Tapınaklar bir bereket kültürünün sergileme, uygulama yeri olduğu anlaşılmaktadır. Dinin başlıca amacı, yaşamı oluşturmak, sürekliliği sağlamak ve hem şimdiki hem de sonraki yaşamda bolluğu sağlamaktır. Burada cinsel simgesellik çok azdır. Buna karşın göbeğe, gebeliğe, bebeğe ve tanrıçanın bir koç ve boğa başı doğurduğu bazı görünümlere dikkat çekilmiştir. Tanrıçanın çoğunlukla iki niteliği; birinde doğum yaptığı yan yana iki figür ile gösterilmiş ya da ikiz bir figürde birleştirilmiş olarak belirtilmektedir. Duvarların birinde yaşam tasvir edilirken ötekinde onun karşısı ölüm gösterilmektedir. Büyük olasılıkla öteki dünyayı simgeleyen boğa başı, çoğu zaman kırmızıya boyanmış bir nişin üzerindeki duvardan uzanmaktadır. Boğa başından başka başlar ve kadın göğüsleri de sıralanmaktadır. Kadın göğüsleri dikkatlice işlenirken ölümün birer simgesi olan yaban domuzunun çene kemiği, tilki, sansar, akbaba kafaları da işlenerek konuyu, sahneyi bütünlemektedir. Kadın göğsü ve boğa boynuzu yaşamın simgelerindendir. Onların bileşimi de simgesel sayılmaktadır. Her tapınakta bir arada yapılmış tasvirler, oyulmuş figürler, kırmızı ve siyah boya kabartmalar, bir arada görülmektedir. Oyma figürler arasında boğalar, inekler, leoparlar, geyikler ve büyük bir boğa başı vardır. Birinde tanrıçanın kendisi tasvir edilmemiş onun yerine bütün ayrıntılarıyla boyanıp bezenmiş ve yüz yüze bakan, çamur ve alçıdan yapılmış iki leopar kabartması yer almıştır.

Resim 24, Çatal Höyük'te bulunan Ana Tanrıça heykelciği, (Anadolu Medeniyetleri Müzesi kataloğu)

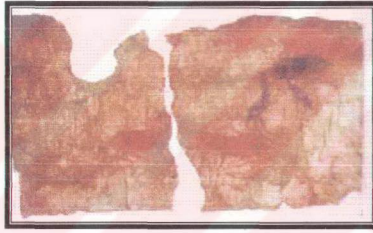
Çatal Höyük duvar resimlerinin konuları çok çeşitlidir. Düz kırmızı ve siyah panolardan başka, çok canlı ve renkli Anadolu kilimlerini andıran, ama oldukça karmaşık geometrik motifli örnekler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları kilimlerin dikili, örgülü kenarlarını andırmaktadır. Büyük olasılıkla bu motiflerin dokumalardan alındığını sanılmaktadır. Ayrıca, bu durumdan kilim dokumalarının kökeninde, geçmişinde kalıplar bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu resimlerde bireysel, koruyucu işlevlerine uygun olarak el, boynuz ve artı biçiminde sembeler tasvir edilmiştir. Bütünüyle semgesel tasvirlerden oluşan bazı resimlerin anlamları anlaşılamamıştır. Burada sık sık görülen insan eli, ya kırmızı boya üzerine astar rengi bırakılmış, ya da kırmızı, pembe, siyah ve griye boyanmış, bazen de karmaşık bir motif çevrelemiştir. H.Tahsin Uçankuş'a göre; tasvirlerden çoğunun ölü kültüne ait olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 25, Çatal Höyük'te bulunan duvar resmi.
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi kataloğu)

Resim 26, Çatal Höyük'te bulunan duvar resmi.
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi kataloğu)

Resim 27, Çatal Höyük'te bulunan duvar resmi.
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi kataloğu)

Sayırsız küçük insan figürü ve kırmızı bir geyiğin tasvir edildiği, bilenen en son av sahnesi MÖ 5 800 dolaylarına tarihlenen III. tabakadaki bir tapınaktır. Avcılık ve av donatımının gerilemesi, belki de büyükbaş hayvanlarının tümüyle evcilleştirilmesi, av törenlerinin bir parçası olan av sahnelerini resimlemeyi gereksiz kılmıştır.

Ekonomideki bu değişiklik Tanrı'nın Tanrıçayla yüz yüze konumunu da değiştirmiş olabilir. II. tabakadaki tapınakta bulunan 9 heykelcik arasında tanrı heykelciği yoktur. Bunun gibi, Hacıların Geç Neolitik Döneminde de Tanrı heykelciği bulunamamıştır. Bir Tanrı'nın Çatal Höyük II'de doğumu ve Hacılar VI'da bir Tanrıçayla birleşmesi tasvir edilmiş ise de, H.Tahsin Uçankuş'a göre; Tanrının rolü, etkinliği çok azalmış ve saygınlığı umulmaz bir biçimde sarsılmıştır.

Bölüm Değerlendirmesi

- Tarihöncesi Çağlar 3 bölümde incelenmektedir. Bu Bölümler Paleolitik Çağ, Mezolitik Çağ, Neolitik Çağ'dır. Paleolitik Çağ kendi içinde üç bölümde incelenir.
- **Alt Paleolitik Çağ:** Tahmini yaşı iki milyon yıl öncesine gitmektedir. Afrika'da, Ortadoğu'da, Avrupa'da ve Hindistan'da bu çağa ait taş aletlere rastlanmaktadır. Bu çağa ait taş aletlere ülkemizde Güney ve Doğu Anadolu Bölgesinde, Marmara Bölgesinde rastlanmaktadır.
- **Orta Paleolitik Çağ:** Bu çağda Alt Paleolitik Çağ'ın son insan türü olan Homo Erectus'un yerini Neanderthal insanı almaktadır. Neanderthal insanının el becerisi daha gelişkindir ve alet teknolojisinde gelişim göstermiştir. Orta Paleolitik Çağ'daki en büyük yenilik, insanların düşünsel soyutlama yetisini geliştirmesidir. Ölümünden sonra başka bir dünyanın varlığına inancı gösteren, ölümlerin gömülmesi, ölümlerin yanına hediyeler bırakılması, basit de olsa takıların kullanılması bu soyutlamaların ilk verileri olarak kabul edilebilir. Ülkemizde bu çağa ait bulgular Karain Mağarası'nda, Merdivenli Mağarası'nda ve Kanal Mağarası'nda bulunmaktadır.
- **Üst Paleolitik Çağ:** Bu çağda yonga tipi alet teknolojisinde önemli atılımlar gerçekleşmiştir. Alet yapmaya elverişli aletler, kalem ve uçlar geliştirilmiştir. Bunların yanında; kemik, fildişi ve boynuzlar alet yapımında malzeme olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemlerin aletleri Alt ve Orta Paleolitik Çağ aletlerinin az ve çok amaçlı oluşunun aksine; çok fazla sayıdadır ve özel amaçlar içindir. Bu çağ içinde insanlar yaşamlarını mağara ve kaya altı sığınaklarda sürdürmüşlerse de, toprağa yarı gömülü üzeri deri ile örtülmüş çadırlarda da yaşamışlardır. Ülkemizde bu çağa ait bulgular, Antalya yakınlarındaki Üçağızlı ve Karain Mağaralarında bulunmaktadır.
- Heykelticikler, yontular, kabartmalar ve resimler ilk kez Üst Paleolitik Çağ içinde yapılmaya başlanmıştır.
- **Mezolitik Çağ:** Mezolitik Çağ, Paleolitik Çağ ile Neolitik Çağ arasında bir geçiş dönemi olarak kabul edilir. Bu çağdaki değişiklikler iklime dayanmaktadır. Artan orman alanları yaban hayvanların yaşam biçimini değiştirmiştir. Bazı hayvanlar orman alanlarına uyum sağlarken, bazı hayvanların türü yok olmuştur. Avlanmak eski dönemlerden daha zordur. İnsanlar, avlanmak için farklı teknikler geliştirmek zorundaydı. Mezolitik Çağ içinde ilk kez köpek ile insanın dayanışması ile karşılaşmaktayız. Bu dayanışma diğer türlerinde evcilleştirilebileceği fikrini

doğurmuştur. Avlanmadaki güçlük ve artan orman alanları yüzünden, insanlar göl kenarlarında daha fazla yaşamaya başlamış ve balık tüketimi artmıştır. Ormanların varlığı aletlerin yapımında ve yaşamda ağacın kullanımını artırmış ve ağaç işlemeye yönelik aletlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

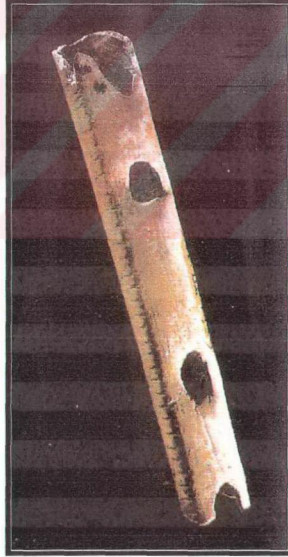
- **Neolitik Çağ:** Neolitik, yeni taş anlamına gelmektedir. Bu çağın en önemli ve en belirgin özelliği besin problemine getirilen çözümdür. Bu insanlık tarihindeki en önemli devrimdir. Paleolitik Çağ'daki avcı-toplayıcı hayat biçimi yerini, hayvancılık ve tarıma bırakmıştır. İnsanoğlu bu evrimle birlikte neyin ne kadar üretileceğine karar vermiş bitki türlerinin melezleşmesine egemen olmuştur. Sulu tarıma geçiş üretimi daha da artırmıştır. Bu gelişimi, ilk köy yerleşmeleri, sulu tarımın sağladığı artı ürün sonucu ortaya çıkan kentler, işbölümü, para ve pazar ekonomisi, yazının ve matematiğin icadı, mülkiyetin ve eğitimin kurumsallaşması, hukukun, yönetimin, bilim, düşünce ve inançların sistemleşmesi, çanak çömlek yapımı ve dokumacılık izlemiştir. Artan üretim insan yaşam süresini etkilemiş ortalama yaşam 25 yıldın 35 yıla çıkmıştır. Ülkemizdeki en önemli Neolitik Çağ merkezi Çatal höyük'tür.

BÖLÜM IV

PALEOLİTİK ÇAĞ ANLATIM YÖNTEMLERİ

Sinemoglu, Tarihöncesi Çağlarda varolan anlatım biçimlerini, “Yontu ve kabartma”, “Taşınabilir küçük parçalar” ve “Mağara Resimleri” olarak 3 ana bölümde incelenmektedir. Resimler Yüzey üzerinde çalışıldığı, diğer bölümlerdeki çalışmalar ise hacimsel özellik gösterdiği için bu çalışma içinde 2 ana bölümde işlenmektedir.

Arkeolojik veri bırakma özelliği olmayan müzik ve beden dili kullanılarak yapılan danslar veya ritmik hareketler; Paleolitik Çağ'daki biçimiyle günümüze kadar gelememiştir. Bu nedenle bugüne kadar gelebilmeye başarmış arkeolojik bulgulardan hareket edilerek gruplandırılmalar yapılmıştır. Ancak dilsel ve bedensel anlatımların varlığı kuş kemiğinden yapılmış kaval buluntusundan ve insanları bedensel anlatımlarını gerçekleştiren çizilmiş figürler ile ispatlanabilmektedir. Ne yazık ki bu insanların nasıl müzik yaptıkları, hangi şarkıları söylediği veya nasıl dansettiklerini öğrenme olasılığımız bulunmamaktadır.

Resim 28, Paleolitik Çağda kuş kemiğinden yapılmış flüt (Levin 2000)

4.1 Hacimsel Anlatımlar

Bu bölüm; Yontu ve kabartmalar, Taşınabilir Küçük Parçalar olarak 2 bölüm içinde incelenmektedir. Bu grupta incelenen çalışmaların tamamı hacimsel özellikler göstermektedir.

4.1.1. Yontu ve Kabartma

Üst Paleolitik dönemde büyük boyutlu resimler yanında, çakmak taşından çeşitli yaşam araçları ile işlenmiş yontu ve kabartmalar da yapılmıştır.

Resimler ile karşılaştırıldığında; kabartmaların mağaraların ışık alan giriş bölümlerinde yer almasının tercih edildiği görülmektedir. Resimler; tam tersine mağaraların iç bölümlerinde bulunmaktadır. Özellikle Güneybatı Fransa'da bulunan bu alçak kabartmaların çoğu yontulduğu kayadan kopmuş durumda yerlerde ele geçirilmiştir. Boya izlerinden aslında renkli oldukları sanılan bu kabartmaların bazılarının, çağında büyük olasılıkla kayaların dış yüzeyinde olduğu sanılmaktadır. (Sinemoğlu 1984)

Resim 29 ve 30, Kemikler kazınarak elde edilmiş figürler. Üst Paleolitik
<http://www.culture.fr/culture/app/eng/96de1493.htm>

En eski kabartma örneği Auriğnacen döneme tarihlenmektedir ve Pialat (Fransa) kaplıcasında bulunmuştur. Kabartmada iki insan figürü görülmektedir. Soldaki figürün hamile bir kadın olduğu düşünülmektedir.

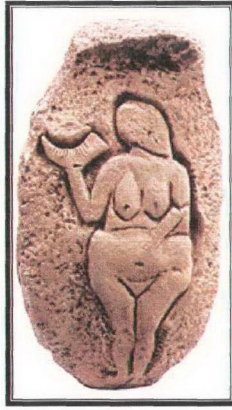
Solutrien dönemin sonlarına tarihlenen Le Roc-de-Sers (Fransa)'deki kabartma frizi de kaya üzerine yontulmuştur. Burada at ve keçi türü hayvanların yanında, köşedeki grupta kaçmakta olan bir insana saldıran bovid figürü görülmektedir. Bovid Paleolitik Çağ'da yaşamış olan iri bir hayvan türüdür.

Paleolitik Çağın sonlarına tarihlenen ilginç örnekler arasında yer alan Tuc d'Audoubert (Fransa) mağarasının duvarındaki kilden bizon kabartmaları da özellikle tekniği ve malzemesi bakımından dikkati çekmektedir. Bu yüksek kabartmalar büyü ile ilgili anlamları, üslup özellikleri ve anlatım gücü açısından Niaux ve Lascaux resimlerine büyük bir benzerlik göstermekte ve mağaranın zor erişilir derinliklerinde yer almaktadır. Çalışmanın kilden yapılmasına karşın günümüze kadar gelebilmesi araştırmacılar için büyük bir şanstır.

Resim 31, İki bizon heykeli: Fransa'da Tuc d'Audoubert Mağarası (Uçankuş, 2000)

Küçük boyutlu kabartma ve yontular, Auriğnacen dönemden Mağdalenien dönemin sonuna kadar, Atlantik kıyılarından Sibiry'a uzanan alanda dağınık olarak bulunmuştur. Yerleşim merkezleri ve mezarlardan çıkarılan bu buluntular yumuşak taş, fildişi, kemik, boynuz ve kilden yapılmıştır ve üzerlerinde insan ve hayvan figürleri yer almaktadır. Bu figürler yontulduğu parça üzerine çevre çizgisi oyularak işlenmiş, geri kalan ayrıntı ise kazıma yöntemi ile belirtilmiştir.

Resim 32, Lassuel Venüsü 42cm Fransa , At Musee D'aquitaine
(Sinemoğlu, 1984)

Bu parçaların dışında sık rastlanılan bazı örneklerde figür, çevresinden kesilerek tek başına bırakılmış ve ayrıntıları, üzerine kazıma yöntemi ile işlenmiştir. Bunların çoğunluğunu hayvanlar veya yalnızca başları oluşturmaktadır.

Bu çalışmalar, rölyef tekniği ile yapılan çalışmaların başlangıcı kabul edilebilir.

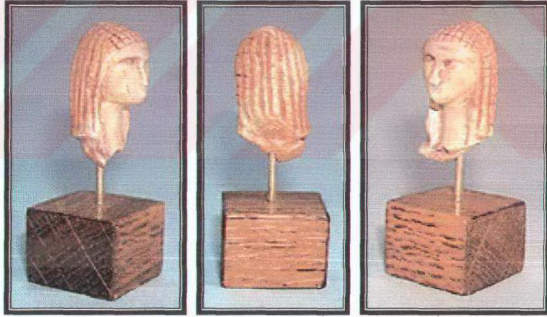

Resim 33, Lespugue Venüsü Yukarı Garon, Fransa, Musee de l'homme Paris
www.unl.edu/rhames/212/venüs/venüs_string.html

Bazı örneklerin delikli oluşu parçaların takı olarak da kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Her iki yüzü de işlenmiş olan bu örnekler ile yukarıda sözü geçen, çevre çizgisi oluk halinde işlenmiş olanlar; günümüzde yontu sanatının başlangıcı sayılmaktadır.

En iyi kabartma örnekleri Güney Fransa'da Solutrien ve Erken Mağdalenien dönemlerine aittir.

Sanat Tarihçi Sinemoğlu'na göre, Üst Paleolitik Çağa ait yontular yüzü aşkın bir sayıdadır. Bu örneklerin en tanınmışları; Brassempouy Fransa'da bulunmuş olan fildişinden küçük (2 cm yüksekliğinde) bir kadın başıdır. Ayrıca 1922 yılında Garonne'da bir mağarada bulunan Lespugue Venüsü diye adlandırılan bir kadın heykeldir. (Resim 33) Bu heykel mamut dişinden yapılmış olup, 15 cm boyundadır. Kadın vücudu bu heykelde, bir takım yuvarlakların, küreciklerin üstüste yığılması şeklinde betimlenmiştir. Bu heykel 30 bin yıl öncesine ait olup halen Paris'te İnsan Müzesi'nde bulunmaktadır. Bu örneklerle üslup özellikleri açısından benzerlik gösteren Fransa'da bulunan Laussel Venüsü'nü de katmak mümkündür. (Resim 32) Kireç taşından alçak kabartma yöntemiyle işlenmiş olan ve bir elinde bereket boynuzu taşıyan bu kadın kabartması 42 cm yüksekliğindedir.

Resim 34, Brassempouy Venüsü Musee des Antiquites Nationales, Saint-Germain en Laye Paris

www.hominids.com/donsmaps/galgenbergvenus.html

Cinsel özellikleri abartılarak betimlenmiş bu heykeltçilere bilim çevrelerince "Venüsler" adı verilmektedir (Şenel 1995). Venüsler, Şenel'e göre; bilim adamlarının

çoğu tarafından “bereket kültü”, “doğurganlık kültü” ve “verimlilik kültü” işareti olarak yorumlanmaktadır. Şenel’e göre bu yorumlar yerinde olmakla birlikte, bu dönemin “büyüsel” düşünüş biçimine uygun bir deyişle “doğurganlık büyü” nün araçları olarak nitelendirmeleri daha uygun olur. Şenel bu kadın heykelticiklerinin daha sonra ortaya çıkacak olan Ana tanrıça ön örnekleri olduğu görüşündedir.

Resim 35, Doini Vestonice Bereket tanrıçası Unterwisnitz, eski Çekoslovakya (Sinemoğlu 1984)

Sinemoğlu; bu heykellerin üslup özelliklerini ve ortak yönlerini beş grupta toplamıştır.

- a- Figürlerin tamamının bereket tanrıçasını anlattığı sanılmaktadır ve bu figürler çıplak olarak gösterilmiştir.
- b- Göğüs, karın ve kalçalar abartılmıştır.
- c- Eller ve ayaklar çoğunlukla işlenmemiştir.
- d- Başın işlenişi değişiklik göstermektedir. Örneklerin çoğunda yüz belirtilmemiş olmakla birlikte Brassempouy ve Dolni Vestonice Venüs başları, özellikle, yüz ifadeleri açısından dikkati çekmektedir
- e- Başların bazısında görülen delikler başa takılan organik süslerin varlığına işaret etmektedir.

Bu çağa tarihlenen yontular arasında yer alan küçük bir heykelcik Güney Avusturya'da Wilendorf'da bulunmuştur. "Willendorf Venüsü" adıyla tanınan ve bir üreme figürü olarak nitelendirilen bu heykelciğin yuvarlaklığımsı biçimi, Alt Paleolitik Çağ insanların büyü amacıyla topladıkları yumurta biçimli kutsal taşları hatırlatmaktadır.

Resim 36, (sağ) Willendorf Venüsü Naturhistorisches museum, Viyana
www.arthistory.sbc.edu/imageswomen/prehistlinks.html

Resim 37, (sol) Avuç içinde Willendorf Venüsü 11 cm
<http://www.mythinglinks.org/euro-west-prehistoric.html>

Kireç taşından yapılmış ve koyu kırmızıya boyanmış olan 11 cm yüksekliğindeki bu heykelciğin başı böğürtlen biçiminde işlenmiş, yüzü ise belirtilmemiştir. Üreme yeteneğini sembolü olduğu için sadece üreme ile ilgili organlarına önem verilmiş ve bu organlar abartılarak işlenmiştir. Yüzü belirtilmemiş olan küresel kafası, yuvarlak bir vücuda oturtulmuştur. Bu baş, gerçekçi bir üslupla işlenmiş olan vücudunun üzerinde kişilikten yoksun, soyut bir ek gibi durmaktadır. Çok kabark ve geniş tutulmuş kalça kısmının ortasına kadar sarkan iri göğüslerinin üzerinde ise ince birer kabartma kemer gibi duran kollarda aynı çelişkiyi yansıtmaktadır. Bu çelişki bacaklarda da devam etmektedir. Kalın üst bacakların ve gövdenin tüm ağırlığını diz kapağından aşağıdaki oransız ve cılız kısmın taşıması olanaksız gibidir. Yüz hatlarının gösterilmemesini ve vücudun abartılı bir üslupla gerçekçi ve soyut biçimlerin farklılığı ile işlenmiş olmasına karşın Willendorf Venüsü bir kadın figürüdür.

4.1.2 Taşınabilir Küçük Parçalar

Paleolitik Çağ Anlatım Biçimleri arasında, Mağara duvarlarında yer alan kabartma, boyama ve kazıma resimlerin yanında, taşınabilir küçük boy parçalar üzerine yapılmış çok sayıda kazımlar da vardır. Geç Paleolitik Çağa tarihlenen bu kazımlar, bağımsız parçalar halindedir ve çoğunlukla Pirenelerin Güneyinde ve Kuzeydoğusunda (Fransa) bulunmakla beraber İngiltere, Kuzey Almanya, Rusya ve hatta Sibirya'da da örnekleri görülmektedir.

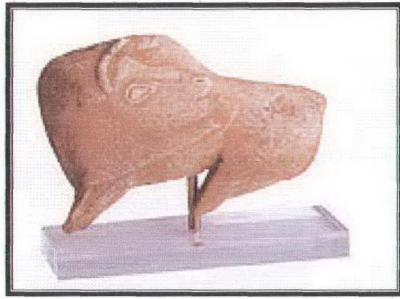
Bazı küçük taş levhaların üzerinde ise boyama yöntemi ile yapılmış çeşitli hayvan figürleri görülmekte ve bu figürler Solutrien döneme tarihlenen mağara resimleri ile üst üste çizimleri açısından yakınlık göstermektedir.

Aynı anlamda süslenmiş çakıl taşı örneklerine özellikle La Colombiere (Fransa) mağarasında rastlanmıştır. Bu taşlar düzenli, iri çakıllar veya küçük kaya parçaları biçiminde olup, aynı amaç için defalarca kullanılmış olmanın izlerini taşımaktadırlar. Bugün, kesinlikle ne anlama geldikleri çözümlenmemiş olmakla beraber, üzerindeki kırmızı boya ile resimlendirilmiş basit, çeşitli ve geometrik süslemenin sembolik anlamlar taşıdığı açıktır. Bunun yanında bu işaretlerin, bir tür kaya yazısı olabileceği de düşünülmektedir. Yontma Taş Çağı insanı bu taşların doğal biçimlerinde çevresindeki nesnelere olan benzerlikleri, dolayısıyla onları gizemli kılan nitelikler bulmuş olduğu düşünülmektedir. Zamanla bu benzetmeler gelişmiş ve heykelciğe dönüşmüştür.

Parçalar üzerindeki çizim sanatı, Geç Üst Paleolitik döneme girerken, en olgun örneklerini vermiştir. Mağdelenien Çağ, bu nedenle konu için çok önemli sayılmaktadır.

Bu dönemin tanıtıcı örnekleri özellikle Fransa, İtalya, Orta ve Doğu Avrupa ve Sibirya mağaralarında bulunmakta ve figürlü örnekler çoğunluğu oluşturmaktadır. Laugerie-Besse (Fransa) ve Petersfels (Almanya) çizimlerinde olduğu gibi bazı parçalar üzerinde konulu anlatım da görülmektedir. Bu örneklerin her ikisinde de konu aynıdır ve erkek geyik dişiyi kovalamaktadır.

Magdalenien Çağı sanatı, hayvanı doğaya uygun biçimde işlemesi açısından, büyük bir ustalık göstermektedir. Bu dönemde hayvanlar hem önden, hem üstten gösterilmekte ve daha önceki örneklerde de rastlanılan başı arkaya dönük hayvan figürü, birçok örnekte kullanıldığı görülmektedir.

Resim 38, Ren geyiği boynuzundan yapılmış başını geriye çevirmiş bizon figürü
(Lewin, 2000)

Renne ormanlarında Dordogne’da magdalenien döneme ait, resimdeki bizon heykeli, perspektif problemini başarıyla çözdüğü görülmektedir. (Resim 38) Heykelcik La Madleine, Fransa bulunmuş olup, Saint-Germain-en Laye Müzesinde sergilenmektedir. (Uçankuş 2002)

Yine bu dönemde sürü halinde işlenmiş hayvan figürlerine oranla insan figürlerinin sayısı çok sınırlı kalmaktadır. İnsan figürü üsluplaştırılarak çizilmiştir. Bu örnekler içinde en ilginç, doğum yapan kadın figürleridir. Doğum olayını anlatan çizgiler üst üste çizilmiştir.

Bu araştırma sonucunda, Tarih Öncesi Çağın resim ve yontu örneklerinin her şeyden önce doğalcı bir yaklaşımın ürünleri olduğu göze çarpmaktadır.

Dönemler arasındaki uzun boşluktan sonra yazının bulunmasıyla tarihöncesi dönem son bulmaktadır. İlkçağ ile başlayan bu dönem anlatım biçimlerinde en belirgin özellik doğacılıktan uzaklaşılması , üsluplaştırmanın ve soyutlamanın anlatım araçlarında önem kazanmasıdır.

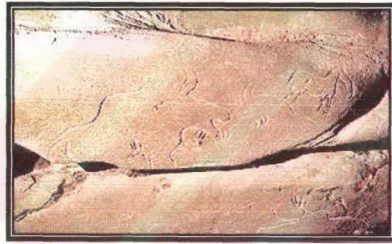
Tarihöncesi anlatım araçları ile günümüzde sanat olarak tanımladığımız anlatım araçları arasında bir benzerlik söz konusu olmaktadır. Bu benzerlik sayesinde günümüzde, tarihöncesi insanın düşünce ve davranış biçimlerini anlama olanağı giderek artmaktadır.

4.2. Yüzeysel Anlatımlar (Paleolitik Çağ Mağara Resimleri)

4.2.1 Mağara Resimlerinin Bulunuş Sıra ve Tarihleri

Tarih öncesi çağın, resim örnekleri binlerce yıllık geçmişi olduğu halde günümüze tüm canlılığıyla ulaşabilmiştir. Mağara duvarlarına yapılmış günümüze kadar gelebilen resimlerin hemen hepsi mağara girişinden uzak, göze çarpmayan en karanlık bölümlerde, ancak sürünerek ulaşılacak yerlerde yapılmıştır. Bu durum, sözü edilen resimlerin insan, ısı ve ışığın yıpratıcı tahribinden korunabilmesini sağlamıştır.

Paleolitik döneme ait bulunan ilk resimli mağara Fransa'daki Chaffaud Mağarasıdır ve 1843 yılında bulunmuştur. Arkasından La Madeleine ve Vezere Vadisindeki mağaralar keşifleri izlemiştir.(Tanyol, 2000)

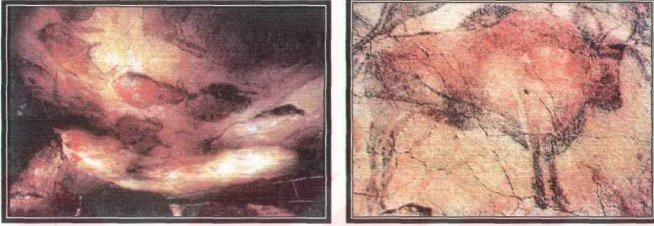

Resim 39, Cussac mağarası kazıma resim

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/1423021.stm>

Ancak bu konu üzerindeki en önemli buluş, Kuzey İspanya'da toprak sahibi bir beyefendi olan Don Marcelino Saurer De SAUTUOLA'nın 1979 yılında Altamira Mağarasındaki resimleri keşfidir. Sautuola 1978 yılında Paris Uluslararası Sergisinde gördüğü tarih öncesi taşınabilir sanat eserlerinin benzerlerini bulmak için, Altamira Mağarasının zemininde bağımsız olarak kazı yaparken yanında getirdiği küçük kızı tarafından mağara resimleri fark edilmiştir. Yağlı pastel boya ile boyanmış etkisi taşıyan bu resimler ile Sautuola sergide gördüğü eserler arasındaki üslup benzerliği dikkatini çekmiş ve bu resimlerin tarih öncesi döneme ait olduğunu tahmin etmiştir. Bugün bu resimlerin MÖ 17.000-12.000 yılları arasında çizildiği bilinmektedir. Ancak o yıllarda tarih öncesi çağ insanından böyle bir düzeyde görsel tasarımlar yapabilme yeteneğinin varlığına inanılmadığı için, bunların gerçek olup olmadığı tartışılmıştır.

Bazı insanlarca, bu resimlerin bir Fransız ressam tarafından boyandığı iddia edilmiş, bilim dünyası tarafından gerçekliği kabul edilmemiştir. Ancak aynı yüzyılın son yıllarında Fransa'da benzer mağara resimleri gerçekliklerinden şüphe edilemeyecek durumda bulunmasıyla, Altamira örneklerinin sahte olmadığı bilimsel olarak ispatlanmıştır. Bunun kabulünde özellikle Tarihöncesi Çağ uzmanı rahip Henri Brueil'in çalışmaları çok etkili olmuştur. Radyo Karbon (C 14) Analiz yöntemiyle yapılan analizler de bu bilimsel yargının doğruluğu teyit etmiştir.

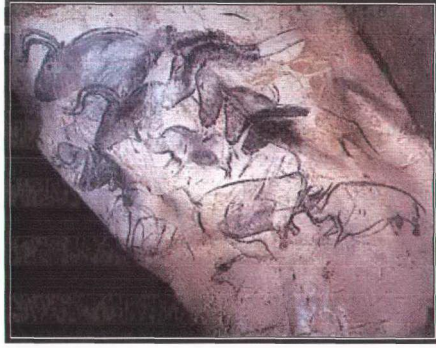

Resim 40 ve 41, Altamira Mağarası resimleri grup halde, bizon figürü
(Altamira Mağarası web sitesi)

Altamira Mağarası'nın keşfinden sonra yeni mağaralar sırayla bulunmaya başlanmıştır. Pair-non-Pair mağarası 1881 yılında, Marsaulas mağarası 1895 yılında keşfedilmiştir. Daha sonra sırayla Fond de Gaume, El Castillo, La Pasiega, Niaux, Les Trois Freres, Le Portel gibi mağaralar İspanya ve Fransa'da ortaya çıkarılmıştır. Ancak en önemli keşifler 20. yüzyılın ortalarına doğru gerçekleşmiştir. 1940 yılında Lascaux, 1956 yılında Raufignac, 1959 yılında Güney Urallarda Kapova Mağarası, 1970'lerde Moğolistan'da ortaya çıkan Ait Tsenker bulunan mağaralar arasında en önemlileri olarak sayılabilir. Özellikle Fransa ve İspanya'da bulunan mağaralardaki zengin resimler ve bu resimler arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir.

Anđan Turani, Dünya Sanat Tarihi adlı kitabında, Buzul çağında resimlendirilen mağaralardan Les Combarallas, Ariege de trois freres; Santander civarındaki Covalanas, El Castille, Altamira, Fransa'daki Lascaux ve Niaux en önemlileri olarak saymaktadır. National Geographic dergisinin Ağustos 2001 sayısında; 1994 yılında Fransa'da ortaya çıkarılan Chauvet Mağarası'nın bulunan mağaralar içinde en eski resimleri içeren mağara olma özelliğine sahip olduğu anlatılmaktadır ve mağaradaki

resimlerin tarihöncesine ait görsel anlatım örneğinin bulunduğu en üst noktayı temsil ettiği açıklanmaktadır.

Resim 42. Fransa’da bulunan Chauvet Mağarasında yer alan bir grup figür.
(Chauvet mağarası web sitesi)

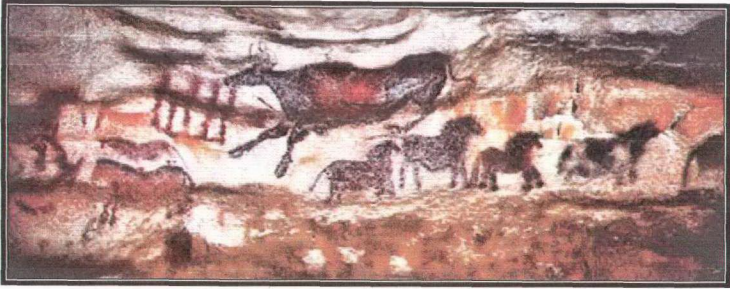
4.2.2 Mağara Resimlerindeki Konu ve Kullanılan Resimsel Teknikler.

Sinemoğluna göre, bu çağ resimleri “Hayvan üslubu” olarak adlandırılmaktadır. Anlatımını gerçekleştiren insanlar, tanıdıkları hayvanların tümünü resimlerinde kullanmamışlardır. Bu insanlar resimlerini yapmak için; başlangıçta korktukları, sonradan yararlandıkları hayvanları tercih etmişlerdir. Bu hayvanlar arasında bizon, mamut, ayı, at, geyik, keçi, kuş ve balık resimleri sık olarak görülmektedir. Bu çağ görsel anlatım biçimlerinde hayvanlar, genellikle gerçekçi bir anlayış ve alışılmış biçimleri ile işlenmişler ve çoğunlukla profilden göstermişlerdir. İnsan motifine az rastlanmaktadır, bitki motifi yoktur, oran-orantiya ve gerçek mekana önem verilmemiştir.

Tarih Öncesi Çağın görsel ve resimsel anlatımı figürlerin duvar yüzeyinde dağılımı açısından çok çeşitlilik göstermesine karşın, Sinemoğlu tarafından beş ana başlık altında toplanmıştır.

- a- Konunun seçimi ve belirli bir amaca yönelik oluşu,
- b- Gerçekçilik,
- c- Çizgisel oluşu,

- d- Resim yapılan alanın seçimi,
- e- Uygulama yöntem ve malzemesinin doğallığı ve karmaşık olmayışı, gibi belirli bir birlik göstermektedir

Resim 43, Lascaux Mağarası resim örnekleri (Lascaux Mağarası Web Sitesi)

Resimler çizgiler ile oluşturulmuştur. Çizgilerin nesneleri sembolize ettiğini ve uygun yüzeylerden yararlanarak gerektiğinde gerçekçiliğini arttırabileceğini bilen Tarih Öncesi Çağ insanı, nesnenin sınır çizgilerinden içeriye doğru konulan gölge tonları ile hacimleri verebilmiştir. Bu gölge tonlarından renk yüzeylerine geçmiş ve sonunda bir veya birkaç rengi karıştırarak istediği etkiyi yaratabilmiştir.

Sinemoğlu'na göre, bu çağ resmi son derece canlı ve etkileyici bir çizgiden oluşan yüzey ve boyanın kullanılışı ile 3. boyutun yakalandığı resim sanatı olarak nitelendirilmelidir. Çizgiler genellikle eğrilerden ibarettir. Ama konu günlük yaşamlarına uygun av sahneleri, ana fikir de devamlı eylem yani hareketlilik olduğundan eğrilerin tercih edilme nedenleri açıktır. Düzenlemeyi gerçekleştiren tüm öğeler bu eyleme az ya da çok katılmakta, sakin duran figürler bile çizgi ve biçimlerindeki uygunluk ile eylem ve dinamizm etkisini uyandırmaktadır. Düz çizgi ender olarak görülmektedir. Düz çizginin az görülmesi, resimlere doğal fon teşkil eden mağara duvarlarının pürüzlü ve dokulu olmasından ileri gelmiş olmalıdır. Sinemoğluna göre; mağara yüzeyinin uygun olduğu sürece akıcı bir çizgi kesintisiz uzanmaktadır. Fakat arızalı kısımlarda çizgiler çok kısa ve dikey çizgilerin yan yana çizgiler kullanılarak çözümlenmiştir.

Düzenleme,

- a- Tek figür resim
- b- Gruplardan oluşan resim

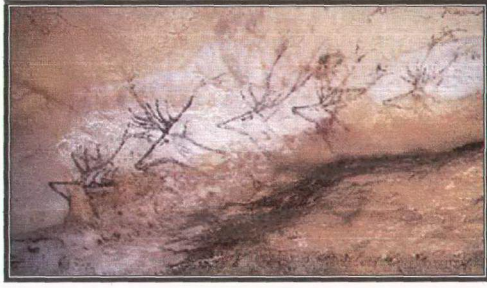
Gruplar,

- a- Konuyu kendi içinde bölerek, yan yana veya üst üste istiflenmiş figürler halinde,
- b- Belirli grupların tekrarı ile oluşturulmuş dize halinde,
- c- Gerçek bir kompozisyon düzeni içinde işlenmiş olan örnekler (sayıca çok sınırlıdır.)

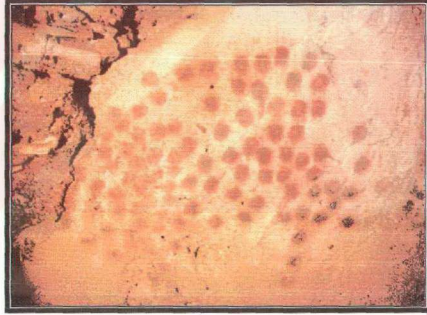
Resim 44, Chauvet Mağarası resimleri Fransa. (Chauvet mağarası web sitesi)

Bazı örneklerde, bir gruba dahil olduğu halde, mağara duvarlarının doğal yapısından ötürü bir bölümde ayrı olarak tek başına gibi duran figürler de görülmektedir. (Sinemoğlu, 1984)

Resim 45, Lascaux Mağarası geyik figürleri Fransa.(Pinchel, 1981)

Figürler arasına, bazen sadece el ve ayak izleri ile bazı geometrik ve soyut biçimler ya da semboller yerleştirilmiştir. Bu biçimler bazı örneklerde tek motif olarak tekrarlanmakta ve tüm duvar yüzeyini doldurmaktadır. Sinemoğlu'na göre soyut ve geometrik biçimler ve sembollerin esin kaynağı olarak çadır hamak ya da hayvan tuzaklarını düşünmek mümkündür.

Resim 46, Chauvet Mağarası Fransa, el izleriyle oluşturulmuş benekler (Chauvet mağarası web sitesi)

Adnan Turani Dünya Sanat Tarihi adlı kitabının Buzul Çağı Sanatı adlı ilk bölümünde buzul çağıının bölümlerinin astronomik hesaplara göre 8 bölümden meydana geldiğini anlatarak aşağıdaki açıklamaları yapmıştır.

1- Tertier (tersiyer)	1 000 000-600 000 yılları arası		
2- Birinci Buzul Çağı	600 000-550 000	“	“
3- Birinci Sıcak Çağ	550 000-480 000	“	“
4- İkinci Buzul Çağı	480 000-420 000	“	“
5- İkinci Sıcak Çağ	420 000-230 000	“	“
6- Üçüncü Buzul Çağı	230 000-180 000	“	“
7- Üçüncü Sıcak Çağ	180 000-118 000	“	“
8- Dördüncü Buzul Çağı	118 000- 10 000	“	“

Dördüncü Buzul Çağıının Aurignacien devrinden itibaren Solutreen ve Magdalenien insanları, Buzul Çağı görsel anlatım yönünden en ilgiye değer resimler vermiştir.

Aurignacien resimlerinin genel karakteri, bunların çizgiden ibaret oluşudur. Solutreen çağı, sadece çizgiden oluşan desenden, renk lekeleriyle artistik olarak yapılmış ve büyük bir serbestliği bulunan resimlere geçiş devresidir.

Stil gittikçe plastikleşmiş ve anlatım canılaşmıştır. Formlarda hareket özelliği önem kazanmıştır. Solutreen sanatının kazı yeri Valencia ile Dordogne'dadır. Magdalenien'in ortasına doğru sanat, boya özelliği olarak değerlendirir. Altamira, Lascaux ve Niaux, bu devrin resimlerinin en güzel örneklerini veren mağaralardır.

Resim 47, Yaban öküzleriyle atlar Santimamina mağarası, İspanya. (Pinchel, 1981)

Orta Magdalenien'in konturu terk ederek renk lekeleri ile yapılmış resimlerinde, Empresyonizmin uğraştığı bütün sorunlar görülmektedir. Yani, bu

resimlerde zaman, bakış, arka ve ön yönler, hareket, gölge-ışık ve kitle problemleri, empresyonizme uygun olarak ele alınmış gibi görünmektedir. Magdaleniyen'in sonunda görsel anlatımları, yeniden çizgi ile anlatıma döner. Şekillendirmenin plastik ifadesi terk edilir. Magdaleniyen'in son çağına ait tipik resimler, pireneler'de, Dordogne'da İsviçre'de Schaffhausen'dedir. Lascaux'un ilkel sığırları da bu zamanda yapılmıştır.(Turani 1992)

Resim 48, Geç Magdaleniyen döneme ait dövüşen bizon figürleri Le Portel Mağarası
Fransa. (Pinchel, 1981)

4.2.3 Mağara Resimlerinde Kullanılan Renkler

Teknik açıdan çizgisel nitelik gösteren mağara resimleri açık renkli doğal fon üzerinde özellikle biçimi sınırlandıran çizgilerde, siyah ve kızıl-kahverengi gibi koyu tonları ile dikkat çekmektedir. Açık renk fon üzerinde sarı, kırmızı ve kahverengi egemen yeşil, mavi ve morlar ise azdır. Bununla birlikte, burada bu tür renklerin çabuk solma niteliği de değerlendirmelerde dikkate alınmalıdır. (Sinemoğlu,1984)

Sinemoğlu'ya göre çizimleri ve renkleri açısından bu resimleri gruplara ayırmak mümkündür:

- a- Sadece kontur olarak verilmiş örnekler. İnce ya da kalın çizilmiş olan bu kontur kırmızı veya siyahtır. Örnek Pech Merle (Fransa)
- b- Motifler sadece kontur olarak işlenmiş ve kontur ince, kalın ve kısa paralel çizilerden oluşmuştur. Örnek Niaux (Fransa)
- c- Koyu renklerin koyu tonları ile başlayan dış kontur figürün iç kısımlarına doğru ton farkları ile açılarak fonun doğal rengine uydurulmuştur. Örnek Fond de Gaume (Fransa)
- d- Örnekler koyu renkli resimler, kontur içinde leke halinde tek renk dolgu olarak işlenmiştir. Örnek Altamira (İspanya)
- e- Kontur koyu, baş ve boyun gibi bölümler lekelerle esas vücut ise gayet iri beneklerle doldurulmuştur. Örnek Pech Merle (Fransa)
- f- Figürler koyu renkli kontur içinde çok renkli olarak boyanmıştır. Örnek Altamira (İspanya), Lascaux (Fransa)
- g- Boyama ve kazıma işlemi bir arada kullanılmıştır. Örnek Lascaux (Fransa), Niaux (Fransa)

Koyu ya da sulu kıvamda yapılmış olsun, uygulamada kullanılan boyalar parmak, post parçası gibi araçlar yardımı ile sürülmüş, bazen de ilkel bir üfleyci kullanılmıştır.

4.2.4 Mağara Resimlerinin Tarihöncesi İnsanları Tarafından Hangi Amaçla Yapıldığına İlişkin Geliştirilen Varsayımlar.

4.2.4.1 Paleolitik Çağ Anlatım Araçlarının Salt Kendi Kendisi İçin Yenilenen Bir El Becerisidir Savı,

1868 yılında bulunan Altamira Mağarası, ortaya çıkarılan ilk önemli resimli mağaradır. Bu mağaradaki resimlerin prehistorik döneme ait olduğunun kabulü için 30 yıl gibi ciddi bir sürenin geçmesi gerekmiştir. Bilim çevreleri, prehistorik dönem insanının basit beyninin bu kadar iyi görsel anlatımlar oluşturabileceğine ihtimal vermemekteydi. (Lewin, 2000)

Bu görüş R.Lewin'e göre yakın tarihlerde Santa Cruz'da Kaliforniya Üniversitesinden John Halverson tarafından tekrar gündeme taşınmıştır. Halverson'a göre, "sanatsal anlatım, düşünsel yeteneğin yanı sıra el becerisi de gerektiren, yeni gelişmiş bir yeti, salt kendi kendisi için yenilenen bir etkinliktir. Bilinen biçimiyle insan bilincinin, yapısal açıdan Homo sapiens beyni ile eşzamanlı ve tam gelişmiş olarak ortaya çıktığını düşünmek şaşırmadır." demek ve MÖ 30 000 yıl önce yaşayan Homo Sapiens'in aynı beyin yetisine sahip olması olasılığını kesinlikle reddetmektedir.

Lewin; atlar, bizonlar ve diğer hayvanlara ilişkin betimlemeler bireysel olarak, bazen de kümeler biçiminde görünmekte olduğunu, ancak doğaya uygun bir düzenlemeye yaklaşan bir çevrede ender olarak yer aldığını belirtmektedir. Betimlemeler gerçeğe uygun olmalarına karşın, doğal ortamlarından kopuk olduğu gözlenmektedir. Halverson'a göre bu, buzul çağı sanatçıların, çevrelerinde gözdedikleri şeyleri, onlara herhangi bir mitolojik anlam katmadan betimlediklerini göstermektedir. Halverson, Sanatçıların, düşünceye dayanmayan "imgeler üreten otomatlara" benzediğini söylemektedir. İmgeler yalın, anlatımsallıktan yoksun olup, açıkça "dinsel güdülenmelere bağlanacak hiçbir şey" içermemektedir. Sahip olduğumuz biçimiyle insan bilincinin, tarih öncesi dönemin bu evresinde henüz gelişmemiş olduğunu düşünen Halverson, "Zihinsel gelişmenin bu erken evresinde algı ve kavramın ayırıcılığına varılmamış olabilir" demektedir.

Lewin'e göre; Halverson böyle iddialı bir savda bulunmakla, insan-hayvan yaratıkları, soyut benek kümeleri arasında kırmızı ve siyah at imgelerini, ne oldukları ve ne anlama geldikleri bilinmeyen geometrik işaretleri ve gerçekçi figüratif sanat tanımına uymayan diğer pek çok örneği görmezlikten gelmektedir. Buna ek olarak, bu

insanlar kursaklarında rengineyiği ve orman tavuğu varken, akıllarında (yani resimlerinde) atlara, bizonlara neden yer verdikleri sorusuna yanıt verememektedir. Bu imgelerin düşünsel temelden yoksun olduğu görüşü kabul edilebilir değildir. Bir tür seçim sonucunda bazı hayvanların seçilip çizildiği açıktır.

Lewin'e göre; kültürlerde, bazı nesneler olduğundan çok farklı mitolojik anlamlar içerebilmektedir. Bu anlamlar ancak o kültürün insanları tarafından anlaşılabilir. Günümüzden onbinlerce yıl önce yaşayan Paleolitik Kültürün insanların bu tür imgelere ve düşüncelere sahip olması olasıdır. Ancak bu imgeleri günümüzün insanının anlaması ve açıklaması oldukça güçtür. İngiltere'de Durham Üniversitesi'nden Antropolog Robert Layton, Üst Paleolitik Sanata ilişkin imgelerin, o dönemin insanı için mitolojik açıdan derin anlamlar taşıdığı görüşünü savunmaktadır.

Layton'a göre, sanat olarak kabul ettiği mağara resimlerindeki sıkı sıkıya örülmüş imgesel anlatımların ardında bir tür mitolojinin bulunmadığını düşünmek güçtür görüşündedir. "Ancak ne yazık ki, bunun nasıl bir şey olduğunu belki de hiç öğrenemeyeceğiz" demektedir. Layton'a göre, kendi mitlerimizi de başkalarınınkini de öğrenmek için can atarız ama dolambaçlı anlatımlar ve (tümöyle ve parçalar biçiminde) örtülü simgelerin varlığı düşünüldüğünde, dışarıdan birisinin açık seçik anlamlar çıkarma şansı yok denecek kadar az bir olasılıktır. Layton, Bir Üst Paleolitik insanla karşılaşmış kendisine, bu resimlerle somutlaştırılan mitlerin ne anlama geldiğini sorduğunuzda, anlaşılması güç karmaşık bir öykü ile karşılaşabileceğini düşünmektedir.

4.2.4.2 Mağara Resimleri, Awin Bereketli Geçmesini Sağlamak İçin Yapılan Büyüdür, Savi

Paleolitik Dönem anlatım biçimleri için; sadece görsel üretim yapmak isteğidir düşüncesinin ötesinde ilk önemli değerlendirme yiyecek arayışında başarıyı güvence altına almaya yönelik bir çaba olduğunu düşünen, av büyüsi tezidir.

Bu düşünce; 20. yy başlarında antropologların Avustralya yerlilerince yapılmış resimlerin çoğunun, büyüsel totemcil törenlerin (ritüellerin) bir parçası olduğunu keşfi ile doğmuştur.

1903'te Salamon Reinach, aynı durumun Üst Paleolitik Anlatım Yöntemleri için de geçerli olduğunu ileri sürmüş bunların ikisinin de avcı toplayıcı toplumlar olduğunu, her ikisinin de birkaç tane hayvan türünü, çevresindeki diğer türlere göre daha çok önemseydiğini belirtmiştir. Bu nedenle, Reinach'a göre, Üst Paleolitik İnsanı, totemcil

hayvanlarla av hayvanlarının bereketli olmasını sağlamaya yönelik resimler yapmıştır. Antropologlar bu tür örneksmeye etnografik analogi adını vermektedirler: Bu yöntem yararlı, ancak yeterli değildir.

Av büyüü kavramını en etkin şekilde savunan kişi, Rahip Henry Breuil'dir. Breuil, 60 yıllık kariyeri boyunca Avrupa'nın her tarafındaki imgeleri kaydetmiş, haritalamış, kopyalamış ve saymıştır. Üst Paleolitik evrimsel gelişimine yönelik bir kronolojik dizge onun tarafından geliştirilmiştir. Av büyüü, Paleolitik sanat içinde antropologlarca vurgulanan bir kavramdır.

Resim 49, Rahip Breuil Lascaux Mağarasını gezerken (Levin, 2000)

Avların bereketli geçmesi için betimlenen bir resim, besin sağlama çabasındaki insanların dünyasını en yalın bir şekilde yansıtmaktadır. Bu dünya, anlam, animistik güçler ve mitolojik anlatımlarla dolu bir dünyadır. Bu anlatım biçimleri, onların bu karmaşık dünya ile bağdaşabilmelerini, uzlaşabilmelerini sağlayan birçok unsurlardan biridir. Bu nedenle av büyüü tezinin Paleolitik anlatım biçimlerini tam olarak yansıtmaması mümkün değildir. (Levin, 2000)

1961 yılında Rahip Breuil öldüğünde, tüm bu konu üzerindeki varsayımları dışlayan entelektüel bir akım başladı. Fransız arkeolog Gourhan, sonradan gelen kuşaklarca mağara duvarlarına düzensiz, dağınık biçimde yapılmış resimler, (yani) kültürel kaos bulma umuduyla, bu anlatım biçimleri üzerine araştırma yapmaya yöneldiler. Av büyüü varsayımına göre, imgeler mağaralarda gelişi güzel bir dağılım sergilemediğini şu sözlerle açıklamıştır. "Gerçekten Paleolitik dönem sanatını inceleyen

bir kimsenin gözüne çarpan ilk unsurlardan biri tutarlılıktır. Mağara duvarlarına olsun, fildişine, geyik boynuzuna, kemiğe taşa olsun, pek çok biçimlerle yapılmış resim, oyma ve heykellerde, Paleolitik sanatçıların benzer davranışlarla, aynı tür hayvanları betimlemeye yineleyip durmuşlardır. Bir kez bu birlikliklik saptanınca, araştırmacıya yalnızca bu sanatın zaman ve mekan açısından düzenleniş biçimlerini sistematik olarak açıklığa kavuşturmanın yollarını arayıp bulmak kalıyor” denilmektedir.

Yaşam alanlarından çıkarılan hayvan kemikleri ile ilgili bulgular, grda olarak ren geyiğinin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Lewin; mağaradaki betimlemelerin çoğunun eti yenmeyen hayvanlara ait oluşunun (at ve bizon gibi) av büyüğü varsayımı için sorun teşkil ettiğı görüşündedir.

4.2.4.3. Mağara Resimlerinin Yapıldığı Mekanlar Toplanma Alanlarıdır

Savı

Margaret Conkey’e göre, Altamira Mağarası komşu grupların güz döneminde bir araya geldikleri bir toplantı yeri olma ihtimali taşır.

Lewin; Afrika’da yaşayan kabilelerden Kungların komşuları olan ve ekolojik açıdan daha da dar bir alanda yaşayan Sanlar da yılın çoğunu, zaman zaman, görünüşte ekonomik nedenlerle bir araya gelerek, küçük, göçer kabileler halinde geçirdiklerini söylemektedir.

Toplanmalar, geçici su birikintilerinin oluştuğı yağmurlu mevsimde gerçekleşirse de, bunların en önemli nedeni yine toplumsal ve ekonomik ilişkilerdir. Bu tür yaşam biçimleri tüm avcı toplayıcılarda görülür, dolayısıyla aynı durum Üst Paleolitik halkı için de geçerli olabilir.

Conkey, Altamira’nın tavanlarındaki bizon ve diğer hayvan imgelerinin düzenlenişinin, dağınık ama dayanışma içindeki gruplar arasındaki toplumsal ilişkileri yansıtabileceğini söylemektedir. Mağaranın süslemeli tavanındaki temel örüntüyü oluşturan hemen hemen iki düzine çok renkli bizon betimlemesi, genellikle tavanın çevresine yerleştirilmiştir. Conkey, bunların burada toplanan değişik grupları simgeleyebileceğı görüşündedir.

Resim 50, Altamira mağarası tavan resimleri

<http://www.turcantabria.com/Datos/Historia-Arte/Cuevas/Cuevas%20Altamira/altamira-i.htm>

Altamira mağarası'nın bir toplanma yeri olduğu varsayımını destekleyen arkeolojik buluntular, burada ortaya çıkarılan oymalı nesneleri kapsamaktadır. Cantabrian bölgesinde, Magdaleniyen kültüründen kalma zikzaklı çubuklar yarım ay biçimli ve iç içe görünümlü motifler gibi birçok değişik desen; fildişi ve taş nesnelerin yüzeylerini süslemektedir. Bu, çok sayıda desenler arasında, her biri coğrafi anlamda sınırlı, yerel biçimleri akla getirebilecek 15 temel form saptanmıştır. Öte yandan Altamira'da çok sayıda değişik biçem bir arada bulunmaktadır. Bu nesneler Altamira'ya ayrı ayrı gruplarca ve değişik zamanlarda getirilmiş olabilirse de, bir yerde toplanma olasılığı daha akla yatkın görünüyor. Kızıl geyiklerin, deniz salyangozlarının güzun bol oluşu, bu toplanmaların görünüşteki nedenleridir; gerçekte amaçlanan şey toplumsal ilişkilerdir.

Lewin'e göre; şimdiye kadar, Lascaux'da, burasının da başlıca toplanma yerlerinden biri olduğunu gösterecek hiçbir arkeolojik buluntuya rastlanmamıştır; dahası, belirli bir mevsimde (örneğin av hayvanlarının ya da balığın bol olduğu zamanlarda) orada toplanılmasını gerektirecek ekolojik bir neden de saptanamamıştır. Bununla birlikte, mağaradaki resimlerin özgün düzenleniş biçimi, burasının belirli dönemlerde bir toplanma yeri işlevini gördüğünü kanıtlamaya yetmektedir. Avustralya yerlileri için, dağlar ve mağaralar gibi doğal oluşumlar, ekolojik bakımdan değil, onların, eski ruhsal geleneklerle bağlantısı açısından, çoğu kez toplumsal bir önem ve anlam taşıyor olmuştur.

Robert Layton, Kuzey İspanya'daki birçok arkeolojik alanı kapsayan araştırmaları sırasında, gelişigüzel olmayan bir dağılım örüntüsü saptamıştır. Altamira'yı da kapsayan başlıca yerleşim alanlarının her birinin, çevresindeki daha küçük yerleşim

yerlerinin merkezi durumunda göründüğünü şu değerlendirmesinden anlaşılmaktadır: “Görece gelişmiş alanlar bir çeşit merkez konumunda görünüyor”. Layton’un yorumuna göre, süslemeli büyük mağaraların her biri , yaklaşık 30 kilometre çapında bir “küresel etki” alanına sahiptir. Bu durum bir olasılıkla siyasal birliklerin kolayca sürdürülmesine elverişli uzaklıklarla sınırlı, bir siyasal egemenlik alanıdır. Öte yandan, Fransa’daki mağara yerleşimlerinde böylesine bir yapılanmaya şimdiye dek rastlanmamıştır.

4.2.4.4. Şamanizm Belirtileri

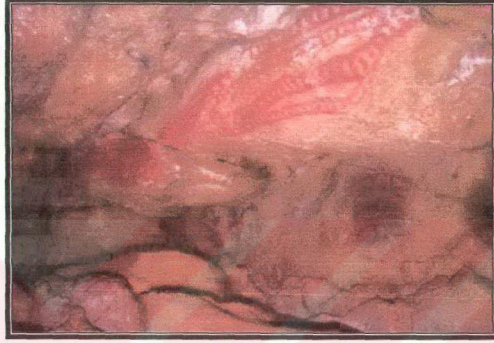
Bir şaman kızının anlattığına göre, şamanlar, ilaç kullanma ve yoğun havalandırma (hiperventilasyon) gibi uygulamaları kapsayan ama her zaman ritmik şarkılar, danslar ve kadınların el çırpmaları eşliğinde gerçekleştirilen çeşitli yöntemlerle kendi kendilerine transa geçebilmektedirler. Trans durumu derinleştikçe, Şamanların tüm bedenleri şiddetle titremeye başlamaktadır. Kimi zaman da bunlar, dayanılmaz ağrı çekiyormuşçasına kıvranarak bir değneğe dayanmak durumunda kalabilmektedirler. Bu zaman dilimi içinde bir geyiğin alnı ve boynu kanatılır. Bu kan bir kimseye güç vermesi için, boynundaki ve boğazındaki kesiklerin üstüne ovularak sürülür. Daha sonra da, kendilerinden geçişleri sırasında gördükleri sanrısız imgeleri, çoğu kez kanın bir kısmını da kullanarak, bu özel durumdaki ruhsal dünyayla kurdukları iletişimin bir simgesi olarak, betimlemek üzere resim yapmaya yönelmektedirler.

Üst Paleolitik sanatın en gizemli yanlarından birini, gerçek hayvan resimleri arasına serpiştirilmiş çizgisel ızgaralar, benekli çizgiler, iç içe eğriler, çubuksu çizgiler, dörtgenler gibi tuhaf görünümlü geometrik desenlerin varlığı oluşturmaktadır. Bu “işaretler”, Paleolitik anlatım biçimlerinin değişmez öğeleridir. Rahip Breuil’e göre, bu geometrik motifler, kapanlar, tuzaklar ve hatta silahları da kapsayan av takımlarını simgelemektedir. Onun, Paleolitik sanatı av büyüsü olarak değerlendirmesiyle de tutarlıdır. Leroi-Gourhan ise bunları, sanatta yapısal ikililik kavramı kapsamında değerlendirmiştir. Beneklerle noktasal vuruşlar erkekliği, ovaler, üçgenler ve dörtgenler onun görüşüne göre dişilği simgelemektedir.

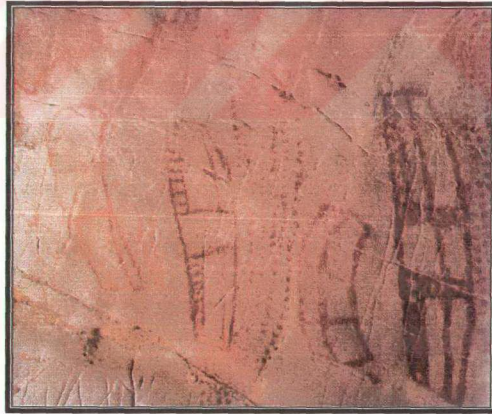
Yakın tarihlerde, Güney Afrikalı arkeolog, David Lewis-Williams, bu iki değerlendirmenin de yanlış olduğunu, bu imgelerin daha çok, sanrılayan (halüsinasyon gören) kimselerin düşsel ürünleri olduğu ileri sürmüştür.

Bu varsayımı, Güney Afrika’daki San sanatı üstüne bir araştırmasına ve üst paleolitik toplumları da kapsamak üzere, avcı toplayıcı toplumdaki insansal imge

yaratma geleneğinin çoğunun temelini oluşturabilecek nöropsikolojik bir modele dayanmaktadır. Daha önce başkaları, Üst Paleolitik sanatın Şamancıl unsurlar içeriyor olabileceğini söylemişlerdir, ancak Lewis-Williams'ın meslektaş Thomas Dawson'la birlikte geliştirdiği nöropsikolojik model, bu varsayımı daha da ileriye götürmüştür. Levis Williams, çalışmasına Güney Afrika'da Namibia'daki Apollo 11 mağarasından kaya sanatı örneklerini incelemek amacıyla başlamıştır.

Resim 51, Altamira Mağarası'nda bulunan ızgara resimler.
(altamira museum Web sitesi)

Resim 52, El Castillo Mağarası ızgara resimleri (Levin, 2000)

Resim 53, La Pasiega Mağarasında bulunan geometrik form

<http://www.yeu.unican.es/arte/Ingles/prehisti/paleo/1/9.htm>

Afrika sanatı, Avrupa Buzul çağı sanatına göre, insan betimlemelerine daha çok yer vermesine ve daha çizgisel bir görünüm sergilemesine karşın, aynı türden geometrik biçimler içermektedir.

Lewin'e göre; San sanatında geyik imgeleri çok önemli bir yer tutar-ıpkı Güney Afrika'nın çoğu yöresinde olduğu gibi. Kalahari üstüne yoğun etnoğrafik ve antropolojik çalışmalar, geyiğin birden çok şeyi simgelediğini ortaya koymuştur; çünkü geyik imgesi; kız çocuğunun ergenleşmesini, erkek çocuğunun ilk avını vurmasını, evlenme, yağmur yağdırma gibi her önemli olayla ilgili törenlerde yer almaktadır. Ancak geyik imgesi öyküleyici, süsleyici düzenlemelerden çok, Şamanıl betimlemelerin temel öğesini oluşturmaktadır. Ruhlar dünyasıyla iletişim kurabilen kimseler olarak görülen Şamanlar; toplumun mitolojisini ayakta tutmakta önemli bir işlev görmektedirler. San geleneğinde bu işlev, törensel etkinlikler sırasında kendi kendine trans durumuna geçme, ardından da, trans durumundayken beliren düşsel imgelerin resimlerini yapmaya koyulma biçiminde kendini gösterir. Sonuç olarak Lewin'e göre; San sanatına şamanıl unsurlar egemendir.

Lewis-Williams, trans sırasında görülen sanrısız imgelerle ilgili deneysel çalışmalar üstüne yaptığı araştırmalar sonunda, bilim adamlarının bu konuyla 19. yüzyılın sonlarına doğru ilgilenmeye başladığını, ancak sistematik incelemelerin 1940'lı yılların başında Alman Psikolog Heinrich Klüver'le gündeme geldiğini görüldüğünü bildirmektedir. Bu bilim adamı ve araştırmaya sonradan katılan altı

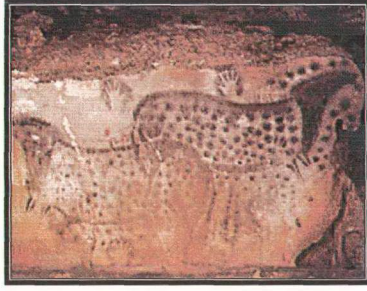
meslektaşı, bilinci kaymış bir denneğin, sanıldığı gibi rastlantısal ve anarşik duygulardan çok, düzenli sanrılarla yaşamadığını gözlemlediler. Deneklerde bilinç kayması oluşturabilmek amacıyla araştırmacılar, elektrikle uyarmanın yanı sıra, titreşim ışığa tutma, ilaçlarla uyuma, geçici sağırlaştırma ve yoğun havalandırma gibi birçok değişiklik yöntem kullandıkları bilinmektedir.

Araştırmalar, trans durumundaki bir kimsenin ilkin, titreşim ışık, pırıltı, devingen biçimler gibi, görsel sistemde oluşan entopik (görselce anlamında yunanca bir sözcük) imgeler görmeye başlar. Bu imgeler, ızgaralar, paralel çizgiler, zikzaklar, benekler, sarmalar ve çeşitli iç içe bükümlere, kıvrımlara dönüşebilir. Daha derin trans aşamasında bu geometrik biçimler, bireyin o sıradaki ruhsal durumuna ve kültürel deneyimine bağlı olarak, gerçekmiş gibi görünebilir. Bir araştırmacı bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Böylelikle, ne olduğu tam olarak belli olmayan yuvarlak bir nesne, başlangıçtaki algısal aşamada (eğer denek açsa) bir portakal, (cinsel dürtüler içindeyse) bir meme, (susamışsa) bir bardak su, (düşmanca ya da korkulu duygular altındaysa) bir teröristin bombası gibi görünebilir.” Genel olarak, San toplumundan bireyler, iç içe bükümleri, kendileri açısından önemli olan bal peteği biçiminde görmektedirler.

Lewis-Williams, “Nöropsikolojik model, Üst Paleolitik Sanata olduğu kadar San sanatına da uyar; bu ‘uyum’ hiçbir zaman yalın olmayıp tam tersine karmaşık bir görünüm sergilediği gibi, onun rastlantısal olmadığı kanısını da güçlendirir” demektedir. Bilinç kaymasıyla bağlantılı olanlarsa, sanrılananın ilk aşamasının ve onunla ilintili imgelerin bir kanıtı olarak görülmektedir.

İkinci aşamayı oluşturan entopik formlara ilişkin yorumsal betimlemeleri açıklamak daha da güçtür. Bununla birlikte, Lewis-Williams ve Dowson, Pirenelerdeki Niaux Mağarası’nda bulunan, abartılı biçimde betimlenmiş, dış hatları zikzaklı, eğri, dağ keçisi boynuzları ile Dordogne’deki La Mouthe Mağarasından bir taş lamba üzerindeki benzer biçimde abartılı dağ keçisi boynuzlarının bu bağlamda belirleyici olabileceği söylüyorlar.

Güney Afrikalı araştırmacılar da, Rouffignac’ta boyama ve oyma ve mamut resimleri Dordone’da da çeşitli hayvanlara ait dişlerin iç içe eğriler biçiminde betimlemeleri bulunduğunu söylemektedir. Lewis-Williams ve Dowson bunların kesin değerlendirmeler olmadığını kabul etmekle birlikte, san sanatındakiler kadar inandırıcı örneklerin gün ışığına çıkmasını beklemektedirler.

Resim 54, Pech Merle Mağarası resim örnekleri
(<http://vm.kemsu.ru/en/paleolith/pmerle-img.html>)

Tümünün en karmaşığı olan üçüncü aşama daha güçlü ipuçları vemektedir. İkonik ve geometrik imgeler arayışı içinde olan Lewis-Williams ve Dowson, Pech Merle Mağarası'ndaki ünlü at resimlerini örnek göstermektedirler; (Resim 63) dış kenarları siyah çizgilerle belirtilmiş olan bu resimlerin iç kesimleri kırmızı ve siyah beneklerle doldurulmuştur. Yorumlanması daha da güç olan gizemli Teriantrop imgelerinin bulunması, Üst Paleolitik ve San sanatları arasında bir köşutluğu yansıtmaktadır. Daha önceki yıllarda bu tür imgeler, çoğu kez maskeli avcılar ya da şamanlar olarak yorumlanmaktaydı.

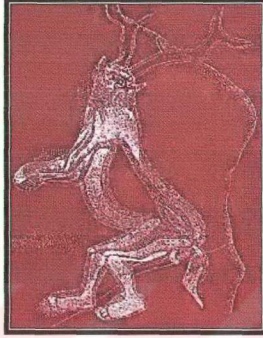
Bu son görüş dışında, Lewis-Williams ve Dowson, bazı törenler sırasında Şamanların hayvan figürlü süsler kullanmış olabileceği düşüncesini benimsemiş olabilirler, ama bu tür imgelerin genel niteliğinin, transın üçüncü aşamasıyla yakından ilintili olduğunu ileri sürmektedirler. Bu görüş, Lewin'e göre; San sanatı için olduğu kadar Üst Paleolitik döneme ait resimler, oymalar içinde geçerlidir.

4.2.4.5. Garibe Figürlerinin Gizemi İle İlgili Savlar

Teriantroplar Üst Paleolitik sanatın küçük ama önemli bir kesimini temsil eder. Fransız pirenelerindeki Les Trois Freres Mağarasında bulunan, ve büyücü olarak bilinen bir garibe figürü bunların en ünlü örneğidir. Bu mağarayı ayrıntılı bir biçimde inceleyen Paris Paleontoloji Enstitüsü'nden Lewis Vialou bu imgeyi şöyle betimliyor:

“Gövdesi kimliği belirsiz iri yapılı bir hayvan gövdesine; arka bacaklarının dizlere kadarki kesimi insan bacağına; kuyruğu bir kurt ya da tilki kuyruğuna benzememektedir. Ön bacakları anormal yapıda olup, ön

ayakları insan eli biçimindedir. Tepesinde bir çift geyik boynuzu bulunan tuhaf yüzü, kuş yüzüne benzemektedir”. Bu büyücü, diğer Paleolitik imgelerle görülmedik biçimde, duvardan dosdoğru, izleyene bakmaktadır. (Resim 64)

Resim 55, Les Trois Freres bulunan, garibe figürü. (Lewin, 2000)

Büyücünün alt yanında, belirgin bir düzende olmaksızın kümelenmiş hayvanları betimleyen derince oymalı paneller bulunmaktadır. Bunların ortasında, art bacakları insaninkilere benzeyen başka bir insan-hayvan imgesi yer almaktadır. Art bacakları insan bacağına benzeyen hayvan resimleri Üst Paleolitik anlatımlarında, toynaklı insan imgeleri gibi yaygındır. İnsanimsi yüzü, bizon gövdeli, başlı ve boynuzlu bu teriantrop ayakta durmaktadır. Ön bacakları büyücüler gibi tuhaf görünümlü olan bu yaratık, elinde bir yay ya da çalgıyı andıran tanımlanamaya nesne tutmaktadır. Vialou, “Bu imgenin tam önünde başka bir hayvan figürü var” dedikten sonra betimlemesini şöyle sürdürmektedir:

“Arka bacaklarıyla gövdesinin art yanı bir rengeyiğinininkine benzemekte ve dişilik organı apaçık görünmektedir. Vücudunun diğer kesimleri tümüyle bir bizon olup omuz başına çevrili başı, ilk bireye bakmaktadır. Bu ikisi arasında özel bir şey olduğundan kuşuk yok.”

Lascaux’ta da buna benzer bir imge vardır. Boğalar Salonu’nun girişindeki ilk yaratık figürü bir bilmecedir. İki çok düz boynuzu olmasına karşın, “unicorn” (tek boynuzlu düşsel at) olarak adlandırılan bu yaratığın şişkin gövdesini kalın bacaklar taşımakta, başı ise, bilinen hiçbir hayvanın başına benzememektedir. Gövdesinin

üzerine çizilmiş altı halka vardır; ayrıca, tamamlanmamış bir at çizimi de yer almaktadır.

Resim 56, Lascaux mağarası “unicorn” olarak adlandırılan düşsel yaratık resmi (Lewin, 2000)

Gözünüzü kırarak dikkatlice bir kez daha bakacak olursanız, sakallı bir adam başına dönüştüğünü görürsünüz. Bu gizemli imge , Lewis-Williams ve Dowson’a göre, transin üçüncü aşamasındaki sanrısız terianthrop türlerine çok uymaktadır. (Resim 65)

Güney Afrikalı araştırmacılar, Üst Paleolitik anlatım biçimlerini üç aşamalı nöropsikolojik modellerle örtüştüğünü dolayısıyla da şamancıl özellikler taşıdığını ileri sürerken, imgelerin anlamını açıklamış oldukları savında bulunmamaktadırlar. Bu bağlamda Lewis-Williams ve Dowson:

Anlam kültürle bağlantılıdır; bizler, her nerede bulunursa bulunsun, şamancıl sanatın altında yatan nörolojik unsurları öne çıkarıyoruz. İnsanların entopik imgeleri nasıl kurup yönlendirdiği, ne tür ikonik imgeleri betimlediği gibi unsurlar kültürel yapıdan etkilenecektir. Bu bir palet üzerine sıralanmış renk renk boyalarla istenilen her türlü resmi yapabilmek gibi bir şeydir. İmgelerin gizemliliği sürecektir ama bu sanatın şamancıl bir sanat olduğunun-gerçekten de öyle ise-bilinmesi, onu çözmeye yönelik çalışmalara en azından bir temel oluşturabilir.” demektedirler.

Lewis-Williams’a göre, Üst Paleolitik anlatım biçimleri şamancıl bir anlatımsa, imgeleme olgusunun kökenlerine, başka bir deyişle, iki-boyutlu çizgilerin üç boyutlu nesneleri canlandırabileceği düşüncesi kaynağına yönelik bir ipucu elde edilebilir demektir. Tarih önceliklerle psikologlar, bu sorun üstünde yıllar boyu durmuşlar ve bu çok önemli buluşun gerçekleştirilmesini sağlayan zihinsel süreçleri anlamaya

çalışmışlardır. Son zamanlarda ortaya atılan bir düşünceye göre, simgesel figüratif imgeler, bir ilerleme süreci, zihinsel açıdan giderek bir olgunlaşma olarak soyut, figüratif olmayan işaretlerden doğmuştur. Bu sanatın şamancıl olduğu görüşü bunu gereksiz kılmaktadır.

Sanrılama konusunu ele alan kimi çalışmalar, geometrik olsun, ikonik olsun, imgelerin sanki bir duvara ya da tavana yansıtılmışçasına, ya da bir gözlemcinin değimi ile, “imgelemenizin önünde yapıyorlarmışçasına” yüzeylerde göründüğünü ortaya koymaktadır. Daha gerçekçi bir bağlamda, şamanlar, sanki bu dünya ile ruhlar dünyası arasındaki bir perde ya da geçişmiş gibi görünen bu imgeleri çoğu kez, kaya yüzeylerindeymiş gibi algırlarlar. Lewis-Williams; Onların bu imgeleri sanki onlar oraya ruhlar tarafından konmuş gibi gördüklerini; bunları resme dönüştürürken de, zaten orada varolan şeylere yalnızca dokunmakla, daha sonra da onların işaretlemekle yetindiklerini söylemektedir. Bu nedenle ilk betimlemeler, bizim onları yorumladığımız anlamda figüratif resimler olmayıp, başka bir dünyaya ait, donup kalmış düşsel imgeler olduğunu açıklamaktadır.

4.2.4.6. İnsanın Zihinsel Gelişimi

Lewin’e göre; Antropologlarca, Üst Paleolitik Anlatım Biçimleri’nden bir anlam çıkarmaya yönelik çalışmalarını sürdürecektir ve eski bir yaşam biçiminin kültürel dokusunu çözümlemeye çalışacaklardır. Bu yaşam biçiminin bugünkü insan aklının bir ürünü olduğu açıkça görünmesine karşın, bizim aklımız onu henüz kavrayabilecek yetkinlikte değildir. Anlama yönelik bu tür arayışlar sürerken, sanatın genel görünümüne ilişkin değerlendirmeler, özellikle, Üst Paleolitik Dönemin başlamasıyla birlikte, sanatsal ve simgesel anlatımda bir patlama olduğu yolundaki genellemeler, sorgulanmaktadır. Bu sanatın gündeme gelişi, ister ansızın ister yavaş yavaş olsun, bugünkü insanın kökeniyle yakından bağlantılıdır. Çok merkezli evrim yandaşlarının sandığı gibi, Homo sapiens’ler arkaik sapienslerden yavaş yavaş türemişlerse bugünkü insan usunun ürünü olan sanatsal anlatım olgusunun da yavaş yavaş gelişmiş olması gerekirdi. Öte yandan Afrika’dan Çıkış modeli doğruysa ve bugünkü insanlar anlık bir türleşme sonucu ortaya çıkmışlarsa, sanatsal yeteneklerinin de birden gelişmiş olması, daha sonra bu insanlar Avrupa’ya göç ettiklerinde, bu kazanılmış imgesel anlatım yapabilme yetilerinin de yanlarında götürmüş olmaları gerekirdi.

Belki de Afrika'da, deve kuşu yumurtası kabuğundan yapılmış kimi ürünler dışında Geç Taş Devri öncesinden kalma sanatsal anlatım örneklerine pek az rastlanmaktadır.

Yakın tarihlerde, Pensilvanya Üniversitesi Antropologları Philip Chase ve Harold Dibble, sanatsal geçişi aydınlığa kavuşturmak kararıyla, Orta ve Üst Paleolitik Dönemlerdeki sanatsal, simgesel anlatım biçimlerine ilişkin kanıtlar aramışlardır. Bunların vardıkları sonuç oldukça keskindir: Orta ve Üst Paleolitik Dönem sanatları arasındaki en çarpıcı farklılık, ikincisinin zengin ve oldukça gelişkin bir sanatsal anlatım biçimi sergilemesine karşın, birincisinin bundan neredeyse tümüyle yoksun olmasıdır.

Üst Paleolitik imgesel anlatımına ilişkin bazı kanıtlar varsa da bunlar sınırlı düzeydedir: Örneğin, 35 bin yıldan az önce Bulgaristan'da Bacho Kiro alanında bulunan zikzak motifli bir kemik parçası ve Macaristan'ın 50 bin yıllık Tata alanından çıkarılan, kullanma sonucu aşınmış ve kırmızı toprak boyasıyla boyanmış oymalı bir mamutun azı dişi. Bu tür buluntuların en eskisi ise 300 bin yıl kadar önce Peche de l/Azè/ın Fransa yakasındaki alana ait, üzerine bir dizi çifte kemerli çizgi oyunmuş bir öküz kaburgasıdır. Yaklaşık 250 bin yıl öncesine tarihlendirilen Güney Fransa'nın Terra Amata konaklama alanını da kapsayan birkaç eski yerleşim alanında toprak boyaya rastlanmıştır. Yinede Chase ve Dibble'e göre, bu yeterli düzeyde olmayan buluntularla Neanderthal mitolojinin varlığını ispat edilemez.

Bu tür çalışmalar, eski insanların özellikle soyutlama ve simgesel anlatıma ilişkin zihinsel yetilerinin doğru değerlendirilmesi açısından önemlidir. Chase ve Dibble'e göre bu tür çalışmalar, bugünkü insanın imgeleştirme ve simgesel anlatım yeteneğinin, yine bugünkü insanla birlikte gündeme geldiği görüşünü desteklemektedir. Ancak konu ile ilgili farklı görüşlerde bulunmaktadır. Arizona Eyalet Üniversitesi'nden John Lindly ve Geoffrey Clark, "Chase ve Dibble'in sonuçlarının, Orta'dan Üst Paleolitiğe geçiş sürecinde belirgin bir kopukluk görme eğilimindeki antropologlar tarafından, bu iki dönem arasındaki başlıca farklılığın, dolayısıyla da arkaik Homo sapiens'lerle, anatomik anlamda bugünkü insanlar arasındaki büyük evrimsel 'uçurumun' diğer bir 'kanıtı' olarak değerlendirilebileceğinden kaygılanıyoruz" görüşüne karşı çıkmaktadırlar. Lindly ve Clark, arkeolojik kayıtlara yönelik incelemelerinde, simgeciliğin gündeme gelişiyle, anatomik anlamda bugünkü insanın ilk kez ortaya çıkışının eş zamanlı oluşu konusunda hiçbir kanıtla rastlamadıklarını söylemektedirler. Bunlar, imgesel anlatım açısından, Orta'dan Üst Paleolitik'e geçişin, anlık bir olay

değil giderek gelişen bir süreç olduğunu ileri sürmektedirler; ayrıca Üst Paleolitik Dönem'deki sanatsal anlatım yetkinliğinin zamanla geliştiğini, dolayısıyla Magdaleniyen (Magdalenien) sanatının Orinyasiyen (Aurignacien) sanatından daha ileri düzeyde olduğunu belirtmektedirler.

Randal White, Orinyasiyenlerin (Aurignacien) sanatsal yönden Üst Paleolitik'in son evrelerine ait toplumlardan daha geri düzeyde olduğu yolundaki, Lindly ve Chase'in görüşüne karşı çıkarak şunları söylemektedir:

“Başta Batı, Orta, Doğu, Avrupa kaynaklı bedensel süslemeler olmak üzere, Orinyasiyen (Aurignacien) ve Gravetiyen sanatına ilişkin zengin kanıtları kavrama çabası içindeyim; buluntuların bolluğu baş döndürücü boyutlardadır.”

Cambridge Üniversitesi'nden Paul Mellars da, Lindly ve Clark'ın görüşüne aynı şekilde karşı çıkarak:

“Üst Paleolitik Dönem'in başlarındaki simgesel ve teknolojik gelişmenin öneminin, aynı dönemin sonraki evrelerinde kendini gösteren “kültürel yetkinlikteki” yücelişlerle bir bakıma azaldığı savını hiçbir zaman tam olarak anlayabilmiş değilim” demektedir.

Bu tür değişikliklerin nüfus arttıkça, kültürel evrim sürdükçe beklenebileceği görüşünde olan Mellars sözlerini şöyle sürdürmektedir:

“Geç Üst Paleolitik kültürel ‘yoğunlaşmaya ilişkin kanıtların, Üst Paleolitik’in başlangıcındaki çok daha köklü yenilikleri önemsizleştirdiğini öne sürmek, Neolitik Devrim’in önemini Bronz Çağı’nda her şeyin daha da karmaşılaştığı gerekçesiyle göz ardı etmek gibi bir şeydir”.

4.2.4.7 Simgesel Anlatımı Yorumlama Güçlüğü ve Varsayım Geliştirmede Deneyisel Arkeoloji

Lewin'e göre İmge yaratıcılığı ve simgeciliğin kökenlerini araştırmada arkeologların karşılaştığı sorunlardan biri, onların, bizlerin karmaşık olarak algıladığımız somut, korunmuş ürünleri incelemekle sınırlı oluşlarıdır. Sözügelisi, doğal biçimde yuvarlaklaşmış bir taş gibi en yalın nesneler bile, oldukça karmaşık bir törenin ana konusunu oluşturabilir ancak bizler bunu anlamayabiliriz. Aynı şekilde, ağaç kabuğu, kum gibi zamanla yitip giden gereçler üzerine işlenmiş imgeler, araştırmacıların gözüne hiçbir zaman görünmeyeceklerdir. Bununla birlikte, daha önce de belirttiği gibi, imge yaratımı ve simgeciliğe ilişkin kanıtların bulunmayışının,

kesin olarak onların olmadığı anlamına geldiğini söylemek, ileri sürülebilecek en zayıf savunmadır. Kimi arkeologlar için aynı kanıtları inceledikten sonra tam anlamıyla zıt yargılara varmak, bilim sosyolojisi ile onun metodolojisinde olduğu kadar, ayrı bir sorundur.

Lewin'e göre; nasıl ortaya çıkmış olursa olsun, imgesel ve simgesel anlatımın bugünkü insan kültürünün önemli bir boyutunu oluşturduğu ve böyle olmayı sürdüreceği kesindir.

4.2.5 Tarihöncesi Çağda Yapılan Resimlerde Kullanılan Boyaların Kimyasal Yapısına İlişkin Araştırmalar

Tarihöncesi insanlardan geriye kalan aletlerden, nesnelerden çağrışım açısından en zengin olanları, kaya sığınakları ve mağara duvarlarını süsleyen resimlerdir. Bunlar Batılı dünya görüşü açısından, eski mitoloji bağlamında çok önemli dinsel, törensel anlamlar taşır. Ne var ki, bu resimler kolayca yorumlanabilir değildir. Son zamanlarda antropologlar bu resimlerin dokusunu çözümlemede fizik, kimya ve minoroloji biliminden yararlanmışlardır. (Levin, 2000)

Levin, Avrupa'daki mağara resimlerini hızlandırılmış kütle spektrometrisi ve radyokarbon tekniğinden yararlanarak doğrudan tarihlendirme ilk kez, bir Fransız araştırma ekibince 1990 yılında gerçekleştirildiğini bildirmektedir.

Levin'e göre; o günlerden bu güne kadar, mağara resimlerinin en önemli bazı örnekleri aynı yöntemle incelenmektedir, ancak bu resimlerin çoğunun tarihlendirilebilmesi için daha bir çok araştırma ve inceleme yapılması gerekmektedir. Resimsel anlatımların kesin olarak tarihlendirilmesi, Üst Paleolitik insanın tarihine, ilişkin bir kronolojinin oluşturulmasına olanak sağlayabileceği gibi, kültürel anlatımla bağlantılı olabilecek biçimsel çeşitliliğin yorumlanmasını da kolaylaştırabilecektir.

Bu resimlerin doğrudan tarihlendirilmesinde, dolaylı yöntemler kullanılmaktadır. Fransız tarihöncesi bilimcileri Breuil ve Leroi-Gourhan, birbirinden bağımsız olarak, resimlerin biçiminde zamanla ortaya çıkan değişikliklerden yararlanarak, resimli mağaraların kronolojisini saptamışlardır. 1992 yılında, Fransız ve İspanyol bilim insanlarından oluşan bir ekibin, İspanya'daki Altamira ve El Castillo Mağaraları'ndaki biçim yönünden benzeyen bizon resimleriyle, Fransız Preneler'deki Niaux Mağarası'ndaki değişik biçimli bizon resimleri üzerinde gerçekleştirdiği radyokarbon (C14) analiz yöntemiyle yapılan çalışmalardan elde ettiği sonuçlar, anılan dolaylı

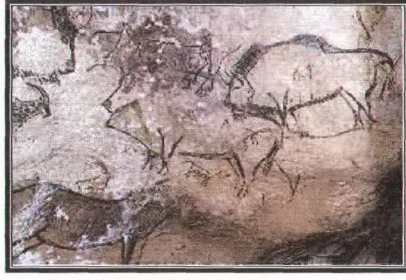
yöntemin güvenli olmadığını göstermiştir. Bu ekibin saptadığı tarihler şöyle sıralanmaktadır: 14000, 12990 ve 12890 yıldır. Açıkça görülüyor ki resimlerin yaşı ile biçimi her zaman örtüşmemektedir. (Levin, 2000)

Boyalar üzerindeki çalışmalar; yalnızca tarihlendirmeye sınırlı kalmamıştır. Prenelerdeki, tarihöncesi araştırma grubunun, Fransız hükümetince atanmış başkanı Jean Clottes, Paris'te, Louvre Müzesi araştırma laboratuvarından Michel Menu ve Phillippe Walter'la ortaklaşa yürüttüğü çalışmalar sonunda, Buzul Çağı resimsel anlatım yöntemleri konusuna bir ölçüde açıklık getirmiştir. Bunların elde ettiği sonuçlardan birisi de, boya üretme yönteminin zamanla değişmesine karşın, resim biçimin aynı kalması olasılığıdır. (Levin, 2000)

Şimdiye kadar en yoğun şekilde incelenen mağara, Viedessos Vadisi'nin kireçtaşı kütlelerinde yer alan ve Avrupa'daki Buzul Çağı imgesel anlatımlarının en güzel örneklerini barındıran Niaux Mağarası'dır. İki kilometreyi aşan hemen hemen yatay konumdaki resimsel anlatımların 1906'da gün ışığına çıkarılışından bu yana söz konusu mağarada, yoğun araştırmalar yapılmıştır. Mağara'nın en süslemeli bölümü olan Siyah Salon, karanlık bir kesimdeki yüksek bir oyuktan oluşan bir yan odadır. Burada, paneller biçiminde düzenlenmiş bizon, at, geyik ve dağkeçisi resimlerinden oluşan kompozisyonlar, yapılışlarında yaratıcılık ve bilincin etkili olduğu izlenimini vermektedir. (Levin, 2000)

Niaux mağarasında bulunan resimlerde kullanılan siyah boyar maddenin , odun kömürü ve mangandioksit karışımından oluştuğu çok önceden bu yana düşünülüyordu. Clottes ve arkadaşları, yakın geçmişte mağaranın her tarafındaki resimlerden ve bitişiğindeki Réseau Clastre Mağara'sından alınan çok küçük siyah ve kırmızı 59 boya örneğini, modern analiz yöntemleriyle çözümlemişlerdir. Belirli minareleri saptamak amacıyla bir x-ışını detektörüne bağlanan ve bir taramalı elektron mikroskobu kullanan, boyanın tüm karışımını belirlemek için de proton-çıkışlı x-ışını emisyonundan yararlanan araştırmacılar, boyanın kimyasal yapısı konusunda ayrıntılı bilgiler edinmişlerdir. (Levin, 2000)

Karşıma giren tüm maddeler doğal ve yerel kaynaklı olmasına karşın, bunların boya üretmek için bir araya getirilmesi o dönemin insanının düşünerek, deneyerek yaptığı bir iş veya eylem olduğu kesinlik kazanmıştır.

Resim 57, Niaux Mağarası resimleri,
(Dereoglu, 1998)

Boya yapımında kullanılan maddeler ve mineral dolgu maddeleri, Üst Paleolitik insanlarınca özenle seçilerek, öğütülmüş ve boya yapılmıştır. Siyah boya, tahmin edilmiş olduğu gibi, odunkömürü ve manganez dioksit olarak saptanmıştır.

Ancak bu çalışmanın ilginç olan yanı, dolgu maddelerinde kullanılan malzemedir. Dolgu maddeleri, renklere canlılık verdiği gibi, adından da anlaşılacağı üzere, boyadan renk tonları elde etmeye ve kıvama getirmeye de yaradığı sanılmaktadır. Dört değişik türü olduğu anlaşılan bu maddeleri, araştırmacılar aşağıda olduğu gibi sıralamışlardır:

- Talk,
- Barit,
- Potasyumlu feldispat
- Biotit ağırlıklı feldispat potasyum

Clottes ve arkadaşları bu dolgu maddelerini kendileri de denemişler ve bunların çok etkili olduğunu saptamışlardır.

Siyah Salon'daki resimlerin çoğunda odunkömürü ve mangandioksit karışımı boyalar kullanılmıştı, ama bu karışım mağaradaki bu tür diğer boya karışımlarından farklıydı. Odunkömürü parçacıklarının olağandışı irilikte oluşu, figürlerin çiziminde odunkömürü çubuklarının kullanılmış olduğunu düşündürmektedir. Bu ilk çizimin üzerinde, mangandioksit ve biyotitli potasyum feldispat karışımı katkı maddesinden oluşan bir madde kullanılmıştır. Boyadaki düşük oranlı katkı maddelerinin kimyasını çözümleyen araştırmacılar, oldukça ayrıntılı biçimde incelenen bir panelde birkaç

değişik boya karışımının kullanılmış olması gerektiği sonucuna varmışlardır. Üç bizon betimlemesinin yer aldığı panelin tümündeki dolgu aynı olmasına karşın, iki ayrı boya karışımı kullanılmıştır. Clottes ve arkadaşları'na göre, paneldeki resim, birden çok denemede yapılmış olabileceği gibi, aynı karışımı kullanan ama karışıma giren maddeleri farklı yörelerden sağlayan ayrı ayrı kişilerce yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

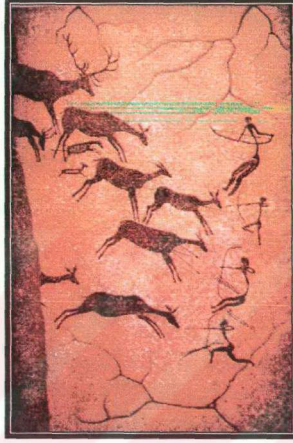
Siyah Salon'daki resimlerin büyük çoğunluğunda dördüncü formül kullanılmışsa da, başka üç çeşit dolgu maddesi daha vardır. Clottes'a göre, resimlerin çoğunda dördüncü formül kullanılmış olması, bunların yapılışında zaman açısından olası, ama kültürel yapı açısından kesin bir birlik, tutarlılık olduğunu düşündürmektedir.

Mağaradaki bazı resimlerin ilk tarihlendirmeleri, değişik zamanlarda değişik dolguların kullanıldığını göstermektedir: 14 bin-13 bin yıl önce kullanılan boyalar feldispat içerirken, 12 bin yıl öncesine kadar kullanılanlarda çok miktarda biyotit vardır. Bu farklılığın, kolay bulunabilirlik gibi pratik nedenlerden mi, yoksa törensel kaygılardan mı kaynaklandığı bilinmemektedir. Ancak gerçekten önemli olan bir nokta, bu dönemde yapılan resimlerin şaşırtıcı bir şekilde birbirleriyle tutarlı bir biçimsel özellik göstermesidir. (Levin, 2000)

Siyah Salon'la ilgili olarak çıkan başlıca sonuç, burasının önemli bir kutsal yer olarak görülmesi gerektiğidir. Panellerdeki figürlerin önce çizilip sonra boyanması, çoğu kez mağaranın dip tarafındaki diğer resimlerde bulunmayan bir ön tasarlanmanın varlığını göstermektedir. Clottes, böylesine bir ön tasarlanmanın oldukça önemli törensel etkinliklerle ilintili olduğunu söylemektedir. Çünkü, Fransız tarihöncesi araştırmacısı Michel Lorblanchet'in, kimi resimleri deneysel olarak kopya etmesiyle gösterdiği gibi, önce tasarlanıp çizilmeden, doğrudan boya ile yapılan resimler çabucak bitirilebilmektedir. Mağara derinliklerinde bir girişimde yapılp, daha sonra da belki hiç yanına uğramayan bu tür betimlemeler, Üst Paleolitik mitolojisinde yine de önemli bir işlev üstlenmiş olabilir. Kimyasal analizler bu resimlerin nasıl ve ne zaman yapıldığının aydınlığa kavuşturulmasında yardımcı olabilir ancak bu araştırma sonuçları ile Üst Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemleri ile ilgili tüm soruları cevaplandırmak olası değildir. (Levin, 2000)

4.2.7 Mezolitik Çağ “İkinci Avcı Üslup” Mağara Resimleri

M.Ö. 35.000 yıllarında başlayıp yoğun olarak Güneybatı Fransa ve Kuzey İspanya bölgelerinde görülen “Hayvan Üslubu” M.Ö. 15.000 yıllarında daha çeşitli bölgelere yayılarak uluslar arası bir nitelik kazanmıştır. Bu devrenin M.Ö. 8.000 yıllarına doğru kapandığı kabul edilmektedir.

Resim 58, İkinci avcı uslub resim örneği, Castellon mağarası

www.jimhopper.com/paleo.html.

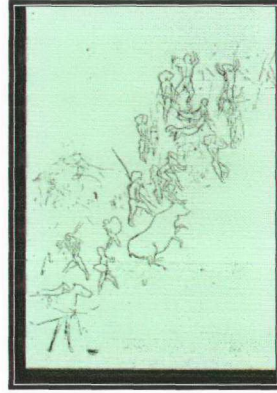
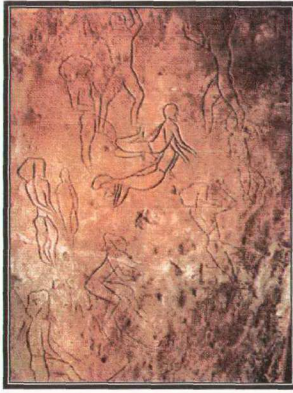
M.Ö. 9.000-8.000 yıllarında Avrupa’da Son Buzul Çağı sona ermiş ve giderek değişen iklim koşulları doğayı ve ona bağlı olarak tümü ile insan yaşamını etkilemiştir. Avrupa’ya göre çok erken sayılan bir tarihte, yani M.Ö. 8.000 yıllarında Ortadoğu bölgesinde Anadolu’da “Çatalhöyük” ve Suriye’de “Jericho” gibi merkezlerde avcılık döneminde tarımsal düzene geçilmiştir. İşte, Avrupa’nın değişen iklim koşulları ve tarımsal düzene geçmiş Ortadoğu uygarlıkları ile varolduğu düşünülen ilişkiler sonucu M.Ö. 6.000 yıllarında Batı Avrupa’nın Akdeniz kıyılarında “İkinci Avcı Üslup” ya da “Spanish Levant” adı verilen yeni bir Mağara Çağı Sanatı başlamıştır. Bu örnekler Sinemoğlu bu resimlerin Doğu Akdeniz bölgesindeki gelişmiş uygarlıkların Batıda, uzak bir merkezdeki kopyaları olduğu görüşündedir.

Resim 59, İspanya’da bulunan Castellon mağarası
http://www.coco.cc.az.us/apetersen/_ART201/meso.htm

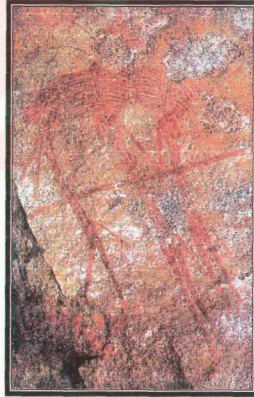
Sinemoglu; İkinci Hayvan Üslup Mağara Resimlerinin özellikleri’ni altı maddede sıralamıştır. Mağara resimlerinde;

- Devamlı eylem halinde insan figürleri ilginçtir. Birinci Hayvan Üslubunda insan motifi hayvanlar arasında nadiren görünmektedir. İkinci üslupta ise av ya da benzeri tür eylemlere çok sayıda insan ve hayvanlar beraberce katılmaktadır.
- Hayvanlar iklim koşullarına bağlı olarak, tür bakımından da küçülmüştür. Bu durum boyutları da etkilemiş olabilir.
- İnsan ve hayvan figürleri boyut olarak küçülmüş ve mağaraların giriş bölümlerinde ve kayaların yüzeylerinde yapılmıştır.
- Konu olarak seçilen hayvan türleri değişmiştir. Bu Çağda, daha çok geyik, boğa ve köpek gibi insanlara yakın ve yardımcı hayvanlar işlenmiştir.
- İlk Hayvan Üslubunda büyük avlar bol olduğu için öldürme büyüsü yapılmış; fakat, hayvanlar azalmaya başladığında bu devrede bu büyü anlam ve önemini yitirmiştir. Bu açıklamayı jeolojik olaylar da desteklemektedir. Orta Avrupa iklimi değişerek ısındıkça büyük hayvan sürüleri daha kuzeye göçmüşlerdir. “Altamira” ve “Lascaux” gibi mağaralarda da eski resimlerin yanında artık hayvanları öldürme değil verimlerini artırmak amacıyla “yapma-üretme” ve bereket esasına dayanan örnekler yapılmıştır.

Resim 60 ve 61, M.Ö 10.000 yılları, Addaura mağarası Sicilya kaya kazıma resimler ve resimlerden oluşturulan karakalem çizimler
(sol resim, <http://www.addaura.it/Graffiti-uk.htm>)
(kaynak sağ çizim,

<http://academic.udayton.edu/brianMcConnel/VAH101McConnel/naturalizm%20and%20Abstraction/Addaura%20scheme.jpg>)

Resim 62, 1951 yılında Louis ve Mary Leakey tarafından Tanzanya'nın kundusi yöresinde bulunan resim (Levin, 2000)

İkinci Avcı Üslup denilen bu dönem mağara resimlerindeki son derece canlı bir biçimde işlenmiş insan figürleri, özellikle Çatalhöyük evlerinin duvar fresklerinde görülen insan figürlerine büyük benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Bu etki İspanya'ya Sicilya yoluyla geçmiş olduğu sanılmaktadır. Sicilya'da Monte Pellegrino'daki Addaura Mağarasının duvarlarına kazıma tekniğiyle yapılmış, kesin ve anlatımcı çizgilerden oluşan insan resimlerinin taşıyıcı temsilciler olduğu kabul edilmektedir. Bu etkinin sırayla Kuzey Afrika'ya, oradan o çağlarda çok bereketli topraklara sahip ve bugün Büyük Sahra adı ile tanınan tüm çöle özellikle Tassili yaylasına ve Güney Afrika'ya yayılmış ve bu son merkezden de Güney Asya yolu ile Avustralya'ya ulaşmış olduğu düşünülmektedir.

Resim 63, Castellon mağarasına ait diğer resim örnekleri,
http://www.coco.cc.az.us/apetersen/_ART201/meso.htm

BÖLÜM V

MAĞARALAR VE RESİMLERİ

5.1 Altamira Mağarası

Altamira Mağarası bazı araştırmacılar tarafından sanatların "*The Sixtine Chappell'i*" olarak isimlendirilmiştir. Mağara, 1868 yılında Modesto Cubillas tarafından tesadüfen bulunmuştur. Keşif, Mr. Marcelino Sanz de Sautuola'nın ilgisini çekmiştir. Tarihöncesi dönem konusuna ilgili araştırmalar yapan Sautuola, mağaranın zemininde araştırma çalışması yaparken, kızı tarafından içerideki odaların birindeki bizon resmi fark edilmiştir. Bir yıl sonra, bu keşif ile ilgili olarak "Santander ilinde, bazı tarihöncesi bulgular konusunda kısa notlar" isimli bir yayın yaparak kamuoyuna duyurmuştur. Yayında resimlerin tarihöncesi döneme ait olduğunu ispatlamak için bazı deliller ortaya koymuş. Ancak araştırmacıların çoğu onunla aynı görüşte olmadığı için, bu yayın büyük tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar 1902 yılında , Altamira Mağarası'nın Tarihöncesi kronolojiye dahil edilmesiyle son bulmuştur.

Resim 64, Altamira mağarasından bir bizon figürü

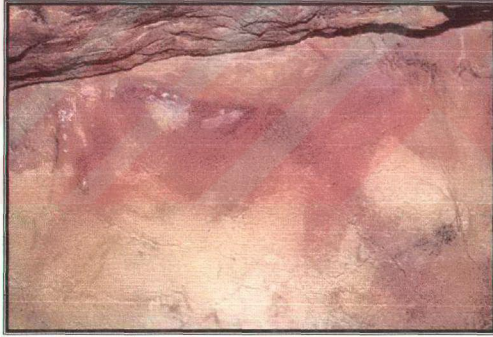
<http://www.veu.unican.es/arte/ingles/prehist/paleo/b/1.htm>

Altamira Mağarası, Santander vilayetinde Santillana del Mar köyü'nün 30 km batısında bulunmaktadır. Mağaranın girişi, duvarları ve tavanı resimlendirilmiştir. Bu figürler farklı zamanlarda ve farklı tekniklerle çizilmiştir. Duvar kazınarak "kazıma resim" olarak adlandırdığımız çizgisel bir teknikle resim yapıldığı gibi çeşitli boyalar yüzeye sürülerek boyama resimler de yapılmıştır. Tavandaki ilk figür kırmızı renktedir.

Onun üzerinde siyah resimler de görülebilir. Bu nedenle bu resimlerin sonradan eklendiği sanılmaktadır. Bu tavanda çok sayıda bizon resmi bulunmaktadır. Bu bizonlardan birinin etrafının dişi geyik, at gibi figürlerle sarılması dikkat çekmektedir. Ayrıca bu resim grubunun içinde insan biçimli figürler ve işaretler de bulunmaktadır.

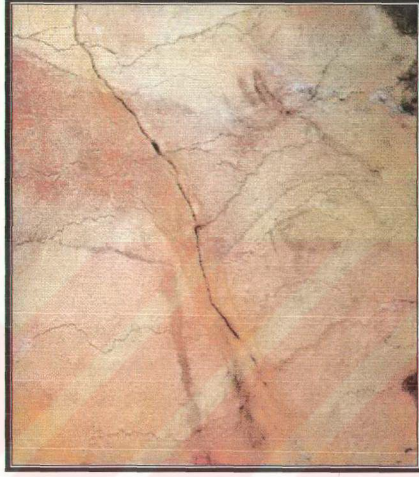
Resim 65, Altamira mağarasından bizon figürü
<http://www.yeu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/b/2.htm>

Resim 66, Altamira Mağarasından at figürü
<http://www.yeu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/b/4.htm>

Mağaranın diğer bölümleri oda veya galeri olmak üzere 9 bölüme ayrılmaktadır. Merkezdeki galeride kazınarak veya siyah boyayla yapılmış bizonlar, keçiler, atlar, dişi ve erkek geyikler bulunmaktadır. Hayvan figürlerinin yanında, farklı bir anlam ifade

eden dik açılı, konik, çomak şeklinde, birbirini takip eden işaretler, negatif el izleri ve makarnalar” bulunmaktadır. Makarna olarak adlandırılan çizimler , paleolitik sanatçının elleriyle kil içeren boyayı duvara sürmesiyle yapılmış, paralel çizgilerin birbirini takip etmesiyle meydana gelen çizimlerdir. Altamira da antik bir dekorasyon unsuru olduğu düşünülebilir. Ancak bu konuyla ilgili farklı görüşler bulunmaktadır.

Resim 67, Altamira Mağarasından dişi geyik figürü

<http://www.veu.unican.es/artes/ingles/prehist/paleo/b/Default.htm#Top>

Resim 68, Altamira Mağarasında bulunan geometrik işaretlerden bir örnek

<http://www.veu.unican.es/artes/ingles/prehist/paleo/b/a.htm>

Resim 69, Altamira Mağarasından keçi figürü

<http://www.vcu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/b/5.htm>

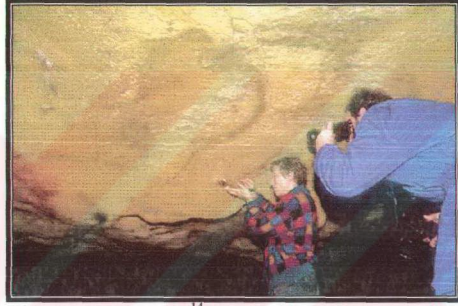

Resim 70, Altamira Mağarasından siyah boya kullanılarak yapılar resimlerden örnekler <http://www.vcu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/b/d.htm>

Son galeri , at kuyruğu anlamındaki “Cola de Cabollo” olarak adlandırılmaktadır. 50 m uzunluğunda çok dar bir geçitle ulaşılabilmektedir. Castillo ve La Garma mağarasındaki resimlere benzer bizonlar, geyikler, keçiler, atlar gibi hayvanlar ve maske resimleri, ya siyah boya ile boyanmış ya da kazınarak yapılmıştır.

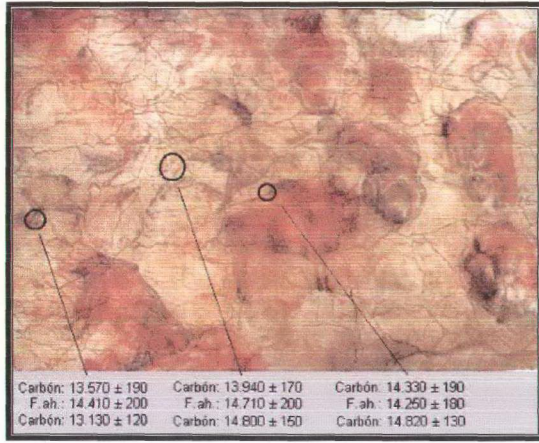
Resim 71, Altamira Mağarasında kazıma tekniği ile yapılmış geyik figürü
<http://www.yeu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/b/7.htm>

Resim 72, Altamira mağarasında ^{14}C -AMS tekniği ile tarihlendirme çalışması için örnek alınırken. <http://www.yeu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/b/8.htm>

Resim 73, Altamira Mağarasında bulunan makarna olarak tanımlanan geometrik biçimler <http://www.yeu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/b/b.htm>

Resim 74, ^{14}C -AMS tekniği ile yapılan analizlerin resimler üzerindeki sonuçları

<http://www.veu.unican.es/arte/ingles/prehist/paleo/b/e.htm>

Üst Paleolitik Çağın sonuna doğru mağaranın girişinin doğal bir olayın sonucunda çökmesiyle Altamira'nın kültürel zenginlikleri ve o dönemi anlamamıza yardımcı olacak ipuçları bu güne kadar gelebilmiştir. Yakın bir tarihte, mağaranın kronolojisini oluşturmak ve resimleri tarihlendirmek için yeni bir analiz yöntemi olan Radyo Karbon ($\text{C}14$) tekniğinin kullanılmasına karar verilmiştir. 1991 yılında uygulanan ilk analizde birden fazla pigment kullanılarak oluşturulmuş resimlerden, 3 ayrı örnek alınarak yapılan çalışmalarda resimlerin MÖ 14.330 ± 190 veya 13570±190 yılları arasında yapıldığı saptanmıştır. Bu tarihlendirme bu yöntem geliştirilmeden önce arkeolojinin ortaya koyduğu tarihlendirmeyi doğrulamaktadır. Ancak resimlerin birbirine yakın tarihlerde yapıldığı görüşü ile uyumsuzdur. Son olarak uygulanan analizler, bir önceki analizin yöntemibilim ile ilgili bazı problemlerini sonlandırmıştır. Çünkü 5 yıl önce uygun olmayan örneklerden analiz yapılmıştı. Yeni analizlere göre tarihlendirme MÖ 13130±120, 14800±150 ve 14820±130. olarak saptanmıştır.

Mağaranın tarihlendirilmesi projesinde , böğüren dişi geyik resmi için 14650±140, siyah izlerin üzerindeki dişi geyik için 15050±180 olarak tarihlendirilmiştir. Diğer taraftan at resminin kuyruğundaki dörtgen işaretlerin birinden toplanan örnek için MÖ 15440±200 tarihi tespit edilmiştir.

Resim 75, Altamira Mağarasından genel görünüm
<http://www.1eu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/b/e.htm>

Bu çalışmada araştırmacılar; resimlerin büyük bölümünün MÖ 14 800-14 400 yılları arasında, Orta Mağdalenien döneminde yapıldığı sonucuna varmıştır. Fakat mağaranın duvarlarına yapılan bazı resimler belirlenen bu tarihlerden daha önce yapılmıştı. Bu yüzden mağarada Solutruen'den Mağdalenien'in sonuna kadar resim çizilmiştir, denilebilir.

Resim 76, Merkezi galerideki figürlerin kara kalem çizimleri
<http://www.trussel.com/prehist/news207.htm>

Mağara halkın ziyaretine açıldığında büyük ilgi ile karşılanmıştır. Sadece 1973 yılında 177.000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Yoğun ilgiden dolayı mağaranın; Lascaux Mağarasında da olduğu gibi bozulmaya uğraması kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenle mağara 1977 yılında halka kapatılmıştır. 5 yıl bakım ve onarıma alınan mağara

1982 yılında çok kısıtlı ziyaretçi sayısı (günde 5 kişilik 2 grup) tekrar ziyarete açılmıştır. Bu gruba dahil olup orjinal mağarayı ziyaret etmek isteyenlere ancak 3 yıl sonrası için gün verilmektedir.

Resim 77, Deutsche Museum'da Kopye Altamira yapılırken aşamalar
<http://www.deutsches-museum.de/ausstell/dauer/altamira/alta2.htm>

Resim 78, Japonya'daki kopya mağara hazırlanırken
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/alt-img3.html>

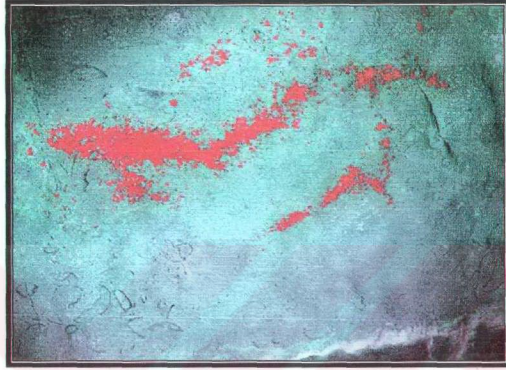
İspanya Hükümeti, Altamira Mağarasındaki kültürel zenginlikleri insanlığa sunmak ve turizm geliri elde etmek adına Cantabria bölgesinde mağaraya yakın bir alanda II. Altamira mağarasını yapmaya karar vermiştir. Mağaranın kopyaları daha önce 1963 yılında Almanya'da Deutsche Müzesinde, 1964 yılında Madrid Altamira Müzesinde ve 1991 yılında Japonya'da yapılmıştı. Ancak bu kopyalar; Altamira Mağarasına benzedikleri fakat bu benzerliğin kusursuz olmadığı yorumu yapılmaktadır. İspanya hükümetince yaptırılan Altamira II'de ise orijinal mağaranın her çentiği ve her çatlağını içerdiği söylenmektedir. Altamira II 17 Temmuz 2001 yılında İspanya Kral ve Kraliçesi tarafından açılmıştır.

Resim 79, Professor Matilde Muzquiz Perez-Seoane tarafından Altamira II'nin resimleri boyanırken <http://www.trussel.com/prehist/news207.htm>

5.2 Arca Mağarası

Arca Mağarası adını; mağaraya açılan yüzünde bulunan, kireç taşından meydana gelmiş doğal kemerden almıştır. Çok eski zamanlarda oluşan bu kemerler, benzer karstik sistemin parçası olan bu mağaraların bir parçası iken, zamanla bu bağın aşınarak onları bağımsız parçalara dönüştürdüğü düşünülmektedir.

Resim 80, Arca Mağarası At figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/1/2.htm>

Resim 81, Arca Mağarası At figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/1/3.htm>

Cantabrian Bölgesinde, Venta Laperra Mağarası'nın çok yakınında, benzer yamaçlarda Arca Mağarasıyla birlikte birkaç mağara; Cantabria Üniversitesi Arkeoloji bölümünce oluşturulan bir grup tarafından keşfedilmiştir. Bu mağaraların tavanlarında ve duvarlarında Paleolitik Çağ'dan kalan resimler ve işaretler bulunmaktadır. 2002 yılında Cantabria Üniversitesi'nden C. González Sainz ve C. San Miguel Llamosas tarafından mağaranın resim listesi oluşturulmuş ve resimler üzerinde analizler yapılmıştır.

Resim 82, Arca Mağarasına adını veren doğal kemer

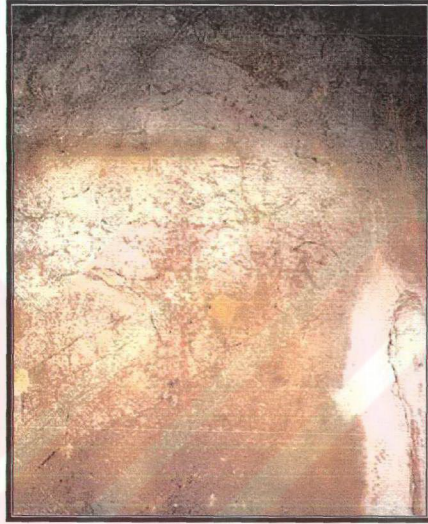
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/1/1.htm>

Resim 83, Arca Mağarası keçi figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/1/4.htm>

Mağara A ve B bölümü olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Arco A dışarıya, büyük odadan 25 m. uzaklıkta 5 m. genişliğinde bir giriş ile açılmaktadır. Buradan iki yöne doğru ayrılmaktadır. Güneye doğru ilerlendiğinde küçük galeri ufak bir odaya açılmaktadır. İki bölümde de resimler yer almaktadır. Mağarada bir düzine resim bulunmaktadır. Bu figürler; at, keçi, bizon ve aurochlardan oluşmaktadır ve resimlerin bulunduğu bölüme giriş çok zordur.

Resim 84, Arca Mağarası işaretler

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/1/5.htm>

Bu resimlerin yanında, La Meaza Mağarasındakilere benzer kırmızı noktalardan yapılmış bir işaret vardır. Keçi figürünün dışındaki diğer resimler kırmızı boya ile boyanmış ve kazıma tekniği ile yapılmıştır.

At figürünü ve işaretleri görmek resimlerin kötü koşullarda saklanmasından dolayı çok güçtür. Arca B diğer kısımdan daha büyük boyutlardadır. 4 m. yüksekliğinde 8 m. genişliğinde bir girişi bulunur. Merkezdeki galerinin sonunda, kazıma tekniği ile yapılmış bir Mamut figürü bulunmaktadır. Bu hayvan figürüne Cantabrian Bölgesindeki mağaralarda çok az rastlanır.

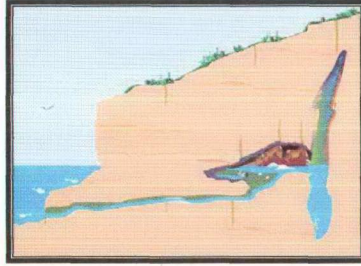
Resim 85, Arca Mağarasında bulunan işaretler

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/1/6.htm>

Diğer figürler birkaç metre uzağında yer alan küçük boyuttaki bir odada yer alır. Odanın resimlendirilen tavanının yüksekliği 50 cm. den fazla değildir. Bu nedenle bu alanda araştırma yapmakta güçlük çekilmektedir. Burada bulunan resimlerde çoğunlukla, dişi geyikler, capridler (o çağda yaşayan bir hayvan türü) ve işaretler bulunmaktadır.

5.3 Cosquer Mağarası

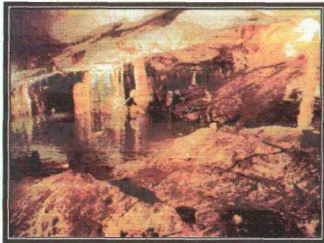
Cosquer Mağarası, Marseilles'ten biraz uzaktaki, Rhone Nehri boğazı çevresinde, Akdeniz sahilinin "The Ardeche" bölgesinde bulunmaktadır.

Şekil 1, Mağaranın dikey krokisi

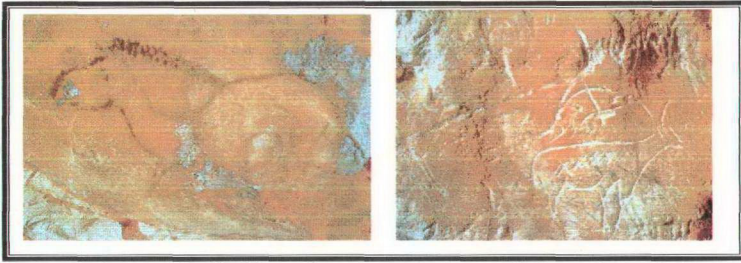
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

Cosquer Mağarasının kaşifi olan ve mağaraya adını veren Henry Cosquer, deniz yüzeyinden 36 metrenin biraz daha altında bir geçit keşfetti ve bu geçidi aşmayı bir çok defa denemesine rağmen ancak kasım 1985 yılında bunu başarabildi. Geçidin başından itibaren 160 metre ilerledikten sonra, büyük odaya ulaşmayı başarabildi. Oda, kalsit katmanları, Aragonit kristali ve diktillerle kaplıydı. Henry Cosquer, uzun süre mağaradaki resimleri fark edememiştir. Ancak 1991 yılının temmuz ayında keşiften 6 yıl sonra odanın kuru duvarlarındaki kırmızı el izlerini bulabilmiştir. Mağarada Paleolitik Çağa ait resimlerin bulunması Fransız ve Avrupa basınında büyük ilgi görmüştür.

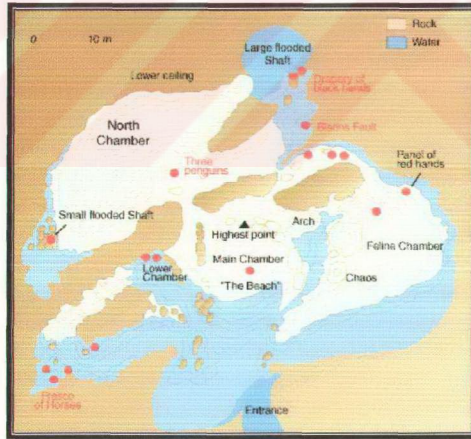
Resim 86 ve 87, Mağaranın içinden genel görünüm

<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

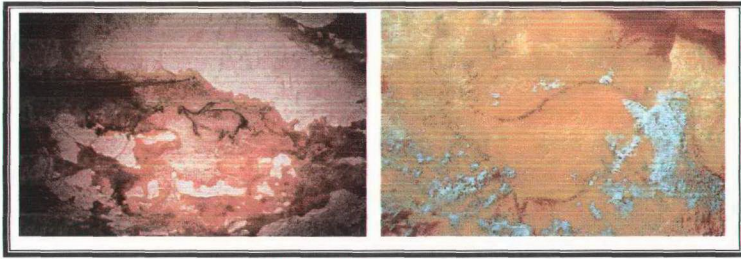

Resim 88 ve 89, Siyah boya ile yapılmış at ve kazınarak oluşturulan geyik figürü
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

Mağara ile ilgili iki temel soru akla gelmektedir. İlk sorunun, yani, mağara girişinin suyun altında nasıl kaldığı sorusunun cevabı oldukça basittir. Son buzul çağı, yaklaşık M.Ö. 10-9 bin yıllarında sora ermiştir ve büyük buzullar erimeye başlamıştır. Buzul çağı ile karşılaştırıldığında mağaranın kullanıldığı dönemdeki deniz seviyesi bugünkü deniz seviyesinden 120 metre daha aşağıdaydı. Bu yüzden mağara girişi Paleolitik Çağ insanların yaşadığı dönemde su altında değildi. Tersine deniz seviyesinden 80 metre yükseklikte, dağın etekleri ise sahile 11 km. uzaklıktaydı.

Şekil 2, Mağarada resimlerin bulunduğu noktaları gösteren harita
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

Resim 90 ve 91, Penguen ve erkek geyik figürü
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

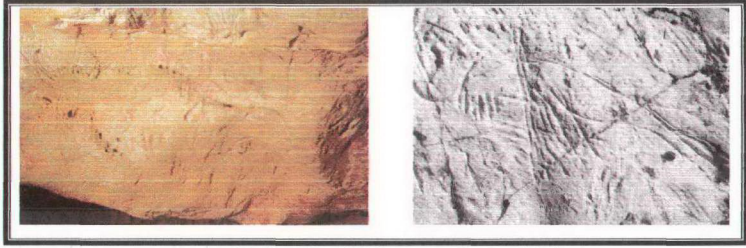

Resim 92 ve 93, Mağarada bulunan at figürleri
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

Mağara ile ilgili merak edilen ikinci soru yani, resimlerin kaç yaşında olduğu keşiften hemen sonra cevaplandırılmıştır. Mağarada bulunan resimlerden alınan örneklerin radyoaktif karbon sayıları gösterdiğine göre, geç örnekler 28 bin yıllık, en sonraki örnekler ise 18 bin yıllıktır. Ancak Cosquer mağarası'ndaki resimler üzerinde uzun süre çalışılmaya devam edilecektir.

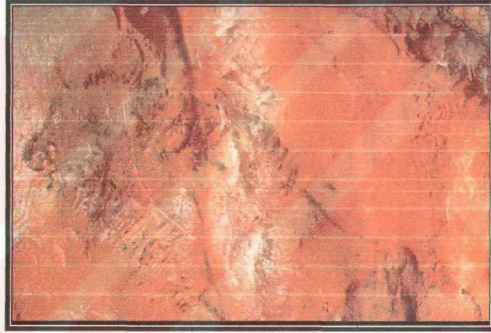

Resim 94 ve 95, Kazıma resim örnekleri
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

Resim 96 ve 97, kazıma resim örnekleri
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

Mağara, deniz altında çalışma deneyimi olmayan veya özel donanımları olmaksızın kişilerin girmesine imkan vermemektedir.

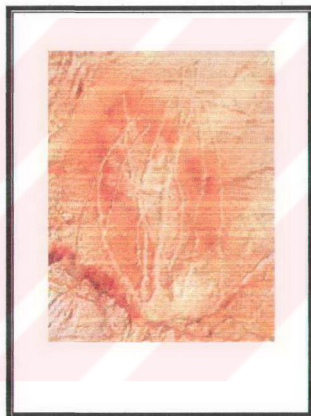

Resim 98, Boğa figürü
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

Fransız Kültür Bakanlığı Ünlü Paleolitik dönem uzmanı Jean Clottes başkanlığında bir gruba Cosquer mağarası'nda çalışmalarını için gerekli olanakları vermiştir. Jean Clottes ve Jean Courtin mağaradaki çalışmalarlarıyla ilgili “La Grotte Cosquer” isimli bir kitap yayınlamaktadırlar.

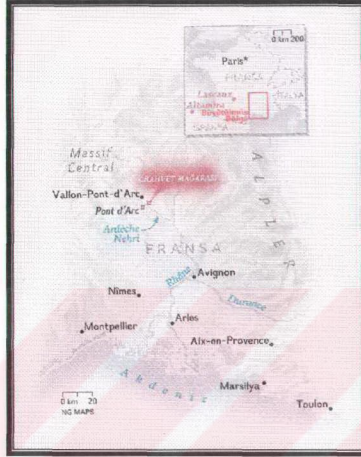
Resim 99, Penguen figürleri detay <http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

Resim 100, Negatif el izi
<http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>

5.4 Chauvet Mağarası,

Güney Fransa'daki Ardeche Nehri'nin derin vadisinde yer alan minerallerle lekelenmiş kireçtaşı yamaçları, belgelenmemiş tüm kaya yarıklarında resimli mağaralar olduğu sanıldığı için planlı bir şekilde araştırmalar yapılmaktadır. (Clottes, 2001)

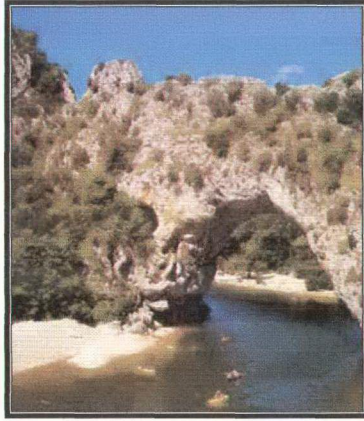

Şekil 3, Mağarasının bulunduğu bölgeyi gösteren harita (Clottes, 2001)

Bu araştırma kapsamında; Jean-Marie Chauvet liderliğinde, üç mağaracı 1994 yılında bu bölgede, yaklaşık 35 000 yıl önce yapılmış resimlerin, oymaların ve desenlerin yer aldığı derin bölmeler buldular. (Clottes, 2001)

Resim 101, Mağaraya ulaşılan patika Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 102, Ardeche Nehri görünüm, Fransa
(Clottes, 2001)

Mağarayı bulan ekiplerin üyeleri, o dönem insanların yaratıcı süreçlerini anlamak için çalıştıkça, bu resimlerin yaşı ve gelişmişlikleri, sanatın başlangıcı hakkındaki düşüncelerde kökten değişimlere yol açmıştır.

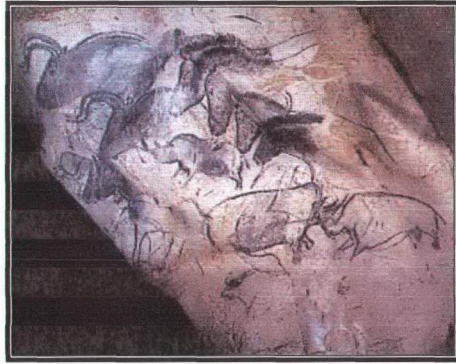

Resim 103, Mağarayı bulan ve adını veren Jean-Marie Chauvet resimleri
incelerken

www.nationalgeographic.com.tr/ngm/0108

Şekil 4, Chauvet Mağarasında resimlerin yerlerini gösteren harita (Clottes, 2001)

Resim 104, Hillaire Galerisi Atlar panelinden genel görünüm
Chauvet Müzesi web sitesi

Mağaranın bulunduğu bölgede, 19 yüzyılın sonundan itibaren iki düzine kadar resim yapılmış mağara keşfedilmiştir. Ancak Ardeche'deki mağara resimleri, Lascaux'daki resimlerle ya da İspanya, Altamira'daki resimlerle karşılaştırıldıklarında bilim adamlarının ve basının ilgisini pek çekmemiştir. 1994 yılındaki Chauvet Mağarasının en az diğer iki mağara kadar iyi resimlere sahip oluşu bu durumu değiştirmiştir.

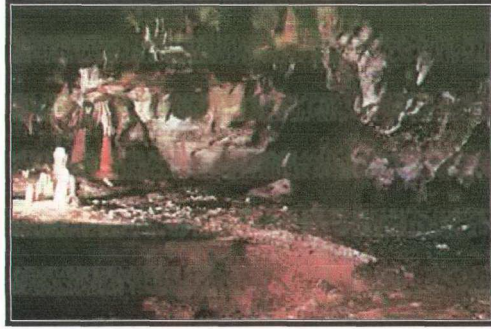

Resim 105, Atlar panelinden ayrıntı.

Resim 106, Hillaire Galerisi Atlar panelinden figürler
(Clottes, 2001)

Mağaranın yayınlanan ilk fotoğrafları, uzmanlar kadar kamuoyunu da etkilemiştir. On yıllar boyunca akademisyenler sanatın ilkel çizimlerden canlı, doğal resimlere doğru kademeli olarak ilerlediği kuramını ortaya koymuşlardır. Ancak Chauvet Mağarası resimlerindeki hafif gölgeler, perspektifin ustaca kullanımı ve zarif çizgiler, mağara resimlerindeki en üst noktayı göstermektedir. Bu durumda Klasik kronolojiye göre mağaranın; mağara resimlerinin son dönemlerine tarihlendirilmesi gerektirmektedir. Radyo Karbon (C 14) tarihlendirme sonuçları geldiğinde uzmanlar beklenmedik bir sonuçla karşılaşmışlardır. Mağara benzer yaşlarda olduğu tahmin edilen mağaralara göre iki kat daha yaşlı olduğu saptanmıştır. Chauvet Mağarası'ndaki resimler sadece tarihöncesi imgesel anlatımının bulunduğu en yüksek noktayı değil, aynı zamanda sanatın bilinen en eski başlangıcını temsil etmektedir. Anatomik açıdan modern insanın Avrupa'da ortaya çıkmasından birkaç bin yıl sonra, mağara resim sanatı olabilecek en ileri noktaya ulaşmıştır.

Resim 107, Hillaire Galerisinden genel görünüm
Chauvet Müzesi web sitesi

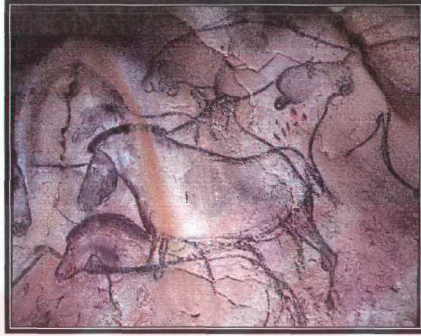
Yapılan incelemeler, mağaranın yaklaşık 35 000 yıl önce insanlar tarafından kullanıldığını göstermektedir. Buradaki olağanüstü durumun farkına varan Fransız Kültür Bakanlığı, mağaranın tümüyle profesyonel bir ekip tarafından incelenmesini destekleme kararı almıştır.

Mağara sanatı örneklerinin yer aldığı bir alan üzerinde ilk kez bu kadar profesyonel bir çalışma yapılmıştır. Mağaranın çevreyle olan hassas dengesini bozmadan, dar girişi genişletmek, güvenlik sistemi kurmak ve bir iskele hazırlamak için iki yıl uğraş verilmiştir. (Resim 107)

Resim 108, Mağara uzmanlar tarafından incelenirken, zeminin bozulmaması için özel gayret gösterilmiştir. (Clottes, 2001)

Ekipten 12 kişi tarafından, duvarlardaki resimler ile yerdeki insan ve hayvan izleri incelenmektedir. Tarihlendirme ve pigment analizi, hayvan davranışları interdisiplinel bir yaklaşımla; diğeri bilim dallarından uzmanlar tarafından yapılmaktadır. Chauvet'deki eserlerin bu derece iyi korunabilmiş olmasında, mağaranın iç kesimlerinin değişmeyen, soğuk ve nemli havasının payı vardır. Hillaire Galerisinin'deki geniş ve karmaşık Atlar Panelinde bulunan resimler ilgi çekicidir. (Clottes, 2001)

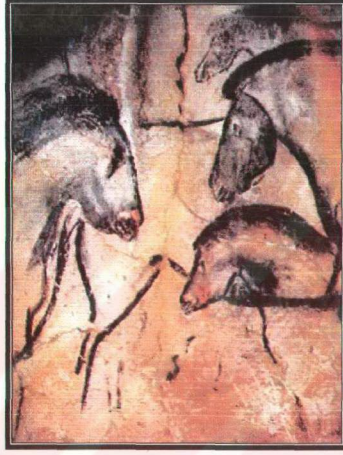

Resim 109, Hillaire Galerisindeki Atlar Panelinden resimler
Chauvet Müzesi web sitesi

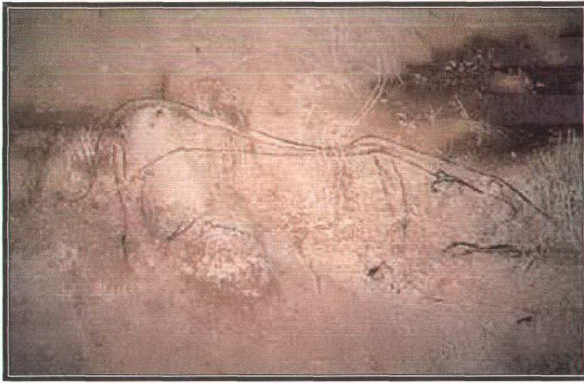
Resim 110, Hillaire Galerisindeki Atlar panelinden figürler
Chauvet Müzesi web sitesi

Mağara ile ilgili çalışmalar yürütülürken, aynı zamanda, 10 değişik ülkeden, mağara sanatı alanında deneyimli uzmanların önerilerinden yararlanılmaktadır. Aralarında jeologların, arkeologların, biyologların ve sanat tarihçilerin de yer aldığı 28 yazar, projenin kitaplaştırılması konusunda birlikte çalışmaktadırlar. Proje 2004 yılından başlayarak devam etmektedir.

Resim 111, Atlar Panelinden resimler
Chauvet Müzesi web sitesi

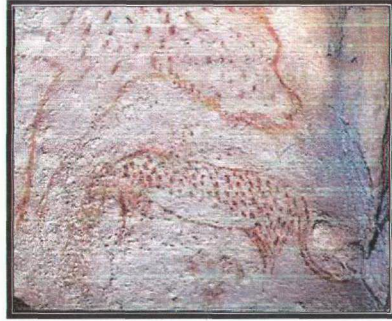
Tarihöncesi Çağ uzmanı ve Chauvet Mağarası'ndaki çalışmaların başı, Jean Clottes; İnsanların hiçbir zaman Chauvet'de yaşamadığını düşünmektedir. Tarihöncesinde yaşamış insanların, çocukların, belki de ayinlere katılanların, bu yer altı mabedinin gücünü hissetmeye geldiklerini düşünmektedir. Sonra orjinal girişin tepesindeki yamacın bir bölümünün çökmesi birçok mağarada olduğu gibi, mağarayı kapayarak, içerideki eserleri doğal koruma altına almıştır. Bu nedenle resimler günümüze kadar gelebilmiştir.

Resim 112, Leopar ve Mağara Ayısı Panelinden resimler Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 113, Leopar ve Mağara Ayısı Panelinden ayı figürü
Chauvet Müzesi web sitesi

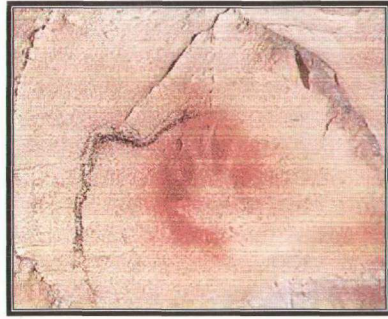

Resim 114, Leopar ve Mağara Ayısı Panelinden leopar figürü
Chauvet Müzesi web sitesi

Avrupa'nın diğer Paleolitik dönem mağaralarında olduğu gibi Chauvet Mağarası'nda da çok sayıda hayvan resmi bulunmasına karşın; insan çok az resmedilmiştir. Bu konuda araştırma yapan Sue Banerjee göre, Buzul Çağı Avrupalıları, çevrelerindeki hayvanların doğaya uygun çizimlerini yapabildiklerine göre, kendilerini çizme yeteneğine de sahip olmalılar görüşündedir. Bu durumda insan resminin az olması kendi seçimleri midir yoksa başka düşüncelerinin sonucu mudur bilinmemektedir. (Clottes, 2001)

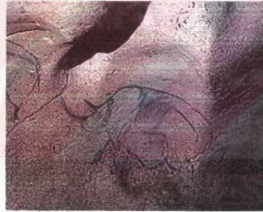
Sue Banerjee göre, Avrupa mağara-sanatında insanlar resmedildiğinde, çizimler tam ve doğal olarak çizilmemiştir. Bilim adamları, La Madeleine ve Pêche-Merle mağaralarında tamamlanmış figürler bulmuş olsalar da bunlar çok az sayıdadır. Arkeologlar daha çok, el, baş ve penis gibi vücut parçaları resimlerini bulmuşlardır. Eksiksiz insan resimleri, hayvanların doğaya uygun ve canlı çizimlerine karşılık, kabataslak ve çalakalem yapılmış gibi görünmektedir.

Sue Banerjee göre; böcekler ve kemirgenler gibi bazı konular Paleolitik dönemin insanları tarafından tümtüyle göz ardı edilmiştir. Kuşlara, yılanlara ve balıklara baykuşlara, sırtlanlara ve panterlere (Chauvet'de görüldü) çok ender rastlanmıştır. Paleolitik dönemin sanatçıları aynı zamanda yaşadıkları çevreyi de dikkate almamayı tercih etmişlerdir. Mağara sanatında bulutların, yağmurun, güneşin, ağaçların, ırmakların ya da dağların resimlerine henüz rastlanmamaktadır. Kulübelerin, çadırların, kamp ateşlerinin de hiç bir betimlemesi yoktur.

Resim 115, Negatif el izi (National Geographic web sitesi)

Chauvet mağarasında bulunan el izleri için National Geographic Internet sitesinde mağarada yaşayan insanların “ben buradayım” cümlesini resimlendirdiği yorumu yapılmaktadır. Bu izlerin iyi öğütülmüş kırmızı toz boyanın elin bastırıldığı yüzeye serpiştirilip kalan kısmın el ile sıkıca bastırılıp yayılması ile yapıldığı düşünülmektedir. Aynı kalıp resimler dünyanın her yerindeki resimli mağaralarda görülmektedir.

Resim 116, Gergedan figürü
(National Geographic web sitesi)

Siyah, kırmızı boyanmış ya da kazılarak oluşturulmuş, Chauvet'deki gergedan resimlerinin çoğu, Megaceros Galerisi'nde bulunan bu resimdekiyle ortak bir ayrıntıya sahiptir: Kulaklar iki küçük yay gibi çizilmiştir (Resim 116) . Stilize edilmiş bu kulaklar o denli değişmez ve ortak bir özellikte olduğu için, araştırma yönetmeni Jean Clottes, bunların tekrarının rastlantısal olamayacağını düşünmektedir:

"Ya bütün gergedanlar, tek bir insanın elinden çıktı ya da birbirini taklit eden insanlar tarafından yapıldılar" görüşünü ileri sürmektedir.

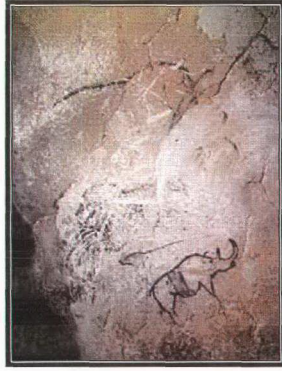

Resim 117, Magaloceros Galerisinden görünüm Chauvet Müzesi web sitesi

Özenli bir gölgeleme çalışması dikkatleri artık soyu tükenmiş dev bir geyik türü olan megaceros'un yukarıya çevrilmiş boynuna ve kamburuna çekmektedir.(Resim 118) Megaceros Galerisi'ndeki bu duvarın bir bölümünün, kömür boya uygulamasına geçmeden önce kazılarak düzleştirilmiş olması, Chauvet Mağarasında resim yapan insanların resimlerini yapacakları yeri dikkatle düzenlediklerine işaret etmektedir.

Resim 118, Magaloceros Galerisinden, galeriye isim veren figür Chauvet Müzesi web sitesi

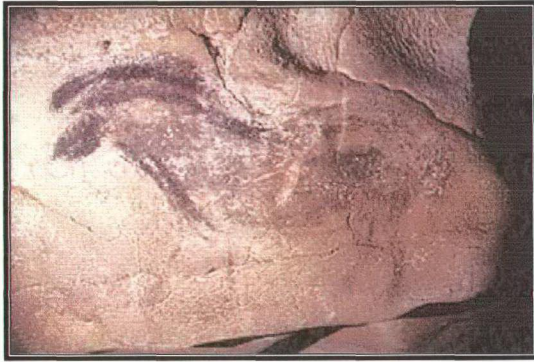
Resim 119, Magaloceros Galerisinden resim örnekleri
Chauvet Müzesi web sitesi

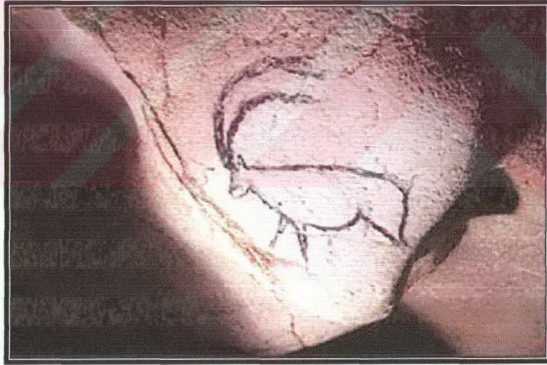
Resim 120, Magaloceros Galerisinden resim örnekleri
Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 121, Magaloceros Galerisinden resim örnekleri
Chauvet Müzesi web sitesi

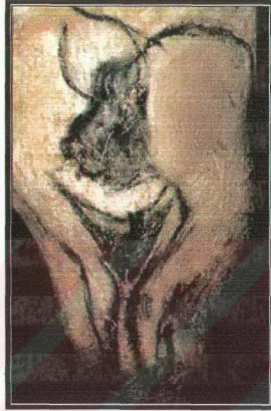

Resim 122, Magaloceros Galerisinden resim örnekleri
Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 123, Magaloceros Galerisinden resim örnekleri
Chauvet Müzesi web sitesi

Mağarada erişilmeyen bölümlere ulaşmak için, teleskopik bir ayak üzerine monte edilmiş dijital bir kamera kullanan Yanik Le Guilou, yarı insan, yarı bizon figürü görüntülemeyi başarmıştır.(Resim 124) Yanik Le Guilou'e göre, bu gizemli yaratık bacak, kalça ve genital bölgedeki tüylerle temsil edilen bir kadına sarılmış gibi görünmektedir.

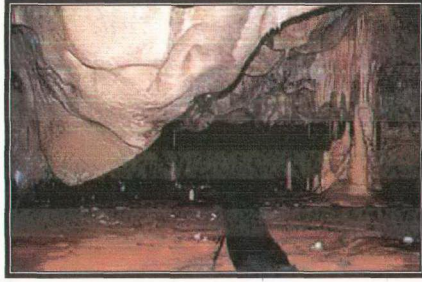
Resim 124, Yanik Le Guillou tarafından görüntülenen yarın insan yarı bizon figürü (Clottes, 2001)

Resim 125, Mağarada yaşayan bir ayının ayak izi,
National Geographic Dergisi web sitesi

Ayılar Chauvet'de, insanlarınki kadar silinmez bir iz bırakmışlardır (Resim 125). Yumuşak zemine iyice bastırılmış bir pençe baskı, bu hayvanların boyutlarına ilişkin ipuçları vermektedir. Çamurda yuvarlanan, kaşınan, kış uykusuna yatan ve hatta burada ölen ayılar, mağaranın bir parçası olup olmadıkları tartışılmaktadır.

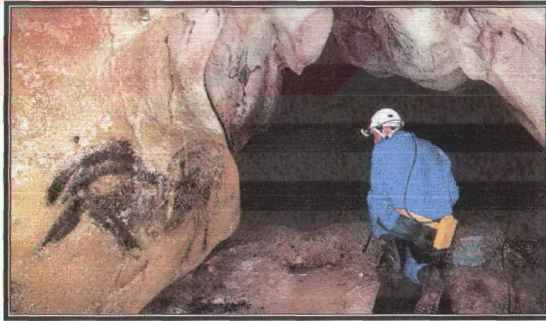
Jean Clottes ,Chauvet'nin duvarlarında resmedilmiş diğer tehlikeli hayvanlar gibi ayıların da, hiç kuşkusuz tehlikeyi, gücü ve iktidarı simgelediğini ancak ruhani ya da ayinsel açıdan tam olarak önemlerinin tam olarak saptanamayacağı görüşündedir.

Resim 126, Galerî zeminlerinde bozulmalara karşı önlemler alınmıştır
Chauvet Müzesi web sitesi

Böylesine ince ayrıntıların saptanabilmesinin nedeni, mağaraya adını veren kâşif Jean-Marie Chauvet ile meslektaşlarının zemini ve diğer yüzeyleri bozmamaya özen göstermiş olmalarıdır.

Mağaranın Megaloceros Galerisi'nin zemininde boyama amaçlı kömür elde etmek için yakılan ateşin izi halen durmaktadır. (Resim 127)

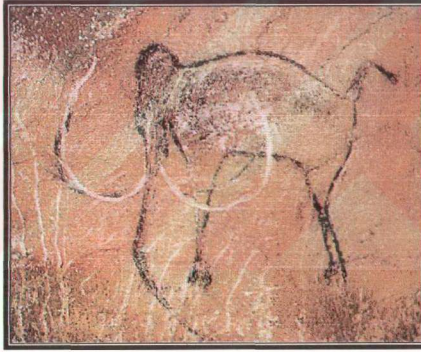

Resim 127, Jean Michel Geneste boyama amaçlı elde edilmiş kömürleri incelerken
(Clottes, 2001)

Mağaranın girişine yakın bir yerde, kırmızı demir oksit pigmenti, damlayan bir kalsit oluşumu mağarayı kullanan insanlarca çıkık bir alın ve sallanan bir hortum çizilerek, minyatür bir mamuta dönüştürülmüştür. (Resim 128)

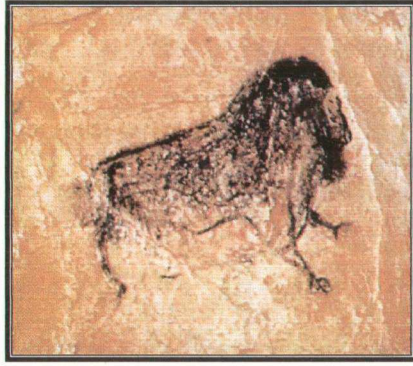

Resim 128, Doğal kalsit oluşumundan yararlanılarak yapılan mamut figürü (Clottes, 2001)

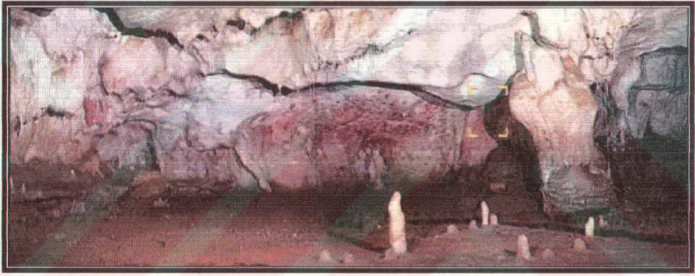

Resim 129, Mağara ayısının tırmıkları üzerine çizilen mamutun sivri dişleri; önce kömür ile çizilmiş, sonra kazınmıştır. (Clottes, 2001)

Ardeche yerel yetkilileri tarafından inşa edilen tıpkı yapım bir Chauvet Mağarası sayesinde, ziyaretçiler; mağaranın hava koşullarını değiştirmeden ya da resimlere zarar vermeden eserleri özgün ortamlarında görebileceklerdir.

Resim 130, Mağarada bulunan misk öküzü resmi
(Clottes, 2001)

Resim 131, Brunel Galerisi Büyük Noktalar Paneli genel görünümü
Chauvet Müzesi web sitesi

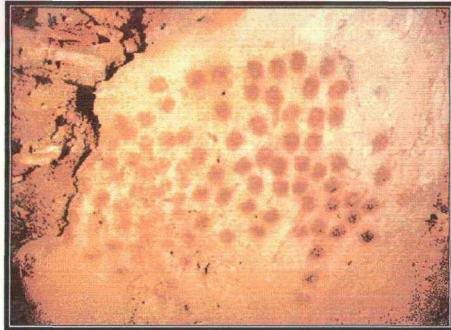
Mağarada bulunan 9 galeriden biride el izlerinin bulunduğu Brunel panelidir. Paneldeki kırmızı pigmentler kullanılarak el figürleri bir araya getirilmiş ve kompozisyonlar oluşturulmuştur.

Resim 132, Büyük noktalar Paneli resim131'den ayrıntı

Resim 133, Brunel Galerisi Büyük Noktalar Paneli farklı bir açıdan görünümü,
Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 134, Büyük noktalar Paneli Resim 133'den ayrıntı

Brunel Galerisi'ndeki 92 el izi , bir bizon ya da gergedanı andırmaktadır. Ekip üyeleri Dominique Baffier ve Valerie Feruglio ye bu el izlerinin bilgisayarla yeniden düzenlenmesi, 1.75 m. boyunda bir insanın sadece sağ elini kullanarak pigmentle tüm paneli boyadığını belirlemelerinde yardımcı olmuştur. Bu kullanılan teknik, Baffier ve Feruglio'ya göre resimleri çizen kişi ve eseri arasında güçlü bir sembolik bağ" olduğunu göstermektedir.

Resim 135, Hillaire Galerisi Baykuş panelinden panele adını veren figür.
Chauvet Müzesi web sitesi

Baykuşun kafasını 180 derece çevirebilme yeteneğinin keşfedilen en eski betimlemesinde, kanatları arkadan görülen Baykuş görülmektedir. (Resim 135)

Hillaire Galerisi'nde kırmızı figürler yerini beyazlara bırakmıştır. Sanatçılar, duvarları kaplayan yumuşak kil tabakasını kazıyıp, alttaki kireçtaşını ortaya çıkarmışlardır.

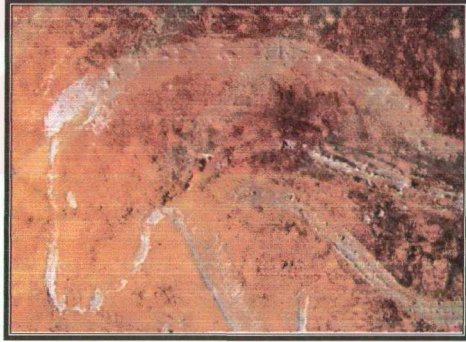

Resim 136, Hillaire Galerisi Büyük Kazıma Panelin genel görünümü
Chauvet Müzesi web sitesi

At figürü, mamut figürü ve bizon figürleriyle birlikte, altı metre uzunluğundaki Büyük Kazıma Panel boyunca koşmaktadır. Ayı tırmıkları arasında kazınmış at figürü, yaratıcısının parmak izlerini koruduğu kabul edilebilir.

Resim 137, Hillaire Galerisi Büyük Kazıma Paneldeki at figürü
Chauvet Müzesi web sitesi

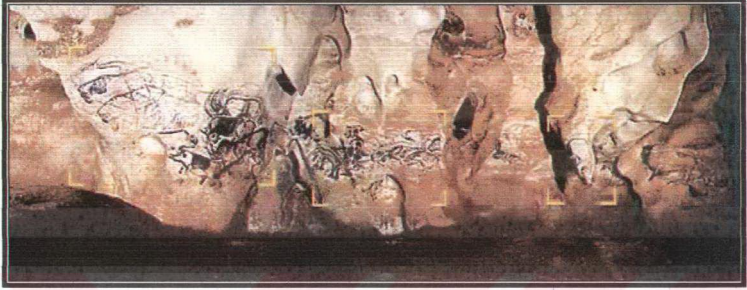

Resim 138, Büyük kazıma panel resim 137'den ayrıntı

Paleolitik Çağ Avrupalıları'nın binmeyip yediği atlar, genelde av hayvanlarının tercih edildiği erken mağara resimlerinde yaygındır. Chauvet'deki hayvanların ise çoğu Mamutlar, mağara ayıları, mağara aslanları gibi tehlikeli hayvanlardır. Bunların

Paleolitik dönemde besin alışkanlıkları içinde yer alması Jean Clottes'e göre olası görünmemektedir.

Son Galeri'deki Aslanlar ve Gergedanlar Paneli boyunca kömür sıkça kullanılan bir malzemedir.

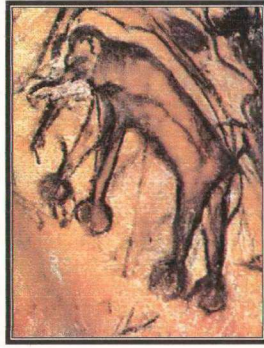

Resim 139, Son Galeri'deki Aslanlar ve Gergedanlar panelinden genel görünüm
Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 140, Son Galeri'deki Aslanlar ve Gergedanlar panelinden görünüm
Chauvet Müzesi web sitesi

Aslanlar ve Gergedanlar Paneli'nde ortada, bir oyugun duvarı, boyanmak için kazınarak düzleştirilmiş ve merkeze uzak bir yerde, adeta kayanın içinden çıkan kara suratlı bir at çizilmiş. Bu gibi yaratıklar loş meşale ışığında, karanlığın içinden aniden çıkıyor etkisi vermektedir.

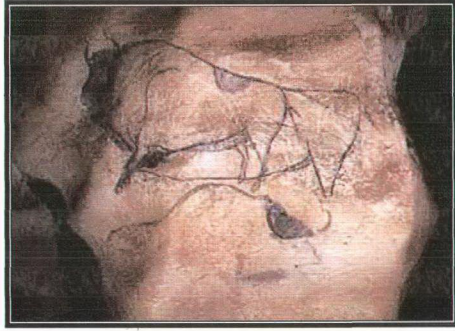
Resim 141, Aslanlar ve Gergedanlar paneli resim 139'dan ayrıntı

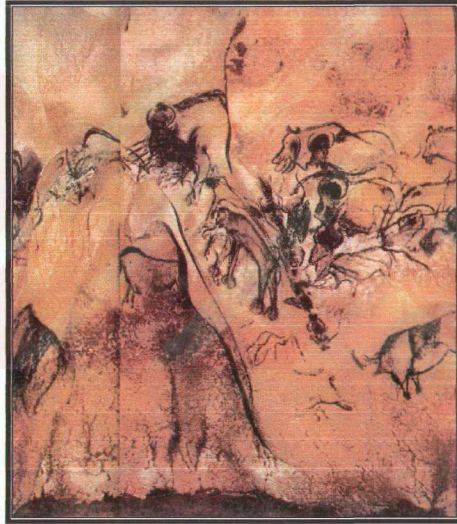
Resim 142, Son Galerî'deki Aslanlar ve Gergedanlar panelinden resim örneği
Chauvet Müzesi web sitesi

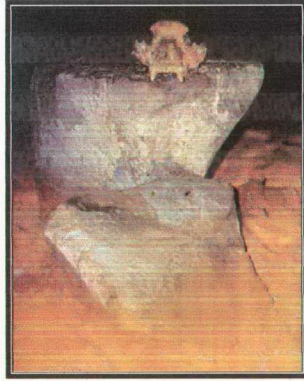
Resim 143, Aslanlar ve gergedanlar paneli resim 142'den ayrıntı

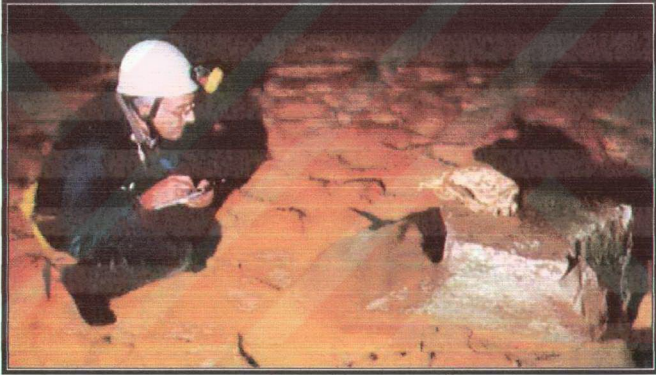
Resim 144, Son Galeri'deki Aslanlar ve Gergedanlar panelinden bizon figürü
Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 145, Son Galerideki Aslanlar ve Gergedanlar Panelinden bir görünüm
(Clottes, 2001)

Resim 146, Mağara tavanından düşen kaya üzerine yerleştirilmiş aslan kafatası
National Geographic Dergisi web sitesi

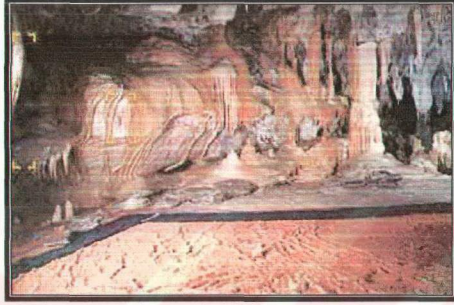

Resim 147, Jean Clottes kaya üzerindeki ayı kafatasını inceliyor.
National Geographic Dergisi web sitesi

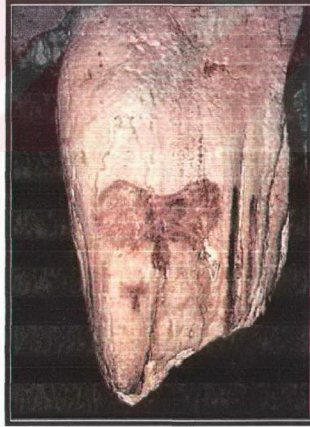
Zemin de Chauvet'nin geçmişine ait izlerini koruyor. Burayı in olarak kullanan mağara ayıları arkasında ayak izleri ve derin çukurlar bırakmışlar. Bazılarıysa burada ölmüştür: Mağarada 147 adet kafatası bulunmuştur. Tarihöncesi mağarayı ziyaret eden bir insan, tavandan düşmüş bir kaya parçasının üzerine bir ayı kafatası yerleştirmiştir.

Kayanın üzerinde bir ateş yakılmıştır, yapılan analizlerde kafatasının altındaki kömürleşmiş izlerin 35 000 bin yıl öncesine ait olduğu saptanmıştır.

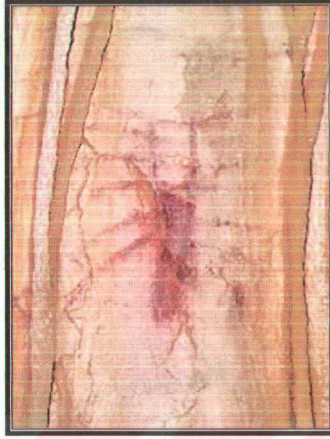
Mağarada bulunan bir diğer galeride kafatası galerisidir. Galeri adını tavandan düşen kaya parçasının üzerine yerleştirilen ayı kafatasından almaktadır. İçinde kırmızı renkte yapılmış resimler mevcuttur.

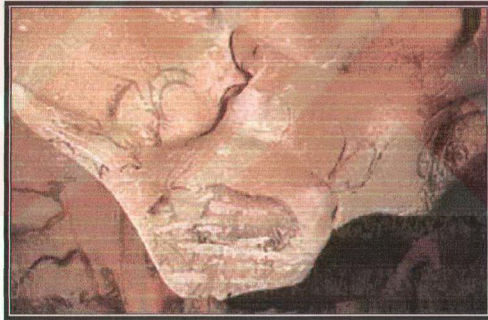
Resim 148, Kafatası galerisinden genel görünüm.
Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 149, Kafatası Galerisinden tanımlanması zor bir figür
Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 150, Farklı geometrik bir biçim.
Chauvet Müzesi web sitesi

Resim 151, Mağara tavanına yapılmış figürler Chauvet Müzesi Web Sitesi

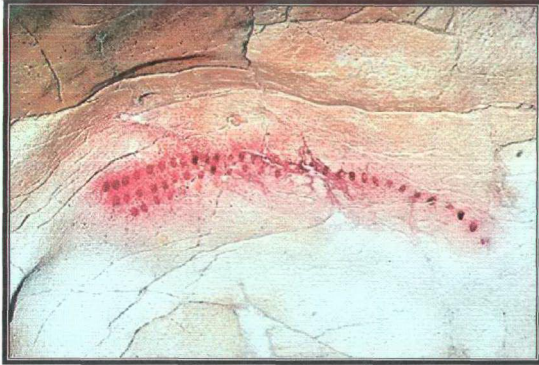
5.5 Chufin Mağarası

Chufin Mağarası, İspanya'da Nansa Basın'da yer almaktadır. Mağaradaki 3 resim grubu; teknikte başarısı, konusu ile farklılık göstermektedir. Mağaranın ilk kısmında, dışarıda güneş ışığı ile aydınlanabilen bir panel bulunmaktadır. Panelde çoğunlukla derin kazıma tekniği ile dişi geyik figürleri yapılmıştır. Bu panel üzerinde Cantabria Bölgesinin en geç zamanda yapılmış resimleri bulunmaktadır. Resimler, Hornos de la Peña Mağarasındaki resimlerle birlikte, kronolojide gravatiyen döneme yerleştirilmektedir.

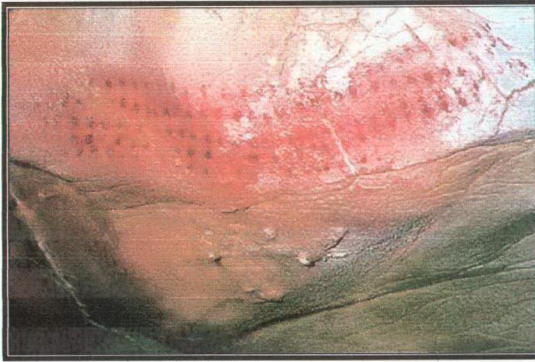
Resim 152, Chufin Mağarası dişi geyik figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/o/1.htm>

Resim 153, Chufin Mağarası işaretler

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/o/2.htm>

Resim 154, Chufin Mağarası işaretler

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/o/3.htm>

Hayvan figürleri vuruşlarla iz bırakılarak kırmızı boyalı çizgisel bir etkiyle resimlendirilmiştir. Resimlerde birbirini takip eden kırmızı noktalar da kullanılmıştır. Bu resimler Solutruen dönemin ilk zamanlarına tarihlendirilebilir. Resimler yapılırken doğal çatlaklar ve izlerden de yararlanılmıştır. Solutruen döneminin ilerleyen süreçlerinde yapıldığı düşünülen birkaç kazıma resim de mağarada bulunmaktadır. Resimlerde; at, bizon, bovid, geyik figürleri tercih edilmiştir. Ayrıca işaretler ve sınıflandırılmayan çizgilerde bulunmaktadır.

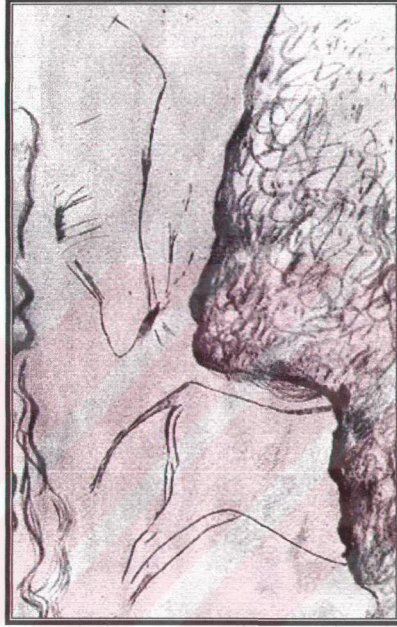

Resim 155, Chufin Mağarası hayvan figürleri

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/o/4.htm>

5.6 Cobrantes Mağarası

Tarihöncesi dönem uzmanı J. Carballo; Güneydoğu Santoña'da Aras Vadisindeki araştırma çalışmaları sırasında Cobrantes Mağarasını bulunmuştur. 1960'lı yıllarda García Guinea tarafından mağaradaki resimlerin dokümantasyon çalışmaları yapılmıştır.

Resim 156, Cobrantes Mağarası yarım bovid ve geyik figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/e/1.htm>

Mağarada kazıma resimlerin bulunduğu iki alan tespit edilmiştir. İlki girişin yakınında, diğeri de mağaranın derinliklerindeki bölgede bulunmaktadır. Mağaradaki resimlerde; dişi ve erkek geyik, bovid, keçi ve tanımlanması zor diğer figürler bulunmaktadır. Resimler kazıma tekniği ile yapılmış, kazınan kısımlara siyah boya sürülmüştür.

5.7 Cullalvera mağarası

Mağara Rmales de la Victoria şehir merkezinde bulunmaktadır. Büyük galerileri olan 20-30 metre yüksekliğinde yaklaşık 2 km. derinliğinde bir mağaradır. Mağara zeminini yağmur sezonunda ortaya çıkan kuvvetli su akıntısı yüzünden yere düşen büyük kayalar ile kaplanmıştır. Bu akarsuyun varlığı araştırma çalışmalarını güçleştirmektedir.

Resim 157, Cullalvera Mağarası at figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/4/1.htm>

Resim 158, Cullalvera Mağarası at figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/4/2.htm>

Resim 159, Cullalvera Mağarası çomak şekilleri
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/4/3.htm>

Mağara uzun zamandır tarım teçhizatlarını muhafaza etmek için kullanılmasına rağmen içindeki resimler uzun süre hiç kimse tarafından fark edilememiştir. Hatta 1911 yılında Alcalde del Rio, Lorenzo Sierra ve H. Breuil tarafından yapılan çalışmada mağaranın resimlerinden bahsedilmemiş, sadece mağaranın genel durumu hakkında bilgi verilmekle yetinilmiştir. Mağara su akıntısı nedeniyle erozyona uğramıştır.

Resim 160, Cullalvera Mağarası noktalar
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/4/4.htm>

1954 yılında bir grup mağara araştırmacısı mağaranın içine girdiklerinde, resimlerin bir bölümünü keşfettiler. Mağaradaki birinci resim, girişten fazla uzak değildir ve kırmızı boya ile boyanmıştır. Ancak yıpranmış bir durumdadır. Buradan biraz daha uzakta, siyah ve kırmızı renklerde birkaç grup işaretler ve çomak şekilleri bulunmaktadır. Cantabria Üniversitesi üyesi Dr.Cesar González Sainz tarafından bu işaretlerden biri üzerinde analiz yapılmış ve 15.500-13.000 yılları arasında yapıldığı sonucuna varılmıştır.

5.8 El Castillo Mağarası

El Castillo Mağarası 1903 yılında Alcalde del Rio tarafından keşfedilmiştir. Mağaranın girişi Acheulien'den Bronz Çağına katmanlar içermektedir. Mağaranın bulunduğu yer olan Contabrian sahilindeki alan XX. yüzyılın başlarında 18 metre derinliğinde kazılmıştı. Yapılan bu çalışma neticesinde; bu tabakaların Avrupa Paleolitğinde birbirine bağlı ve birbirini izleyen farklı periyodların yerleşim yeri olduğu sonucuna varılmıştır.

Resim 161, El Castillo Mağarasında bulunan dişi gevik figürü
<http://www.vcu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/k/6.htm>

Resim 162, El Castillo Mağarası bizon figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/k/1.htm>

Resim 163, El Castillo Mağarası negatif el izleri

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/k/5.htm>

Mağaranın duvarlarında bulunan kanıtlar ile ilgili ilk çalışmalar yine 20. yüzyılın başında Alcalde del Rio ve L. Sierra tarafından yapılmıştır. 1911 yılında "Les Cavernes de la Region Cantabrique" da yayımlanan bu çalışma sonucunda; mağarada 140 hayvan figürü, mağaranın daha içerideki alanında 50 negatif el izi ve diğer işaretler saptanmıştır. Figürlerle ilgili ilk envanter çalışmasında; erkek ve dişi geyikler, atlar, bizonlar, keçiler, Aurochlar (günümüze soyu tükenmiş olan iri boyutlardaki bir geyik türü) ve birkaç koni biçimi kaydedilmiştir. Ayrıca bu

envanterde fil olarak geçen hayvan aslında bir mamut olduğu anlaşılmıştır. Bu envanter çalışmalarına 1950'li yıllarda yapılan özel çalışmalarla yeni figürler eklenmiştir. 20. yüzyılın başında yapılan çalışmalar, tekrar yorumlanarak yayımlanma çalışmaları sürdürülmektedir.

Resim 164, El Castillo Mağarası el izleri ve bizon figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/k/5.htm>

Yakın tarihte yayınlanan analizler irdelenmekte ve sonuçlar envanter çalışmaları dahilinde değerlendirilmektedir. Son çalışmalardaki bulgularla birlikte şu anki envanter listesinde; 180 hayvan figürü, 45 negatif el izi, yaklaşık 45 el izi bulunmaktadır. Konu ile ilgili çalışmalar sürdürülmektedir.

Resim 165, El Castillo Mağarası el izi
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/k/3.htm>

Hayvan figürleri içinde; 56 biçimsel anlatımla dişi geyik ilk sırayı almaktadır. Onu atlar, bizonlar, geyikler, keçiler ve aurochlar takip etmektedir. Mağarada bulunan 2 maske ve kırmızı boyanmış mamut biçimi Altamira ve la garma mağarasındakiler ile benzerlik göstermektedir.

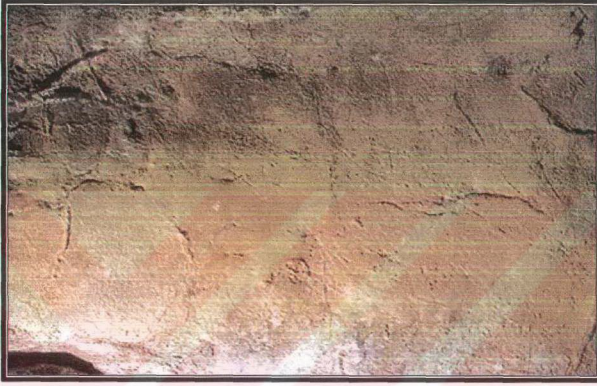

Resim 166, El Castillo Mağarası mamut figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/k/2.htm>

El Castillo mağarasındaki resimler Üst Paleolitik Çağın farklı süreçlerinde yapılmıştır. Üç stildeki resimler sarı boya üflenerek yapılmıştır. Negatif el izlerinin ve farklı nokta grupları, mağaranın daha karakteristik tasvirlerinin bulunduğu “narrower galerisi” içinde yer almaktadır. Bu kategorideki tasvirler Paleolitikte Kaya Resimlerinin erken dönemlerine aittir. Dört stildeki siyah resimler ise daha ileri zamanlara aittir.

5.9 El Otero Mağarası

Mağara ile ilgili ilk yayın 1908 yılında Lorenzo Sierra tarafından "*Apuntes para el mapa paleontológico de la provincia de Santander*" adlı çalışma ile yapılmıştır. 1960'lı yıllarda González Echegaray, García Guinea ve Begines Ramirez tarafından mağara ile ilgili çalışmalar yapılmış olup; mağaranın Üst Paleolitik Çağ'da ve Azilienien dönemlerde kullanıldığı yargısına varılmıştır.

Resim 167, El Otero Mağarasında bulunan dişi geyik figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/7/1.htm>

Mağara araştırmacılar tarafından yüzyılın başından bu yana incelenmesine rağmen duvarlarındaki resimler ancak 1983 yılında fark edilebilmiştir. Keçi alnından oluşan bir figür, dişi geyik figürü ve figüratif olmayan çizgiler çok alçak tavanlı galerinin panelinde bulunmaktadır. Kazımalar çok ince ve özenli bir teknikle işlenmiştir.

5.10 El Salitre Mağarası

Resim 168, El Salitre Mağarasında bulunan bovid figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/r/1.htm>

El Salitre Mağarası, 1903 yılında Lorenzo Sierra tarafından keşfedilmiştir. Girişte bulunan odacıkta; ayılar, geyikler, dağ keçisi, atlar ve elk cinsi iri boynuzlu geyikler resimlendirilmiştir. Bu resimlerin Solutruen dönemde yapıldığı düşünülmektedir. Lorenzo Sierra'nın birçok hayvan figürlerinin gördüğü Galerí A'ya; girişin arkasına doğru açılan bir geçit ile ulaşılmaktadır.

Resim 169, El Salitre Mağarasında bulunan caprid figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/r/2.htm>

Resim 170, El Salitre Mağarasında bulunan dişi geyik figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/r/3.htm>

Daha sonra; Hermilio Alcalde del Rio tarafından mağaraya yapılan ziyaretlerden birinde diğer figürler keşfedilmiştir. 1980'li yıllarda F. Bernaldo de Quiros ve V. Cabrera tarafından mağara üzerindeki resimler hakkında yeni araştırma ve yorumlar yapılmıştır.

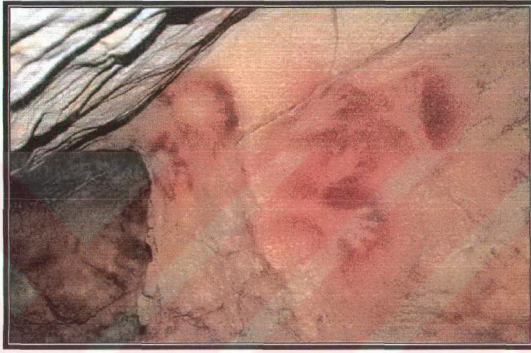
Resim 171, El Salitre Mağarasında bulunan işaretler
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/r/4.htm>

Mağarada siyah çizgilerle iz bırakılarak yapılmış 2 dişi geyik, bovid (Paleolitik Çağda yaşayan bir hayvan) başı olduğu düşünülen bir figür, caprid (Paleolitik Çağda yaşayan bir hayvan), figüratif olmayan kazımlar ve siyah işaretler bulunmaktadır. Pigmentlerin kötü koşullara maruz kalmasından dolayı

figürlerin yorumunu yapmak zordur. Klasik kronolojiye göre kırmızı renkler solutruen döneme ait olabileceği düşünülmektedir.

5.11 Fuente del Salin Mağarası

Funete del Salin Mağarası, Muñorrodero Bölgesinde Val del San Vicente'da bulunmaktadır. Resimler 1985 yılında bir araştırmacı grup tarafından keşfedilmiştir. Galerinin girişi zaman zaman su ile kaplanmaktadır.

Resim 172, Funete del Salin Mağarası negatif el izleri
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/p/1.htm>

Resim 173, Funete del Salin Mağarası el izleri
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/p/2.htm>

Mağaranın orijinal girişi yakın bir tarihte meydana gelen çökme nedeniyle kapalıdır. Bu kısımda bir panel bulunur. Bu panelin Paleolitik Çağ'da güneş ışığı ile aydınlandığı düşünülmektedir. Panelde kırmızı boya ile yapılmış negatif el izleri vardır. Bu el izlerinin bazıları dirseğe kadar boyanmıştır. Dağınık halde bulunan diğer figürler orijinal halini korumaktadır. Diğer odada iki kırmızı el izi bulunmaktadır. Diğer duvarlarda resim bulunmamasının sebebi olarak resimlerin doğal tahribat sonucu kaybolduğu görüşü hakimdir.

Resimleri üzerinde yapılan tarihlendirme çalışmalarında günümüzden 22.340 $\pm$ 510/480 yıl önce yapıldığı sonucuna varılmıştır.

5.12 Grande Mağarası

Mağara İspanya'da Otones kasabasında bulunmaktadır. 1993 yılının Nisan ayında Cantabria Üniversitesi Tarihöncesi Çağ Araştırma Grubunca Dr. César González Sainz, başkanlığında inceleme çalışmaları sırasında keşfedilmiştir. Mağara çeperlerinde Paleolitik Çağ'a ait resimler ve 2 materyal bulunmuştur.

Resim 174, Grande Mağarasında bulunan keçi figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/f/2.htm>

Resim 175, Grande Mağarasında bulunan geyik figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/f/1.htm>

Paleolitik Çağ'da rupestrian grup tarafından yerleşilen mağarada iki hayvan resmi karşılıklı olarak bulunmaktadır. Geyik figürü sağ tarafta, keçi figürü sol tarafta bulunmaktadır. Figürler kazıma tekniği ile yapılmıştır. Benzer figürlere Castillo ve Altamira mağarasında da rastlanmaktadır. Resimlerin Magdalenien dönemde yapıldığı sanılmaktadır.

5.13 Hornos de la Peña Mağarası

Hornos de la Peña mağarası, 27 Ekim 1905 tarihinde Hermilio Alcalde del Rio tarafından keşfedilmiştir. İspanya'da San Felices de Buelna'nın Tarriba köyünde bulunmaktadır. İlk oda dışarıdan gelen ışıkla aydınlanmaktadır. Kireçtaşından oluşmuş bir takın altından geçilerek içeriye girilmektedir. Bu odada yakın tarihlerde kaybolduğu saptanan başsız bir bizon figürü, bir at figürü ve figüratif olmayan çizgiler bulunmaktadır. Bu resimler derin kazıma tekniği ile yapılmıştır. Bu resimler, Cantabria Bölgesinde bulunan ilk sanatsal kanıtlardır. Kronolojide Chufin ve Venta Laperra Mağaralarıyla birlikte Gravetiyen döneme ait olduğu düşünülmektedir.

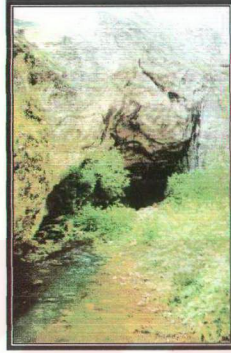
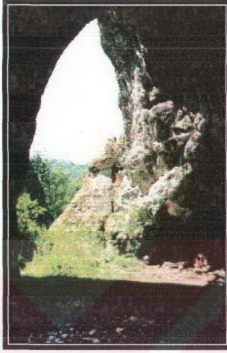
Resim 176, Hornos de la Peña Mağarası at figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/a/1.htm>

İç tarafta; atlar, bizonlar, aurochlar, keçiler, geyiklerden oluşan 35 hayvan figürünün çizildiği 2. grup resimler bulundu. Bu figürlerin yanında insan figürü resimlendirilmiştir. Makarna biçimlerine de rastlanmaktadır. Resimlerin hemen hemen tamamında farklı bir kazıma tekniği uygulanmıştır: Killi duvarlara parmakla ya da ucu yuvarlak aletler ile dizi dizi paralel çizgiler çizilmiştir. Klasik kronoloji uzmanları resimlerin stillerinden yola çıkarak Magdalenien dönemde yapıldığı yargısına varmışlardır.

5.14 Kapova Mağarası

Bir çok mağarada olduğu gibi, Rusya'da uzun zamandır bilinen bir mağaradır. 1790 yılında, P.I. Rychkov'un "priuralje'nin tarihi ve coğrafyası" adlı kitabında, mağara tasvir edilmiştir. V.I. Dal' tarafından da, mağarayla birçok yerel gelenek ve efsanenin birleştiği not alınmıştır.

Resim 177-178, Farklı açılardan mağara girişinin içten ve dıştan görünümü
(shulgan-tash.bashnet.ru/images/980807/1.jpg)

Resim 179, Mağara içinden görünüm
(shulgan-tash.bashnet.ru/images/980807/13.jpg)

Bunlara rağmen mağara, ancak A.V. Ryumin'in duvarlarındaki resimleri keşfettiği zaman arkeologların dikkatini çekebilmiştir. Bu resimlerin arasında mamut, gergedan, bizon ve atlar kolayca tanımlanabilir. Resimlerle ilgili ilk araştırmalar, onları Üst Paleolitik Çağ'ın sonlarına tarihlendiren ekibin başkanı, O.N.Bader tarafından sonuçlandırılmıştır.

Resim 180, Mağara resimlerinden bir grup. Resimler karbonatlı akıntının altında kalmıştır

www.tag.spb.ru:8001/caves/kapova.html

Resim 181, Mağara resimlerinin karakalem çizimi

www.karst.net/forschung/caspaer.htm

Resim 182, Mağara resimlerinin farklı açılardan görünümü

www.bashedu.ru/konkurs/kniss/fotogal/kapova

Resim 183, Mağara resimlerinin farklı açılardan görünümü
Shulgan-tash.bashnet.ru/images/980807/11.jpg

Resim 184, Mağara resimlerinin farklı açılardan görünümü
Shulgan-tash.bashnet.ru/images/980807/13.jpg

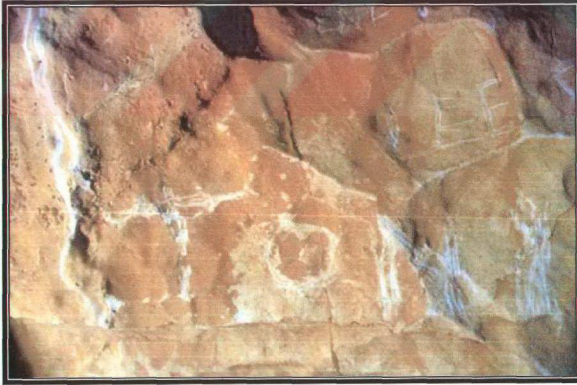
5.15 La Clotilde Mağarası

Resim 186, La Clotilde Mağarası bovid figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/i/2.htm>

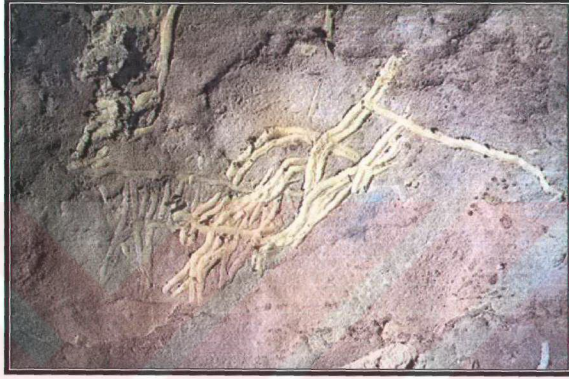
La Clotilde Mağarası Hermilio Alcalde del Rio ve H. Breuil tarafından 1906 yılında bulunmuştur. Mağara geçit yolu üzerinde olduğu için doğal halini koruyamamıştır.

Resim 187, La Clotilde Mağarası mağaraya zarar veren duyarsız çizgiler

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/i/1.htm>

Yakın tarihlerde yapılan incelemelerde bazı figürlerin duyarsız insanlarca bozulduğu saptanmıştır. Bu bozulmanın önüne geçmek için milenyuma kadar bir koruma planı hazırlanmış ancak hayata geçirilememiştir. Bozulmaya uğrayan tek mağara La Clotilde Mağarası değildir. Diğer mağaralardaki figürlerin de çoğunun kaybolduğu ya da duyarsız insanlarca zarar verildiği saptanmıştır.

Resim 188, La Clotilde Mağarası figür

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/i/3.htm>

Mağarada 6 bovid figürü ve figüratif olmayan izler bulunmaktadır ve hepsi killi duvarlara yapılmıştır. Resimlerin parmak ya da ucu yuvarlak aletlerle yapıldığı sanılmaktadır. Resimlerin kronolojik olarak tarihlendirilmesinde zorluk çekilmektedir. Ancak Paleolitik Çağ ait olduğu düşünülmektedir.

5.16 La Garma Mağarası

Resim 189, La Garma Mağarası bizon figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/1.htm>

La Garma Mağarası; Cantabrian'ın Omono köyünde kendi ile aynı adı taşıyan dağda bulunmaktadır. Bu bölgede düşey bir kanyonda bazen ufalanmış, farklı yüksekliklerde, karmaşık karstik sistemli galeriler yer almaktadır.

Resim 190, La Garma Mağarası At figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/3.htm>

Resim 191, La Garma Mağarası Bizon figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/5.htm>

Mağara 2 kasım 1995 yılında bulunmuştur. Mağaranın içindeki duvarlarda bulunan resimler diğer mağaradaki resimler ile kıyaslandığında çok fazla değer taşımaz. Galerinin eski girişinin çökerek kapanması, yüzeyde oluşan tortuların ve resimlerin korunmasına olanak sağlamıştır.

Resim 192, La Garma Mağarası Bizon figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/2.htm>

Mağarada bulunan resimler, ilk döküman çalışmaları sırasında dört ana grupta incelenmiştir. Giriş alanından biraz daha uzaktaki alanda, sağ tarafa açılan küçük odanın girişinde kazıma tekniği ile yapılmış dişi geyik figürü bulunmaktadır. Bu figürün geri tarafta olan kısmı donmuş bir maddeyle kaplanmıştır. Birçok kazıma ve siyah boyayla yapılmış tasvirler içerideki odada bulunmaktadır. Dişi geyikler, keçiler ve duvarın yarısını kaplayan büyükçe bir bizon; resimli ikinci alanda, daha iç kısımlarda yer almaktadır. the room's niche olarak adlandırılan bölümde bulunan bir odada; La Pasiga A and C, Covalanas ve Arenaza mağaralarındaki figürlerin stilini hatırlatan, kırmızı çizgili dişi geyik figürü bulunmaktadır.

Daha da ilerideki oyukta magdalenien aletlerin bulunduğu ve zeminini hayvan kalıntılarının kapladığı alanda, bir at figürü vardır. Bu figür siyah çizgilerle iz bırakılmış ve kısmen düz ve hafif renkte boyanmıştır. Kayanın biçimi resim yapmak için elverişlidir.

Resim 193, La Garma Mağarası Parmak izleri

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/8.htm>

Mağarada araştırma çalışmalarına devam edilmektedir. Son çalışmalarla mağarada birkaç panel daha bulunmuştur. Bu panellerin ilkinde; kırmızı boyalı aurochlar, iki tane caprid, aurochla boğuşan dişi megalocero ve tanımlanamayan dikdörtgenler bulunmaktadır. Bu panelin yakınında bir mask yer alır. Bu mask oluşturulurken doğal

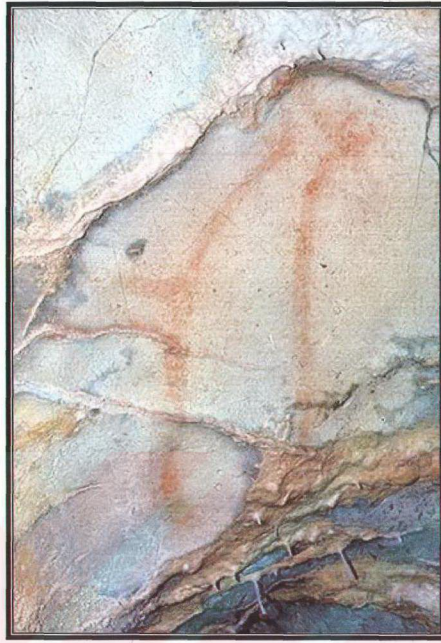
kayaların biçiminden yararlanılmış göz ve ağız siyah boya ile eklenmiştir. Bu figürün benzerleri El Castillo ve Altamira mağarasında bulunmaktadır.

Geri kalan figürler içeride derinlerdeki galerilerde bulunur. Figüratif olmayan izler, parmak izine benzeyen biçimler sol duvarda bir çizgi halinde yapılmıştır. Bu resimler Llonin mağarasındakilerle benzerlik gösterirler. Bu panelin çaprazındaki ve daha da ilerideki bölümlerde birkaç negatif el izi bulunmaktadır.

Resim 194, La Garma Mağarası negatif el izleri
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/9.htm>

Mağara içinde bulunan Runs yer altı nehrinin oluşturduğu kanyonda birkaç negatif el izi saptanmıştır. Ellerin karşısında dikey pozisyonda siyah bir bizon bulunmaktadır. Bizon duvarda bulunan çatlak ve yarık çizgilerinden yararlanılmak için dik pozisyonda resimlenmiştir.

Resim 195, La Garma Mağarası dişi geyik figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/6.htm>

Resim 196, La Garma Mağarası Mask
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/a.htm>

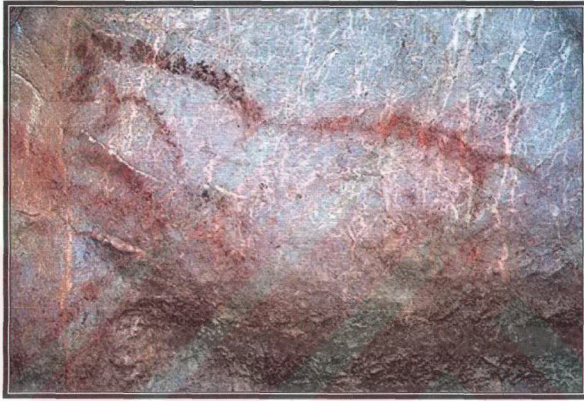
Resim 197, La Garma Mağarası at figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/4.htm>

Resimlerin değerlendirmesini yapan uzmanlar üç farklı zaman diliminde bu resimlerin yapıldığını düşünmektedirler. İlk resimlendirmeler; negatif el, figüratif olmayan izlerin paneli, Gravetiyen çağında yapılmış olduğu sanılmaktadır.

Daha ileriki zamanlarda kırmızı resimler solutruende, siyah figürler ve kazımlar magdalanien da yapılmış olduğu düşünülmektedir.

5.17 La Haza Mağarası

Mağara; Pando Dağında, Rmales de la Victoria köyüne birkaç km. uzaklıkta Covalanas Mağarasına birkaç metre uzaklıktadır. Mağaradaki resimler, 1903 yılının eylül ayında bu konu üzerinde yapılan araştırma kampanyaları dahilinde Hermilio Alcalde del Rio ve Lorenzo Sierra tarafından bulunmuştur. Bu kişiler benzer mağaraların bulunuşunda da önemli katkıları olmuştur.

Resim 198, La Haza Mağarasında bulunan at figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/6/1.htm>

1980'li yıllarda Cantabrian Üniversitesi Tarihöncesi Çağ Tarihsel Araştırma Bölümü üyeleri Dr.Manuel R. González Morales, Dr. César González Sainz ve Dr. Alfonso Moure Romanillo tarafından mağara üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Mağaranın girişi sığınak olma özelliği göstermektedir ve 8.5 metreye 4 metre boyutlarında bir odadır. Mağara keşfedildiği zamanki biçimi ile kullanıldığı dönemdeki biçimi çok farklıdır.

Resim 199, La Haza Mağarasında bulunan at ve rengeyiği figürleri
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/6/3.htm>

Mağarada daha rahat hareket imkanı sağlamak ve panellere kolay giriş yapmak için, aşağı bölgedeki toprak zemin işlenerek düzeltme yapılmıştır. Bu durum, resimli odanın içinde de biçimsel değişikliklere neden olmuştur. Bu odanın içinde; Atlar, keçiler ve rengeyikleri olmak üzere 10 adet resim saptanmıştır. Mağaranın içinde dağınık bir şekilde işaretlerde bulunmaktadır. Resimler çizgisel özellikler göstermektedir.

Resimlerin MÖ. 20.000-14.400 yılları arasında yapıldığı sanılmaktadır.

5.18 La Pasiega Mağarası

Resim 200-201, Mağara girişi ve mağara içinden bir görünüm

<http://www.turcantabria.com/Datos/Historia-Arte/Cuevas/La%20Pasiega/pasiega-i.htm>

La Pasiega Mağarası, 1911 yılında Castillo Mağarası'nın yanında hafriyat çalışmaları yapılırken, H. Obermaier ve P. Warnet tarafından keşfedilmiştir. 400 metreden fazla uzunluğa sahip olan mağarada, A, B, C ve D olarak adlandırılan 4 galeri bulunmaktadır. Bu galerilerin Paleolitik Çağ içinde 2 veya 3 farklı grup tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Bu düşüncenin nedenlerinden biri; her bir galeride farklı özellik gösteren 300 hayvan figürü yanında , 300 işaret ve figüratif olmayan kanıtların saptanmasıdır.

Resim 202, La Pasiega Mağarası at resmi

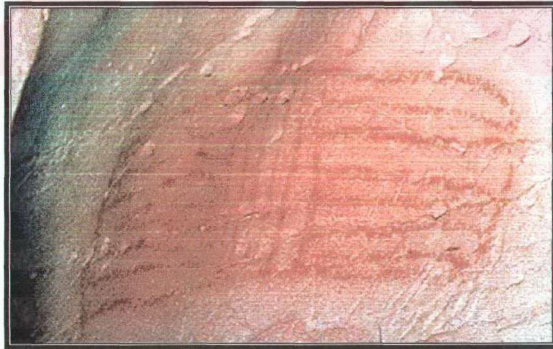
<http://www.vcu.unican.es/arte/ingles/prehist/paleo/1/1.htm>

Resim 203, Pasiega Mağarası, auroch resmi

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/l/d.htm>

Galeri A'da; atlar, bizonlar, aurochlar, dişi ve erkek geyikler, rengeyiği ve keçi resimleri bulunmaktadır. Daha da içeride bulunan dar galeride, birkaç geometrik işaretler resmedilmiştir. Bu grupta kırmızı pigmentle boyama tekniği kullanılmıştır. Ancak kazıma ve siyah boya resim de bulunmaktadır. Bu galerideki resimlerin büyük çoğunluğu Solutrean döneminde ve çok az sayıda da Magdalenien döneminin başında yapılmıştır. Figürlerin bazıları, Arenaza ve Covalanas mağaralarıyla paralellik göstermektedir.

Resim 204, La Pasiega Mağarasında bulunan geometrik form

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/l/9.htm>

Resim 205, La Pasiega Mağarası at resmi

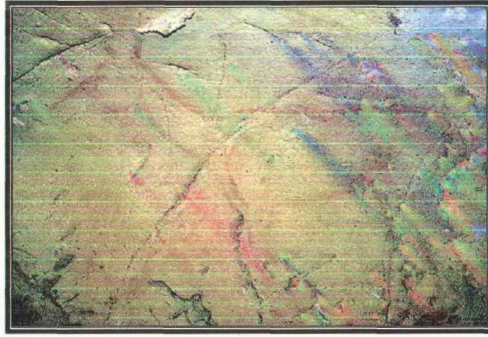
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/I/4.htm>

Bir diğer galeri B'de; geniş bir alanda farklı teknik ve konularla çalışılmış resimler bulunmaktadır. orjinal girişe yakın bulunan kırmızı boyama ve kazıma resimlerde; aurachlar, bizonlar, atlar, magaloceros, keçiler, dağ keçileri, ve çomak şeklinde figürler bulunmaktadır. Bu galerideki resimler, magdalenien'in ilk dönemlerinde yapıldığı saptanmıştır.

Resim 206, La Pasiega Mağarası at resmi

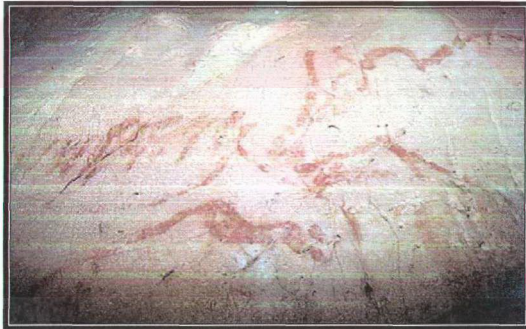
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/I/5.htm>

Resim 207, La Pasiega Mağarası dışı geyik resmi, Mor, yeşil ve kırmızı renkler kullanılmıştır.

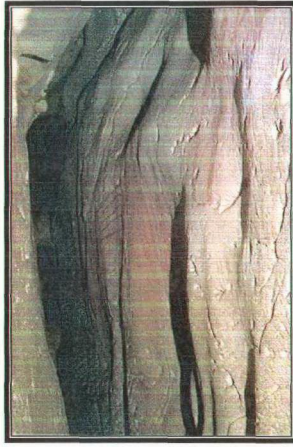
<http://www.veu.unican.es/artes/Ingles/prehist/paleo/l/6.htm>

Doğal girişlerden birinin yakınında olan Galerî C’de; kırmızı, **yeşil**, **mor**, siyah renk kullanarak ya da kazınarak yapılmış; atlar, bizonlar, keçiler ve antropomorfizm (insan biçimi) resimler bulunmaktadır. İşaretlerden kırmızı olanın çomak biçimli boyandığını anlaşılmaktadır. Boyamaların karakteristik özellikleri, Solutrean ve Magdalenien dönemin bir bölümünde yapıldığını göstermektedir.

Resim 208, La Pasiega Mağarası at resimleri

<http://www.veu.unican.es/artes/Ingles/prehist/paleo/l/a.htm>

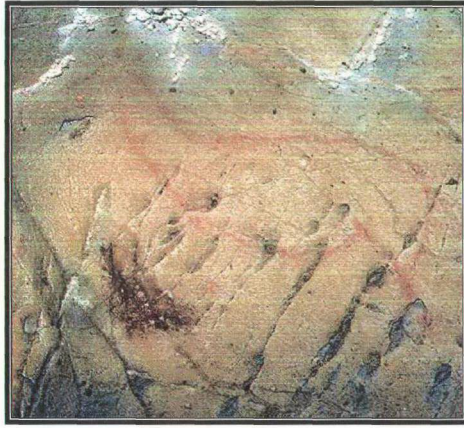

Resim 209, Mağarada bulunan dörtgen formalara bir diğer örnek
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/l/c.htm>

Mağaranın son galerisi olan D Galerisi, A ve B galerilerinin ortasında yarım daire biçiminde olan bir galeridir. Atlar, bizonlar, geyikler ve dörtgen formlar resimlendirilen bu bölümde, diğerlerine göre daha az resim bulunmaktadır. Bütün gruptaki resimler benzer tekniklerle yapılmıştır. Bu durum; La Pasiega mağarasının D galerisi duvarlarına, Solutrean döneminden Magdalenien dönemine kadar resim yapıldığını göstermektedir.

Resim 210, La Pasiega Mağarası at resmi
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/l/2.htm>

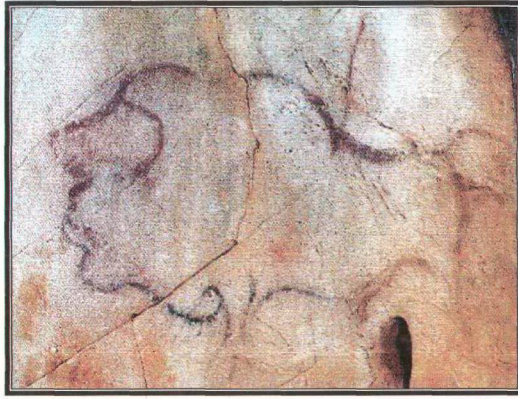

Resim 211, La Pasiega Mağarası dışı geyik resmi
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/l/6.htm>

Genel olarak mağara yorumlandığında, mağara duvarlarının MÖ 20 000-14 000 yıllarında Solutruen ve Magdalenien dönemleri arasında resimlendirildiği sonucuna varılmıştır.

Resim 212, La Pasiega Mağarası dışı geyik resmi
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/l/7.htm>

Resim 213, La Pasiega Mağarası bizon resmi

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/l/b.htm>

Mağara ile ilgili çalışmalar; tarihöncesi alanla ilgili çalışmalar yapan The Alcalá de Henares University üyesi ve Cantabria Üniversitesi Tarihöncesi Bilim Bölümü çalışanlarından R. Balbín Berhmann ve C.González Sainz tarafından sürdürülmektedir.

Resim 214, La Pasiega Mağarası at resmi

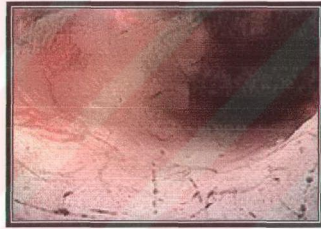
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/l/3.htm>

5.19 La Peña del Cuco Mağarası

Castro Urdiales yakınlarında bulunan La Peña del Cuco mağarası deniz seviyesinde olup 25 metre uzunluğunda bir uçurumun tabanında bulunmaktadır. 1966 yılında García Guinea'nın başkanlığında toplanan Sautuola konulu seminerde bu mağaranın figürleri anlatılmıştır. Mağara duvarlarının birinin üzerinde saptanan büyük geyik figürü Paleolitik kronolojiye dahil edilmiştir.

Sağ duvar üzerinde tespit edilen kanıtlar, özenli çizgilerle kazınmıştır. Hayvanlardan geyik çok defalar resimlenmesine karşın; at, keçi ve tanımlanması zor diğer figürler de bulunmaktadır. Mağaradaki resimler; stillerinden yola çıkarak kronolojik gruplandırmaya uygundur. Resimlerin, Solutruen Dönemi içinde yapıldığı tahmin edilmektedir.

5.20 Las Chimeneas Mağarası

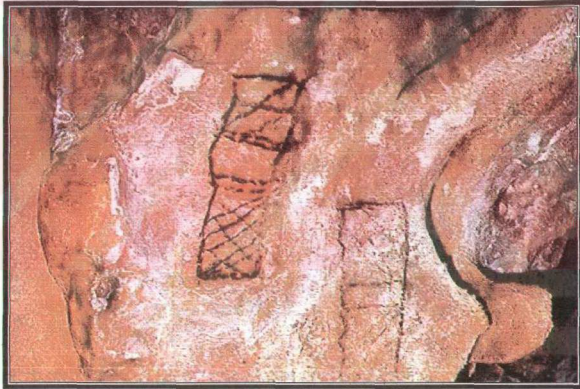
Resim 215, Las Chimeneas Mağarasının üzerinde resim bulunan girişi

<http://www.turcantabria.com/Datos/Historia-Arte/Cuevas/Las%20Chimeneas/Chimeneas-i.htm>

Las Chimeneas Mağarası, Castillo mağarasında araştırma çalışmaları yapılırken J. Caballo and A. García Lorenzo tarafından keşfedilmiştir. Mağaranın tüm bölümleri, resimlerin keşfedildiği mağaranın bir bölümü olan Inferior Galeriden mağara girişinin çıktığı yere kadar incelenmiştir. Mağara girişi ve resimlerin yer aldığı galerilerin bulunduğu bölümler, resimlerin yapıldığı dönemden çok farklıdır.

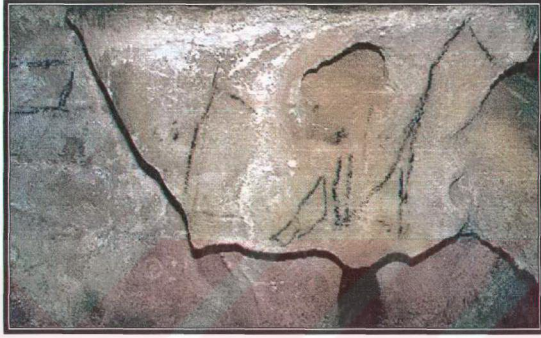

Resim 216, Las Chimeneas Mağarası geyik ve auroch resmi
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/n/3.htm>

Resim 217, Las Chimeneas Mağarasında bulunan dörtgen işaretler
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/n/2.htm>

Resimlendirilmiş 3 oda farklı özellikler göstermektedir. Doğal giriş en yakın olan ilk odada, parmakla kazınarak yapılmış birkaç hayvan figürü bulunmaktadır. İçeride daha derindeki odada siyah çizgisel izlerle yapılmış bir grup dörtgen işaretler, sonuncu odada ise; bir panel üzerinde bulunan siyahla boyanmış birkaç geyik figürü bulunmaktadır.

Resim 218, Las Chimeneas Mağarasında bulunan işaretler
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/n/4.htm>

Mağaradaki resimler geleneksel kronolojik sınıflandırmaya göre, 20 000-17 000 yılları arasındaki III. stile yerleştirilmektedir. Yakın tarihlerde, A. Moure Romanillo, C. González Sainz, V. Cabrera Valdés ve F. Bernardo de Quirós liderliğinde Cantabrica Üniversitesi kapsamında, bu figürlerin bazılarının pigmentlerine Radyo Karbon (C14) analiz yöntemi ile tarihlendirme yapılmıştır. Geyiklerin birinden ve çizgilerden uygun örnekler alınmıştır. Sonuç olarak; M.Ö. 13940 yıl önce $\pm$ 140 yılma payı ile ve M.Ö. 15070 yıl önce $\pm$ 140 yılma payı ile saptanmıştır. Bu sonuçlar geleneksel kronolojinin sonuçları ile karşılaştırıldığında, Solutruen döneme tarihlendirdiği resim grubunun C14 analiz yöntemi sonuçlarına göre Magdalenien'e kadar uzanmakta olduğu görülmektedir. İki tarihlendirme arasındaki fark düşündürücüdür ancak C14 analiz yönteminin sonuçları daha kabul edilebilir bulunmaktadır.

6.21 Las Monedas Mağarası

Resim 219, Las Monedas Mağarası girişi

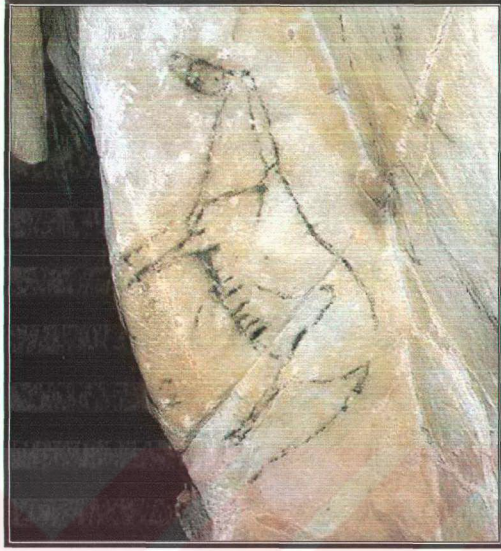
<http://www.turcantabria.com/Datos/Historia-Arte/Cuevas/Las%20Monedas/monedas-i.htm>

Mağara 1952 yılında, daha önce keşfedilen La Pasiega ve El Castillo mağaralarının kolay ziyaret edilmesi için yol genişletme çalışmaları sırasında, Mühendis Alfredo García Lorenzo tarafından keşfedilmiştir. Bu bölgede daha fazla mağaranın varolduğu tahmin edilmekteydi. Bulunan ayı kalıntıları yüzünden mağaraya ayılar mağarası anlamına gelen "*Cueva de los osos*" ismi verilmiştir. Ancak daha sonraki yıllarda mağarada, 1563 yılında basılmış iyi durumda 20 sikkenin bulunması nedeniyle adı "Las Monedas" olarak değiştirilmiştir.

Resim 230, Las Monedas Mağarasından siyah pigmentli at resmi

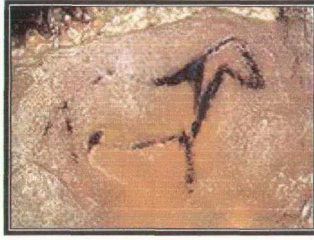
<http://www.vcu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/mv1.htm>

Resim 221, Dik olarak çizilmiş at resmi örneği

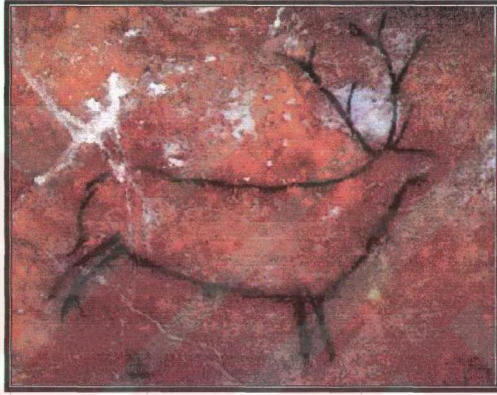
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/m/2.htm>

Mağaranın çeperlerinde bulunan bütün kanıtlar, siyah çizgisel izlerle yapılmıştır. Resimlerin arasında; birçok at, tamamlanmamış dikey pozisyonda bir bizon, dişi bir geyik, bir mağara ayısı, keçiler, rengineyikleri, bir tane Mustelid, herhangi bir biyolojik sınıfa dahil olmayan tanımlanması güç hayvanlar bulunmaktadır. Bunların yanında, figüratif olmayan bir grup resim de vardır.

Resim 222, Las Monedas Mağarasından siyah boyalı at resmi

<http://www.turcantabria.com/Datos/Historia-Arte/Cuevas/Las%20Monedas/monedas-i.htm>

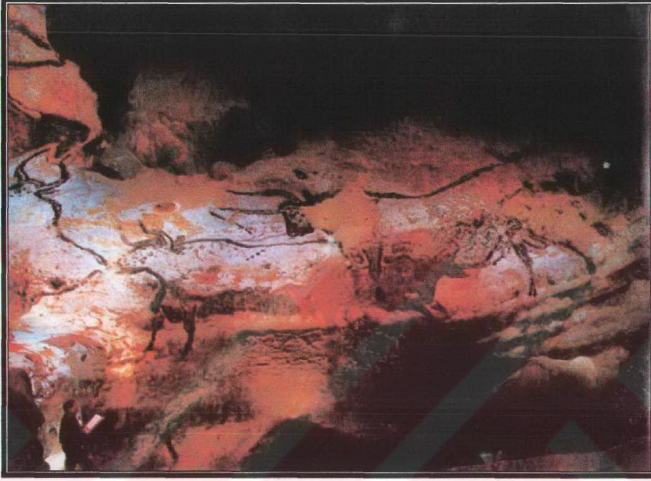
Resim 223, Las Monedas Mağarası Rengeyiği resim

<http://www.turcantabria.com/Datos/Historia-Arte/Cuevas/Las%20Monedas/monedas-i.htm>

Yakın tarihlerde Contabrica Üniversitesi bünyesinde kronolojik incelemeler için bir proje gerçekleştirilmiştir. Bu projenin başkanlıkları A. Moure Romanillo, C. González Sainz, V. Cabrera Valdés ve F. Bernaldo de Quirós tarafından üstlenilmiştir. At ve *cáprido* figürlerinden alınan örnekler elde edilen tarihler: ilki için, M.Ö. 12 170 yıl öncesine ± 110 yılma payı ile ve M.Ö. 11 630 yıl öncesine ± 120 yılma payı ile dir. İkinci için, M.Ö. 11 950 yıl öncesine ± 120 yılma payı ile dir. Bu tarihler resimlerin stilistik özellikleri dikkate alınarak yapılan klasik kronolojideki 12 390 ve 11 710 tarihlendirmesini doğrulamaktadır.

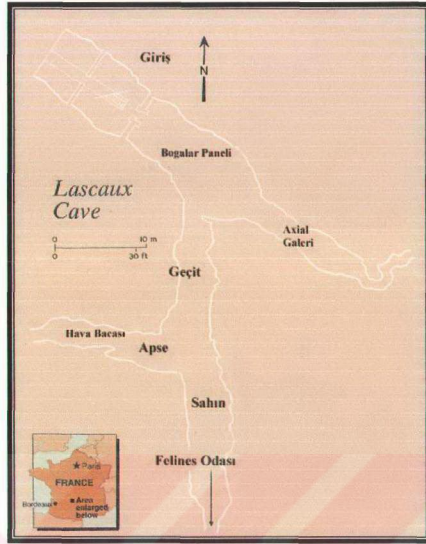
5.22 Lascaux Mağarası

Lascaux Mağarası; 12 Eylül 1940 yılında Fransa'nın Dordogne bölgesindeki Montignac kasabasında keşfedilmiştir. Raslantısal olarak bulunan mağaradaki "Hall of The Bulls" Boğalar galerisindeki devasa büyüklükte ve güzellikte resimleri görülmektedir. (Resim 224)

Resim 224, "Hall of The Bulls" Boğalar panelinden genel görünüm
(Rigaud, 1988)

Bir geçit yardımıyla mağarada bulunan Boğalar galerisine ulaşılmaktadır. Bu galeri 17 metre uzunluğunda, 7 metre genişliğinde, 6 metre yüksekliğindedir. Galerideki bütün alan resimlerle kaplıdır. Mitik tek boynuzlu at, büyük boğalar, siyah atlar ve siyah ve kırmızı renkte geyikler bu galerinin içinde bulunan figürlerdendir.

Şekil 5, Lascaux Mağarası haritası (Türkçeleştirilmiştir)
(Rigaud, 1988)

Mağarada doğal olarak oluşan odalara iki koridor yardımıyla girilebilmektedir. Mağarada büyüklü küçüklü 600 boyama resim, yaklaşık 1500 kazıma tekniği ile yapılmış resim, sayısız noktalar ve geometrik figürler bulunmaktadır. Mağaradaki resimle 17 000 yıl öncesine tarihlendirilmektedir.

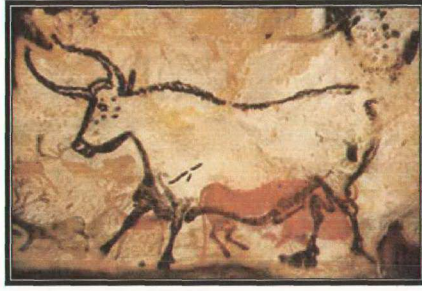
Resim 225, Boğalar Panelinin farklı açılardan görünümü
<http://www.culture.fr/culture/arcnat/lascaux/en/st.htm>

Resim 226, Boğalar Panelinden farklı açıdan bir görünüm
<http://www.hominids.com/donsmaps/images/lascauxmain.jpg>

Resim 227, Boğalar Panelinden geyik figürleri
<http://www.culture.fr/culture/arcnat/lascaux/en/st5.htm>

Resim 228, Boğalar Panelinden boğa figürü
<http://www.culture.fr/culture/arcnat/lascaux/en/st3.htm>

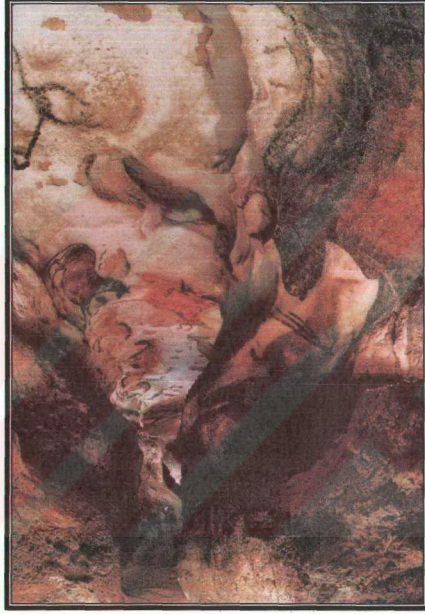

Resim 229, Boğalar Panelinden boğa figürleri
<http://www.culture.fr/culture/arcnat/lascaux/en/st4.htm>

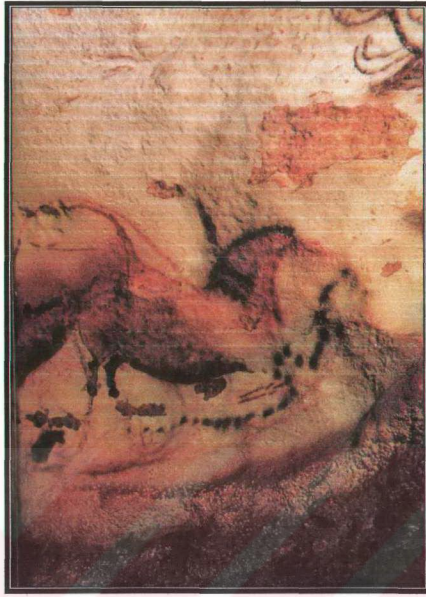

Resim 230, Boğalar Panelinden boğa ve at resimleri
<http://www.culture.fr/culture/arcnat/lascaux/en/st3.htm>

Mağaranın keşfi büyük ilgi ile karşılandı. Mağara arkeologların ve ziyaretçilerin akınına uğradı. Ancak Fransa'nın Almanya tarafından işgali ülkedeki her şeyi etkilediği gibi mağaraya olan ilgiyi de etkileyerek azalmasına neden oldu. Savaşın bitişyle birlikte, ara verilen çalışmalara tekrar başlandı. Odaların girişleri ve ziyaretçi girişleri inşa edildi. Mağaraya elektrik tesisatı döşenerek, aydınlatıldı. Mağara Temmuz 1948 yılında halka açıldı. Bir yıl sonrada arkeologların kazı çalışmasına izin verildi.

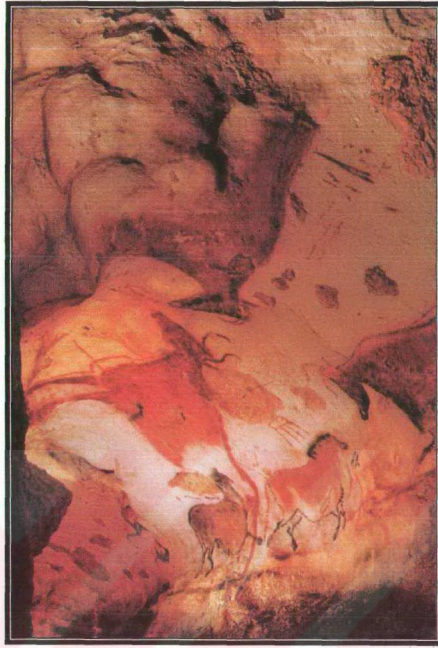
Resim 231, Axial galeriden görünüm bu galeride yoğun olarak at resimleri bulunur (Rigaud, 1988)

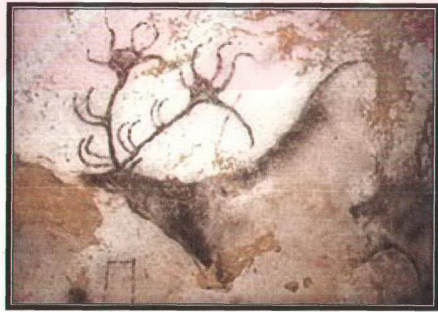
Resim 232, Axial galeriden at figürü
(Rigaud, 1988)

Resim 233, Axial galeriden at figürü
<http://www.culture.fr/culture/arcnat/lascaux/en/da3.htm>

Resim 234, Axial galeriden farklı bir açıdan görünüm
(Rigaud, 1988)

Resim 235, Axial galerisinden geyik figürü
<http://www.culture.fr/culture/arcnat/lascaux/en/da2.htm>

1945-1950 yılları arasında mağaranın her gün 600 kişi tarafından gezildiği sanılmaktadır. 1950'li yıllarda bu sayı daha da arttı. Ancak mağarada henüz kimsenin farkına varamadığı bir bozulma ve yıpranma başlamıştı. Bir süre sonra mağarayı ziyaret eden kişilerde, ziyaret sonrası baş ağrısı şikayetleri başladı. İçerideki havada oldukça fazla miktarda (CO₂) Karbondioksit vardı. Her ziyaretçi nefes alışıyla içerideki havayı zehirliyordu. Bozulmanın ilk nedeni Mağara içindeki ortamda (CO₂) artışıydı.

Resim 236, Mağaradaki resimlerin üzerinde oluşan kabarcıklar
(Rigaud, 1988)

Bozulmanın diğer nedeni ise; mağara içinde ziyaretçiler tarafından ısıtılan hava, soğuk mağara duvarları ile harekete geçerek ve küçük yoğun su damlacıkları oluşturuyordu. (Resim 246) Bu su damlaları düşerken beraberinde resimlerin pigmentlerini de düşürüyordu. Bu nedenle duvardaki bazı resimler kaybolmaya başladı.

1958 yılında uzun emekler harcanarak mağara içindeki ideal havayı yeniden oluşturacak bir hava düzenleyici sistem geliştirildi. Bu sistem ile; dışarıdan çekilecek hava filtrelenecek, soğutulacak, nem kontrol altında tutulup, karbondioksitler dışarı atılacaktı. Bu sistem sayesinde; bir yandan resimler korunurken, diğer yandan daha fazla ziyaretçi kapasitesine ulaşılacağı düşünülmüştü. Ancak bunun yanlış bir düşünce olduğu daha sonra anlaşıldı.

1962 yılında günlük ziyaretçi sayısı 1500 idi. Ziyaretçiler mağaranın üzerindeki yeşil öbekleri fark ederek yetkililere bildirdiler. Yapılan analizler sonucunda bunların

deniz yosunu ve bakteriler olduğu anlaşıldı. Bu yeşil öbekler şaşılacak bir hızla çoğalarak birkaç ay içinde 3 öbekten 700 öbeğe ulaştılar. Mağara bu bakteriler tarafından kaplanıyor ve bozulma sürecini hızlandırmaktaydı.

1963 yılında mağara; Fransız Kültür Bakanlığı tarafından halka kapatıldı. Bakanlık tarafından bilimsel bir komisyon görevlendirildi. Antibiyotik ve formaldehitten oluşan çözeltiler, bakterilerin ve yosun pisliklerinin üzerine enjekte edildi. Mağaradaki yoğunluk ve ışığın sürekliliği azaltıldı. Yeni mikropların üremesini engellemek için mağaranın girişinde ayaklar yıkandı.

İki yıl sonra mağaranın mikroplardan arındırıldığı açıklandı. Ancak mağara daha uzun bir süre halka açılmayacaktı. Mağara; sürekli kontrol yapan bilim adamları ve teknisyenler yardımıyla korunacak ve yalnızca uzman kişiler mağaraya girebilecekti. Böylece bu miras gelecek kuşaklara aktarılabilirdi.

Lascaux'taki 1963-1965 yılları arasındaki kritik yıllarda bilim adamları karmaşık mağara ekolojisi hakkında pek çok şey öğrendiler. Mağaralarda nem yoktu ve mineral dengesi hareketsizdi. Fakat dışarıyla bağlantısı, kendi flora ve faunasıyla ve mikro iklimsel yapısıyla karmaşık bir ekosistemdi. Mağara karanlığa rağmen bir yaşam merkeziydi. Eğer mağaraya gıda içeren bir parça bırakılırsa, birkaç gün sonra bakteri öbeklerinin, deniz yosununun, mantarların geliştiği fark edildi. Duvarlara yakından bakıldığında ise; sinekler, mantarlar ve bazen de yarasalar bulunabiliyordu.

Mağaranın Perigord bölgesinde, jura jeolojik dönemine ve ikinci zamanın son bölümüne ait kireçtaşı çökeltileri biçim aldı. Çatlakların oluşturduğu dışarıyla mağarayı birbirine bağlayan hassas bir ağın varlığı ortaya çıkarıldı. Gaz değişimi oluştu. Zengin karbondioksit oluştu. Yağmur sularının içeriye süzülüşüyle humuslu toprak bu çatlaklardan içeri süzülürdü. Asitli su, kireçtaşını zamanla çözmekte ve büyük miktarda (CaCO_3) kalsiyum karbonat'ı uzaklara taşımaktadır. Bu kalkerli su mağaranın alt kısımlarına ulaştığında serbest (CO_2) karbondioksit içeren havayla bileşik oluşturdu. Daha sonra kalsiyum karbonat içerikli bir kısım çökelti serbest hale geçti, bu şekilde sarkıtlar ve dikitler oluştu.

Mağaranın zeminindeki duvar ve havanın sıcaklığı ile dışarıdaki havanın sıcaklığı yaklaşık olarak birbirine eşitlendi. Lascaux Mağarası'nda kayaların sıcaklığı aşağı yukarı 12°C 'dir ve sadece derecenin onda biri gibi az bir oranda değişiklik gösterebilir. Dışarıdaki hava ise $10-30^\circ\text{C}$ arasında değişiklik göstermektedir. Mağaradaki bu ince dengeli hassas sistem, uzun ve yavaş evrim sayesinde oluştu. Ancak ani değişimler yüzünden bu sistem yok olabilir düşüncesi gelişti.

Mağarada oluşan değişimin nedeni olarak insanlar görüldü. Pyreness'de toprakaltı bilimsel araştırma merkezinin çalışmaları su sonucu ortaya koydu.

Mağarada bir saat yürüyen her insan, 20-25 litre arası (CaO_3) karbondioksit, 30 gram su, 175 wattlık lambayı yakabilecek güçte 1500 gram kalorilik enerji mağara içine bırakmaktadır. Bu yüzden, günde 1500 kişi Lascaux Mağarası'nı ziyaret ettiğinde, 10 m²'yi kapsayacak şekilde oksijeni tüketmekte, 8,5 m²'yi kapsayacak (CO_2) karbondioksit üretmektedir. Tüm insanlar nefes alıp vermelerinden kaynaklı olarak 20 kg suyu mağaraya bırakmakta, bu da mağara duvarlarına 20 litre su püskürtülmüş gibi etki göstermektedir. Günün sonunda ziyaretçilerin yaymış olduğu sıcaklıktan 1600 kwatt'a eşdeğer enerji açığa çıkmaktadır. Mağaranın içinde yanan lambalar da birkaç bin kalori enerji mağara atmosferine eklemektedir. Bu lambalardan yayılan ışıklar yosunlar (likenler) ve bu tür bitkilerin büyümesi için yardımcı olmaktadır. Resimlerin üzerleri de bu yosunlar ile kaplanmaktadır. İnsanların nefes alıp verirken yaymış oldukları (CO_2) karbondioksit önemli miktarı duvardaki suların kimyasal kompozisyonlarının bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum yüzünden resim ve kazıma resimlerin üzerinde ince bir film tabakası gibi maske oluşmaktadır. Buna ek olarak yükselen ortam sıcaklığıyla birlikte mağaranın duvarlarındaki bazı resimler kuruyup bozulmaktadır.

Bütün bu sonuçlardan anlaşılabacağı gibi insan mağara da negatif bir etkide bulunmaktadır. İnsanlar buna çare bulmak yerine mağaraları deforme etmeye devam etmektedirler. Mağaranın içindeki olumsuz değişimler anında fark edilememekte ancak birkaç yıl sonunda anlaşılabilmektedir. Binlerce yıldır mağaranın doğal ortamlarında korunagelen bu resimler birkaç yıl içinde yok olma riski taşımaktadır.

Resimlerin yapıldığı 17 bin yıl önce iklim bugünkünden daha soğuktur. Resimler soğuk iklim dönemleri içinde yapıldı. Resimler bu soğuk dönemi bozulmadan aşabildi. Daha sonra 15 bin yıl kadar önce bir soğuk dönem daha yaşandı ve iklim zamanla günümüz sıcaklığına ulaştı.

Resimler Üst Paleolitik Çağ'da yapılmış olup Magdalenian döneme aittir. Bu dönem, döneme ait ilk bulguların Le Madeleine sitesinde bulunduğu için bu adı almıştır. Bu kültür 18 bin ile 11 bin yıl önce gelişmiştir ve sanatıyla, alet yapımıyla ve zıpkın, mızrak ucu ve diğer amaçlar için kemik kullanmasıyla tanınır.

Mağara resimlerini yapan Magdalenien avcı gurubunun ihtiyaçlarını karşılamak için içeri girdiği ve duvarları beyaz galerileri ve odaların civarında kaldıkları

sanılmaktadır. Avcıların resimleri kendilerinin mi yaptığı yoksa bu resimleri yapmak için bir grup insanı mı görevlendirdiği sorusuna cevap aranmaktadır. Lascaux Mağarası'ndaki resimlerin üslupsal birlikten dolayı, zamanla azar azar yapıldığı düşünülmektedir.

Bu kişiler mağara tabanına günlük yaşamlarına ilişkin birçok obje bıraktılar. Arkeologlar kireçtaşına sürtünmekten aşınmış aletleri ve araçları buldular. Tahta desteklere reçineyle yapıştırılan ucu kırık çakmaktaşıları, kemik silah uçları ve delikli kemik iğneler de vardı. Bunların resimleri yapan sanatçılara veya orada yapılan törensel etkinliklere katılan topluluğa ait olduğu düşünülmektedir. Delik açılarak dizilmiş deniz kabuklarından oluşan kişisel takı eşyalarının bulunması da bu hipotezi doğruluyor görünmektedir.

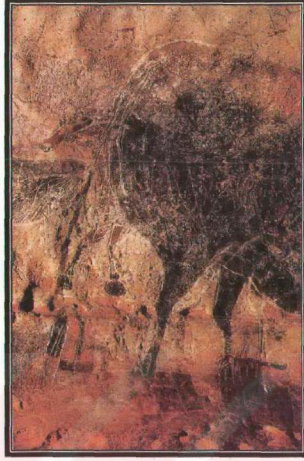
Resimleri yapanların çalıştıkları alanda kırık rengeyiği kemikleri ve bir o kadar da geyik, yaban domuzu ve tavşan kemiklerinin bulunması, bu hayvanların gıda olarak tüketildiğini düşüncesini ortaya koymaktadır.

Odun kömürleri, kozalak ağaçlarının dallarından yapılan meşalelerin kullanıldığına işaret etmektedir. Birçok dilim halinde kireçtaşı parçaları da bulundu. Hayvan yağından meşale için faydalanan sanatçılar resim ve kazıma yapmak için pürüzsüz ve zemin rengi aynı olan yerleri kullanmışlardır. Kullanılan yüzeyler yerden oldukça yüksektir. Buraya ulaşmak için bir iskele kurmak zorunluluktur. Mağara duvarlarında iskeleyi tutması için rötuş yapılmış küçük hollerin keşfi bu durumun varlığını kuvvetlendirmektedir. Bu işlem için ipten yararlanıldığı ve bu iplerin duvar zemininde bulunan liflerden örüldüğü düşünülmektedir. Hemen hemen her yerde kahverengi, kırmızı kahverengi, sarı, siyah ve beyaz renk mineral parçacıkları bulunmaktadır.

Yapılan resimler, Magdalenien dönemi insanların büyük deneyim sahibi olduğunu göstermektedir. Kazıma resimler mükemmeldir, çizimler hatasız ve silinmeden başarılıdır. Bazı hayvanlar düzgün olmayan yüzeylere çizilmiş olduğundan kuyruğu çiziyorken başı görmek imkansızdır. Bu da resimleri yapanların mükemmel bir hayvan imgeleme becerisine sahip olduklarını göstermektedir. Bazı detaylar ön plana çıkarılmıştır. Farklı bir yerden ona bakacak seyirciye daha dikkat çekici bir görüş vermek için bazı hayvan figürlerinin resmi çizenlerce deforme edildiği anlaşılmaktadır.

Resimlerdeki figürsel deformasyon ve stilizasyon başlangıcı olarak bu resimler kabul edilebilir. Duvarlarda dalgalı yüzeyin kullanımı sık sık karşılaşılan bir durumdur.

Bu yüzeyler resimlere şaşırtıcı bir hacim kazandırmaktadır. Bazen duvardaki iç bükey yapı hamile ineğin karnını biçimlendirilmiştir.

Resim 237, Mağarada bazı resimler hem kazıma tekniği ile hem boyama tekniği ile yapılmıştır. (Rigaud, 1988)

Hayvan vücudunun geri kalan bölümünden en uzak olan bacak dikkatlice doğru yere çizildiğinden Üç boyut hissi yakalanabilmiştir. Böylece resimleri yapan kişilerin mağaranın diğerlerine göre daha yüksekte olan tavandaki bizonun görünüşün nasıl mükemmel bir şekilde gösterilebileceğini bildiği düşünülmektedir.

Arkeoloji bilimi, bize biraz daha fazla bilgi aktarmaktadır. Yaklaşık 8 000 yıl önce resimleri yapan toplumlar kaybolduktan uzun süre sonra, başka bir tarihöncesi toplum mağarayı ziyaret ettikleri anlaşılmaktadır. Yaktıkları meşalelerin odun kömürleri bulundu. Yapılan analizlerden anlaşıldı ki, bu toplumlar resimlere baktıkları zaman, bulundukları günden 9 000 yıl öncesinin sanat çalışmalarına bakıyorlardı.

Ressamlar siyah sarı kırmızı ve beyaz pigmentleri bir spotta karıştırıp, mineralleri birleştirirler ve bazen de farklı renk tonları elde etmek içinde ısıtma işlemi uyguladıkları, ressamın killeri mangal kömürünü karıştırarak siyah rengi elde ettiklerini düşündürmektedir.

Resim 238, Mağarada bulunan ve resim yaparken kullanılan malzemeler
(Rigaud, 1988)

Magdalenien kültürü mağarayı kullandığı zaman mağaranın yaşam alanı olarak kullanılmadığı düşünülmektedir.

Mağaraya giriş için ikinci dünya savaşından sonra büyük bir “halk girişi” inşa edilmiştir.

Günümüz sanatçıların inancına göre, bu resimler çok yüksek kalitede resim yapan hiçbir yerde rastlanamayacak deneyime sahip profesyonel ressamlarca yapılmıştır.

Orjinal resimler ile mağara yakınına yapılan kopya mağaradaki resimler karşılaştırıldığında; resimlerin birebir aynı olmasalar bile aynı üslupta resim yapan insanların elinden çıkmış gibi olduğu düşünülmektedir.

Mağarayı bulan dört kişiden biri olan Jacques Marshall; Bilim adamları arasında Yeşil (yosun) hastalığını bulan kişi olup, Mağara Koruma Komisyonu içinde yer almıştır.

Bugün Lascaux Mağarası'nın hemşiresi olmaya devam etmektedir. Her gün Lascaux'u monitörlerden izlemektedir, giriş izni olan kişilere mağarayı gezdirmekle görevlidir. Kendi bulduğu mağaranın nasıl gösterileceği konusunda en iyi kişidir. Tecrübesiz bir gözün göremeyeceği 1000 kadar resmi en az ışıktaki ve sadece o bölgeye spot ışık uygulayarak ustaca ve en az zararla gösterebilmektedir.

5.23 Les Trois Freres Mağarası

Mağara Kont Henri Begouen ve üç oğlunun Pireneler'deki malikanelerinde, yerin 18 m. altında bulunmaktadır ve 20.07.1914 yılında keşfedilmiştir. Kont mağaraya oğullarının keşfi olması nedeniyle üç kardeşler anlamına gelen "Trois Freres" adını vermiştir.

Mağarada bulunan büyük odada; mamut, gergedan, bizon, at, ayı, eşek, rengeyiği, sansar, mins öküzü, baykuş ve balık figürleri bulunmaktadır. Figürlerin üzerlerinde ok izleri tespit edilmiştir.

Mağaradaki resimler Rahip Breuil tarafından kopyalanmış ve fotoğraflanmıştır. Rahip Breuil mağara ile ilgili araştırmalarını çeşitli makaleler ile yayımlamıştır. Mağarada bulunan en ünlü figür Trois Freres büyücüsü adı verilen resimdir. (Resim 64)

Resim 239, Las Trois Freres Mağarası'nda bulunan resimler (Tanyol 2000)

5.24 Los Emboscados Mağarası

Las Emboscados mağarası, Miera nehri ile Ason havzası arasında, Matienzo tepesinde bulunmaktadır. Bölgedeki çok bölümlü mağaralarda kireç taşı, bölgenin karstik yapıda olmasından dolayı bol bulunan bir malzemedir. Bu kireçli yüzeylerin bazıları paleolitik dönemde resimlendirilmiştir. Las Emboscados mağarası, Fuente Las Varas Dağı'nın güney yamacında yer almaktadır. Sığınak özelliği gösteren mağaranın girişi, hatları ve kenarları doğru olan uzun bir galeriden meydana gelmektedir.

Resim 240, Las Emboscados mağarası kazıma resim
<http://www.veu.unican.es/artes/ingles/prehist/paleo/h/1.htm>

Girişe 125 metre uzakta, tahminen 20 metre uzunluğunda olan bir panelde, bir düzineden fazla hayvan resmi, tamamlanmamış figürler ve ne anlama geldiğinin açıklaması güç şekiller saptanmıştır. Hayvan figürlerinde keçiler ve geyikler tercih edilmiştir. Çok ince kazıma tekniği, en çok kullanılan tekniktir, fakat kırmızı boyalı örnekler “agrilli” şekilli işaretler de bulunmaktadır. İşaretlerin çoğunluğu, kalınca kazınmış resim görünümü veren ucu yuvarlatılmış bir alet veya parmaklar kullanılarak yumuşak kireçtaşı üzerine çizilmiştir.

Resim 241, Las Emboscados mağarası kazıma resim
<http://www.veu.unican.es/artes/ingles/prehist/paleo/h/2.htm>

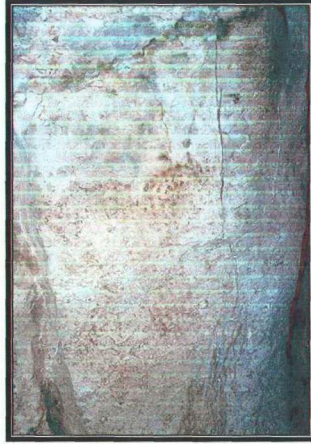
Emboscados mağarası resimleri, kronolojik olarak Geç Magdalenien döneme dahil edilmektedir.

5.25 Meaza Mağarası

Mağara bu alandaki keşif çalışmaları sırasında 11 Mart 1907 yılında Hemilio Alcade del Rio tarafından bulunmuştur. Mağara konum olarak, Comillas yakınındaki Molina de Ruiseñada bölgesindedir.

5 metre genişliğinde, 10 metre yüksekliğinde olan giriş, güneybatıdan doğuya doğru yönelmektedir. Mağaranın içerisinde zemini büyük taş ve kayalar tarafından kaplanmış bir büyük oda bulunmaktadır. İçeride, daha derinlerde, Meaza Mağarası'nın bilinen tek resmi bulunmuştur. Bu dalgalı şekilde çizilmiş kırmızı işaretler, birkaç kez noktaların çizgisel olarak devam ettirilmesiyle yapılmıştır.

Bu mağarada kesin kronolojinin saptanması bilinen kronolojideki hiçbir figürle benzerlik göstermediği için, çok zordur. Pigmentlerin içinde her hangi bir organik materyal bulunmadığı için C 14 Analiz yöntemiyle kesin tarihlendirme yapmakta mümkün olamamıştır.

Resim 242, Meaza Mağarası'nda bulunan kırmızı renkteki işaretler
<http://www.vcu.unican.es/arte/ingles/prehist/paleo/j/1.htm>

Mağarada bulunan işaretlerin Arco A ve Chufin mağarasındaki işaretlerle benzerlik gösterdiği için, diğer mağaralar gibi Solutrean döneme tarihlendiği uzmanlarca düşünülmektedir.

5.26 Niaux Mağarası

19. yüzyılın başından bu yana mağara, duvarlarına sayısız iz bırakan turistlerin yoğun ilgisini çekmektedir. Ancak bu ziyaretçilerden hiçbiri, Paleolitik Çağ'dan kalma resimlerin bulunduğu "Salon Noire" yi fark edememişlerdir.

Yalnızca 1906 yılında mağaranın planını çizen Kaptan Molar ve oğulları, Salon Noire'yi keşfettiler. 1907 yılında mağara H. Breuill ve E. Crtailliac tarafından incelendi. Ancak keşif yeni başlamaktaydı. 1925 yılında, J. Mandeman tarafından "Cartailhac Gallery" olarak bilinen siyah resimli galeri bulunmuştur. Daha sonra resimlerin M.Ö. 11 500-10 500 yıllarında, uzun bir süreç içinde yapıldığı saptanmıştır.

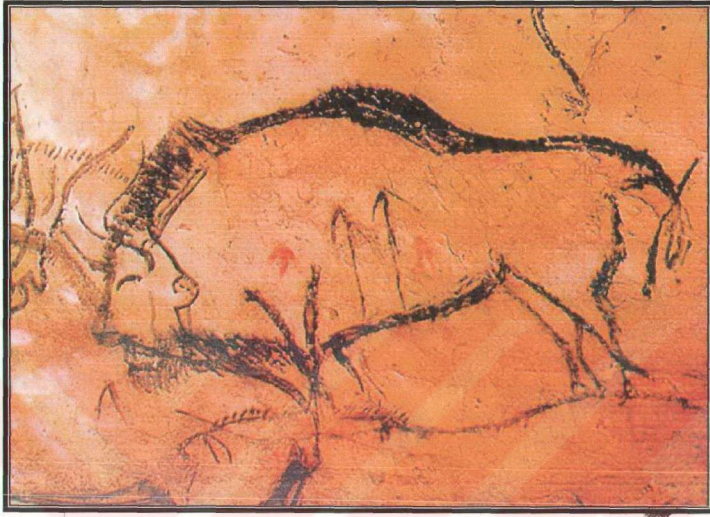
Resim 243, Mağara girişi ve Salon Noiredeki figürler
<http://vm.kemsi.ru/en/palaeolith/nio.htm>

Resim 254 görülen bizon, at, keçi figürleri Salon Noire galerisinden alınmıştır. Galeride 6 görkemli panel ve farklı semboller bulunmaktadır. Hayvanlar, bazı istisnalar dışında her zaman, kolayca tanımlanacak bir duruşla, profilden çizilmiştir. Şematik kaba taslak resimlerin yanında, daha fazla detaylı hayvan figürleri de bulunmaktadır.

Resim 244, Niaux Mağrası figürlerinden genel görünüm
 (Dereöğlu, 1998)

Bizon, mağaradaki resimlerin temel konusudur. Resim 255'de Salon Noire'nin üçüncü panelindeki 7 bizondan biri görülebilmektedir. Mağaradaki resimler, Paleolitik Çağ sanatçısının ustalığını kanıtlar niteliktedir.

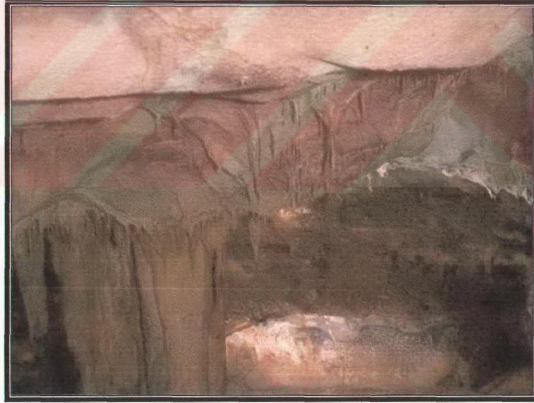
Resim 245, Niaux Mağrası figürlerinden üzeri oklu bizon figürü
(Dereöğlu, 1998)

Resimlerin tekniğindeki kaliteden ve zamanla oluşan bozulmaya maruz kalmamasından dolayı anlaşılamayan figürlerin en az bulunduğu mağaradır. Mağaraya ilk kez giriş yapan ziyaretçi, Galeri ve panellerin boyutlarından dolayı şaşkına döner. Mağaranın yüksekliği 12 ile 26 m arasında, uzunluğu ise 2 km den fazladır. Mağara, yıllardır ziyaretçilere açıktır ama ziyaretçi sayısının çok olması durumunda resimlerin zarar göreceğinden dolayı, ziyaretler sınırlandırılmıştır.

5.27 Pech Merle Mağarası

Pech Merle Mağarası Güney Fransa'dadır. 280 metre yüksekliğinde kendi ile aynı adı taşıyan tepenin doğu yamacındadır. 1922 yılında H.David ve A Duterte tarafından keşfedilmiştir. Çevresindeki mağaralar ile benzer özellikler göstermektedir. Galerilerin ortalama genişliği 10 metredir. Tavan yüksekliği ise 5 ile 10 metre arasında değişmektedir. Mağarada iki bölüm bulunmaktadır. Ancak resimler ilk kısımda yer almaktadır. Resimlendirilmiş duvarın tamamı 300 metre uzunluğundadır.

Resimler grafiksel hayvan figürleri ve farklı işaretlerden oluşmaktadır. Bunların yanında insan figürleri de bulunmaktadır. Bu figürlerin bir kısmı realist bir şekilde işlenmiştir. Mağarada 700 resim tespit edilmiştir. Tarihöncesi insanın izleri sadece duvarlara bıraktıkları izlerle sınırlı değildir: Çocuk ayak izleri, odun kömürü parçaları, geyik kemiklerinden yapılmış kesici alet kalıntısı ve şekillendirilmiş taş alet, lamba ve kalemden oluşan 3 alet de bulunmuştur. Tüm bu buluntuların Üst Paleolitik Çağ'a ait olduğu düşünülmektedir. Mağarada bulunan az sayıda buluntulardan ve işaretlerden mağaranın yaşam alanı olarak kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Mağarada sadece bazı ritueller için kullanıldığı sanılmaktadır.

Resim 246, Pech merle Mağarasından bir görünüm

<http://vm.kemsu.ru/en/paleolith/p.merle-img1.tml>

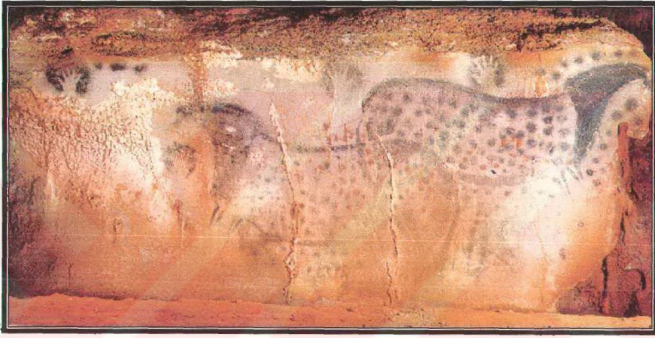
Resim 247, Pech Merle Mağarası boğa figürü
<http://vm.kemsu.ru/en/paleolith/p.merle-img4tml>

Mağaranın girişinin bulunduğu tepede Amedee Lemozi Müzesi bulunmaktadır. Müze 1934 yılında Abbot Lemozi tarafından kurulmuştur. Bu tarihte müze Cebrara yöresinde, üzerinde ortaçağdan kalma bir kalenin bulunduğu Pech Merle'den 2.5 km. uzaklıktadır. Bu kale; sanat hamisi ve müzenin organizasyonuna katkıda bulunan M.Lebaudi'ye aitti. 1964 yılında bu kale satın alınarak kapsamlı bir müzeye dönüştürülmüştür. Yeni müze 5 Nisan 1981 yılında halka açılmıştır. Müzede Pech Merle deki tarihöncesi kalıntıların sergilendiği geniş ve özel bir bölüm bulunmaktadır.

Resim 248, Pech Merle Mağarası mamut ve boğa figürü
<http://vm.kemsu.ru/en/paleolith/p.merle-img2tml>

Mağarada bulunan mamut figürünün uzmanlarca kesin denebilecek bir şekilde üst paleolitik döneme ait olduğu düşünülmektedir. Ancak bu figürlere her mağarada rastlanmamaktadır. Örneğin Altamira Mağarasında mamut figürü bulunmamaktadır. Mamut figürüne radyo karbon yöntemi ile tarihlendirme yapılmıştır. Sonuçlar: Günümüzden 23610 yıl önce ± 350 yanılma payı ile; günümüzden 22750 yıl önce ± 390 yanılma payı ile; günümüzden 25120 yıl önce ± 390 yanılma payı ile; günümüzden 19300 yıl önce ± 270 yanılma payı ile şeklinde saptanmıştır. Bu tarihlendirme resimlerin uzun aralıklarla yapıldığını kanıtlamaktadır.

Resim 249, Pech Merle Mağarasında bulunan “Spotted horses” isimli figür
<http://vm.kemsu.ru/en/paleolith/p.merle-img3tml>

“Spotted horses” olarak adlandırılan At figürü mağaranın en bilinen resmidir. (Resim 259) At figürünün her tarafında el izleri görünmektedir. Bu el izleri, boyanın ağza doldurulup elin üzerine püskürtülerek yapılmıştır. Kullanılan pigment siyah renktedir. Yapılan analizler siyah pigmentin mangal kömürü veya öğütülmüş mangan dioksit olduğunu göstermiştir. Mangal kömüründen yapılmış boyanın ağızdan püskürtülmesi sağlık açısından zararlı değildir ama mangan dioksit ölümcül olabilir. Bu durum bazı ritüellerin ölümcül sonuçları olabileceğini düşündürmektedir.

5.28 Pondra Mağarası

Pondra Mağarası, [Arco](#) ve [Venta Laperra](#) Mağaralarına açılan tepenin yamacında bulunmaktadır. Mağara geniş boyutlardadır ve çobanlar tarafından yıllarca kullanılmış, halen de sığırlara barınak olarak kullanılmaktadır.

Resim 250, Pondra Mağarası At başı

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/2/1.htm>

Mağaradan galeriye doğru ilerleyerek 70 m. çıkıldıktan sonra 20 m. biraz daha fazla ilerlendiğinde küçük odaya ulaşılır. Bu odanın içinde birkaç hayvan figürü bulunmaktadır. Bu figürler: kazıma tekniği ile yapılmış 2 at, sarımsı kahverengi çizgilerle yapılmış 1 at başı, kırmızı renkte hafif tonda yapılmış 2 dişi geyik, iz bırakılarak çizilmiş erkek geyik ve zaman zaman kesilen kırmızı çizgilerdir. Resimler günümüzden 19.000-15.000 yılları arasına tarihlendirilmektedir.

Resim 251, Pondra Mağarası dişi geyik

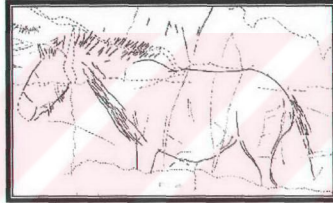
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/2/2.htm>

5.29 Sotarriza mağarası

Sotarriza mağarası; Arca Mağarasına zıt yönünde yer almaktadır ve mağaralarla ilgili yapılan inceleme çalışmaları sırasında 12 Ağustos 1906 yılında Lorenzo Sierra tarafından keşfedilmiştir. Mağaranın yeri ve konumundan dolayı buraya ulaşımında güçlük çekilmektedir.

İçeride siyah renkte çizilmiş bir at ve bazı izler bulunmaktadır. Son zamanlarda kazıma tekniği ile yapılmış bir resim keşfedilmiştir. Kullanılan teknik ve biçimlerden dolayı resimler İlk ve Orta Magdalenien döneminde günümüzden 15.500-13.000 yılları arasında yapıldığı sonucuna varılmıştır.

5.30 Sovilla Mağarası

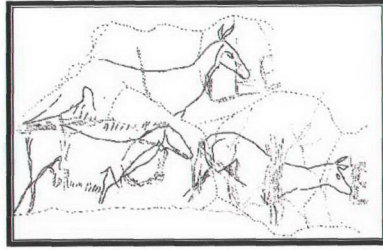

Resim 252, Sovilla Mağarası at resminin karakalem çizimi
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/c/1.htm>

Sovilla Mağarası, San Felices de Buelna'da Hornos de la Peña mağarasına çok yakın homonymous köyünde bulunmaktadır. 1950'li yıllarda yakındaki taş ocağı yüzünden mağaranın ön kısmının zarar görmesi nedeniyle, mağaranın kalan bölümleri korumaya alınmıştır.

Resim 253, Sovilla Mağarası At figürü
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/c/3.htm>

Resim 254, Sovilla Mağarası Rengeyiği figürlerinin karakalem çizimi
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/c/5.htm>

Cantabria Üniversitesi üyesi César González Sainz tarafından resimler üzerinde inceleme yapılmıştır. Resimlerde dişi geyikler, atlar, bizonlar ve bir rengineyiği figürü bulunur. Bunların yanında figüratif olmayan çizimlerde bulunmaktadır.

Resim 255, Sovilla Mağarası Rengeyiği figürleri
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/c/2.htm>

Araştırmalar sonunda, resimlerin Magdalenien dönemde yapıldığı sanılmaktadır .

5.31 Venta Laperra Mağarası

Resim 256, Mağaranın girişi

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/0/3.htm>

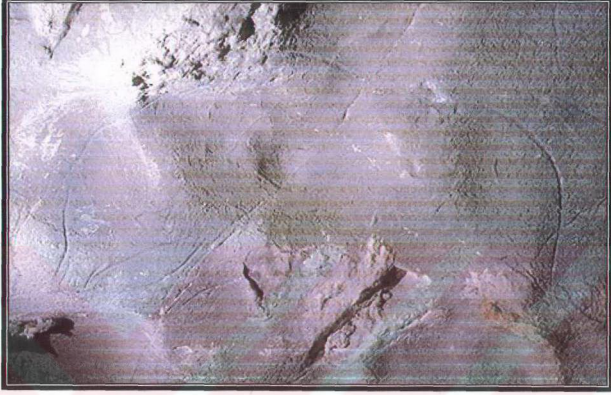
Venta Laperra Mağarasındaki resimler 1904 yılında Lorenzo Sierra tarafından keşfedildi. Mağaranın Cantabria Bölgesine çok yakın sınırında yer olan Biskayan bölgesinde olması nedeniyle bulunduğu yer konusunda karışıklıklara neden olmaktadır.

Resim 257, Venta Laperra Mağarası bizon figürü

<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/0/1.htm>

Yoldan dikkatli bakıldığında görülebilen büyük ağız; mağaranın özel girişidir. Mağaranın güneş ışığı alan dış bölgesinde bir ayı ve üç bizon figürü bulunmaktadır. Bu resim derin kazımı tekniği ile yapılmıştır. Bu figürlerin yanında figüratif olmayan kazımalarda görülebilmektedir.

Resim 258, Venta Laperra Mağarası kazıma figür
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/0/2.htm>

Dışarıdaki bölgede yer alan figürlerin biçimi, tekniği ve kullanılan eski stiliyle kronolojide Cantabrian Paleolitik Sanatın başlangıcında yer alması gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır. Bu tarih Gravetiyen dönemin ileri zamanlarına veya Solutruen dönemin başlangıcına denk gelmektedir. Resimler; yaklaşık olarak günümüzden 25.000-20.000 öncesine tarihlendirilmektedir.

BÖLÜM VI

SERAMİĞİN OLUŞUM SÜRECİ VE ÇALIŞMALARDA KULLANILAN SERAMİK HAMMADDELER

6.1 Doğada Kil Minerali İçeren Toprakların Oluşumu

Kayaçlar içerisindeki yaygın olarak bulunan mika, feldispat, kalsit, dolomit gibi mineraller; sıcaklık değişimleri, donma ve çözünme, rüzgar gibi etkiler ile fiziksel olarak parçalanırlar.

Kimyasal ve biyolojik ayrışma sonucu, kil mineralleri oluşur. Yer altı ve yerüstü sularının etkisiyle taşınan kil mineralleri topoğrafyadaki eğimli yüzeylerde, çukurlarda ve baraj gibi çanaklarda çökelirler. İklimsel faktörlerin etkisiyle su buharlaşır, çekilir veya başka nedenler ile sadimenter oluşumlu kil hammaddesi ortaya çıkar. Bu sedimentasyon sonucu doğada bugün pişirilmiş toprak malzemelerin ana hammaddesi sayılan kil grubu hammaddeler oluşmaktadır.

Seramik üretiminde kullanılan kil içeren hammaddeler genellikle Neojen yaşlı (1,8- 25 Milyon yıl), Eosen yaşlı (40-55 Milyon yıl) ve Karbonifer yaşlı (290- 350 Milyon yıl) killerdir. (Kapur, S., İnce, F., Çavuşgil, V., 1985)

Kil içeren topraklar yeryüzünün bir çok alanında yaygın olarak bulunmaktadır, fakat seramik yapılabilmesi için uygun mineralojik içerik ve plastiklikte olması gerekmektedir.

Doğada kimyasal ayrışma, Oksidasyon, Karbonasyon, Solüsyon, Hidrasyon ve Hidroliz yolu ile gelişme göstermektedir Sıcaklığın yüksek olduğu bölgelerde hidroliz olayı daha hızlı gerçekleşir. Hidroliz sonucunda toprakta kil kompleksleri oluşur. Kil içeren toprakların oluşması için Pedolojik olarak ana kayaların aynı kalması gerekli değildir. Çoklukla oluşum süreci etkindir. Farklı ana kayalardan bu süreç nedeni ile benzer maddeler oluşabilir.

Seramik yapımında kullanılan ve bu tür malzemelerin üretimine olanak veren kil içeren topraklarda çok bulunan Kaolinit minerali, Feldispatların Karbonasyon ve Hidroliz yolları ile kimyasal olarak ayrışmasından oluşmaktadır. (Kapur, S., İnce, F., Çavuşgil, V., 1985)

Seramik ürünlerin üretilme aşamasında şekillendirme yöntemlerine bağlı olarak, su ile birleşen kil ahragatlı tabakalar halinde birbirinden ayrılarak kenar-köşe, köşe-yüzey, yüzey-yüzey ilişkisi içerisinde dizilim gösterirler.

Bu ilişki süreci, çamur hazırlama yöntemlerinde belirleyici etkindir.

6.2 Kil İçeren Topraklarla Çamur Hazırlama Yöntemleri

Geleneksel olarak çamur hazırlanırken; doğadaki kil içeren hammaddelerin içerisinde bulunan kırıntı halindeki yabancı maddelerden, organik katkılardan arındırmak, depolamak için, toprağa açılan çukurların veya havuzların içerisine bol su ile açılan kil içeren topraklar kabaca süzülür. Sıvı duruma gelen hammaddenin içerisindeki büyük parçacıklar, taşlar, taşçıklar ve kırıntılar, çukurun dibine çöker. Organik katışıklar ise yüzeye çıkar. Bu doğal bir ön işleme yöntemidir. Sulu bulamaç halindeki çamur zaman içerisinde katman katman çukurun içerisinde birikir. Zenginleşmiş, parçacık büyüklüğü küçük olan killi çamur üst katmanlarda bulunur. Böylece yabancı maddelerden arındırma işlemi tamamlanmış olur.

Seramik yapımcısı üst katmanlardaki çamuru yoğurup, dinlendirip, tekrar yoğurarak kullanır ve ürünlerini oluşturur.

Teknolojik olarak, bu süreçte; sulu ortamda suda çözünür tuzların uzaklaştığı, karbonatların kısmen çözüldüğü, organik maddelerin fermentasyonu sonucu plastikliğin arttığı bu işlemde geçen çamuru şekillendirmenin daha kolay ve uygun olduğu bilinmektedir. Seramik çamurlarının sulu olarak bekletilmesi, yoğrularak dinlendirilmesi oldukça önemlidir ve her seramik yapımcısı tarafından bilinmektedir.

Yabancı maddelerden arındırılarak iyileştirme işlemi yapılan kil içeren topraklardan üretilen seramiklerin niteliği de iyileştirme düzeyine bağlı olarak artmaktadır.

6.2.1 Çalışmalarda Kullanılan Şamotlu Çamur

Şamot; kil hammaddesinin bağlayıcı özelliğini kaybedinceye kadar pişirilmesi sonucunda oluşur. Kırma ve Öğütme makinelerinde istenilen tane büyüklüğünde öğütülerek kullanılır.

Çamurda kullanılan şamotun parçacık büyüklüğü ve katkı oranı, çamurun türüne ve yapılan parçanın büyüklüğüne göre değişmektedir.

Şamot katkısı ile seramik çamurlarının sıcaklık değişikliklerine gösterdikleri direnç artırılır.

Çamurda küçülmeleri ve bağlayıcı özellikleri azaltır, fırınlanmış çamurun gözenekliliğini sağlar.

Çalışmalarda; plastiklik yeteneği olan kil içeren topraklar ile seramik parçalarının kırılıp öğütülerek karıştırılması ve uygun plastiklik yeteneği kazandırılması sonucunda hazırlanan şamotlu çamur kullanılmıştır. Bu çamurların içeriğinde CaO, FeO bulunması ile sarımsı bej renğinde seramikler elde edilmektedir

Şamotlu çamur bileşimi yaklaşık olarak aşağıdaki gibidir.

% 30 – 40 Şamot (öğütülmüş seramik kırığı)

% 70 – 60 Plastik kil (Kaolinit, illit, smektit)

7.3 Fırınlamada Pekişme ve Cam Fazın Oluşumu (900-1200°C)

Pekişme; sıcaklık artışına bağlı olarak kil minarelerinin büzülmesi ve etrafını kapladığı özsüz maddeleri baskı altında tutması olarak açıklanabilir. Bu sırada kil minerallerinin amorflaşmasının başlaması sonucu pekişme gerçekleşir ve 900°C sıcaklıkta seramik oluşur.

Kompleks silikatlardan oluşan seramik çamuru içerisindeki eriticiler, yumuşamış ya da erimiş yapının akışkanlığını artırır, soğuma sırasında bu yapıdaki iskeleti oluşturan tanecik hareketleri gerçekleşemez. Çabucak katılaştıran tanecikler ile, tanecik çevresindeki kaplanmış materyaller, camsı oluşumlara dönüşürler.

Camsı faz adı verilen bu yeni oluşum seramik çamuru içerisindeki erimemiş mineralleri birbirine bağlayarak pekişme sonrası camlaşma başlangıcını gerçekleştirirler. Cam fazının artması, doğru orantılı olarak gözeneklerin azalmasını, küçülmesini ve biçim değiştirmesini oluşturur, buna bağlı olarak da pekişme sonrası camlaşma artar.

Seramik çamurlarının bir çok fiziksel ve mineralojik özellikleri bir arada içermeleri istenir. Bu özelliklerin ise tek bir hammaddede bulunması oldukça güçtür. Bu nedenle seramik çamurlarında teknolojik olarak; döküm yeteneğini arttırıcı, iskelet oluşturuca, plastiklik arttırıcı ve camlaşma sağlayıcı hammaddeler kullanmak gerekmektedir.

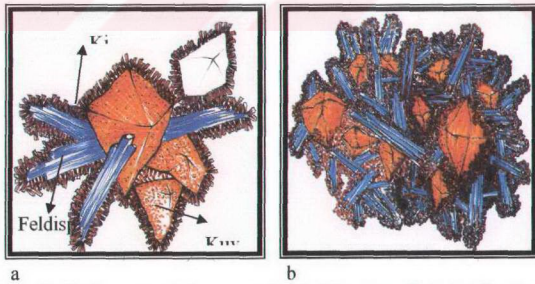
Seramik malzemede ilk eriyen bileşenler ($\text{Ca}_2\text{O} \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3$ ve Na_2O) ötektik sıcaklık oluşturarak yumuşamaya başlar. Üzerini kaplayan kil minerallerini yumuşatarak boşlukları doldurmaya başlarlar. Bu olaya camlaşma veya vitrifikasyon adı verilir.

Kil mineralleri, sahip oldukları kristal yapısı ve tane boyutuna göre bünyelerinde farklı oranlarda fiziksel su tutabilirler. Kil-şekillendirme suyu süspansiyonu hemen hemen tüm minerallerin yüzeyini kaplamış durumdadır. Tekrarlamalı mikroyapı birimleri halinde, şekillendirme yöntemine göre seramik ürünü oluşturur. Fiziksel su (şekillendirme suyu) kaybının gerçekleşmesi 0-105°C arasındadır.

400-600°C'de organik maddeler yanar ve kristal su (kimyasal su) kaybı gerçekleşir. Kil minerallerinin içerdği kristal su, sıcaklık artışı ile beraber yapıdan uzaklaşmaya başlar. 573°C'de kuvars I. modifikasyona uğrar.

800°C'de bünayedden su bütünüyle uzaklaşmıştır. Buharlaşan suyun yerinde gözenekler kalmıştır. Şişme ve büzülme olayı gerçekleşir. Suyun uzaklaşması ile özlü maddeler (killer) birbirlerine yaklaşarak, pekişme gerçekleşir ve mikro gözenekler bu bölgelerde oluşur. Özsüz maddeleri de (kuvars, feldispat v.b.) paketleyerek, seramik yapı birimini oluşturur. 900°C'de amorflaşan kil, elle tutulabilir bir seramik ürün oluşturur. Ürünü oluşturan mineraller bu sıcaklıklarda tüm kristal değişimlerini tamamlamıştır. (Şekil 6.)

873°C'de kil mineralleri özlülüklerini kaybederler. Amorf yapı kazanan kil minerallerinin plastiklik özellikleri yok olur. Kuvarsın II. Modifikasyonu gerçekleşir, bu modifikasyonlar sırasında bünayedde hacimce büyümeler gerçekleşir. Kil ve özsüz maddelerin tanecikleri arasında kil minerallerinin içeriklerine göre gerilim kütanları oluşarak, mezo ve makro gözenekler oluşur. Seramik bünayedde %20-%30 arasında fiziksel su emme düzeyi gerçekleşir.

Şekil 6, a) Özsüz parçacıkları çevrelemiş kil mineralleri. b) Özsüz parçacıkları çevrelemiş kil mineralleri genel görünüm. (AYTER, R. 2003)

900°C'de amorflaşan kil, elle tutulabilir bir seramik ürün oluşturur. Ürünü oluşturan mineraller bu sıcaklıklarda tüm kristal değişimlerini tamamlamıştır. (Şekil 7)

Şekil 7, a) Pekişmiş bünyede kil minerelleri ve özsüz hammaddeler. b) Pekişmiş bünyede kil minerelleri ve özsüz hammaddelerin genel görünümü. (AYTER, R. 2003)

6.4 Çalışmada Kullanılan Doğal Renk Veren Kil İçeren Materyaller

6.4.1 Kırmızı Kil

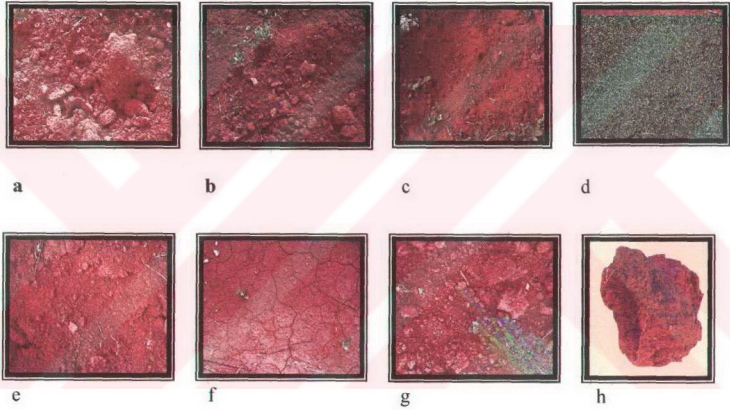
Koyu kahve renginde olan kırmızı kil; içerisinde bulunan demir oksitten (FeO) dolayı fırınlama sonrasında koyu kırmızıdan başlayarak açık tonlara doğru renk skalası göstermektedir. Yapılan çalışmalarda kırmızı renk etkilerini elde etmek için bir renk elemanı olarak kırmızı kil çeşitli tekniklerde kullanılmıştır. Kullanılan killer yakın çevremizden elde edilen killerdir.

Çalışmada Kullanılan Kırmızı Kil İçerikli Topraklar Ve Kimyasal Yapıları

1) Osmaniye-Almanpınarı Bölgesi Kırmızı Kili

Çalışmada kullanılan Almanpınarı kili (Resim 269), Osmaniye'nin güney doğusunda eski Adana-Gaziantep yolu üzerindeki Almanpınarı yaylasından alınmıştır. Jura-Kretase yaşlı Almanpınarı kil yatağı, yaşlı kireç taşları içerisinde görülmekte ve kalınlığı yer yer 150 metreye ulaşan depolama oluşturmaktadır. Kırmızı-kahverengi orta sertlikte, az oranda mangan parçaları ve yer yer silt boyutlu kırıntılı malzeme içermektedir. (Sakarya, N., Sakarya, B., 1993)

Almanpınarı kilinin renk olarak ayırt edilen üç bölümünün kil mineral içeriklerinde, yaygınlık sırasına göre kırmızı topraklarda illit ve kaolinit sarı topraklarda, illit gri renkteki topraklarda ise, illit ve kaolinit saptanmıştır. Almanpınarı kilinin bu içerikleri seramik karışımlarının şekillendirilmesi sırasında uygun bir plastiklik vermeleri yönünden önemlidir. Yüksek Fe_2O_3 içeriği ise düşük sıcaklıklarda seramik ürünlerin pekişmesini sağlamaktadır. Bu nedenle seramik yapımında kullanımı uygun görülmektedir. Düşük düzeyde saptanan CaO içeriği ile de hidroksit dönüşümü olmamakta ve hammaddenin iyi pekişmesine olumlu katkıda bulunmaktadır. Kil mineral içerikleri ve yukarıda sözü edilen bu özellikler düşük sıcaklıkta bile nitelikli seramiklerin yapımına olanak tanımaktadır. Farklı fırınlama sıcaklıklarında elde edilen fırınlama sonrası renklerinin uygun düzeyde bulunması da nitelikli ürünler yapımına olanak tanımaktadır. (Sakarya, N., Sakarya, B., 1993)

Resim 259, Akdeniz Bölgesinde bulunan İlliti-Kaolinitik yapılı CaO içermeyen Almanpınarı kilinin doğal görünümü.a) Almanpınarı kili kesekleri b) Almanpınarı kili küçük kesekleri c) Ufalanmış Almanpınarı kili d) Almanpınarı kili e) ufalanmış Almanpınarı kil f) Almanpınarı kili yüzeyindeki çatlaklar g) Ufalanmış Almanpınarı kili h) Almanpınarı kili keseği. (Sakarya, N., Sakarya, B., 1993)

Almanpınarı kilinin illitik yapıda olması nedeni ile yüksek plastiklik yeteneği bulunmaktadır. Çok özlü olan kil içerisinde silt boyutunda özsüz dolgu maddesi, kuvars, Şamot gibi materyeller karıştırılarak şişme ve büzülme yeteneği kontrol edilebilmektedir. Bünyesinde bulunan (K) ve yüksek Fe-Oksit ile düşük sıcaklıklarda iyi pekişen, küçük gözenekleri bulunan, düşük su emme yüzdesine sahip astar kaplamalar üretmeye olanak vermektedir. (Tablo 4), (Sakarya, N., Sakarya, B., 1993)

Tablo 4, Doğal durumdaki Almanpınarı Kimyasal Analizi (AYTER, R. 2003)

Almanpınarı Kimyasal Analiz Değerleri								
SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	TiO ₂	CaO	MgO	Na ₂ O	K ₂ O	A.Z.
52.33	25.04	7.90	0.72	eser	2.43	0.40	4.22	6.96

Teknolojik olarak yapılan deneysel çalışmalarda bu özelliğin olduğu görülmüştür. Doğal kil içeren hammadde su ile açılarak süzülüp, silt boyutundaki materyallerden arındırılmıştır. Bu arındırma sonucu boyama yeteneği yüksek yapı kazanmıştır. (Sakarya, N., Sakarya, B., 1993)

Astar kaplama deneyleri için kullanılması düşünülen Almanpınarı kili bol su ile açılarak 63 µm elekten geçirilerek içerisindeki kırıntılı yabancı maddelerden arındırılmıştır (Tablo 6), (Sakarya, N., Sakarya, B., 1993)

Tablo 5, Süzülerek ve elenerek zenginleştirilmiş Almanpınarı kilinin Kimyasal Analizi (AYTER, R. 2003)

Almanpınarı kilinin Kimyasal Analizi (Süzülmüş 63 mikron)								
SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	TiO ₂	Ca O	MgO	Na ₂ O	K ₂ O	A.Z.
50.74	26.93	9.98	-	0.037	2.51	0.057	7.17	2,421

Yukarıdaki değerlerden anlaşılacağı gibi, kil bünyesindeki Fe₂O₃ oranı artmaktadır.

Tablo 6, Almanpınarı kilinin Fiziksel Analiz Değerleri (AYTER, R. 2003)

Almanpınarı kilinin Fiziksel Analiz Değerleri		
-Fırınlama Sıcaklığı	Fırınlama Rengi (Munsell)	% Küçülme
800°C	Kiremit kırmızısı (10R5/8)	10
1040°C	Koyu kiremit kırmızısı (10R4/8)	12
1100°C	Kırmızı-kahverengi (10R4/6)	15

2) Osmaniye Paleosölü

Osmaniye ili Karaçay bölgesinde bulunan Paleosol kara yolunun hemen yanında Ofiyolitler üzerinde oluşmuş yer yer konglamera ve breş ile karışık olarak görülmektedir. (Sakarya, N., Sakarya, B., 1993)

Yüksek oranda Demiroksit ve Magnezyumoksit içermesi taşınarak depolanan malzemenin Amanos dağlarındaki serpantinitle ana kayadan ayrışarak biriktiğini göstermektedir. (Sakarya, N., Sakarya, B., 1993)

Silt boyutunda serpantin kil ile sıkışması sonucu sert iyi çimentolaşmış fakat su ile dağılan yapıda olduğu gözlenmiştir. Yüksek Fe ve Magnezyumoksit, düşük CaO, Na, K, yüksek sıcaklıklara dayanıklı (1150°C) seramiklerin yapımında çok iyi dolgu maddesi olarak kullanılabileceğini göstermektedir. (Tablo 7, 8), (Sakarya, N., Sakarya, B., 1993)

Tablo 7, Osmaniye Paleosölü kimyasal analizi (Öğütülüp süzülmemiş) (AYTER, R. 2003)

Osmaniye Paleosolu elementel kompozisyonu (Öğütülüp süzülmemiş)								
SiO ₂	Al ₂ O ₃	TiO ₂	Fe ₂ O ₃	CaO	MgO	Na ₂ O	K ₂ O	A.Z.
52.13	14.18	0.18	9.26	1.13	10.85	0.60	0.87	10.80

Tablo 8, Osmaniye Paleosolu Fiziksel Analiz Değerleri (AYTER, R. 2003)

Osmaniye Paleosolu Fiziksel Analiz Değerleri		
Fırınlama Sıcaklığı	Fırınlama Rengi (Munsell)	% Küçülme
900 °C	Kiremit Kırmızısı	9
1040 °C	Kırmızı Kahverengi	10
1100 °C	Kahverengi	12

3) Adana-Salbaş Kili

Seyhan Baraj Gölü çevresinde Simektit'çe zengin Salbaş ve Menekşe Kilinin yer yer silt materyali ile ardalanmalar gösterdiği, Silt tabakaları bulunmaktadır. 4.144.) (Tablo 4.27.) Seramik çalışmalarında bu silt içeren materyal çamur karışımlarında kullanılmış ve olumlu sonuçlar alınmıştır.

Tablo 9, Salbaş Kili Kimyasal Analiz Değerleri (AYTER, R. 2003)

Salbaş Bölgesi Kilinin Yaş Yöntemle Yapılan Kimyasal Analiz Değerleri								
SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	TiO ₂	CaO	MgO	Na ₂ O+K ₂ O	SO ₄	A.Z.
45,5	13,5	5	-	14,75	4	3,75	1,75	11,75

Salbaş Kili örneğinde çok gözlenen karbonatlı mineral kalsittir. Çalışılan örneklerin CaCO₃ düzeyleri %8-15 sınırlarını aştıkları için, düşük sıcaklıklarda hidroksit dönüşümü oluşturmuştur. Hidroksit oluşumu kil hammaddesinin öğütülmesi ile önenebileceği gibi, yapılan seramiklerin yavaş fırınlanması ve fırınlama süresinin uzatılması ile yaklaşık olarak 900°C sıcaklığın üzerinde fırınlanması gibi reaksiyonları gerçekleştiren uygulamalar ile önenebilir. Bu durum çamurlarda bulunan homojen dağılmış karbonatlı bileşiklerin parçacık büyüklüğü 20-40 µm geçmediği durumlarda hidroksit oluşumunu önlemektedir.

Parçacık boyutu dağılım analizinde örneklerin uygun oranda kil içerdikleri saptanmış ancak, Salbaş formasyonunun mineralojik olarak kil tipinin yüksek oranda

simetrikli olması plastiklik yeteneğinin yüksek olmasının nedeni olarak açıklanabilir. Bazı bölgelerde silt oranının yükselmesi ile plastiklik yeteneği azalmaktadır.

Salbaş Formasyonundan alınan örnekte yapılan parçacık büyüklüğü dağılımında kil ve silt oranları, birbirine çok yakın iken kum oranı düşük çıkmıştır. Materyalin bünyesi silt'li kildir. Bu durum Salbaş kilinin düşük sıcaklıkta seramik yapılabilir malzeme olduğunu göstermektedir.

4) Adana-Menekşe Serisi Kili

Menekşe Serisi kil içeren toprakları ve aralanma gösterdiği silt; Pliyosen yaşlı, sığ denizel koşullarda oluşmuş bir çökeldir. Çukurova Üniversitesi'nin 3 km kuzeyinde Menekşe köyü bölgesinden alınmıştır. Silt'li kil ise Karaömerli Köyü'nün kuzeyinden alınmıştır.

Bu çökeller sık sık kumtaşı, kil taşı aralanmaları göstermektedir. Çalışmada kullanılan materyaller çökellerin yüksek kil içeren bölgelerinden profil yüzeylerinden alınmıştır. Silt'li kil ise teknolojik olarak öğütülmeye gereksinim duyulmayacak düzeyde küçük parçacık boyutuna sahip bölgelerden alınmıştır.

Tablo 10, Menekşe kilinin yaş yöntemle yapılan kimyasal analizi (AYTER, R. 2003)

Menekşe Serisi Kilinin Yaş Yöntemle Yapılan Kimyasal Analiz Değerleri									
Hammadde	SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	TiO ₂	CaO	MgO	Na ₂ O	K ₂ O	K.K.
Menekşe	47,2	15,2	6	-	18-30	-	2,80	2,60	

Kırmızı ve Beyaz Çamur

Araştırmalar kil içeren topraklar ile hazırlanan çamurlar renklerine göre iki büyük gruba ayrılmaktadır. Bu gruplandırma Kırmızı Çamur ve Beyaz Çamur olarak yapılmaktadır.

6.4.2 Beyaz Çamur

Fırınlanmış rengi beyaz olan killer ile yapılan çamurlar olup genellikle kaolinitik kil minerali içerirler. 900°C ile 1200 °C sıcaklıkları arasında fırınlanmış renkleri beyaz ve bej rengini almaktadır. Genellikle kırığı beyaz olan seramiklerde kullanılmaktadır. Beyaz astar boya yapımında kuvars ile birlikte kullanılabilir.

Bu çalışmalarda beyaz renk elde etmek amacıyla astar olarak kullanılmıştır.

6.4.3 Yüzey Tasarımlarında Kullanılan Renklendirici Oksitler ve Pigmentler

Camsı tabakalar ve çamurlar renklendirilirken genellikle ekonomik olması bakımından pigmentler yerine oksitler kullanılır. Bunlar camsı tabakalarda ve çamurlarda camsı fazlar ile birleştirilerek renk vermesi ve camsı fazda tamamıyla çözülmesi ya da dağılması sağlanır.

Oksitler ve pigmentlerin renk verebilme yeteneği kimyasal yapıdaki eriticilerin cinsi ve oranına bağlı olarak değişiklik gösterir. (N.SAKARYA, Görüşme, 28 Mayıs 2004)

Pigmentler

Metal oksitlerin, Al_2O_3 ve SiO_2 ile yüksek sıcaklıklarda bileşik haline getirilmesi ile elde edilen renklendirici maddelerdir. Kalsinasyon sıcaklığına, metal oksitlerin cinsi ve oranına bağlı olarak renk oluşumu değişkenlik göstermektedir.

Çamur ve camsı tabakaların, oksitler ile elde edilemeyen renklerini elde etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Bu çalışmada Sarı, Siyah ve Gri renkte pigmentler kullanılmıştır.

Sarı renkli pigmentler (Zr. Pr) SiO_4 bileşimindedir.

Siyah renkli pigmentler ise (Co.Mn.Fe) SiO_4 bileşiminde 1300 °C sıcaklıkta kalsine edilerek hazırlanmıştır. (N.SAKARYA, Görüşme, 28 Mayıs 2004)

Krom Oksit (Cr_2O_3)

Genel olarak çamurları ve camısı tabaları krom yeşili denilen kendine özgü bir renge boyar. Yüksek ısılarda renk solmazlığı nedeni ile tabakaların renklendirilmesinde kullanılır. Her şart altında yeşil renk elde edilir. (N.SAKARYA, Görüşme, 28 Mayıs 2004)

Mangan Dioksit (MnO_2)

Pişirim sıcaklığına, fırın atmosferine ve özellikle çamurun ve camısı tabakanın kimyasal bileşimine göre değişken renkler verirler. Kil içeren toprakların fırınlanmış renklerinin koyulaşmasına ve siyah renk almasına neden olur. Kullanım oranlarına bağlı siyah çamurlar ve astarlar yapılır.

Bu çalışmada MnO_2 ile siyah renkler elde edilerek kullanılmıştır. Doğada MnO_2 içeren fırınlanma sonrası siyah renk veren kil içeren topraklar bulunmaktadır.

Neolitik Çağ'da Çatalhöyük'te bulunan seramiklerde bu renk tonu görülmektedir. Beyaz veya kırmızı fırınlanan topraklarda yaklaşık % 10-20 katkı çamuru veya astar tabakayı siyaha dönüştürmektedir. (N.SAKARYA, Görüşme, 28 Mayıs 2004)

Demir Oksit (FeO , Fe_2O_3)

Deneysel çalışmalarda ve tasarım çalışmalarında Osmaniye-Almanpınarı kırmızı kili ile Osmaniye-paleosolu kırmızı kili kullanılmıştır. Her iki kil içeren toprakta yaklaşık % 9.5 düzeyinde Fe_2O_3 bulunmaktadır.

Demir Oksit fırınlama sonrasında çamurlara ve astarlara açık kiremit kırmızısından koyu kahverengine kadar renk vermektedir. Çalışmalardaki kırmızı renkler bu oranda Fe_2O_3 içeren topraklar ve Fe_2O_3 toz halde kullanılmıştır.

Kırmızılık düzeyini artırmak için ayrıca Fe_2O_3 katkısı % 50 oranında yapılmıştır. (N.SAKARYA, Görüşme, 28 Mayıs 2004)

Titan Dioksit (TiO_2)

Topraklarda bulunan TiO_2 fırınlandıktan sonra sarımsı bej rengi vermektedir. Beyaz renk istendiğinde ANATAS yapısındaki TiO_2 oksit olarak astarda beyaz renk elde oluşturmak için kullanılmıştır.

Deneysel Çalışmalarda ve Tasarımlarda mağara duvarlarındaki etkiyi elde etmek için, oksit tek başına boya gibi kullanılmış ve malzeme fırınlanmıştır. (N.SAKARYA, Görüşme, 28 Mayıs 2004)

BÖLÜM VII

MAĞARA RESİMLERİNİN SERAMİK MALZEME İLE YORUMLANMASIYLA İLGİLİ DENEYSEL ÇALIŞMALAR

Bu bölümde, Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemleri kapsamında yer alan mağara resimlerinin seramik malzeme ile yorumlanma olanakları küçük boyutlardaki deneysel çalışmalar ile irdelenmiştir.

Mağara resimlerinde kırmızı, kahverengi, siyah, sarı renkler sıkça kullanılmıştır. Bu renkler; Paleolitik çağda doğadan kolayca bulunabilen materyallerden elde edilmiştir. Bu malzemeler ile yapılan resimlerde fırça olarak kullanılan tüy, ağaç dalı gibi basit gereçlerle ya da parmak ile, uygulaması kolay teknikler kullanılmıştır.

Bu bölümdeki deneysel çalışmalarda, mağara resimlerinin seramik dekorasyon tekniği ile nasıl oluşturulacağı ve teknik farklılıkların nasıl aşılacağı konusundaki araştırma çalışmalarını içermektedir. Seramik çalışmalarda boyar madde olarak, doğada yaygın olarak bulunmaları nedeniyle kil içeren topraklar kullanılmıştır. Benzer malzemelerin mağara resimlerinde de kullanıldığı düşünülmektedir. Oksitler ve renkli pigmentler az oranda kullanılmıştır.

Deneysel çalışmalarda iki teknik kullanılmıştır.

-Yüzeyi başka renklerle kaplama

-Kaplanan yüzeyi kazıyarak resimsel etki oluşturma.

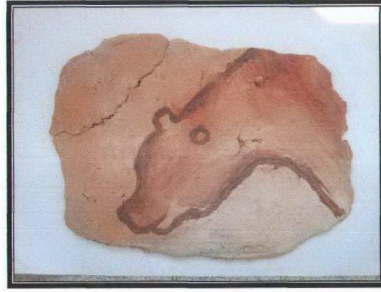
7.1 Farklı Tekniklerle Boya Sürülerek Oluşturulan Çalışmalar

İlkel tekniklerle ve en yalın materyallerle uygulanan mağara resimlerinin; seramik malzeme ile yorumlamasına yönelik deneysel çalışmalarda, benzer yöntemler uygulanması amaçlanmıştır. Bu nedenle malzeme ve yöntem saptamalarında aynı yalınlığa dikkat edilmiştir. Boya materyalleri parmak veya fırça ile sürülmüş ve süngerlerle tamponlama yapılmıştır.

7.1.1 Deneysel Çalışmalar 1

Chauvet Mağarası'nda yer alan mağara ayısı figürü, seramik malzeme olarak kırmızı kil, şamotlu çamur ve beyaz çamur kullanılarak yorumlanmıştır. Çalışmanın zemininde şamotlu çamur kullanılırken, sağ alt köşedeki beyaza yakın gri etkiler beyaz çamurun şamotlu çamur zeminine kalın bir biçimde kaplanması ve uygulanmasıyla elde edilmiştir. Ayı figürünü meydana getiren, yer yer kalınlık gösteren kırmızı çizgisel

etkiler, çalışma henüz kurumadan kırmızı kilin bir boya malzemesi olarak fırça ile sürülmesi ile elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan Almanpınarı kili bünyesindeki Demir oksit'in renklendirme etkisinden yararlanılmıştır.

Resim 260, Mağara ayısı figürü (deneysel çalışmalar 1)

Seramik çamurlarında firinlama sonrasında renk değıştirme özelliği bulunmaktadır. Koyu kahverengi renk veren kırmızı kil, firinlanma sıcaklığına göre farklı kırmızı renk dağılımı göstermektedir. Firinlama sıcaklığı arttıkça, renk daha fazla koyulaşmaktadır. Açık gri renk tonunda bulunan şamotlu çamur, pişme sonrasında pembeden, bej rengine kadar bir renk dağılımı göstermektedir.

Resim 261, Resim 270'den ayrıntılar

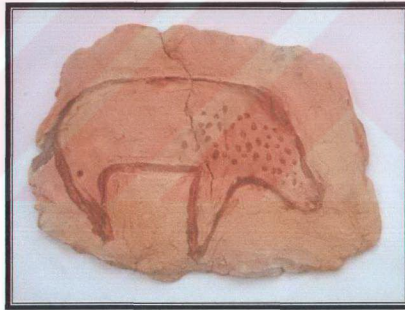
Çalışmada yer alan çizgilerle, figür arasındaki açık kırmızı renk tonları, kırmızı kil ve şamotlu çamurun çalışma kurumadan yapılmasıyla elde edilmiştir.

Çalışmada, mağara duvarlarındaki kaya etkisini seramik yüzeyde elde etmek için, seramik çamurun plastik özelliklerinden yararlanılmıştır. Yüzey, kaya dokusu gibi işlenmiş ve çalışmanın üst sol köşesi kırılarak, kayalarda bulunan çatlak ve kırık etkisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Aynı etkiyi sağlamak için, figürün boyun kısımlarında bulunan yüzeye, çalışmanın arka yüzeyinden elle basınç uygulanarak daha küçük çatlaklar elde edilmiştir.

Çalışma doğal ortamda kurutulduktan sonra 900 °C 'de Bisküvi pişirimi yapılmış, Bisküvi pişirimi sonrasında başka uygulamalar yapılmaksızın çok ince camsı tabaka kullanılarak 1040 °C 'de II. kez fırınlanmıştır.

Seramik malzemenin işlenebilir ve renklendirilebilir yapısı ile doğal taş dokusu görünümü ve diğer etkileri ile Paleolitik Çağ mağara resimlerini anımsatan renklendirilmiş objeler elde edilmiştir.

7.1.2 Deneyisel Çalışmalar 2

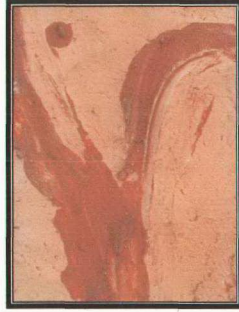

Resim 262, Mağara ayısı figürü (deneysel çalışmalar 2)

Chauvet Mağarası'nda bulunan çalışmadaki ayı figürü, seramik malzeme olarak Almanpınarı kırmızı kili ve şamotlu çamur kullanılarak yorumlanmıştır.

Şamotlu çamur üzerinde kırmızı kil, parmak ve fırça ile boya olarak kullanılmıştır. Deneyisel çalışmalarda, kırmızı kilin şamotlu çamur ile uyumu ve küçülmelerinin etkisi

irdelenmiştir. Her iki çamurun, küçülme farklılığına karşı kullanılabilceği görülmüştür.

Resim 263, Resim 272'den ayrıntı

Çalışmanın alt bünyesi olarak şamotlu çamur kullanılmıştır. Kaya dokusu etkisi elde edilmek için, malzemenin plastik özelliğinden yararlanılmıştır. Ayı figürünü oluşturan kırmızı çizgisel etkiler, kırmızı kilin boya malzemesi olarak kullanılması sonucu elde edilmiştir. Figürün başında bulunan benekler de, yine kırmızı kilin kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Deneysel çalışmalardaki çatlamlar, doğal kayaç görünümü oluşturmak amacıyla bilinçli olarak oluşturulmuştur. 900 °C 'de bisküvi fırınlaması sonrası başka bir müdahale yapılmaksızın, çok ince camsı tabaka kullanılarak 1040 C sıcaklıkta II. kez fırınlanma yapılmıştır.

7.1.3 Deneysel Çalışmalar 3

Resim 264, Mamut figürü (deneysel çalışmalar 3)

Lascaux Mağarası'nda bulunan çalışmadaki mamut figürü, Şamotlu çamur üzerinde Almanpınarı kırmızı kili ve titandioksit kullanılarak deneysel çalışma yapılmıştır.

Resim 265, Mahmut figüründen ayrıntı

Mamut figürünü oluşturan kırmızı çizgisel etkiler, kırmızı kilin boya malzemesi olarak kullanılması sonucunda elde edilmiştir.

Figürün içindeki beyaz renk, titan oksit kullanılarak sağlanmıştır. Bu etki orijinal çalışmada bulunmamaktadır. Güncel bir yoruma ulaşmak amacıyla, deneysel çalışmada kullanılmıştır. Çalışmanın çatlaması kaya yarıklarını elde etmek için bilinçli olarak yapılmıştır.

7.1.4. Deneysel Çalışmalar 4

Lascaux Mağarası'nda bulunan geyik figürü; şamotlu çamur üzerinde , beyaz çamur kaplanarak yapılmıştır. Bakır oksit, mangan oksit, ve titan oksit ile fırça kullanılarak resmedilmiştir.

Alt bünyede şamotlu çamur kullanılmıştır. Sarımsı bej rengi etkiler, beyaz çamurun yüzeye ince bir tabaka şeklinde kaplanması ile elde edilmiş; yüzeyin üst kısmındaki diğer taraflara göre daha beyaz görünen etkiler, titan oksit kullanılarak elde edilmiştir. Geyik figüründe kullanılan siyah renk etkisi, Mangan ,Oksit ile Bakır Oksidin eşit miktarda karıştırılması ile elde edilmiştir. Kurumaya bırakılan çalışma; mağara duvarlarında bulunan çatlak ve yarık etkilerini elde etmek için çalışma ikiye kırılmıştır. 900 °C 'de bisküvi pişirimi yapıldıktan sonra başka hiçbir uygulama yapılmaksızın çok ince camsı tabaka ile kaplanarak 1040 °C 'de II. kez fırınlanmıştır.

Resim 266, Geyik figürü (deneysel çalışmalar 4)

Seramik çalışmalarda camı tabaka ile kaplamanın amacı, metal oksitlerin seramik yüzeye yapışmasını ve az da olsa çözülerek renk etkisini göstermesidir. Beyaz çamur ile bakır ve mangan oksitin etkisi ile güncel yorumlarda etkili sonuçlar alınabileceği görülmüştür.

Resim 267, Geyik figüründen ayrıntılar

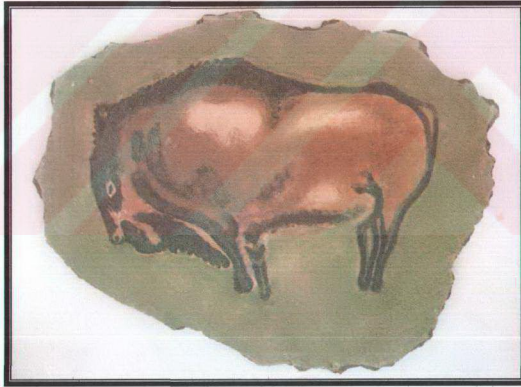
7.1.5 Deneyisel Çalışmalar 5

Altamira mağarasından alınan figürle yapılan deneyisel çalışmalarda; şamotlu çamur üzerinde, Şalbaş kili, Almanpınarı kırmızı kili, beyaza yakın bej rengi pişme rengi gösteren sert çini çamuru ile renk veren mangan oksit, krom oksit ve siyah pigment kullanılmıştır.

Pigment; demir, mangan ve krom oksit'in 1250 °C sıcaklıkta kalsine edilip öğütülmesi sonucunda elde edilmiş, siyah renk veren inorganik boyadır.

Figürü oluşturmak amacıyla, koyu bölgelerine şamotlu kil ile mangan dioksit eşit oranda karıştırılarak elde edilen siyah çamur kullanılmıştır. Mangan içerikli killer, yeryüzünde doğal olarak yaygın bir biçimde bulunmaktadır.

Bizon figüründeki hacimsel etkileri oluşturabilmek için kırmızı kil, boya gibi sünger ile tamponlanarak kullanılmıştır. Açık renk bölgeler için beyaz çamurdan yararlanılmıştır. Yer yer bu malzemeler belirli oranlarda karıştırılarak, renk tonları elde edilmiştir. Koyu siyah bölgeler pigment kullanılarak etkisi güçlendirilmiştir.

Resim 268, Bizon figürü (deneyisel çalışmalar 5)

Fon'da yeşil renk veren krom oksit kullanılmıştır. Yeşil rengin kullanılması deneyisel amaçlı olup, güncel yorumlamalarda kullanabilirliğinin araştırılmasına

yöneliktir. Görsel olarak; yeşil renkte, doğal kil içeren topraklar olmasına karşın, fırınlandığında organik olan yosun ve bitki kökleri gibi maddeler yanmaktadır. Bu durumda yeşil renk, yalnızca krom oksit ile sağlanabilmektedir.

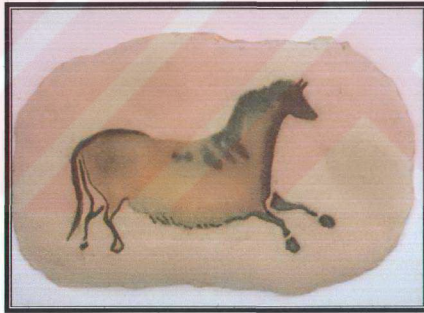
Yeşil renk etkisine, Paleolitik Çağ Mağara resimlerinde rastlanmamaktadır. Bunun nedeni olarak Prof. Dr. Nermin SİNEMOĞLU; yeşil renk veren maddelerin organik materyaller olduğu ve günümüze kadar ulaşamayabileceği görüşünü savunmaktadır.

Çalışma, çok ince camsı tabaka kullanılarak 1040 °C'de II. kez fırınlanmıştır.

7.1.6 Deneyisel Çalışmalar 6

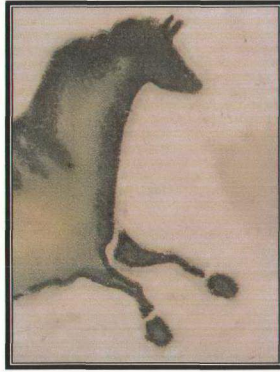
Lascaux Mağarası'nda bulunan "Çin Atı" figürü; seramik malzeme olarak şamotlu çamur, titan oksit ve farklı renk pigmentleri kullanılarak, fırça ve tamponlama teknikleri kullanılarak yorumlanmıştır.

Renk pigmentleri, seramik teknolojisinde renk veren oksitlerin kalsinasyonu ile elde edilmektedir. Bu işlem rengin kalıcı olabilmesi için 1350-1400 °C 'de sıcaklıkta çeşitli Alüminasilikat içerikli maddeler ile metal oksitlerin fırınlanması sonucu elde edilmektedir.

Resim 269, Çin Atı figürü (deneysel çalışmalar 6)

Çalışmanın zemininde şamotlu çamur kullanılmıştır. Çalışma henüz kurumadan pigmentler yardımıyla figür oluşturulmuştur. Renkler, bazı bölgelerde birbirleriyle kaynaşarak çalışmaya hacimsellik kazandırılmıştır. Çalışmanın zemininde titan oksit kullanılmıştır. Titan oksidin çamur ile karışması sonucu, beyaz renk etkisi elde edilmiştir.

Resim 270, Resim 279'dan ayrıntı

Kuruma işlemi sonrası çalışma, 900 °C'de fırınlanmıştır. Daha sonra çok ince camsı tabaka kullanılarak 1040 °C'de II. kez fırınlanmıştır.

7.2 Kazıma tekniği kullanılarak oluşturulan çalışmalar:

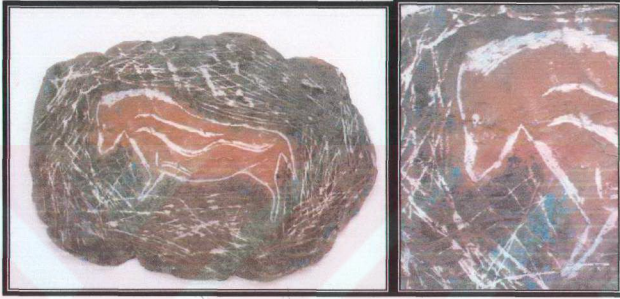
Seramik yüzeyi dekorlama amacı ile, değişik renklerdeki çamurlarla kaplama düşüncesi, seramiğin tarihi kadar eskidir. Yüzeyi başka bir madde ile kaplama tekniğine, astarlama denir. İki amaca yönelik bu işlem, önceleri basit geometrik desenler için uygulanmıştır. Astar olarak kullanılan sulandırılmış çamurun renk veren oksitlerle boyandıktan sonra kullanma tekniği, 17. ve 18. yüzyıllarda bir sanat olarak gelişmiştir. Desenler, sadece zeminden farklı renkteki astarın kullanılması ile elde edilmeyip, astar yüzey kazınarak çizgisel ya da lekesel etkiler elde edilme düşüncesi de, en az astar boyama tekniği kadar eskiye dayanmaktadır.

Resim 271, Chauvet mağarası kazıma resimleri Chauvet Mağarası web sitesi

Bu düşünce, bilinen en eski resimlerin var olduğu Chauvet mağarasındaki atlar panelinde yer almaktadır. Ocre Sarısı renkteki mağara duvarlarının, yağmur suları ile taşınan kil mineralleri ve diğer karbonatlı materyaller ile kaplanması sonucu oluşan yüzey, Paleolitik Çağ'da yaşayan ressam larca resim yapmak için kullanılmıştır. Koyu renkteki üst tabaka, sert gereçler ile kazınarak, alttaki daha açık bölümlerin görünmesi sağlanarak, çizgisel at resimleri yapılmıştır. Bu bölümde yer alan deneysel çalışmalarda, Paleolitik Çağ resimleri kazıma tekniği ile yorumlanmaya çalışılmıştır.

7.2.1 Deneysel Çalışmalar 7

Resim 272, At figürü (deneysel çalışmalar 7) ve ayrıtı

Çalışma Chauvet Mağarası'nda bulunan kazıma tekniği ile oluşturulmuş at figüründen yola çıkılarak; beyaz çamur, Almanpınarı kırmızı kili, mavi, siyah, koyu kahve renklerde pigmentlerin kullanılarak kazıma ve boyama tekniği ile yapılmıştır.

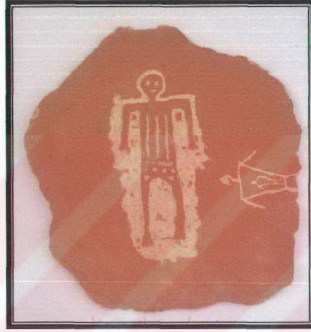
Çalışmanın zemininde beyaz renk etkisinden yararlanmak için, beyaz çamur kullanılmıştır. Beyaz çamurun parça küçüklüğünün az olması, kazıma işlemini kolaylaştırmaktadır. Zeminin üzeri henüz kurumadan, ince bir tabaka halinde kırmızı kil ile kaplanmıştır. Bir süre kurumaya bırakıldıktan sonra, kazıma tekniği ile figür çizilmiştir. Fon; mavi, koyu kahve, siyah ve gri pigmentlerle boyanmıştır. Çalışma 900 °C 'de bisküvi pişirimi yapılmıştır. Bisküvi pişirimi sonrasında, çalışma üzerinde bulunan pigmentler suyla yıkanarak, farklı bir renk etkisi elde edilmeye çalışılmıştır. Camsı ince tabaka henüz uygulanmadığı için, çalışma buna imkan vermiştir. Kompozisyonu hareketlendirmek için fon üzerinde değişik yönlerde çizgiler kazınarak çizilmiştir.

Çalışma çok ince camsı tabaka kullanılarak 1040 °C'de II. kez fırınlanmıştır.

7.2.2. Deneyisel Çalışmalar 8

Kazıma tekniği ile figür oluşturabilmenin olanaklarını araştırmak amacıyla, şamotlu çamur ve Osmaniye Paleosolu kırmızı kili kullanılarak çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmada; deneyisel çalışma 7'den farklı olarak zeminde sert çini çamuru yerine şamotlu çamur kullanılmıştır. Bisküvi pişirimi yapılmadan yapılan uygulamalarda, diğer çalışmada sert çini çamurunun yumuşak yapısı ve küçük tanecik yapılı olması nedeniyle daha kolay çizimler yapılırken, bu çalışmadaki şamot tanecikleri yüzünden düz çizgiler, keskin hatlar oluşturmaya olanak sağlamamıştır.

Resim 273, Deneyisel çalışma 8

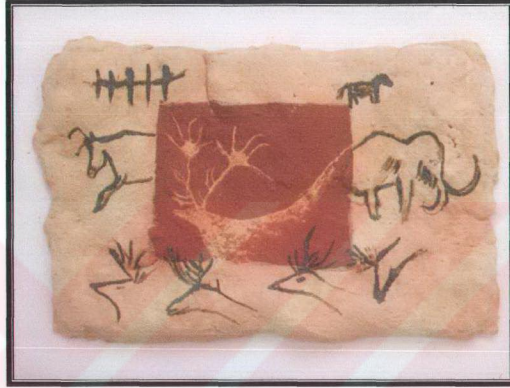
900 C 'de 1. fırınlama yapılmıştır. Çalışmada camsı tabaka kullanılmamıştır.

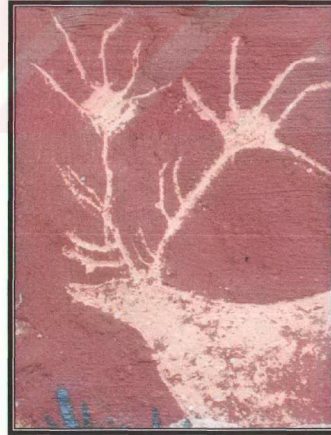
Resim 274, Resim 283'den ayrıntı

7.2.3 Deneyisel Çalışmalar 9

Deneyisel çalışmada, farklı mağaralarda bulunan figürler bir arada kullanılmıştır. Çalışma şamotlu çamur ile yapılmıştır. Orta bölgeye ince bir tabaka halinde Almanpınarı kırmızı kili ile, kalan bölgeler de yine ince şekilde beyaz çamur ile kaplanmıştır. 900 °C 'de I. fırınlama yapılmıştır. Çalışma I. Fırınlama işlemi yapılan plakanın üzerine yapılmıştır.

Resim 275, Farklı mağaralardan figürlerin kullanıldığı çalışma (deneyisel çalışma 9)

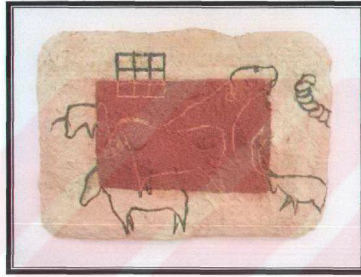

Resim 276. Resim 285'den ayrıntı

Diğer çalışmalarda figürler, bisküvi pişirimi yapılmadan önce kazınmıştı. Bu çalışmada pişirim sonrası sertleşen kırmızı çamur tabakasının kazıma tekniği ile işlenebilirliği araştırılmıştır. Kazıma tekniği uygulanırken, sertleşme nedeni ile kazıma yapılırken zorluk çekilmiş, ancak, diğer tekniklere göre iyi sonuçlar alınmıştır.

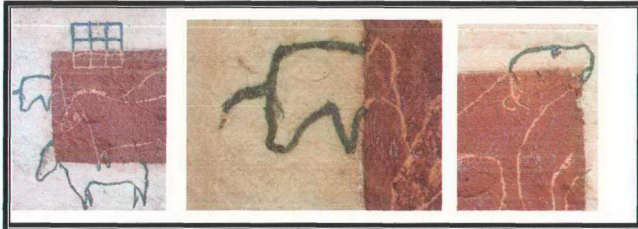
Diğer figürlerdeki siyah çizgiler için daha önceki çalışmalarda, eşit oranda mangan oksit ile bakır oksit kullanılırken; bu çalışmada, eşit oranlarda kırmızı kil, Mangan ve Bakır oksit karışım kullanılmıştır. Figürler fırçayla oluşturulduktan sonra çalışma biraz daha kalın camsı tabaka ile kaplanarak 1040 °C sıcaklıkta II. kez fırınlanmıştır.

7.2.4 Deneyisel Çalışmalar 10

Resim 277, Farklı mağaralardan figürlerin kullanıldığı çalışma (deneysel çalışma 10)

Deneyisel çalışma 9 ile benzer özellikler gösteren bu çalışmada, farklı mağaralardan alınan figürler; kırmızı çamur, şamotlu çamur, sert çini çamuru, siyah renk elde etmek için hazırlanan eşit miktarda kırmızı çamur, mangan oksit ve bakır oksit kullanılarak yorumlanmıştır.

Resim 278, Resim 287'den ayrıntılar

Çalışmanın orta bölgesine kırmızı çamur, dikdörtgen biçiminde ince bir tabaka biçiminde sürülmüştür. Kalan bölgedeki beyaz etkiler, sert çini çamurunun ince olarak sürülmesi ile elde edilmiştir. Çalışma 900 °C'de bisküvi pişirimi yapılmıştır.

Kırmızı alan içindeki figürler kazınarak, dışındaki alandaki siyah çizgisel resimler, hazırlanan karışımın sürülmesi ile elde edilmiştir. Çalışma, biraz kalınca bir camısı tabaka ile kaplanarak 1040 °C'de fırınlanmıştır. Camısı tabaka kalınlaştıkça kırmızının renk kuvvetinin arttığı, siyah çizgilerin ise, içindeki bakır oksitten kaynaklı olarak yer yer yeşil renk özellikleri gösterdiği gözlemlenmiştir.

7.2.5. Deneyisel Çalışmalar 11

Resim 279, Geyik ve adam figürü (deneysel çalışma 11)

Kaya resimlerinden yola çıkılarak tasarlanan bu çalışmada, siyah renk etkisini elde etmek için hazırlanan eşit miktarda kırmızı çamur, mangan oksit ve bakır oksit içeren karışım ve şamotlu kıl kullanılmıştır.

Çalışmanın zemininde şamotlu çamur kullanılmıştır. Açık ve koyu renklerin zıtlığından yararlanarak daha belirgin figürler yapmak için, çalışmanın tüm yüzeyine siyah karışım ince tabaka halinde uygulanmıştır. Bisküvi pişirim yapılmadan, çalışmadaki figürler kazıma tekniği ile oluşturulmuştur. 900 °C 'de bisküvi pişirimi yapılmış, camısı tabaka kullanılmadan tekrar 1040 °C 'de fırınlanmıştır.

Resim 280 ,Resim 289'den ayrıntı

7.2.6. Deneysel Çalışmalar 12

Resim 281, Bizon figürleri (Deneysel çalışma 12)

Deneysel çalışma 11 ile aynı malzemeler kullanılarak oluşturulmuştur. Figürler Niaux mağarasındaki bizon figürlerinden alınmıştır.

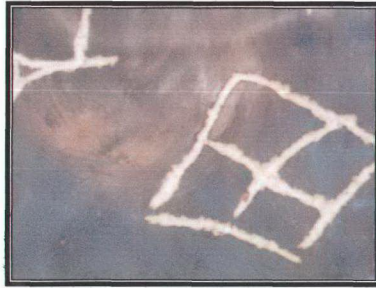

Resim 282, Resim 291'den ayrıntı

7.2.7. Deneyisel Çalışmalar 13

a

b

Resim 283, a-Şematik insan figürler ve b-ayrıntı (Deneyisel çalışma 13)

Norveç kaya resimlerinden yola çıkılarak tasarlanan çalışma, deneysel çalışma 11 ve 12 ile benzer özellikler göstermektedir. Diğer çalışmalardan farklı olarak; yüzeyde oluşturulan siyah alana yer yer Menekşe serisi kili uygulanarak farklı renk etkileri elde edilmiştir.

BÖLÜM VIII

PALEOLİTİK ÇAĞ ANLATIM YÖNTEMLERİNDEN YOLA ÇIKARAK, SERAMİK SANAT OBJE VE YÜZEYLERDE GÜNCEL YORUM ÇALIŞMALARI VE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

8.1 Tasarım Çalışması I

Paleolitik Çağ resimlerinin bulunduğu Chauvet Mağarası'nın farklı yerlerinde bulunan hayvan figürleri; bu tasarım çalışmalarında bir arada kullanılarak seramik malzeme ile yeniden yorumlanmıştır. Kompozisyon kurgulanırken mağara resimlerinde bulunan “mekansızlık” etkisi tasarıma aktarılmıştır. Paleolitik Çağ resimlerinde mekan bulunmamaktadır. Resim yapanlar için hayvan figürünün çizilmesi yeterlidir ve bütün ilgilerini hayvanlar üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Çizilen hayvanın nerede olduğu resimlendirilmeye gerek görülmemiştir. Ayrıca, Paleolitik Çağ resimlerinde figürler farklı boyutlarda üst üste çizilerek “karmaşık” bir görünüm elde edilmiştir. Resimler alttaki resim silinmeksizin defalarca üst üste uygulanmıştır. Tasarım çalışması oluşturururken Paleolitik Çağ resimlerindeki karmaşık görünüm aktarılmıştır.

Resim 284, Tasarım çalışması I

Çalışmada; Chauvet Mağarası'nda bulunan at, bizon, aslan, ayı, keçi, boğa ve ayrıca Paleolitik Çağa ait mamut figürü kullanılmıştır. Çalışma; 3.30 m eninde 1.45-1.60 boyundadır.

Resim 285, Tasarım çalışması I'in 2. pişirim sonrasında düzenlenmesi

Seramik malzeme olarak; şamotlu çamur, kırmızı çamur, mangan dioksit, demir oksit, bakır oksit, titan dioksit, gri ve yeşil renk pigmentleri kullanılmıştır.

Resim 286, Tasarım çalışmasının sol bölümünde yer alan figürler

Resim 287, Tasarım çalışmasının sağ bölümünde yer alan figürler

Çalışmanın zemini şamotlu çamurla oluşturulmuştur. Yüzeyde özellikle kenar bölgelerde; kaya dokusu elde etmeye yönelik biçimlendirmeler yapıp, yer yer yükseltmeler oluşturulmuştur. Orta bölgede; Paleolitik Çağ'da düz yüzeylere resim yapıldığı düşünülerek, yüzey şekillendirilmiştir.

Resim 288, Tasarım çalışmasında orta bölümde yer alan figürler

Resim 289, Tasarımda yer alan ayı figürü

Figürler zemine, çamurlar kurumadan çizilip, boyanmıştır. Siyah alanlarda %50 mangan dioksit, %50 bakır oksit karıştırılarak elde edilen karışım kullanılmıştır. Siyah renk, çizgisel olarak kullanıldığı gibi farklı tonlar elde etmek içinde kullanılmıştır. Kırmızı renk elde etmek için %50 kırmızı çamur, %50 demir oksit karıştırılmıştır. Yoğun olarak demir içerdiği için, Kırmızı çamur yüksek pişirim sonrası kırmızı ve kahverengi renk tonlarını fırınlama sıcaklığına bağlı olarak almaktadır. İçeriğindeki demir oranı artırılarak, daha fazla kırmızı renk elde etmek hedeflenmiştir. Karışım çizgisel olarak kullanıldığı gibi, bazı figürlerin içi bu karışımla renklendirilmiştir. Çalışmadaki açık koyu dengesini sağlamak için; fon, titan dioksit ile boyanmıştır.

Resim 290, Ayı figüründen yakın plan görünüm

Çalışma şekillendirildikten sonra, kurumaya bırakılmış; kuruma işleminden sonra kaya çatlak ve yarıklarının etkisini elde etmek için çalışma kırılarak, parçalara ayrılmıştır, bu işlem sonrasında 900 °C sıcaklıkta bisküvi pişirim yapılmıştır.

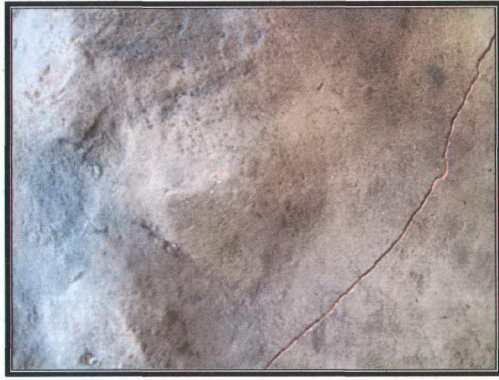

Resim 291, Mamut figüründen yakın görünüm

Bisküvi pişirimi sonrası, kenarlardaki kaya dokularının yüzey üzerindeki gözeneklerine toz halindeki mangan oksit'in girmesi sağlanarak, doku etkisinin daha belirginleştirilmesi sağlanmıştır.

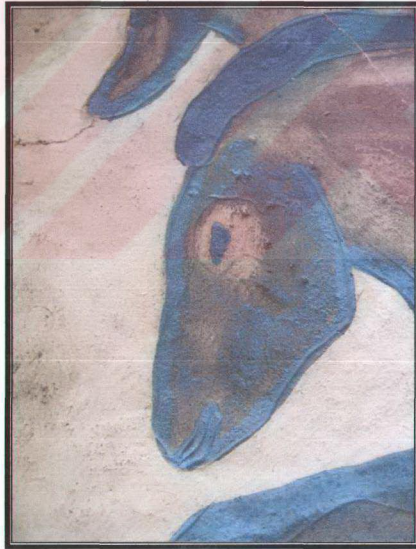

Resim 292, Tasarımda yer alan keçi figürü

Resim 293, Tasarımda yer alan kaya dokusu

Çalışma çok az camsı tabaka (sır) kullanılarak, 1040 °C sıcaklıkta II.kez fırınlanmıştır.

Resim 294, At figüründen yakın plan görünüm.

Resim 295, Boğa figüründen yakın plan görünüm

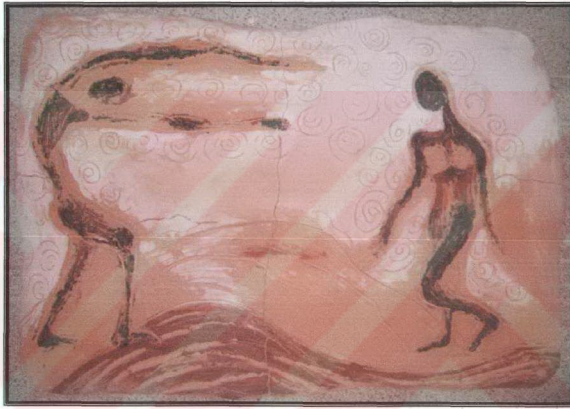
Tamamlanan çalışmada, mağara resimleri figürlerindeki hareket etkisini gözlemek mümkündür. Renklerde, siyah, kırmızı, beyaz, bakır oksit'ten ve pigmentin oluşturduğu yeşil renk tonları bulunmaktadır. Çalışmada, soğuk ve birbirine yakın renk tonu hakim olup, açık koyu kontrastından (zıtlığından) yararlanılarak renk armonisi oluşturulmuştur. Kenar bölgelerdeki kaya dokusu, mangan oksit ile daha belirginleştirilerek, resmi çerçeveleyen bir etki oluşturulmuştur. Deneysel çalışmalar ile elde edilen sonuçlar tasarıma aktarılmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Resim 296, Kaya dokusun ve keçi figüründen yakın plan görünüm

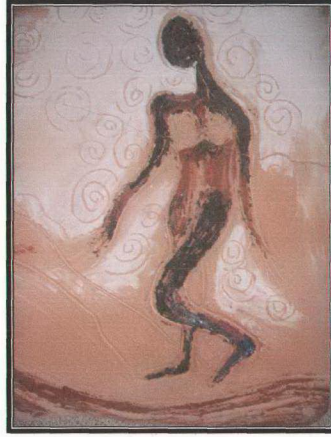
8.2 Tasarım Çalışması II

Yapılan deneysel çalışmalardan elde edilen veriler, resimsel etki oluşturabilmesi için farklı tekniklerde yorumlanmaya çalışılmıştır. Tasarım çalışması II, III ve IV'te aynı figüratif çizim anlayışıyla, benzer teknik ve malzeme kullanılmıştır. Bu çalışmalarda malzeme olarak şamotlu çamur, kırmızı çamur, titan dioksit kullanılmıştır. Siyah renk için; bakır oksit, mangan dioksit ve kırmızı çamur eşit miktarda karıştırılarak kullanılmıştır. Şamotlu çamurun açık pembe ve beje yakın renginden, fon olarak yararlanılmıştır. Fon, yer yer titan dioksitle açıklaştırılmıştır. Kırmızı rengin tonlarından da mekan duygusu yaratmak için yararlanılmıştır.

Resim 297, Tasarım çalışması II

Tasarım II'de biri kadın diğeri erkek iki figür yer almaktadır. Figürlerde avcı üslupdaki mağara resimlerinden esinlenerek, stilizasyona ve deformasyona gidilmiştir. Erkek figürün kolları olması gerekenden daha uzun yapılarak, figürde devinim elde edilmiştir. Kollarda yer alan kesik kesik siyah çizgisel lekeler devinimi artırmaktadır. Zemindeki beyaz alanlarda uygulanan dekoratif amaçlı halkalar da devinime yardımcı olmaktadır. Figürler, kırmızı renk ve siyah renklerle oluşturulmuştur.

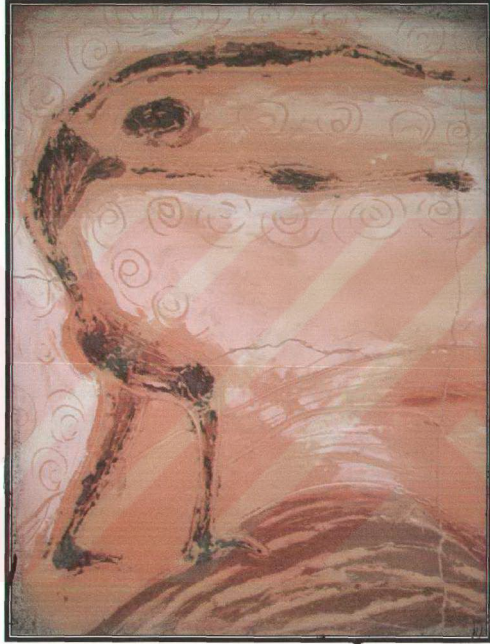
Resim 298, Tasarım Çalışması II "Kadın figürü"

Kadın ve erkek figürünü ayırt edilebilmesi için, kadın figüründe feminel etkiler yakalanmaya çalışılmıştır. Stilizasyondan dolayı, figürlerin baş kısmı aynı ve yalınlaştırılmıştır. Kadın figürünün göğüs kısmı abartılmayıp, yeri fon renginde bırakılmıştır. Sol ayağı olması gerekenden biraz daha uzun yapılmış ve ileriye doğru yavaşça hareket edecekmiş hissi uyandırmaktadır. Figürün kollarını ve ayaklarını kullanım biçimi narin ve zariftir. Bu sayede istenilen feminel etki yakalanmıştır.

Resim 299, Tasarım Çalışması II "Kadın figürü" ayrıntı

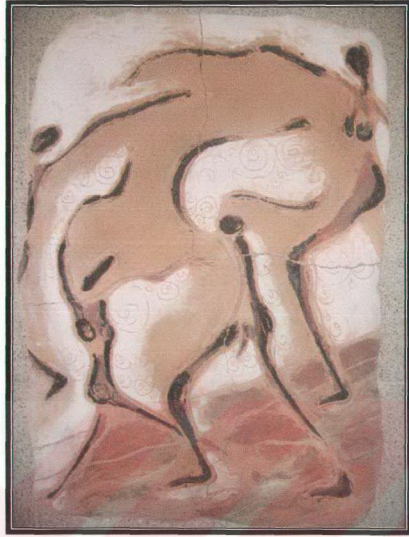
Erkek figüründe diğer figürden farklı olarak; güç duygusu ön plana çıkmaktadır. Kollar yan alandan öne doğru uzatılmıştır ve olması gerekenden daha uzun çizilerek stilizasyona gidilmiştir. Figür, sanki kendine doğru bir nesneyi büyük güç sarfederek çekiyor gibidir. Figürün ayakları yere kuvvetli basmaktadır. Kuvvet, figürün göğüs bölgesindeki bükümde de gözlemlenmektedir. Bu etkilerin birleşerek erkek figüründeki güç duygusunu oluşturmaktadır.

Resim 300, Tasarım Çalışması II “Erkek figürü”

Çalışmanın aşağı kısmında yer alan ters “S” biçimindeki kırmızı çizgiler mekan hissini sağlamaktadır. Çalışmanın zeminindeki derince çiziklerle doku elde edilmiştir. Şamotlu çamurun Titan dioksit ile kaplanan bölümlerinde yapılan halkalar dekoratif amaçlıdır. Çalışma 900 °C sıcaklıkta bisküvi pişirimi yapıp 1040 °C sıcaklıkta çok ince camsı tabaka kullanılarak fırınlanmıştır.

8.3 Tasarım Çalışması III

Resim 301, Tasarım çalışması III

Tasarım çalışması III'te 4 figür yer almaktadır. Figürlerin ikisinin bir bölümü kompozisyonun dışındadır. Bu durum, kompozisyonun daha geniş görünmesinin sağlamaktadır. Fon olarak, şomotlu çamurun açık pembe ve beje yakın rengi kullanılmıştır.

Resim 302, Tasarım çalışması III üst kısım

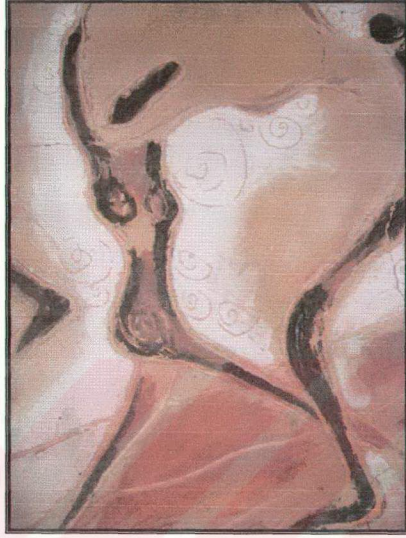
Resim 303, Tasarım çalışması III erkek ve kadın figürü

Figürler dans etmektedir. Çalışmanın orta bölgesinin merkeze en yakın kısmında erkek figürü yer almaktadır. Onun hemen yanında kadın figürü bulunmaktadır. Figürlerde stilizasyon ve deformasyon oluşturulmuştur. Mağara resimlerinde de anlatımlarda yalınlık, stilize ve deforme ederek sağlanmıştır. Çalışmada, mağara resimlerindeki bir çok figürde olduğu gibi figürlerde cinsel organlar belirgin olarak resimlendirilmiştir.

Resim 304, Tasarım çalışması III kadın ve erkek figüründen ayrıntı

Figürlerin etrafında titan dioksit ile beyaz alanlar oluşturulmuştur. Hareketin yönüne doğru oluşturulduğu için devinim duygusuna katkıda bulunmaktadır.

Resim 305, Tasarım çalışması III kadın figürü

Kompozisyonda kırmızı kil ile yukarıdan aşağı inen düz eğik zemin oluşturulmuş ve derinlik hissi yakalanmıştır. Bu alan çamur zemine çizilen derin çizgilerle mekan etkisi tamamlanmıştır.

Figürlerde kullanılan siyah renk, eşit miktarda karıştırılan kırmızı kil, Mangan dioksit ve bakır oksit ile elde edilmiştir. Çalışmadaki kırmızı renk, Almanpınarı kırmızı kilinin boyar madde olarak yüzeye sürülmesiyle oluşturulmuştur. Çalışma kuruduktan sonra kırılarak çatlak ve yarık etkiler sağlanmıştır. 900 °C sıcaklıkta bisküvi pişirimi yapıp 1040 °C sıcaklıkta çok ince camsı tabaka kullanılarak II. kez fırınlanmıştır.

8.4 Tasarım Çalışması IV

Tasarım Çalışması IV'te kompozisyon, Tasarım Çalışması II ve III'ten farklı olarak ince-uzun ve yatay bir şekilde kurgulanmıştır. Figürler, diğer ikisine göre fazla ayrıntıya girmeden, daha yalın bir anlayışla oluşturulmuştur.

Resim 306, Tasarım Çalışması 4

Malzeme olarak kırmızı çamur, şamotlu çamur, titan dioksit, mangan dioksit ve bakır oksit kullanılmıştır. Zeminde şamotlu çamurun açık pembe ve beje yakın rengi kullanılmış ve yer yer Titan dioksitle oluşturulan beyaz renkle açık bir atmosfer oluşturulmuştur.

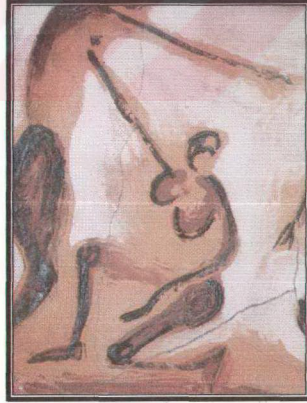
Çalışmanın zemininde kırmızı kil ile oluşturulan kızıl alanlar, mekan duygusunun oluşumunu sağlamaktadır. Figürler, eşit miktarda bakır oksit, mangan dioksit ve kırmızı kil karıştırılarak elde edilen siyah renk karışımı sürülerek oluşturulmuştur. Yer yer kırmızı kil içeren topraklar ile renklendirilmiştir.

Çalışmada toplam 7 figür bulunmaktadır. En solda, başta bulunan 1. figür; diğerlerinden ayrı bir şekilde düzen içinde yürüyüş yapıyor muşçasına bir görüntü vermektedir. İki kolu bu görünüme uygun şekilde sağa sola hareket etmektedir. Kararlı bir tutum içindedir. Bu yüzden, sanki önünde hiçbir şey yokmuş gibi hareket etmekte ve diğer figürleri ezecekmiş izlenimi vermektedir.

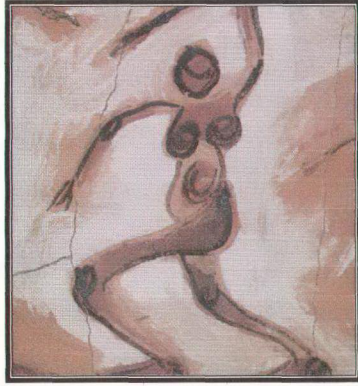

Resim 307, Tasarım Çalışması 4: figür 1, 2 ve 3'ün birlikte görünümü

Soldan 2. ve 3 figürler gerilim dolu bir iletişim içindedirler. 2. figür büyük mekana sığmakta güçlük çeken sıkışık bir hal içinde resimlendirilmiştir. Diğer figürü taciz eder şekilde resimlendirilmiştir. Figürler birbirleriyle çatışma içindedirler. Ayaktaki figürün ve oturan figürün sağ kolları ortak gibidir. Dikkatin yoğunlaştığı figüre ait gibidir. Oturan figüre bakıldığında sanki ona ait, ayaktaki figüre bakıldığında da diğer figüre ait gibi görünmektedir. Oturan figürün abartılı göğüs betimlemesi onun kadın, diğerinin de erkek olduğunu anlatmaktadır.

Resim 308, Tasarım Çalışması 4: kadın figürü

Resim 309, Tasarım Çalışması 4; figür 4

4. Figürün kadın olduğu göğüslerinden anlaşılmaktadır ve cinsiyetin anlaşılacağı başka veri bulunmamaktadır. Figür çarpık bir şekilde hareket ederken çizildiği için kuklayı anımsatmaktadır.

5. Figür belli belirsiz bir görünüm içinde, diğer figürlerin en gerisinde yer almaktadır. Kafası siyah çizgiden oluşturulan içi kırmızı yarım daire ve kollarını oluşturan bir siyah çizgiden ibarettir. Zemin üzerine çizilen derin renksiz çizgilerle, kırmızı ve beyaz lekeler ile figür tamamlanmıştır. Diğerlerinin yanında silik bir izlenim uyandırmaktadır.

Resim 310, Tasarım Çalışması 4; figür 5

6. Figür, yere sağlam basan, sakin hareket eden, göğüs betimlemesinden, kol ve ayaklarını kullanım biçimindeki zarıflıktan kadın olduğu anlaşılmaktadır. Başındaki aşağı doğru büzülme, onun da 2. Figürde olduğu gibi mekana sığmadığı hissini uyandırmaktadır. 7. ve son Figürde diğer figürlerle iletişimi olmayan, kendi başına dans eden bir genç kişiyi anlatmaktadır.

Resim 311, Tasarım Çalışması 4; figür 5 - 6 ve 7

Figürler bir arada değerlendirildiğinde, birbirleri arasındaki kopukluk ve iletişimsizlik gözlenmektedir. Bu kentsel yaşamın getirdiği; doğadan uzaklaşmanın sonucudur. Her figür; iletişimsizliğin, bireyciliğin ve bencilliğin üst düzeyde olduğu günümüzdeki bireyleri canlandırmakta, çağımızın kaosunu anlatmaktadır.

8.5 Tasarım Çalışmaları V, VI, VII, VIII Ortak Özellikler

Tasarım Çalışmaları V, VI, VII, VIII'de benzer düşünceden hareket ile sembolik anlamlar kullanılarak oluşturulmuştur.

Paleolitik Çağ, hayatta kalmanın büyük güç gerektirdiği bir zaman dilimidir. Besin maddesi bulmak ve avlanmak hayati öneme sahiptir. İklim ve bazı dönemlerde oluşan kıtlıklardan dolayı insanlar besin maddesi bulmakta güçlük çekmişlerdir. Yerleşik yaşama geçildiği Neolitik Çağ'a kadar üretim yapılmadığı ve yapılan üretimin

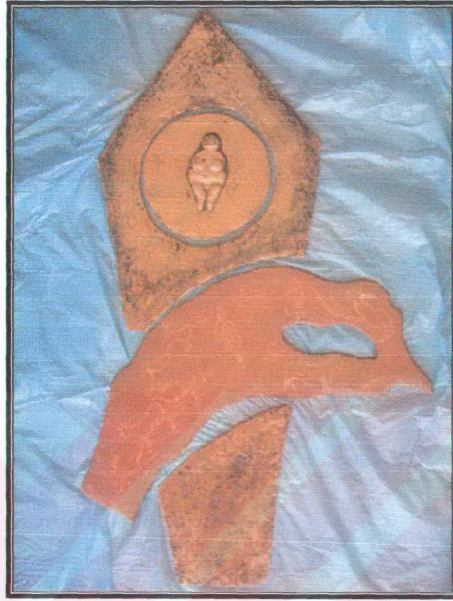
saklanmadığı için yaşam zordur. Bu zorluk insanları mistik güçlere inanmaya yöneltmiş ve bu güçlerden yaşamak için yardım istemiş olmaları büyük bir olasılıktır.

Doğurganlık, Paleolitik Çağ insanı için mucizevi bir olaydır. Tür, yeni doğan yeni bireylerle devam etmektedir. Kadın, doğurganlık özelliğinden dolayı kutsaldır ve toplum içinde saygı görmektedir. Bu nedenle Anaerkil dönem diye adlandırılan bu çağda kadın yüceltilmiştir. Bu dönemde yapılan heykelciklerde kadının doğurganlık özelliği, cinsel organları abartılı çizilerek anlatılmıştır. Erkek heykelciklerine rastlanılmamaktadır.

Doğurganlığın heykelciklerde vurgulanması, dönem insanının anlam veremediği “ölüm” kavramıyla ilintilidir. Ölüm, anlamanın zor olduğu bir yok oluştur. Buna karşın insanoglunun elinde var olan silah, doğurganlıktır. Bu iki kavram birbirine zıt, ama iç içedir.

Bu düşünceden hareket edilerek, çalışmalarda ölüm ve doğurganlık kavramları birlikte kullanılmıştır. Doğum kavramı “Venüsler” olarak adlandırılan heykelciklerle anlatılırken, ölüm kavramı tabut biçimi kullanılarak yorumlanmıştır. Kavramların iç içeliğine gönderme yapmak için Venüsler yuvarlak madalyonun ortasında yapılarak, daha büyük boyutta yapılan tabut formunun içine yerleştirilmiştir. Her dört çalışmada bu anlatım kullanılmıştır. Ayrıca iki çalışmada izleme dekor tekniği ile bu bağın vurgusu için tabut biçiminin üzerine kalın ip izleri çıkarılmıştır. Venüsler, yuvarlak madalyon üzerine yapılmasının nedeni, estetik görünüm elde etmektir.

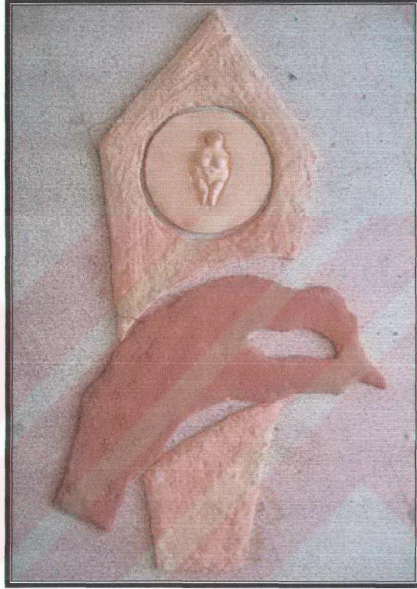
8.5 Tasarım Çalışması V

Resim 312, Tasarım Çalışması 5

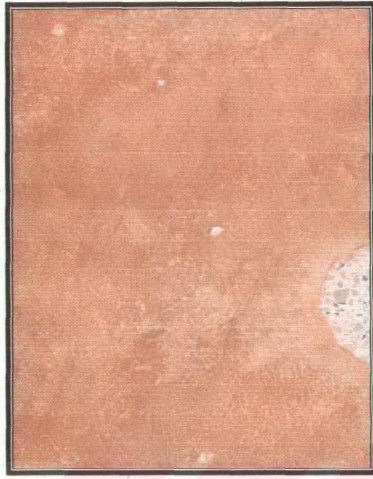
Çalışmada, diğer tasarımlarda olduğu gibi tabut biçimi kullanılmış, biçimin üst kısmındaki madalyonda Willendorf Venüsü kabartması bulunmaktadır Venüs figürü ve madalyonun içi perdelanmıştır. Tabut biçiminin üzeri kumaş ve tel gibi iz bırakan malzemeler kullanılarak, doku çalışması yapılmıştır.

Tabutun ortasında erimiş etkisi veren ikinci bir tabut, dik duran tabut biçemi yatay olarak kesmektedir. İkinci tabut deforme olmuş bir biçimde olduğu için, içinde yer alan madalyon yeri de deforme bir şekildedir. Madalyon kısmı boş bırakılmıştır.

Resim 313, Tasarım Çalışması 5, bisküvi pişirim sonrası görünüm

İkinci tabut, şamotlu Çamur ile oluşturulduktan sonra; yüzeyi astar kazıma tekniğine uygun olarak, ince bir tabaka halinde kırmızı kil fırça ile kaplanmıştır.

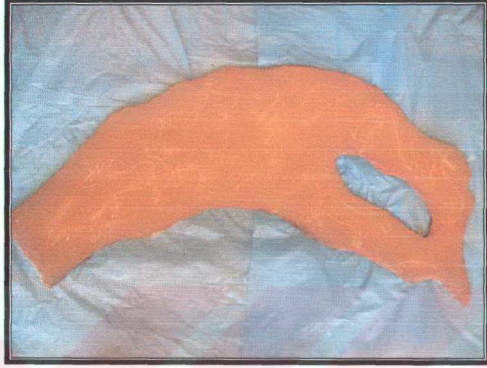

Resim 314, Tasarım Çalışması 5; ikinci tabut biçiminin bisküvi pişirim sonrası yüzeyi

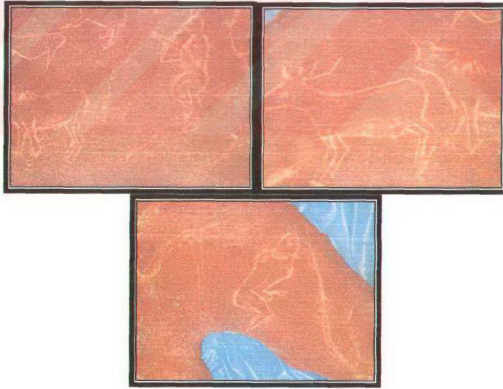

Resim 315, Tasarım Çalışması 5; birinci tabut biçimindeki dokusal etkiler.

Çalışma 900 °C sıcaklıkta Bisküvi pişirimi yapıldıktan sonra ikinci tabut biçimi, Les Trois Freres mağarasından esinlenerek kazıma tekniği ile çizgisel olarak resimlendirilmiştir. Bu mağaradaki resimler çizgisel olarak yapıldığından, kazıma tekniği ile resimlendirilmeye uygun olduğu için seçilmiştir.

Resim 316, Tasarım Çalışması 5; ikinci tabut biçiminin kazıma işlemi sonrası görünümü

Resim 317, Tasarım Çalışması 5; ikinci tabut biçimi kazıma işlemi sonrası ayrıntılan

Resim 318, Tasarım Çalışması 5; madalyon içinde yer alan Willendorf Venüsü

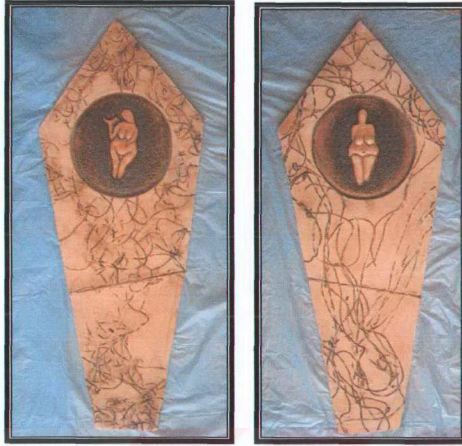
Willendorf Venüsü'nün bulunduğu madalyon, kuru bakır oksit ile dokulu olan yerlere emdirilmiştir. Fazla olan oksitler, kuru sünger yardımıyla temizlenmiştir.

Resim 319, Tasarım Çalışması 5; birinci tabut biçemi yüzey dokusu

Aynı uygulama, tabuttaki doku yüzeyleri içinde yapılmıştır. Çalışmadaki fazla toz oksit, yine kuru sünger ile alınmıştır. Bakır oksit camsı tabaka ile kaplanmadığı ya da çok az kaplandığında siyah metalik bir renge dönüşeceği için, çalışma çok az camsı tabaka ile kaplanarak 1040 °C sıcaklıkta II. kez fırınlanmıştır.

8.7 Tasarım Çalışması VI ve VII

Resim 320 ve 321, Tasarım çalışması 6 ve 7

Aynı kompozisyonla yapıldığı için, iki çalışma birlikte ele alınmaktadır. İki çalışma arasındaki fark, işlenen Venüs figürünün farklı olmasıdır. Tasarım çalışması VI'da Doini Vestonice Venüsü'nün rölyefi yapılırken, Tasarım çalışması VII'de Lassuel Venüsünün rölyefi yapılmıştır. Çalışmalarda şamotlu çamur, kırmızı kil ve mangan oksit kullanılmıştır

Resim 322 ve 323, Tasarım çalışması 6: Doini Vestonice Venüsü'nün bulunduğu madalyon ve ayrıntısı

Resim 324 ve 325 , Tasarım çalışması 7: Lassuel Venüsünün bulunduğu madalyon ve ayrıntısı

Bir önceki çalışmada olduğu gibi Tasarım çalışması VI ve VII; tabut biçiminin içinde yer alan Paleolitik Çağ Venüslerinden birinin kabartma olarak işlendiği madalyondan meydana gelir. Madalyondaki Venüsün etrafında kalan bölgeye, kaya dokusu verilmiştir.

Resim 326 ve 327, Tasarım çalışması 6 ve 7: yüzey dokularından örnekler

Ölüm ve doğum kavramlarının sembolize edilerek anlatıldığı bu çalışmada, bu iki kavram arasındaki bağ, tabutun yüzeyine izleme dekor tekniği ile yapılan kalın ip izleri ile anlatılmıştır. Çalışma 900 °C sıcaklıkta bisküvi pişirimi yapıldıktan sonra yüzeye mangan oksit kuru halde yedirilmiştir. Fazla olan oksitler temizlenmiştir. Çok ince camsı tabaka kullanılarak 1040 °C sıcaklıkta II. kez fırınlanmıştır. Çalışmalar ayrı ayrı ya da birleşik sergilenmeye uygundur.

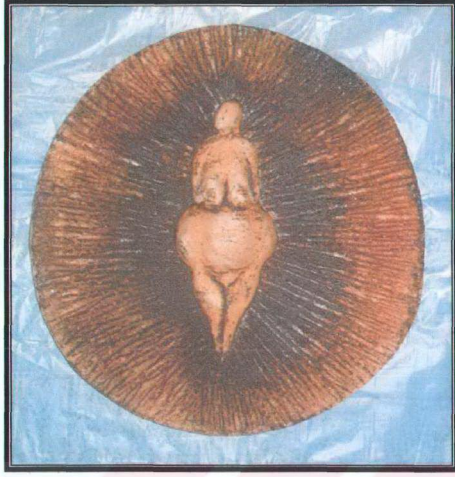
8.8 Tasarım Çalışması VIII

Bu çalışmada da diğerlerinde olduğu gibi, tabut biçemi ve madalyon içinde Laspugue Venüsü rölyefi kullanılmış; farklı olarak üzerinde Mezolitik Çağ'da Castellon mağarasında resimlendirilmiş av sahnelerini anlatan rölyeflerin bulunduğu ince bir üçgen form eklenmiştir.

Resim 328,Tasarım çalışması 8

Bu üçgen form ile tabut biçemi, ters yana eğimlerinden dolayı "x" biçimini almıştır. Çalışmada şamotlu çamur, kırmızı kil ve Mangan oksit kullanılmıştır.

Resim 329, Tasarım çalışması 8: Lespugue Venüslü madalyon

Bu çalışmada “ölüm” ve “doğum” kavramlarının yanında, yaşamın devamında hayati öneme sahip “av” kavramı da işlenmiştir. Bu üç kavramın bütün düşünülmesi gerektiği, çalışmayı saran büyük madalyon ile vurgulanmıştır.

Resim 330, Tasarım çalışması 8: Üçgen parçadan ayrıntı

Resim 331, Çalışmadan ayrıntılar

Çalışmada iki madalyonun uç kısımları, kırmızı çamur ile renklendirilmiş ve kırmızı renk tonları elde edilmiştir. Çalışma 900 °C sıcaklıkta bisküvi pişirimi yapıldıktan sonra, yüzeye mangan oksit toz halde yedirilmiştir. Fazla olan oksitler kuru sünger yardımıyla alınmıştır. Çok ince camsı tabaka kullanılarak 1040 °C sıcaklıkta II. kez fırınlanmıştır.

Resim 332, Çalışmadan ayrıntılar

Tasarım çalışmalarında; malzeme seçiminde ve konuları anlatım biçiminde yalın bir tutum sergilenmiştir. Malzemeler en yalın şekilde kullanılırken, figürlerde en az çizgi ve renkle anlatılmıştır. Paleolitik çağ anlatım yöntemlerindeki yalnlık, seramik çalışmalarına aktarılmıştır.

8.9 Tasarım Çalışması IX

Anadolu'dan Ana tanrıca Heykelticiklerinden çocuklu bir tanrıça figürü, seramik obje olarak çalışılmıştır. Objeye çalışmada heykelticğin biçimsel özelliklerine bağlı kalınmıştır

Resim 333, Ana Tanrıca Objeye tasarım çalışması

BÖLÜM IX

SONUÇ VE ÖNERİLER

Paleolitik Çağ; yaşanan ilk ve en uzun çağdır. Bu çağ içinde, Arkaik insandan günümüz insan türü olan Homo sapiens sapiense kadar uzanan evrim süreci yaşanmıştır. İnsanların avcı-toplayıcı olarak yaşadığı Paleolitik Çağ, yerleşik yaşamın ilk adımlarının atıldığı Mezolitik Çağ'a kadar sürmüştür.

Paleolitik Çağ; Alt Paleolitik, Orta Paleolitik ve Üst Paleolitik olmak üzere üç bölümde incelenmektedir. Alt Paleolitik Çağ'da Neanderthal insana kadar, arkaik insan türlerinin evrimi yaşanmıştır. Bu çağda, oldukça basit taş aletler kullanılmıştır. Neanderthal insanın yaşadığı Orta Paleolitik Çağ'da, Alt Paleolitik Çağ'daki aletlerden daha gelişmiş taş aletler kullanılmıştır. Günümüz insan türü Homo sapiens sapiens'in yaşadığı Üst Paleolitik Çağ'da alet teknolojisi gelişmiş, alet sayısı artmış ve ilk kez alet yapımı için kullanılan aletler görülmüştür. Ayrıca, ilk kez Üst Paleolitik Çağ'da resimsel anlatımlar, yontular ve kabartmalar yapılmaya başlanmıştır.

Paleolitik Çağ'da yontu ve kabartmalar küçük boyutlarda çalışılmıştır. Kireçtaşı, kemik gibi kolay işlenir malzemeler tercih edilmiştir. Yontularda kadın figürü işlenmiştir. Kadın, stilize edilmiş ancak doğurganlık organları abartılı büyüklükte işlenmiştir. Bu durum, kadının doğurganlığından dolayı mistik bir gücü olduğuna inanılmasından kaynaklanmaktadır. Kemikler üzerine yapılan işlemlerde çizgisel hayvan figürleri ve geometrik biçimler bulunmaktadır.

Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemleri içinde en zengin örnekler mağara resimlerinde görülmektedir. 300'e yakın resimli mağara saptanmıştır. Bu sayı, yeni bulgularla birlikte artmayı sürdürmektedir.

Mağara resimlerinin kolay ulaşılamayan mağara derinliklerine yapılması, bu resimlerin insan tahribatından korunmasını sağlamıştır. Mağaraların kendine özgü ekolojik yapısı, resimlerin 35 000 yıl kadar ciddi bir süre sonra yıpranmadan günümüze kadar gelebilmesindeki önemli diğer unsurdur.

Resimli mağaralar arasında Lascaux Mağarası, Altamira Mağarası ve Chauvet Mağarası içlerinde bulunan resim çeşitlerinin çokluğu ve anlatımlardaki başarılarından dolayı en iyi mağaralar kabul edilebilir. Altamira Mağarası ve Lascaux Mağarası insanların yoğun ilgisini çekmiştir. Bu ilgi, ziyaretçilerin nefeslerindeki su ve CO₂ den dolayı, zamanla resimleri üzerinde tahrip edici etkiler göstermiştir. Mağaralar bir süre

sonra ziyarete kapatılmıştır. Bu mağaraların birebir kopyaları mağara yakınlarına inşa edilmiş ve ziyarete açılmıştır. Chauvet Mağarası yakın bir tarihte keşfedilmesinden dolayı bu bozucu etkiden kendini kurtarabilmiştir. Mağara ziyarete açılmadan, kopya mağaranın yapımına başlanmıştır. Kopya mağaralar, sadece mağara yakınlarına inşa edilmemiştir. Almanya ve Japonya'da Altamira mağarası'nın kopyaları bulunmaktadır.

Mağara resimleri, büyük bir çoğunlukla hayvan resimlerinden oluşmaktadır. İnsan figürlerine az da olsa rastlanmıştır. Ancak bunların çoğu tamamlanmamış figürlerdir ve hayvan figür çizimlerindeki başarılı anlatım ve özen bulunmamaktadır. Bu nedenle mağara resimleri "*Hayvan Üslubu*" olarak tanımlanmaktadır. Paleolitik çağ insanı yaşadığı çevreyi dikkate almamayı tercih etmiştir. Mağara resimlerinde bulutların, yağmurun, güneşin, ağaçların, ırmakların ya da dağların resimlerine henüz rastlanmamıştır. Kulübelerin, çadırların ve kampların hiçbir resmi yoktur.

Mağara resimlerinin neden yapıldığına ilişkin birçok tez bulunmaktadır. Bir bölüm bilim adamı, resimlerin sadece sanatsal isteklerden dolayı yapıldığını, sanat için sanat mantığıyla değerlendirilmesi gerektiğini söylerken; bir kısım bilim adamı ise, konu seçimlerinden yola çıkarak avcılıkta ve doğurganlıkta başarı sağlamak için büyüsel ayinlerin bir parçası olduğunu savunmaktadır. Daha farklı düşünen bazı bilim adamları ise, bu resimlerde şamanist etkilerin olduğunu, bu resimlerin transa geçmiş, sanrılı bir esrime halindeki bir şamanın ruhsal varlıkları resmetmesi olarak yapıldığını öne sürmektedir. Bir başka düşüncedeki bilim adamları ise, bu resimlerin mevsimleri belirtme çabası içinde resimlendirildiğini kabul etmektedir. Konu ile ilgili tartışmalar halen sürmektedir.

Mağara resimlerinde hem malzeme kullanım tekniğinde hem de anlatım biçiminde yalın bir yaklaşım bulunmaktadır. Resimler çizgisel bir anlatımla yapılmış olup, iki boyutludur. Anlatılmak istenen hayvan en az çizgi ve renkle çizilmiştir. Renklerin doğru seçimi ve resimlerin yapıldığı duvarlarda bulunan çıkıntılar kullanılarak üç boyut hissi yakalanmıştır. Altamira Mağarası'ndaki bizon resimlerinde, karın bölgeleri duvarın çıkıntılarından yararlanılarak çizilmiştir.

Resimler birebir boyutlarda yapıldığı gibi, 15 metre gibi devasa boyutlarda da yapılmıştır. Eldeki bulgular, bu resimler yapılırken iskeleler kullanıldığını göstermektedir.

Mağara resimlerinde tek olarak çizilmiş figürler olduğu gibi yan yana grup halinde çizilmiş olanlar da bulunmaktadır. Resimler çizilirken, alttaki resim silinmeksizin üst üste yapıldığı örnekler de bulunmaktadır.

Resimler, sadece boyanarak yapılmamıştır. Bazı mağaralarda, Kireçtaşından oluşan duvarlar zamanla ince bir tabaka halinde kırmızı toprakla kaplanmıştır. Paleolitik Çağ insanı, kırmızı zemini kazıyarak çıkan beyaz bölümlerle figürler oluşturmuştur. Kazıma resimlerin en iyi örnekleri Chauvet Mağarasında bulunmaktadır. Bazı resimler duvarların derince kazılması ile oluşturulmuştur. Birbirini takip eden noktalar ile oluşturulan figürler de bulunmaktadır.

Resimler yapılırken; renk için seçilen malzemeler, çevreden kolayca bulunabilen materyallerden seçilmiştir. Siyah renk için, odun kömürü ve Mangan dioksit kullanılmıştır. Duvarın açık rengi fon olarak kullanılmış; kırmızı renk ise demir içeriği yüksek kırmızı kilden elde edilmiştir. Resimlerin çiziminde bulunan yalınlık, malzemede de görülmektedir. Boyaları kıvama getirmek için Talk, Barit ve feldispat kullanılmıştır. Materyaller en yalın halde, fazla işlem yapılmaksızın kullanılmıştır.

Bu malzemeler, seramik yapımında kullanılan malzemeler ile benzerlik göstermektedir. Kırmızı kil, Mangan dioksit, feldispat, mika gibi ürünler seramik hammaddesi olarak kullanılmaktadır.

Malzemeler arasındaki benzerlik, mağara resimlerinin seramik çalışmalarına aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Mağara resimlerindeki renklerin ve tekniklerin, seramik sanat çalışmalarında kullanılabilirliği deneysel çalışmalarla araştırılmıştır. Malzeme seçiminde, mağara resimlerindeki gibi yalın malzemeler tercih edilmiştir. Renklendirme çalışmalarında doğadaki kil içeren topraklar renk ögesi olarak kullanılmıştır.

Deneysel çalışmalarda kullanılan siyah renk eşit oranlarda kırmızı kil, Mangan dioksit ve Bakır oksit karışımından elde edilmiştir. Karışım ikinci kez fırınlaması sonrasında koyu siyah renk halini almıştır.

Çalışmalarda kullanılan kırmızı renk, kırmızı kilin boya maddesi olarak kullanılmasıyla elde edilmiştir. Kırmızı kil pişirim sonrasında, içeriğindeki demirden dolayı; açık kiremit renginden koyu kırmızı renge kadar bir renk dağılımı göstermektedir. Çalışmaların bir kısmında kırmızı renk etkisini kuvvetlendirmek için, kırmızı kil ile Demir oksit eşit miktarda karıştırılarak kullanılmıştır.

Beyaz renk; beyaz ve bej rengi pişebilen çamurun ve Titan Dioksit'in beyazlığından yararlanılarak elde edilmiştir. Titan oksit, beyaz çamura göre daha net beyaz renk etkisi vermektedir.

Şamotlu çamur, yüzey tasarımı çalışmalarının zemininde kullanılmıştır. Yüzeyde doku çalışmaları yapılmıştır. Kırmızı kil, beyaz çamur ve oksitler, şamotlu çamur ile

yapılan yüzey henüz kurumadan boyar madde şeklinde kullanılarak denenmiş ve olumlu sonuçlar alınmıştır.

Deneysel çalışmalarda boyama tekniğinin yanısıra astar kaplama ve kazıma tekniği ile de deneysel çalışmalar yapılmış ve kazımanın farklı etkileri görsel olarak araştırılmıştır. Şamotlu çamur yüzeyi, kırmızı kil ya da siyah karışım ile kaplanmış ve birinci pişirim yapılmadan ya da yapıldıktan sonra kazınarak farklı yüzey etkileri irdelenmiştir.

Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemleri incelenerek, günümüzde seramik üretiminde kullanılabilen toprak esaslı malzemelerin ısı altındaki farklı etkileri ve tasarımlarda kullanılabilirliği araştırılmıştır.

Bu çalışmada, ön planda tutulan anafikir yalın anlatım ve yalın malzeme kullanımıdır. Tasarımlarda çizgisel ve lekese etkilerin fırınlama sonrası olanaklar saptanmıştır. Camsı tabaka çok az kullanılarak seramik malzemeler ile etkili ve yalın anlatımların mekan içerisindeki ve dışındaki yüzey tasarımı olarak kullanılabilirliği örnek çalışmalar ile belirlenmiştir.

Kuram ve kuramsal çalışmaların seramik malzemelerin anlatımda kullanılarak güçleneceği görülmüştür.

Resimsel etkiler ile tasarımlarda yalınlık, Paleolitik yaklaşımların seramik sanatlarında geniş açılımlar ve seçenekleri beraberinde getirebileceği görülmektedir.

Deneysel çalışmalardan elde edilen sonuçlardan yararlanılarak tasarım çalışmaları yapılmıştır. Tasarım Çalışmaları üç farklı grupta incelenebilir.

İlk grubu oluşturan çalışmada, zeminde kullanılan şamotlu çamura kaya dokusu verilmiştir. Yüzey farklı mağaralardan alınan hayvan figürleriyle oluşturulan kompozisyon ile boyanmıştır. Çalışma sonucunda, mağara resimlerine yakın görünüm, seramik yüzeylerde elde edilmiştir.

İkinci grup tasarım çalışmalarında; Paleolitik Çağ resimlerinde olduğu gibi, figürler en yalın malzeme ile en yalın çizgilerle oluşturulmuştur. Farklı olarak konu insan figürleridir. Figürlerde stilizasyon ve deformasyon bulunmaktadır. Bu çalışmalar ile seramik yüzeylerin bir resim yüzeyi gibi ele alınıp işlenebileceği görülmüştür.

Üçüncü grup tasarım çalışmalarında, Venüs heykelticikleri ile birlikte doğum kavramı irdelenmiştir. Doğum kavramı, ölüm kavramı ile birlikte ele alınmıştır. Doğum, biyolojik türlerin ölüme karşı zaferidir. Sembolik anlatımlarla ölüm ve doğum kavramı irdelenmiştir. Bu grup anlatımlarda tarafımca, daha önce resimsel anlatımlarda yararlanılan sembol ve biçimler kullanılarak, geçmiş dönem çalışmaları ile seramik

anlatımlar birleştirilerek yeni bir anlatım dili geliştirilmeye çalışılmış ve sonuç alınmıştır.

Tasarım çalışmalarında seramik malzeme, resim malzemesi gibi değerlendirilmiştir. Çalışmalarda resim dilinden yararlanılmıştır. Seramik yüzey, bir tuval gibi çalışılmıştır. Malzemeler yalın halleriyle kullanılmıştır. Bu tutum, bizi diğer seramik çalışmalarından farklı sonuçlara ulaştırarak, seramik sanatlarda yeni bir anlatım dili geliştirmemizi sağlayabilir. Bu anlatım dili gelişime açıktır. Yeni çalışmalarla zenginleştirilebilir.

Paleolitik Çağ, zengin görsel anlatımların olduğu insan türünün varolduğu süre içinde, geniş bir zaman dilimin kapsamaktadır. Bu çağ, içindeki görsel anlatımlar ve yeni keşiflerle artmaktadır. Ancak Paleolitik Çağa, sanat tarihi kitaplarında ve sanat kaynaklarında yeteri kadar yer verilmemektedir. Tez çalışmamızın bu konu üzerindeki araştırmalara katkıda bulunacağını ve daha sonra yapılacak çalışmalara kaynak oluşturacağını umut ediyorum.

KAYNAKÇA

ALTAMIRA MÜZESİ WEB SİTELERİ: (26.12.2003)

(<http://www.showcaves.com/english/es/showcaves/Altamira.html>)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/b/Default.htm#Top>)

(<http://www.english.upenn.edu/~afilreis/88/altamira-caves.html>)

(<http://www.turcantabria.com/Datos/Historia-Arte/Cuevas/Cuevas%20Altamira/altamira-i.htm>)

ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ “MÜZE KATALOĞU”, Basım tarihi
kaynakta belirtilmemiştir, Dönmez Ofset Ankara Sayfa 17-19

ARCO MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/1/Default.htm>)

ARSEBÜK. G. 1987 “İki Milyon Yıl Öncesinin Taş Aletleri”, *Tarih ve Toplum* 45: 37-41.

ARSEBÜK. G. 1995a “İnsan”, ‘İnsanlık’ ve ‘Prehistorya’ (Öznel Bir Deneme)”, *Halet Çambel İçin Prehistorya Yazıları*, Graphis Yayınları, İstanbul: 11-26

ARSEBÜK. G. 1995b *İnsan ve Evrim*, Ege Yayıncılık, İstanbul.

ARSEBÜK. G. 1999 “İnsanın Evrim Süreci ve En Eski Kültürleri”, *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi* 2:31-49.

AYTER, Reyhan (2003)., “Kilikya Helenistik Roma ve Bizans Arkeo Seramiklerinde Kullanılan Hammaddeler, Günümüz Çömlek Üretim Merkezlerinde Kullanılan Hammaddeler ile Benzerliklerin Arkeometrik yönden araştırılması” *Yüksek Lisans Tezi* ÇÜ Fen Bilimleri Enstitüsü. Adana

BİNDOKAT, Anneliese Peschlow, Yaz 2000, “*Latmos prehistorik mağara resimleri*” *Sanat Dünyamız Dergisi* Sayı 80 Sayfa 125-128

CAMPBELL, Joseph, “*İlkel Mitoloji Tanrıların Maskesi*”, Çev: Kudret Emiroğlu, Ankara, 1995, İmge Kitabevi Yayınları, 495s

CASQUER MAĞARASI WEB SİTELERİ: (22.05.2003)

(<http://www.culture.gouv.fr/culture/archeosm/en/fr-medit-prehist.htm>.)

(<http://www.culture.gouv.fr/culture/archeosm/en/fr-cosqu2.htm>)

(LA GROTTÉ COSQUER <http://vm.kemsu.ru/en/palaeolith/cosce.html>)

CLOTTES, Jean, Ağustos 2001, “*Chauvet Mağarası*”, National Geographic Dergisi, sayı:4 sayfa:150-175

CHİLDE, Gordon, “*Tarihte Neler Oldu*”, Çeviren: Alaaddin Şenel ve Mete Tuncay, Ankara, 1974, Odak Yayınları, Sayfa 24-52

CHAUVET MAĞARASI WEB SİTESİ (14.11.2004)
(www.culture.fr/culture/arcnot/chauvet/en/dal1.htm)

COBRANTES MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)
(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/e/Default.htm>)

CHUFÍN MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)
(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/o/Default.htm>)

CULLALVERA MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/4/Default.htm>

Darwin, C., 1995 *İnsanın Türeyişi*, Ö. Ünalın (Çev), Onur Yayınları, Ankara.

DEREOĞLU, Neyyire, Temmuz Ağustos 1998 “*Resimsel Oluşumun Gelişimi*” Art-Dekor Dergisi, Sayı: 64-65 Sayfa 120-122

DİNÇER, Berkay, Mayıs 2001 “*İnsanın Biyokültürel Evrimi*”, Çapa-Mala, Sayı 4
(<http://capamala.cjb.net/>)

EL CASTILLO MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)
(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/k/Default.htm>)

EL SALİTRE MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)
(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/r/Default.htm>)

EL OTERO MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)
(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/7/Default.htm>)

FUENTE DEL SALÍN MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)
(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/p/Default.htm>)

GRANDE MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/f/Default.htm>)

GOMBRICH, E.H. “*Sanatın Öyküsü*” Çev. Bedrettin CÖMERT, 1992, Remzi Kitabevi Sayfa 19-30

HANÇERLİOĞLU, Orhan(1994) “*Felsefe Sözlüğü*” Remzi Kitabevi, İstanbul Sayfa: 231

HORNOS DE LA PEÑA MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/a/Default.htm>)

KAGAN, M “*Estetik ve Sanat Dersleri*”, Çev: Aziz Çalışlar, Ankara temmuz 1993, İmge Kitabevi Yayınları no 70, Sayfa 213-231

KAPOVA MAĞARASI WEB SİTESİ: (12.03.2003)

(<http://vm.kemsu.ru/eh/palaeolith/kapova.html>)

KAPUR, S., İNCE, F., ÇAVUŞGİL, V., *Toprak Mikromorfoloji*, Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Yayınları, No: 9, 1985

LA CLOTİLDE MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/i/Default.htm>)

LA HAZA MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/6/Default.htm>)

LA PEÑA DEL CUCO MAĞARASI WEB SİTESİ: (16.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/d/Default.htm>)

LASCAUX MAĞARASI WEB SİTESİ: (14.11.2002)

(www.culture.fr/culture/arcnot/lascaux/en/dal1.htm)

LA AGUAS MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/q/Default.htm>)

LAS MONEDAS MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/m/Default.htm>)

LOS EMBOSCADOS MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/h/Default.htm>

LA GARMA MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/9/Default.htm>

LA LLOSA MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/8/Default.htm>

LAS CHİMENEAS MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/n/Default.htm>

LEVİN, Roger, *Modern İnsanın Kökeni*, Çev: Nazım Özüaydın, Ankara Ekim 2000, NuroI Matbaacılık, Sayfa 147-207

MEAZA MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/j/Default.htm>

ÖZDOĞAN, Mehmet, Sayı 1, “İlk Adımlar Paleolitik Çağ”, Arkeoatlas Dergisi, Sayı 1, 2002, Sayfa 47-57

NATIONAL GEOGRAPHIC WEB SİTESİ: (18.09.2001)
www.nationalgeographic.com.tr/ngm/0108

PECH-MERLE MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)
<http://vm.kemsu.ru/en/paleolith/p.merle>

PİSCHEL, Gina, “Sanat Tarihi Ansiklopedisi cilt I”, Çev: Hasan Kuruyazıcı, Üstün Alsaç 1981, Görsel yayınlar Ansiklopedik Ticaret ve Sanayi A.Ş. ,211s

PONDRA MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)
<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/2/Default.htm>

RİGAUD, Jean-Philippe, October 1988 “Lascaux Cave” National Geogaphic no: 1.
 page: 482-499

SANTIAN MAĞARASI WEB SİTESİ: (17.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/s/Default.htm>)

SAKARYA, Necdet “Adana İli Çevresinde Yaygın Olarak Bulunan Bazalt Kayaçları İle Kilce Zengin Materyaller ve Beykoz, Söğüt Killeri İle Yapılan Karışımların Seramik Yapımına Uygunluklarının Araştırılması, Mikromorfolojik Özellikleri”, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü *Yüksek Lisans Tezi*, 1985

SAKARYA, Necdet, “Görüşme” 28 Mayıs 2004

SAKARYA, N., SAKARYA, B., “Osmaniye ve Çevresi Hammadde Potansiyeli, Tarih İçinde Bütün Yanları İle” Osmaniye 1. Sempozyumu, Kasım 1993

SİNEMOĞLU, Nermin “Sanat Tarihi Tarihöncesinden Bizansa”, İstanbul 1984, Milli Eğitim Basımevi, Sayfa 1-42

SOVİLLA MAĞARASI WEB SİTESİ: (18.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/c/Default.htm>)

SOTARRİZA MAĞARASI WEB SİTESİ: (18.06.2003)

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/3/Default.htm>)

ŞENEL, Alaaddin , “İlkel Topluluktan Uygar Topluma” Ankara 1995, Bilim ve Sanat Yayınları, 346s

TANYOL, Tuğrul, Yaz 2000, “Mağara resimlerini okumak”, Sanat Dünyamız Sayı 80, Sayfa 129-133

TURANİ, Adnan, “Dünya Sanat Tarihi” İstanbul 1992, Remzi Kitabevi, Sayfa 23-37

VENTA LAPERRA MAĞARASI

(<http://www.veu.unican.es/arte/Ingles/prehist/paleo/0/Default.htm>)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI SOYADI : Mustafa UMUTLU
 DOĞUM YERİ VE TARİHİ : Senirkent- 13.10.1973
 MEDENİ HALİ : Bekar
 ADRES (İŞ) : Gazeteci Adem Yavuz İlköğretim Okulu
 Yüreğir/ADANA
 (EV) : P.T.T. Evleri mh. 88 sk. 7/3
 Yüreğir/ADANA
 TELEFON : (0322) 329 42 38
 (0532) 654 32 13

EĞİTİM DURUMU

2000-2004 : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Seramik Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı
 1994-1988 : Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
 Resim-iş Öğretmenliği Bölümü(Bölüm Birincisi)
 1989-1991 : Çobanoğlu Ticaret Lisesi Bankacılık Bölümü

İŞ TECRÜBESİ

1998-Devam Ediyor : Resim-iş Öğretmeni Milli Eğitim Bakanlığı

KATILDIĞI SERGİLER

2004 : Kişisel Resim Sergisi
 1997 : Çukurova Üniversitesi Karma Resim Sergisi
 1998 : Çukurova Üniversitesi Mezuniyet Sergisi
 2002 : Gölge Atölyesi Karma Resim Sergisi
 2003 : Büyükşehir Belediyesi Koleksiyon Sergisi
 2003 : Adanalı Ressamlar Karma Resim Sergisi
 2004 : Gölge Atölyesi Karma Resim Sergisi